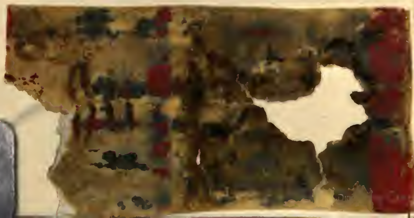

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
36
13 C
12
FONDO GESUITICO

IACOBI GORSCII

PRAELECTIONVM PLOcensium Liber quintus.

SIVE.

De lapsu & restauratione, iustificationeq; hominis.

Opus nouum, solidum & elegans, in quo quàm falsò & impiè aduersarij in Iustificationis materia hallucinentur, clarè demonstratur.

COLONIAE.
Apud Maternum Cholinum.
ANNO M. D. LXXXIII.
Cum gratia & Priuileg. Cæsar. Maiest.

alūnos profitentur, nomineq́; Chriſtiano gloriantur, in reip. Chriſtianæ diſſenſione, religioniſq́; auitæ vulneribus, ſequuti fuiſſent, nūq̃ in eas calamitates, quas indies experimur, Ecclesia Catholica ciuitaſq́; Dei, quā ꝑ filiū ſuū Chriſtū Ieſum erexerat, legibus ſalutarib. cōformauerat, ita cōuulſa, ita dilacerata eſſet, vt dilaceratā videmus. Verūenimuero dū Solonis lege neglecta, otio noſtro, commodis noſtris cōſulimus, nihilq́; noſtra, remp. Chriſti & Eccleſiā Catholicā ab aduerſarijs opprimi intereſſe iudicamus, eo ventū eſt, vt nihil præter interitū p̄ſentem expectemus. Nō ceſſant aduerſarij, inuigilant cauſę ſuæ, cui nos arcto preſsi ſomno indormimus: coeunt aduerſus Eccleſiam Catholicā, cuius nos ignaui alumnos eſſe iactamus: nō modo ſinguli hæretici, verū ciuitates ac Prouinciæ, regnaq́, integra ſocia arma iungunt. Refer oculos in totā eam orbis partē, q̃ Septemtrioni ſubiecta, in qua Xp̄i Ieſu doctrina ſub maioribus noſtris florentiſsima erat, q̃ lucē Catholicæ fidei in oēs reliquas orbis partes effundebat, nihil videbis, nihil audies, p̄ter vaſtitatē Eccleſiarū, maiorū inſtituti euerſa, cæremonias ꝓfligatas blaſphemias, nō in mēbra ſolū Xp̄i Ieſu ſanctos ei⁹; verū etiā in ipſum Xp̄m: videbis pignora illa, q̃ Chriſtus Ieſus à nobis diſcedēs in ſinu Eccleſiæ repoſuit, conculcari, & authorem ſalutis noſtræ cum ſuis donis irride-

Lex Solomonis in tuenda Ecclesia neglecta multa incōmoda cum sequuta.

Euangelicorum coitio.

Calamitates Ecclesiæ per Septētrionē.

ri,eiusq; beneficiũ explodi. Tantus Improbo rũ hominum cõtra Ecclesiam Catholicam, & caput eius sedem Apostolicã consensus est, vt cum in cæteris, quæ improbè fingunt, dogmatibus, nunquam consentiant, in oppugnãda Romana, hoc est, Catholica ecclesia, idem omnes & sentiant & conentur, atq; vel hoc maximè glorietur, suasq; doctrinas veras & consentientes asserant, quod in Rom. Pontifice oppugnando cõsentientes sint, & cũ omnia dogmata quantumuis insania esse videãt, eõ tamen furore excęcati, probent: verã & Catholicam religionem oppugnent & planè id faciunt, q̃ ꝑ Tertullian⁹ gentiles facere solitos esse dicat, vt oẽs deos vanos colerent, solũ verum illum, qui cęlum & terram cõdiderit, & qui solus & vnus Deus sit, non solum nõ reciperent, sed etiam grauiter persequerentur ac oppugnarent. Recipiunt illi omne dogma mendax, negant oppugnandum esse, quãuis apertè veritati aduersetur, modo Pontificem Romanum, hoc est, veritatis Christi Iesu custodem, oppugnet: oĩa figmenta exosculẽtur solã Catholicam fidem explodunt, ac nullã apud se veritati locũ relinquunt. Quod dum illi summa contentione conẽtur nos, si Christo placet, Catholici, in vtramq; aurem dormimus, ruinamq; præsentẽ Christi Ecclesiæ despicimus, opibus Ecclesię & pecunia paupe rum

In solo Pontifice oppugnãdo Euangelici consentiũt.

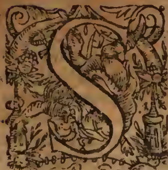
In Apologia.

Romani oẽs deos coluerũt præter verũ.

Negligentia Catholicorũ.

IN QVINTVM LIBRVM PRAELECTIONVM PLOCENSIVM, IACOBI GORSCII, AD Reuerendiss. Dominum, D. Petrum Dunin de Vola, Episcopum Plocensem.

PRAEFATIO.

Olonem illum, qui Atheniensibus leges dedit, Reuerendissime Pontifex, inter cęteras eam quoque scripsisse, quæ in dissensione, seditioneq; ciuili, eum qui neutram partem sequeretur, infamem esse iubeat, omnes qui res gestas antiquorum literis mandarũt, passim testantur: Non iudicabat enim Princeps ille sapientissimus, virum bonum & utilem ciuem esse, qui Repub. mutuis se vulneribus conficiente, nullam opem ei ferret, ociumq́ue priuatum saluti ciuitatis anteferret, ipse etiam statim cum Repub saucia interiturus. Quamobrem vir prudentissimus, æ-

Lex Solonis Ecclesiæ reb. apta.

Ciuis bonus nõ est, qui studio rerũ priuatarum Rẽpub. deserit.

In cõmuni periculo oẽs adesse oportere.

quũ esse iudicauit, vt oẽs q in eodem periculo essent; tanq̃ ad cõmune incendiũ accurrerent flãmã nascentem restinguerent, Reipu. periclitanti, quisq; pro viribus suis auxilio esset, ac quisq; ei, q̃ meliorem iudicaret parti se adiungeret, armaq; aduersus deteriorẽ caperet. Præclarum equidem Solonis cõsilium, præclara lex, quæ & bonis ciuibus, ac reip. ꝓpugnatoribus, meliorũq; partiũ patronis honorem tribueret, & ignauos, q priuatã rem & periculis plenũ otiũ, præferrẽt, infamia notaret; vt qui vulneribus reip. non cõmouerentur, sua ipsorũ infamia & præsenti supplicio, ad benè de rep. cogitandũ excitarentur, neq; dum ad se nihil publica mala pertinere iudicarẽt, suisq; voluptatibus ac numulis oblectarentur, casu reip. cuius salutem negligerent, obruerentur. Quis .n. priuatorũ nõ solũ fortunas suas incolumes, rep. cui⁹ pars est ruẽte, integras tueri, verũ ẽt vitã cõseruare poterit? Quod gen⁹ hoĩũ nõ minor Atheniẽsi Solone Cato Roman., in ea oratõie, qua ratiões Cęsaris de cõiuratis seruãdis refutauit, grauissimè rephẽdit, ac stultitiã eorũ, q suos hortos, suas piscinas, & cætera libidinis suę instrumẽta, euersa rep. salua & integra fore putarent, miratur, cũ tota rep. euersa, nulla pars eius nõ interitura esset. Præclarè igitur Solõ censuit, ac prudentissimè reip. q̃ legibus suis cõformauerat, prospexit. Cuius cõsiliũ, si oẽs q se Xp̃i

Consiliũ Solonis in lege ferenda.

Priuatorum fortunæ sine repub. stare non possunt.

Salustius in Iugurtho.

rum abutimur, tota die Baccho, tota nocte Veneri parentamus, ac bona ecclesię libidini sacramus, non modo nos non iungimus parti illi meliori, q̃ aduersus hostem ecclesiæ arma sumpsit, ac in acie perpetuò pro ea stat, verũ etiam vt insanos, & ocio ingenioq; abutẽtes, reprehẽdimus ac ridemus: nullus honor, nullũ premium militibus & propugnatorib. Ecclesiæ Catholicę redditur, cõtumelia afficiũtur, negligũtur, ac indigni qui in ecclesias recipiãtur, iudicãtur. Quã contumeliã non oẽs perferũt: pleriq; arma Catholica exuũt, omne studiũ cõtentionis deponunt, contumeliã illã, non tã suã, q̃ ecclesię Catholicę, & Christi, intra priuatos parietes secũ mussitant, pleriq; etiam ad eos ipsos hostes cõtra quos stete rãt, indignitate rerũ cõmoti, transeũt, & quos ingratos laboris sui expti sunt, oppugnãt: ignauiam eorũ ac luxum exagitant, flammæq; hæreticorũ oleum adfundunt: ingratus enim hic ociosorũ, & libidinoso ocio deditorũ animus, multos ab Ecclesia alienauit, multorum ardorem extinxit, ac planè à vinea Christi excolenda reiecit. Quiquidem ꝙ se meliori parti adiunxerint, ꝙ arma pro veritate sumpserint, laudem merentur. Quod verò humanis premijs fraudati, Christi Iesu militiã abiurauerint, neq; p̃mia illa ęterna, q̃ filius Dei se pa rasse, coronasq; certãtib. pro se, ꝓposuisse docet

Luxus ociosorum.

Neglecta virtus studiũ remittit.

Desertores castrorũ Catholicorum quid moliantur.

Catholico doctori non ab hominib. sed à Deo premia expectanda.

cet, expectent, magna reprehensione digni: mundꝰ non nisi mundū diligit, similibus sibi premia largitur, Christus Iesus suos ad cœlestia & ęterna premia vocat, vt cū istos delicatos, & mūdi huius alumnos, fluxis & caducis huius mūdi premijs ornauerit, beatosq́; vt sibi videtur, hic reddiderit, nihil illis debere se ex illis æternis & cęlestibus demōstret, & exclusos ab hęreditate sua, ad huius mūdi principē cuius facta imitati essent, remittat. Quod ita se facturū, diuitis & Lazari parabola, scelelratis Iudæis relata demōstrauit. Vt igitur isti ignaui, q̄ arma pro Ecclesia, otio & libidine mundi huius mancipati, non sumpserant, ita & illi q̄ certamen ingressi ob negata premia, stationem suā deserunt, vituperandi. In qua statione si pstitissēt, magna premia à Christo suo duce tulissent, ac pro caducis ęterna recepissent. Sed querelā & reprehensiones mitto, ad eā rem à qua exorsi sumus redeo, ac Solonis sapientiā veneror, q̄ in seditione ciuili, neminem otiosum, & à certamine seiunctū vult esse, q̄ meliori parti se adiungere, deterioriq́; obsistere iubeat. Quod quidē cōsilium Solonis cùm vehementer probarē in ista rei Christianæ dissensione, quantumcunq; meę vires, quas infirmas sentio, ferre possent, ei parti, q̃ patres sancti probauerunt, ac magnis viribus defenderunt, deesse nolui, & in ea permanere

Quæ premia quibus dat Deus.

cőſtanter decreui, ac ea q̃ poſſem arma ferre aduerſus furoré aduerſariorũ, indui, nec à ſtatione mea niſi Chriſto imperatore euocãte, decedere cõſtitui. Et quoniã videbã alias artes, alia arma, & aduerſus alios nobis dare, aduerſus Xp̃i hoſtes nulla, ad eã officinã me verti, q̃ arma p Xp̃o expolit, q̃ toraces veritatis cõficit, ac è pharetra Xp̃i, iacula cõtra oppugnatores veritatis depromit: nulla n. alia arma hęretici extimeſcũt, pter hęc, quibus patres ſancti inſtructi Eccleſiã Catholicã tuebantur, ac inuicti p veritate Xp̃i in acie pſtiterunt. Nihil ſibi iſti cũ Philoſophis, nihil cũ Sophiſtis negotij eſſe clamãt, hominũ dogmata & acutas aggreſsiones rident, ſolũ Xp̃i verbũ. & id quidem expreſſum exoptant, adeò vt nec ſanctis patribus, verę doctrinę Xp̃i magiſtris & Eccleſiæ Catholicæ columnis, vllũ locũ in ſuis ſcholis relinquant: homines fuiſſe, qui errare & labi in interptanda ſacra ſcriptura poſſent, magna voce detonant, ipſi ſcilicet dij è ſinu Dei patris nup demiſsi. Quę impudẽtia iſtorum ab eodé magiſtro, qui Prophetarũ ſcripta reijcienda eſſe docebat, ac ſolã legem Moyſi ſeruandã eſſe Saducæis ſuis perſuadebat, hauſta eſt: idem iſte magiſter patrum interpretationem calumniatur, qui Prophetas calumniari non erubuit, qui veram & conſentientem doctrinam dilacerauit, falſaſque opi.

Arma pro Ecclesia Catholica sumpta non sunt deponenda.

Argumenta non ex sacris literis petita, Ecclesiæ non prosunt.

Euangelici Philosophorũ dogmata reijciunt.

Insania Euãgelicorum patres reijcit.

Sathanæ artes.

Sathan artes suas interpretatur & pronunciat vendit.

opiniões miseris mortalibus aſpſit, ac ſenſim mẽdacijs ſuis à veritate abduxit. Prophetę illi ſancti legẽ à Deo datã, pleni ſpiritu ſancto interpretati sũt, & quo ſẽſu, q́ Moyſes docuit accipienda eſſent, mõſtrarunt. Cum. n. Deus qui legẽ populo illi ſuo ꝑ Moyſen dederat, & p̃cepta ſua digito exarauerat, qui ſenſus, q́ ſua voluntas verborũ legis eſſet, populũ non agnoſcere, & verbis hęrendo voluntatẽ ſuã q́ ſub litera lateret, nõ apꝑhendere videret, ſpiritũ ſanctũ in Prophetas ſuos effudit, & q́ voluntas ſua eſſet, q ſenſus ſub elementis literarũ legis tegeretur, demõſtrauit, qui eodẽ modo cũ Chriſti doctrinam nõ oẽs intelligerẽt, cũ verbis & ſono literarũ offenderentur, ac à Chriſto diſcederẽt, qui ſenſus verborũ ei⁹ & doctrinæ, q̃ è ſinu ſuo hauſtã ad nos ꝑtulit, eſſet, effuſo primũ in Apoſtolos ſpiritu ſancto, deinde in eos oẽs q in Apoſtolorũ cathedris conſederunt, doctrinam Chriſti interp̃tatus eſt, verumq́; eius ſenſum demõſtrauit, quod Chriſtus ipſe aꝑte teſtatus fore, cum diceret, ſpiritum ſanctũ quem à patre miſſurus eſſet, ea q́ nõ caperent, diſcipulos edocturum: hoc verò fuerit, verba ſua q́ arcanos haberent ſenſus, interpretaturum. Hic ſpiritus ſanctus Eccleſiam Catholicã docet, hic veros ſenſus doctrinæ Chriſti mõſtrat, ꝑ hunc Chriſtus nobiſcum, vt promiſit, ſemper habitat hunc ſpiritum ſanctum pectora illa ſacra ſanctorum

Prophetæ interpretes Moyſi.

Non omnes Christi verba intelligũt.

Patres Prophetæ noui teſtamenti.

Interpretatio ſcripturæ eſt ſpiritus ſancti propria.

ipsos authores retorquerét, ac eorum ipsorũ telis eos conficerent, vel nonnunquam quorundam Christianorum temeritatem, exemplo eorum qui in tenebris delitescerent, conuincerent: non esse Christiani, qui in luce CHristi versaretur, ea ignorare, quæ cæca gens videret, & ea facere, quæ illa vt naturæ aduersa damnaret. Est vsus Philosophiæ in Ecclesia, est artium illarum quas gentium doctores excoluerunt, si quis sobriè eis vtatur: doctrina CHRISTI & verbum eius, in Ecclesia solum personat: hoc solum patres sancti docuerunt, in hoc solo fundamento Ecclesiam construxerunt, Philosophis sua reliquerunt, quæ tamen interdum vt Chananæos ad viliora & abiectiora negocia aduocant, & si quæ apud eos sint, quæ veritati è tenebris eorum eruendæ inseruirent, ea non negligunt, verùm vt opibus alienis victores vtuntur: nusquam enim veritatem negligunt, quam suam esse sciunt, & quam à Philosophis vt ab iniustis possessoribus vindicant & ad se reuocant.

Non est igitur quod nobis Philosophiam obijciant, non est quod propterea doctrinas patrum repudient, quod quales doctrinæ Philosophorum fuerint cognouerint, exploratoresque copiarum eorum, non

non Christi desertores fuerint. Plurima inuenit Iosue & Caleb scelera in ea terra in quá ducebatur Dei populus, vt tamen ingrederétur in eam, hortati sunt Israel, non vt idola eorũ venerarentur, sed idolis eiectis DEVM verum colerent, ac opibus eorum perfruerentur. Quibus qui nó paruerunt, qui cæteris terrã illã dãnantib9 acquieuerunt, quem fructũ cœperint, historia sacra testatur. Qué eundé fructũ percepturi sunt, qui ꝙ in Ecclesia vicia quædam videant, populum Dei ab ea auocant, & in desertas vacuasque veritate synagogas suas deducunt, clamantes cum illis exploratoribus mentientibus: terram sceleratam, incolas suos vorantem ab igantibus possessam. Nihil inde petendnm, omnia execranda, in Aegyptum potius redeũdum, nouasque sedes cepis & porris mendaciorum plenas quærendas esse. Quæ quidé non propterea dico, quod Philosophorum doctrinæ in Ecclesia sedes ponam, Cathedrasque statuam, cùm inimici ei, quam Christus demonstrauit veritati fuerint, & luce illa, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat repudiata, in tenebras rationum suarum se coniecerunt, sed vt vsum artium in stabilienda CHristi doctrina, ostendam. Neque enim probandi sunt, qui Christi doctrinam infirmam esse arbitrentur, nisi in Ly-

Quid ab hostibus veritatis capiendum.

Synagogæ hæreticorũ steriles.

Philosophi veritatem ignorauerũt.

patrum hauserunt, vt noui testamenti Prophetæ fierent, hoc aspirati scripturas sacras interpretati sunt, vnamque & consentientem in tota Ecclesia Catholica doctrinam constituerunt. & tanquam ciuitatem optimis institutis & legibus salutaribus munierunt: & cũ diuersis in locis, multumq; d ſtãtibus ac temporibus diuersis in Ecclesia instituenda versati essent, idẽ sem p senserũt, idẽ docuerũt: quæ corũ cõsentiẽs doctrina, veritatis à spiritu sancto mõstratæ, argumentũ est. Vnũ Magistrũ spiritum sanctum vt & Prophetæ habuerunt vnam & eandem veritatem ab eo audierunt, vnum dogma consentiens condiderunt: idẽ semper & eodem modo spiritus sanctus docet, vnius huius magistri vna & constans ac sibi coherens doctrina est, vnam Ecclesiam, vnum ouile cum Christo Iesu à quo miss⁹ est, spiritus sanct⁹, vult esse idem dogma, eandẽ fidem, eundem Baptismum, eadem Sacramenta, in ea quam docet & gubernat Ecclesia Catholica, vult esse. Et quemadmodũ Christus, nonnisi humana natura indutus nos docere, arcanaque sui patris nobis aperire voluit ita spiritus sanctus quem ille misit. & qui quæ ab ipso accepit docet, non in sua illa diuina Maiestate quæ inuisibilis est, nos docere voluit, sed in hominum piorum corda ingressus, per os eorum nobis loquitur, ac quæ sit volun-

Ecclesia ciuitas Dei.

Consensus patrum.

voluntas Dei patris, & filij eius Iesu Christi enarrat. Locutus est idem patribus per os Prophetarum, loquitur nobiscum per ora patrũ, qui nobis sensus doctrinæ Christi aperiunt, & scripturas sacras interpretantur: idem spiritus sanctus, qui scripturam sacram attulit, interpres eius est. Idem igitur qui olim per Prophetas, nũc p Doctores & patres sanctos, quæ sit voluntas DEI & sensus verborum Christi, demonstrat. Quod si isti cœci cogitarent, & ad amussim regulamq; spiritus sancti, dogmata sua accommodarent, quod patres sancti fecerunt, nunquam tam impuden ter, & Catholicam doctrinam repudiarent, & sua dissona & absurda dogmata iactarent. Nam quod Philosophos Sophistarumq; inuenta in nobis reprehendunt, certè vt in cæteris, ita & in hoc multum cęcutiunt: non. n. Ecclesia patrésve sancti, Philosophorum do ctrinas tradidit, sed CHristi vera dogmata mõstrat. Non ignorarunt quidem patres inuenta & dogmata Philosophorum, ingressi sunt scholas eorũ, callebant argutias illas dialecticorũ, ac captiones Sophistarum, sed veniebant ad eos, nõ vt transfugæ & Christi castrorum proditores, verùm vt exploratores. Non petebant inde quod Ecclesiã docerent, sed quod pro veritate & Ecclesia Christi in ipsos

Euãgelicorũ temeritas.

Euangelici falso Ecclesiã accusant quasi Philosophorum doctrinas doceat.

Vsus Philosophia.

Lyceum deducatur, nisi Accademias perlustret, & ad Platonis firmamenta confugiat, & in Prithaneo alatur. Nihil Aristoteles probat, nisi quod sensus intentatus & ratione vacua illa eius ratio apprehendat & probet. His in omni disquisitione locum primum dat, cum Christi doctrina rationibus abiectis ad fidē omnem veritatem referat, neminemque quid sonat, intellecturum afferat, nisi crediderit, nisi fidei oculos induerit: hæc enim sola inaccessibilem lucem diuinam ingreditur, hæc arcana illa apprehendit, sensum & rationem in tenebris delitescentem, atq; ad lucem illam, vt ceram ad ignem liquescentē in eius cognitionem deducit. Fides in rebus diuinis rationem ducit, ratio in his quæ Philosophi nugantur, principatum tenet. Sed ijs relictis ad Solonem redeamus: cuius equidē sententiam cum alijs Rebuspub. salutarem, tum verò ciuitati Dei, & vineæ illi quam Deus pater per filium suum Christū Iesum plantauit, saluberrimam iudicio. Cui legi patres sancti Athanasius, Chrisostomus, Basilius, Gregorius Nazianzenus, qui Theologus appellari meruit, Gregorius Nissenus, Theophilus & eius nepos Cyrillus Alexandrinus Patriarcha, multique alij apud Græcos viri & pietate & litterarum excellenti peritia celebres: Apud latinos verò, Diuus Hyeronimus,

Aristotelis doctrina.

Principium veritatis cognoscendæ fides.

Solonis lex Ecclesiæ vtilis.

mus,

mus, Ambrosius; August Hilarius, Cyprian. Tertullianus, Irenęus, Lactantius, Gregorius Magnus, & cæteri plurimi, qui vel hos antecesserũt vel consecuti sunt, sedulò paruisse, ac tanquam sibi scriptam cõplexos fuisse videntur. Vt primum Arrius impias suas voces in Christi diuinitatem euomuit, nunquã illi patres sordes illas detergere, non incendio illi obsistere cessarunt, & eos se in eo errore & blasphemia doctrina oppugnãda præbuerũt, vt nullis incõmodis, nullis damnis, nõ exilio, non tormentis, non acerbo cruciatu à sua sententia, Imperatorum etiam & tyrannorũ vi, dimoueri potuerunt. Consecuti alij errores, nati Manichæi, & alia turba hæreticorum, qui cùm se instructos (vt erant instructi) suis mendacijs, contra Ecclesiam Catholicam egregiè putarent, statim aduersa arma experti sunt, statim concursum patrum aduersus insanas suas copias senserunt, à quibus mox vel cohiberentur, vel prorsus profligerentur. Magnus ille patrum in oppugnandis improbis ciuibus, ardor erat, magnus consensus; nullus hostis doctrinæ CHristi & veritati Catholicæ tum arma inferre potuit, qui statim aciem Catholicam pro Ecclesia CHRISTI excubantem inueniret, inde fiebat, vt aut prorsus hæresis illa nascens opprimeretur, aut apud

Diligentia patrum.

pau-

paucos intra priuatos parietes, & in tenebris domesticis se contineret, neque extra prodire auderet, ac ita delitesceret, vt cum paucis illis vna extingueretur. Habebat eo tempore Ecclesia sua propugnacula, habebat centuriones peritos, & in omni genere literarum exercitatos, habebat strenuos & ad omnem impreſsionem paratos milites, habebat inuictas acies, quæ nihil præter quã Christum Iesum, cum principe huius mundi pro nobis decertantem spectarent: qui nõ quæ sua essent, sed quæ Christi, cum Paulo quærerent: qui opes Ecclesiæ non suæ libidinis instrumenta, sed pauperum, sed pupillorum, ac egenorum victum esse scirent. Erat tum pietati ac eruditioni in Ecclesia suus honor, & præmia debita. Quantum quis eruditione & pietate cęteris præstabat, tanto altiore in loco collocabatur. Non tum nobilitas, non cognatio, non auri argentique cumuli spectabantur virtus sola, pietas, & eruditionis excellentia expendebatur. Ijs solus Princeps locus & Apsides in Ecclesia dabantur, pietatem, virtutem, ardentemque animũ erga Christum, studiumque perpetuum conseruãdæ augendæque Ecclesiæ, ac hostium eius euertendorum honorabant: pia paupertas summa nobilitas erat. At cum illi pauperes milites Ecclesiam extulissent, & ex mini-

Arma Ecclesiæ sub patribus.

Veteris Ecclesiæ disciplina.

Nobilitas apud patres sanctos.

ma maximam reddidissent, opibus, quæ pietatis instrumenta & egenorum alimenta esse volebant, compleuissent, statim in eam lupi pelle ouis cõtecti, impetum fecerunt: & cùm per ostium CHristi in eam ingredi non possent, alios ingressus quæsierunt: quo cùm penetrassent, id quod Christus prædixit fecerunt, faciuntq;. Reiecta pietas, reiecta illa quę pios extollat, & super astra euehit humilitas, soli nobilitati, soli cognationi & fœdissimæ arti Simonis Apsides dati, & CHristi patrimonium, viris istis bonis, qui præter fastum & tumorem animi nihil in Ecclesiã afferunt, in prædam datum. Qui ita opibus illis Ecclesiæ incubuerunt, vt illis, qui aut piorum illorum patrum in Ecclesia laborem & imitantur & perferunt, aut qui totos dies ea quæ ad honorandum Deum supplicationesq; instituta sunt, nihil inde vel ad victum necessariũ largiantur: ita enim in egenis à patrimonio Ecclesiæ amouendis, diligentes incubatores isti sunt: qui cùm Ecclesiam à patribus omni genere virtutum ac pietatis opibusque honestis, & in sinu eius repositis, & in alium vsum quàm in quem isti verterunt, congestis, ornatam, ac omni eruditionis firmamentis cõmunitam accepissent, quasi nullum hostem contra se venturũ arbitrẽtur, otio & luxui se dederũt, vt nihil minus quã de propugnaculis

Opes Ecclesiæ.

Luporum ingressus.

Abusus Ecclesiæ bonorũ

Ecclesiæ hosteq; eius cogitarent, ad alias artes, alia studia, quàm quibus apri qui Christi vineam conuellunt ac deuastant, arceri ab ea possent, se verterint, in otio & in absumendis Ecclesiæ bonis, totum tempus terere cœperint. Quod cũ Christi & Dei aduersarius mũdi huius princeps toties profligatus videret, datũ sibi tempus vineæ Christi non solũ depopulandæ, verumetiã prorsus exterminãdę ratus: quę.n. labore, periculis perferẽdis, paupertate, pietate & humilitate extructa sunt, luxu, otio, superbia & voluptatibus euertuntur. Arripuit igitur occasionem Sathan, accessit ad suos satellites, quorum plurimi inter eos etiam Ecclesiæ delicatos & otiosos pastores laterent, in quo loco sit res Ecclesiæ indicat, eius custodes securos, & nihil non solùm de Ecclesia, sed etiam de sua vita & salute cogitantes, demonstrat, incautos securosque ac sua fœlicitate ebrios, aggrediendos esse suadet, ac illius aggressionis principem Martinum Lutherum, quem iam ante multo tempore ad eam rem delegerat, suisque armis instruxerat, producit. Qui vt primum bellicum cecinisset, signumque proposuisset, improborum manus è suis latebris statim euolant, nomina dant, Sacramentum faciunt, ac contra Romanam & Catholicam Ecclesiam coniurant, in-

Ecclesiæ securitas quid attulit.

Occasio Sathanæ data.

Lutherus dux exercitus Sathanæ.

ſtructiq́ue armis Sathanæ & artibus hæreti-
cis, ab inferis quò patres noſtri eas relegarant
reuocatis & interpolatis, in vineam Chriſti
ingreſsi, vt apri obuia quæque ſternunt, ſan-
ctis patribus, & omnibus qui ſuo ſanguine
Eccleſiam Chriſti firmarunt, bellum denun-
Audacia hæreticorum. ciant, cœloque eos detrahere conantur, vir-
tutum & omne ſtudium pietatis cum bonis
operibus profligant nihilq́ue in Eccleſia præ
ter fiduciam quandam, ſuis artibus ſimula-
tam relinquunt. Quo tempore noſtri illi de-
licati duces, qui ſecurè cauſæ ſuæ indormi-
rent, vicino incendio calefacti, tandem ocu-
los aliquantum attollerent, quem illis impi-
Paucitas defenſorum Eccleſiæ. js obijciant perquirunt, vixq́ue vnum & al-
terum, quorum nomina nunc prætereo, in-
ueniunt, qui cauſam illam ſuſciperent, qui
aduerſa arma furentibus obijcerent, ac in
certamen cum eis deſcenderent. Quod cùm
aduerſarij viderent, non ſolum ſingulos ſuos
ſatellites ad ſe euocant, verum etiam vrbes
Principatuſq́ue integros in Eccleſiam ar-
mant, ac omnia euertunt, nobis alia præſidia
& alia arma fruſtra cogitantibus, & ad ex-
Diligentia Lutheri in. euertenda Eccleſia. traneos milites confugientibus, contra quos
impia acies ſuos etiam prædixit, ac non ſo-
lum literis ſe munitos, ſed etiam ferro inſtru
ctos oſtendunt. Quod ſi, vt illi, nos quoque
arma pro Eccleſia parata tenuiſſemus, ſi om-
nes

nes ad rumorem illum seditionis perditorum ciuium accurissemus, si veterani non tyrones esse maluissemus, nascens malum statim oppressum fuisset, neque tam latè ea pestis virus suum effudisset, neque orbem ter. rarum occupasset. Ad huiusmodi casus opprimẽdos maiores nostri excubabãt. ea arma quæ hereticus fugit parabant, quibus nos reiectis, ad inanes quasdam concertationes studium retulimus, ac Aristoteli veritati ei quam Christus Iesus è sinu patris deprompptam nobis attulit, inimicissimo in Ecclesia apsidem dedimus. Quod cum aduersarij viderent, eo furoris progresi, vt patribus etiam sanctis omnem authoritatem adimerẽt, hominum doctrinas figmenta esse clamarent, qui D. Thomæ aliorumque authoritatem assererent, eos vt Antichristos damnarent, si quod inde argumentum aduersus suas assertiones afferretur, cum risu illud exciperent. & pedum strepitu, è congressu & certamine instituto exploderent, nec amplius cum aduersarijs de religione, ad quam firmandam verbum Dei flagitarent, vel vnum verbum facere vellent, non cum Philosophis & Sophistis sibi rem de materia prima & alijs Philosophorum inuentis esse dicerent, sed expressum verbum Dei, quod solum admitterent flagitarent. Ita fiebat vt ea arma

Inanes disputationes.

Cur aduersarij reiecerunt authoritatem patrũ & qua occasione.

quæ nos iactauimus, nos ipsos magis quàm aduersarios premerent: Nam isti è consistorijs cum cachinno prorumpentes, apud plebem rerum imperitiam clamabant, Papistas Sophistarum nugis armatos contra se venisse, nihil sibi cum Philosophis mundi huius histrionibus, qui soli CHristo nomina dederint, negotij esse, cuius verbum & Euangelium purè docerent, ac veritate instructi defenderent, vociferabantur, adeò vt omnis authoritas apud plebem illâ detracta nostris esset, vt quicquid deinceps dicerent, nugæ meræ & Sophisticę circulationes dicerentur, aduersariorum doctrina, vt quæ verbum Dei sonaret, probaretur, ac sola reciperetur.

Frans aduersariorum.

Quod cùm nostri viderent, ad artes patrum disputandique rationem se verterunt, ac instructa acie in triumphantes Lutheranos duxerunt. Concilium coëgerunt, ac illam impiam doctrinam, quæ colore verbi diuini vulgo commendaretur damnarunt, viros pios & sacræ scripturæ peritos vndique euocarunt, ac in acie vt custodes veritatis locarunt, qui ita rem agunt, ita impressionem assiduè faciunt, vt aduersarij retrò se recipiant, ac pauciores duces, quàm solerent habeant, & qui veritate victi, modestius agant quàm olim, cum illis aut nemo aut pauci resisterent, cùm armaturam patrum sibi opponi

Catholicorũ consiliũ in tuenda Ecclesia

Ecclesia vires reparat.

ni non viderent, solebant. Quam armaturam quoniam sibi opponi videant, suis figmentis diffidere incipiunt, cùm nostris& animus crescat, & opes eruditionis augeantur, & milites centurionesq́ue in dies plures ad eos accedant, armaq́ue in aduersarios ferant Nulla regio est, in qua Christi militum auctior numerus non proueniat, alij scribendo & figmenta aduersariorũ detegendo, alij apud populum cōcionando ac veritatem doctrinę Catholicę demōstrando, vires eorum frangunt, ac in ordinem inflatas illas mentes redigunt, omnem authoritatem illis detrahunt Quorum studium, vt dixi, pietatis plenum cùm viderem, Solonisq; legem eam expenderem, otiosus spectator certaminis istius esse nolui, meliori parti me adiũxi, arma quæ potui, pro salute Ecclesię sumpsi, ac tum apud meos de doctrina CHRISTI pro concione differendo, tum libris edendis oppugnare errores eorum cœpi. A quo incepto meo, nec precibus nec premijs propositis, me reuocari vnquam passus sum, sed neque contemptus vel scriptorum meorum vel cōcionum me vnquam monuit: Christi.n. miles nō hæc caduca sed illa ęterna pręmia cum Paulo expectat. Ac primùm eos quidem aggressus sum, qui recens natos sacris initiari debere, & ad lauacra sacra afferri negarent, contrà

Milites Ecclesiæ Catholicæ

Occasione author ductus scribere cæpit.

Christi miles

quos & publicè in Ecclesia Plocensi disserui, & librum ea de re conscriptum edidi. Deinde cum viderem hæretici Stancari quosdam etiam viros doctos & Catholicos dogma de mediatore Christo approbare, consultis sanctis patribus, quos post Apostolos vereror, quid illi de mediatore Christo senserint, quid docuerint, quam concordes in ea doctrina sint, eorum ipsorum patrum scriptis, in vnū volumen collatis demonstraui, Stancarique hæresim cum viris pijs & Catholicis damnaui. Quoniam verò aduersarij in pastorum vicia acrius inuehuntur, & in eo Euangelio, in quo Christus pastorem bonum describit, nimium diserti sunt. Quod dum faciunt, in Episcopos sacerdotesque solos eam reprehensionem vulgus cadere putat, arctisque auribus conuicia illa excipiat: vt eorum opinionem conuellerem, quid sit pastor, quæ genera eius, quod cuiusque officium sit demonstraui, ac reprehensiones illas, non in Episcopos suosque vicarios solum conuenire, sed in eos etiam, qui seculi principes magistratusque sunt, aptè quadrare demonstraui, vt deinceps de se etiam parabolam illam narrari sciant, ac secum quam rectè pascendi munere fungantur cogitent. Et quoniam aduersarij nihil magis aduersus nos vrgent, quam vsum vtriusq; speciei Sacrosāctæ Eucharistiæ, hoc

que vnum crimen inter præcipua habeant, quod Romanæ Ecclesiæ vt grauissimum nefas impingant, apud populum clament, Christum in suprema cæna sua vtramque speciem discipulis dedisse, eum morem seruari voluisse, quem etiam Paulus apud Corinthios seruatum refert, hortando eos ne ab institutis Christi recedant, contra hos quoque in certamen descendi, publicè eam materiam tractaui, & quantum illi errent, qui nos erroris accusent, demonstraui: Romanæ Ecclesiæ iudicium & institutum legittimum esse ostendi. Restabant multa alia quæ isti fundamenta Euangelij sui quinti posuerunt, & in quibus fiduciam suam locarunt, quæque assiduè vrgent, vt iustificationis ratio, liberi arbitrij, & alia non pauca quę primum in Ecclesia publicè disputata, in hunc librum cóieci, quem quintum librum prælectionum Plocensium inscripsi. Qui quidem liber ad quinquaginta capita excreuit, in singulis capitibus aliam materiam quæstionémve continens. Quem librum Reuerendiss. Pontifex ad te mitto, ei te patronum adscisco, vt tua amplissima authoritate munitus, in vulgus progressus securior & tutior aduersus & hostes Ecclesiæ Catholicæ, & Romani Pontificis oppugnatores rem agat, & obtrectatorū censuras morosas contemnat. Quem quidē *Dedicatio libri.*

librum vt ea humanitate & benignitate qua testatam toti orbi reliquisti, qua gentem illam rerum dominam, & religionis Catholicæ patronam Hispanorum deuicisti, & in tui obseruationem vertisti quæ te Italis quę vrbis Romanæ principibus charissimum reddit, complectaris, & à me cliente tuo accipias rogo. Non peregrinum quid hic liber, verùm ea quæ in Ecclesia Plocensi, cui Reuerẽdissima Paternitas Vestra pręsidet, ac optimis institutis & disciplina instruit, à me Canonico tuo, & collega eius Ecclesiæ, tractata, primumque apud populum explicata sunt, deinde hortantibus quibusdã viris magnis literis mandata, ad reuerendissimam paternitatem vestram Patronum suum affert. Quantum laborauerim, quantum vigilauerim hoc volumine scribendo, nouerunt illi cum quibus versor, & morbus quem mihi ea lucubrandi ratio attulit, testis est: Dum enim & hęc scribo, & publicè in Academia Cracouiensi, quo me, & vt liberior & instructior in scribendo essem, receperam, docendo occupor, eum morbum attraxi, quem sanari posse nõ credo, vix ossibus hæreo, labe lenta consumor. nec planè mihi promitto, hoc opus ab officina Calchographi progressum, me lecturum. Quod si acciderit, posthumam hanc meam prolem vt reuerendissima Pater-

Dexteritas rerum agendarũ volscij in Hispanijs.

Author scribendo in morbum incidit.

nitas

nitas vestra, sua bon tate & authoritate tueatur, ac se illi benignũ patronum præbeat, etiã atq; etiam rogo Magnũ bonitatis & singularis humanitatis tuę vbiq; fructum capis. Vidi in Hispanijs quãti te ob singularẽ tuã modestiam, prudentiã, ac erga oẽs benignitatẽ homines facerent, qui sermo omniũ, quocunq; veneram, de te esset, ita nomẽ tuũ in illo amplissimo regno notum, & fama humanitatis tuę peruagata erat, vt in ea gente amplissimo loco natus esse videreris. Quam verò ipsi optimo & sapientissimo Regi Catholico charus fueris, quam authoritatem apud tantum Regem tibi integritate & prudentia tua singulari cõparaueris referre nolo: scio multos nũtios, sæpe dum ad regem ingredi cuperent, in aliud tempus reiectos, supplicesq; illis, qui regias ædes seruarent fuisse, tibi verò vt primũ veneris custodes cessisse, & regem absq; vlla mora & dilationibus, te attentè & cum summa animi alacritate negotia Serenissimi Augusti regis exponentem audiuisse. Quo munere apud Catholicum regem cùm annos quatuordecim fugereris, nunquam nec ipsius regis, nec cuiusquam vultum erga te mutatum scimus fuisse, in dies magis ac magis nomen tuum fauorque in eo regno florescebat atque increscebat. Vnde digrediens magnum fructum officij exacti cepisti. Nam Catho-

Volscij in Hispania e..ma io latè peruagata.

Quam i fieret apud regem Catholicum.

Henrico Regi electo cõmendatur.

Catholici Regis literis & authoritate eius illa summa Henrico Valesio, quem regem in comitijs Vvarichouiensibus elegeramus commendatus esses, moxque ipsi Regi electo familiaris & charissimus factus. Qui vt primùm in regnum nostrum venit, ad clauumque Reip. consedit, amplissimo honore Procancellarijque dignitate te exornauit, & arcanis & Regni & suis consilijs custodem fecit, hoc verò fuerit. fidei tuæ se ipsum & Rempub. tradidit. Quo officio dum cum summa laude fungeris, Serenissimus Rex Stephanus Princeps sapientissimus tua integritate perspecta, primum ad Cancellariatus ipsius honorem te extulit, deinde amplissimo sacerdotio. Episcopatu Plocensi auxit, & dignitatem tuam vt merebatur exornauit, & inter Senatores Regni locauit, atque vt prudentiæ & in rebus gerendis dexteritatis tuæ fructũ vberiorem caperet, nuncium te ad summum Pontificem in vrbem misit. Cuius muneris tui qui fructus sint quæ in ea gente conuersatio, quàm & ipsi summo Pontifici & Senatui eius vniuerso charus fueris, quæ præmia honoresque te in ea vrbe maneant, nihil ego nunc dico, alij satis passim testantur: ad preces meas redeo, rogoq; vt librũ hũc quẽ tibi dicaui quẽ pign⁹ ꝑpetuũ animi mei obseruã tiæq; meę erga Reuerend. P. vestrã esse volui, benigne

Volscius regni Procancellarius.

A Sereniss. Stephano Episcopatu & senatoria dignitate ornatur.

Romã mittitur.

benigne recipias, receptumque authoritatẽ tua tuearis. Quod cũ feceris, & me si morbo præsenti liberatus ad studia mea rediero; & alios multos, qui eadem meditantur, & ad te omni genere officiorum & reuerentiæ colendum, & ad studia ea quæ præsidio fuerint Ecclesiæ aduersus impia Euangelicorum dogmata, excitabis, fructumque patrocinij tui, & summæ humanitatis tuæ apud eos, qui in literis ætatem agunt, qui hostibus Ecclesię arma inferunt; tanquam dux & imperator optimus, & religionis Catholicæ propugnator promptissimus, non mediocrem percipies, tuasque laudes vbique, & apud omnis ordinis homines propagabis, præmiumque virtutis tuæ, gloriam & laudem veram referes. Qua vt perpetuò perfruaris, DEVM Opt. Max. precor.

AD LECTOREM PRAEFATIO.

Quintus liber praelectionum nostrarum Placensium, lector candide, in publicum prodit, in quo conditi, euersi et reparati hominis ratio exponitur, atque ea quae ad iustitiae nostrae rationem pertineant, ut quidem mihi videtur, non negligenter explicatur. Nam quae in Sacrosancto Concilio Tridentino patres sancti, grauiter quidem sed compendiosè, ut legum sacrarũ legislatores decebat, de Iustificatione tradiderunt, et canonibus breuioribus cõprehenderunt, nos ea copiosius explicamus, de totáque illa ratione reformãdi hominis ex authoritate Ecclesiae Romanae differentes, non solum quae Catholicae fidei consentanea sunt, in hos commẽtarios nostros coniecimus, verum etiã aduersariorum doctrinã, rationesq́; cõuellimus, ac totam illam doctrinam eorũ de ratione iustificationis, ut nouã et alienam à veritate oppugnamus, errorisq́; plenam demonstramus: Et quod Cõcilium Tridẽtinũ sua authoritate simpliciter aut tenendum ut veritati consentiens, aut ut haereticũ & fidei Catholicae aduersũ dãnauit, vitandumq́; praecepit, nos populari oratione & ornamus & dilatamus, argumentis serijs animos nostrorũ firmamus, & aduersariorũ firmamenta euertere conamur, populumq́; ad veritatis cõfessionem.

onem, ab illis falsis opinionibus, quibus ab aduersarijs Ecclesiæ Romanæ, pectora eorũ euersa sint, reuocare contendimus. Quod vt consequeremur, & nostra nos confirmare, & aduersariorum doctrinam pluribus argumentis oppugnare oportebat: simplex enim earum rerum expositio quas tractamus, apud nostri temporis homines, & ad veritatem persuadendam, & ad opiniones peruersas euertendas, non multum efficax fuerit, nec satis virium haberet. Copiosius igitur agimus, & eadem sæpè non eodem tamen modo animis auditorum inculcamus, atq; vrgemus, in aduersarios audacius prouehimur, temeritatemq; eorum grauius reprehendimus. Quod studium nostrum & conatum nostrum veritatis tuendæ, & fidei Catholicæ, quam sola Romana Ecclesia integerrimè custodit, & aduersæ opinionis profligandæ curam, vt boni & æqui consulas, per eam ipsam quam tuemur CHRISTI veritatem, te rogo, lector candide Non equidem ignoro esse nonnullos, qui me quod ea tractare, quæ aliena à mea, quàm præ me fero, professione sint, audeam, & iurisprudentiæ scientiam professus, in his quæ Theologorum sunt, occuper, grauius reprehendant: Qui si & vocationis meæ & officij mei, quo in Ecclesia Plocensi fungor, vnde hæc prodeunt, & communis incendij Ecclesiæ, ad quod extinguendum omnes accurrere, & vndecunque aquas hau-

stas afferre oporteat, meminisse velint, non solum non reprehenderent conatus nostros, verũ etiam gratias nobis agerẽt qui in communi periculo defendẽdo non cessamus & ad maiora in hoc genere molienda nos hortarentur. Canonum quidem scientiam profitemur, eoq; nomine collegio Canonicorum in ea Ecclesia in serti sumus, sed ei nostro officio munus publicè concionandi, & de religione Catolica populi docendi annexũ, vnaq; cũ canonum professione, humeris nostris impositũ est. Quod munus dum obimus, populúmque docemus, ea que in Prælectionum nostrarum libris quinque continentur, explicauimus. Quæ ne interirent, authoritate virorum grauium inducti literis mandata in publicum damus, ac non solum illis qui nos audierint, sed etiam ijs qui procul à nobis absunt, consultum esse voluimus, vt quod illi audiendo consecuti sint, hi legendo consequantur. Vale & nostro labore gratis fruere.

SVMMA.

SVMMA EORVM CAPITVM, QVAE IN HOC Libro continentur.

(?!?) Cur

Non

Gra-

19

FINIS.

IACOBVS GORSCIVS DE LAPSV, ET RESTAVRATIONE, IVSTIFICATIONEque hominis.

Mundi huius structuram, Dei potentiam, sapientiam & bonitatem demonstrare.

CAPVT PRIMVM.

PRIMVM omnium constat, Deum Opt. Max. mundum hunc quem cernim⁹, condidisse, & eo splendore quem admiramur exornasse, eoque modo suam immensam potentiam, qua creando, & infinitam sapientiam, qua adornando eo, & in ordinem omnia redigendo, vsus fuerit, demonstrasse. Ac non solùm quanta sit sua potentia, quæ ex nihilo tantam molem produxerit, quæ sapientia, qua tot rerum discrimina effinxerit, vario & multiplici ornatu instruxerit, vim rebus incomprehẽsibilem infuderit, singula suis locis composuerit,

Mundi structura, sapientiam, potentiam, bonitatē diuinam testatur.

rit, diuersas & repugnantes res, vno in corpore vt membra cõcluſerit, ac ſumma concordia, ac ſocietatis indiuiſæ vinculo aſtrinxerit: verũ etiam quos ſuę bonitatis theſauros in eo condiderit, teſtatum reliquit. Nam ſcriptura
Gen.1. ſacra non ſolùm eum mundi huius machinam, qua omnia continentur, cõdidiſſe & exornaſſe, ac in ordinem, ſapientiæ eius immenſæ teſtem, redegiſſe teſtatur, ſed etiam ea omnia ipſum vidiſſe, inſpexiſſe, & oculis ſuæ ſapientiæ perluſtraſſe, ac bona eſſe quæ fecerit pronunciaſſe, apertè ait. Ita fit vt & potentiam Dei infinitam in hoc eius opere agnoſcamus, & ſapientiam admiremur, & bonitatẽ veneremur. Teſtis hic mundus eſt, & potentiæ, & ſapientiæ, & bonitatis Dei immenſæ, huius ordinem, pulchritudinem, vari-
Rom.1. etatem, motuſque conformes ac conſtantes admirati quondam homines, ipſum conditorem, ac tantæ taliſque machinæ gubernatorẽ inquirere cœperunt, ac in eius cognitionem venerunt. Quem vtinam ita vt decebat coluiſſent, nec rebus creatis gloriam creato-

atoris tribuissent: nunquam enim in tot errores prolaberetur genus humanum, nunquam regnum Sathanæ tanta incrementa habuisset, quanta mox habuisse ostendemus. Nunc ad DEI conditoris nostri potentiam, sapientiam, ac bonitatem redeamus, & quã partem huius suæ tam elegantes structuræ, quam Græci aptissimo nomine κόσμον appellarunt, nos verò mundum dicimus, plurimum amauerit, præcipuasque ei partes dederit, quemque principem eius statuerit, & cuius causa totum hoc quod est, condiderit, à quo suam potentiam, sapientiam & bonitatem agnosci, prædicari, ac præconem suarum virtutũ esse voluerit, dicamus.

Regni Sathanæ incremēta lapsus hominis à veritate.

Homo pars præcipua mũdi & princeps.

Hominis officium.

Qualis homo à Deo creatus.

CAP. II.

CONstructo, & adornato, & approbato mundo, ad hominis creationem Deus cõsilium suum vertit, atque ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã, & præsit piscibus maris & volatilibus cœli, & *Gen. 1.*

vniuerſis animalibus quæ mouentur ſuper terram, hic n. ſol⁹ ad eam, quam Deus inſtituit mundi perfectionē deerat. Conſtituta erant quæ ſeruirent, quæ vſum ſui præſtarent, qui imperaret, & qui frueretur eis deerat, homo ille, quem Poëta ſanctius animal, & mētis capacius altæ, & quod dominari in cætera poſſet, vocat. Quem Deus non ſolùm producit, verùm etiam ad imaginem & ſimilitudinē diuinitatis ſuæ conformat, imperiumq; ei in cętera omnia largitur, & quaſi regē huius mūdi conſtituit. Ac vide dignitatem hominis: cætera alia forma effinxit, huic ſuam imaginem impreſſit, qua nihil præſtantius ac magnificentius cogitari poteſt: alia ſeruire iubet, hunc imperij habenas tenere, & dominum eſſe vult, omniaque eius ſubijcit poteſtati. Sed nec conformatio huius cum cæteris communis eſt: terra iubetur producere herbas & arbores, reptilia: aqua piſces, verbo ſolo, non admota eis manu Dei, omnia cætera procreantur: hominem verò non terra producit, ſed manus Dei conformat, ſpiritu ori eius

Homini omnia ſubiecta eſſe.

Metamorph. 1.

Homo ad imaginē Dei formatus.

Dignitas hominis.

eius insufflato animat & viuificat. Decebat enim eum, qui in cætera imperium habiturus esset, qui omnium commodis frueretur, cum singulari prærogatiua effingi, ac de eius qui vniuersa regat manibus prodire, & non alterius quàm ipsius DEI plasma esse, vt nulli alteri præterquàm soli Deo conditori suo se debere quicquam agnosceret, & cogitaret. Quamobrem grauissimum est scelus eorũ, qui conditore suo contempto, rerum earum quibus nihil deberent, quæ suo imperio subiectæ essent, serui sua spõte esse voluerunt, terram vt Deum cæteraq; elementa & bestias, diuinis honoribus ornarunt, ac imaginem Dei sibi impressam defœdârunt, & quãtum in illis fuit, exuerunt. Cuius enim sceleris & insaniæ est, eum qui te omnibus bonis cumulauit, qui tibi imperium mundi tradidit, omnia pedibus tuis subiecit, imaginem potentiæ, sapientiæ & bonitatis suæ tibi impressit, ea conditione te condidit, vt omnium earum rerum quas condiderat, dominus & gubernator esses, suo honore fraudare, & te bonis illis,

Cur homo manibus Dei cõformatus.

Scelus hominum.

& conditione præstantissima vltrò exuere, ac infra infima te prosternere, seruumque velle eorum esse quæ tibi tuisque vsibus seruirent? Vide bonitatem Dei, agnosce honorē, quem tibi tremenda illa maiestas habuit: Faciamus, inquit hominem, ad imaginē & similitudinē nostram. Magnus honor Dei similem esse, imaginem eius portare, & quod solum summū beneficiū habendum fuerit, illi tamen non satis est, dat mundi imperium: Dominetur, inquit piscibus maris, volatilibus cœli, & bestijs vniuersę terræ, omniq; reptili quod mouetur super terrā. Imaginem suā te gestare voluit ô homo, tu Sathanæ imaginē expetis: Dominū te esse iubet, tu seru⁹ turpissimi & crudelissimi tyrāni esse cōtendis? vltrò hosti manus tradis, ac prudēs sciensq; peris? Sed longius ferimur quàm materia ad explicandum proposita, postulat.

Diuina benignitas in homine ornando.

Gen. 1.

Imago Dei ad quam homo factus est, quæ sit.

CAP. III.

ET

ET quoniam hominem ad ſimilitudinem DEI factum eſſe, ſacra ſcriptura teſtatur, noſque longè præſtantiorem eius conditionem ac ſortem propterea eſſe diximus, quod non qualicunque formæ plaſma hoc ſuum Deus effinxerit, ſed conformē ſibi eſſe voluerit, oſtendimus: quæ illa forma Dei ſit, cuius imaginem & ſimilitudinem homo gerat, inquirendū videtur. Neque enim vna eadem eſt omniū de ea re ſententia: Nam multi non hęretici ſolū, qui vno nomine Antropomorphitæ dicuntur, verùm etiam pij & in heremo Aegyptia vitam duriorem agentes monachi, in ea ſententia fuerunt, vt omnino Deum ea forma quæ in homine cernitur eſſe aſſererent, & imaginē eā eſſe in homine Dei, quę ſenſu in eo cernitur, lineis corporeis circumſcripta, & cultu expreſſa, cōtenderent, quod ſcriptura ſæpè talē formam Deo tribuere videatur, qualis in homine cernitur, cū illi oculos, aures, cæteraq; mēbra attribuat, ac viſum eſſe patrib⁹, vt Abrahæ & alijs, in hominis figura teſtetur. In quo eos multum er-

Hominē corporea forma eſſe cur hæretici aſſeruerint.

Deum spiritus esse. rasse, & CHristi verborum oblitos fuisse, qui DEVM spiritum esse testatus sit, & sacræ scripturæ consuetudinem loquendi ignorasse, cōsensus patrum & Ecclesiæ Catholicæ columnarū docet, qui vno ore Deum non corporeū, nec corporeis membris partibusq́; cōpositum, sed spiritū esse, vna cum Magistro nostro Christo Dei filio, qui solus Deum patrem vidit, solus qualis sit cognoscit, & nobis enarrauit, cōstāter asserūt, & eam quā Antropomorphitę sentētiam vrgent, vt hæreticam, impiam, & falsam à cœtu fideliū expellunt, & vt veritati & testimonio Christi aduersam reijciunt. Nam quod Deo oculi, aures, aliáve mēbra, quæ in homine cernūtur, sacra scriptura interdum tribuat, id ob imbecillitatē nostri intellectus fit, vt ea quæ nec sensu, nec intelligendi vlla acie apprehendi possunt, ex ijs quæ nostris sensib⁹ nota & subiecta sunt, comprehēdamus. Quomodo & montes exultasse, & instar arietum saltasse, & arbores locutas esse, mare fugisse, eadem scriptura ait, cùm nec mōtes saliant, nec arbores loquantur, nec

Ioan. 4.

Ioan. 1.

Cur Deo sacra scriptura membra tribuant.

mare

mare pedes quibus fugiat, habeat. Tribuimus sæpè sensum rebus anima carẽtib9, multis sermonẽ damus, mortuos excitamus, cœlũ & terrã alloquimur, ea loquẽdi figura, quã Prosopopeiam dicunt. Non est ergo quod inde Deum qs corporeũ, & mẽbris constare putet, quod scriptura ei aliqua membra tribuat, ac in hominis forma eum apparuisse aliquando dicat, Antropopatia suo more vtens, & ea quæ hominum sunt, Deo tribuens, & nostro sensui seruiens. Alia est Dei forma, ad cuius imaginẽ homo conformatus est, non corpori, sed meliori illi parti nostrę, quam animam appellam9 impressa: animus enim noster imago Dei est, animo similes conditori Deo non corpore, qđ nullũ ille habet, sumus. Imaginem & similitudinem ad quam homo factus dicitur, in animo non in corpore impressam esse vel inde cõstat, quod Adã filiũ Seth genuisse scribitur ad imaginem & similitudinem suã. Nam si corporis effigies eo in loco intelligatur imago, Adami omnes liberi eius ad imaginem eam nati fuisse dicerentur,

Animus imago Dei.

cum omnes faciem eius referent. Sed quoniam ſcriptura ſolum Seth, Adamum genuiſſe ad imaginem & ſimilitudinem ſuam ait, animi imaginē, hoc eſt, virtutes, pietatemq; in Deū, quam Seth imitatus eſt, ſcriptura ſignificat, quæ vera imago eſt, ad quam homo conformatus Seth enim pius, prudēs, Dei & parentis amans fuiſſe perhibetur. Relicto igitur corpore, ad ſpiritū, cogitationem noſtram, & totam hāc inquiſitionem referamus, & in qua eius parte imago illa diuina cōſiſtat inquiramus. Nam & hic non omnes idē ſentiunt, & alij quidam partem eam animi, quę rationis particeps eſt, ac intelligendi vim complectatur, imaginē Dei gerere volunt, cum Deus ipſe ratio & intellect9 ſit, qui omnia cognoſcit, omnia intelligit: ac non ſolum particeps rationis, ſed ipſa ratio, nō ſolum ſapiens, verum ipſa ſapientia ſit Cuius quoniam hominem participem eſſe voluit, hanc in eo imaginem Dei eſſe aſſerūt: ratio enim & intelligendi vis, diuinum quiddam eſt, & ſimilitudinem expreſſam diuinæ ſapientiæ et naturæ

turæ in homine præ se fert. Nam & filius Dei sapientia patris, λόγος, verbum & ratio dicitur, à qua ratione homo animal rationis particeps siue λόγικος appellari meruit. Vnde etiam videntur suæ sententiæ firmamenta sumpsisse, qui hominem non Dei, sed filij eius imaginem esse dicunt: Aiunt enim filium Dei imaginem esse Dei patris, hominem verò ipsius filij ad cuius similitudinem factus sit, imaginē esse. Quorum sententia quam vim habeat, Cyrillus, Chrysostomus, Augustinus, & alij Ecclesiæ Catholicæ Principes facilè docebunt. Et Paulus non obscurè dixit, virum esse imaginem Dei, mulierē verò imaginē viri. Non filij dixit Paulus tanquam vnius personæ, sed Dei & totius Trinitatis, quod cōfirmatur illis Dei verbis: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Non ad meam, sed ad nostram inquit, quod plurium est personarum & totius Trinitatis, cuius vna & eadē forma & substantia dininitatis sit, ad cuius imaginem homo conformatus est Sed hæc ex fontibus vbi ex professo hæc mate-

Aduersus Antropomorphitas.

1. Cor. 11.

Hominem imaginem Dei non filij esse.

Gen. 1.

materia tractatur petenda: Nos aliud agentes, & ad alium ſcopum, quem in hac lucubratione noſtra nobis propoſuimus, tendētes; hæc ſatis eſt attigiſſe.

Liberū arbitrium imago Dei. Alij imaginem Dei, ad quam homo eſt formatus eſt, liberum arbitrium, volūtatemq; illam, quæ nullo iugo preſſa, quā in partem vellet, ſe liberè referret, & inter ignem & aquā poſita, quò vellet manum extenderet, vitam vel mortem eligeret, Deum cōditorem ſuum, Sathanámve tyrannū crudelem ſequi mallet, aſſeuerant. Ita. n. Deus hominē illum cōſtituit, vt quam vellet partem eligeret, vitam & mortem ante oculos eius poſuit, conſilium dedit, vim nullā eius iudicio & voluntati adhibuit, & qua libertate ipſe vteretur, eam illi in deligendis cōmodis vel incōmodis reliquit. Quæ voluntatis libertas, quod homini cum Deo communis eſſet, liberū illud hominis arbitrium, imaginem Dei graues viri dixerunt. Alij aūt ſimilitudinem illā, & imaginem Dei in homine eſſe aſſerunt, quam ipſe cōditor rerū omnium & ipſius hominis indicauit, cùm diceret: Faciamus hominem

minem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram, & dominetur piſcibus maris, volatilibus cœli, animalibuſque & reptilibus terræ. Volunt enim hæc poſteriora verba, vt dominetur piſcibus maris, & quę ſequuntur, eorum verborum, Faciam⁹ hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrā, explicationē & interpretationem eſſe, & hoc modo Deum, quæ illa imago ſua ſit, ad quam hominem fieri & fingi vellet, oſtendere. Cùm enim Dei conditoris rerum omnium proprium ſit, vt rebus omnibus præſit, & totum mundum ſua ſapientia gubernet, huius poteſtatis participem voluit eſſe hominem, vt omnib⁹ ijs quæ corporea ſunt, & quæ ei⁹ cauſa à ſe creata & facta eſſent, præeſſet, & tanquā dominus imperiū in ea haberet. Imperandi igitur hāc facultatem à Deo homini datā imaginem Dei eſſe & ſimilitudinē in homine, concludūt, & virum imaginem Dei à Paulo appellari volunt, propterea quod vir vxori ſuæ, vt Deus ipſi viro imperet & præſit: vxorem autem imaginem viri, quod vt ipſa viro ſubiecta ſit, ita 1.Cor.11.
do-

domui ac domesticis præsit, Cyrillus Patriarcha Alexandrinus imaginē Dei esse vult, potentiam, sapientiam, bonitatem, iustitiam, cæterasq; virtutes eius. Quarum quia homo magna ex parte particeps & consors ab eo factus fuerit, eas ipsas virtutes in homine imaginem Dei asserit esse: Ita enim Deus hominem condiderat, vt in eo virtutes illę, quibus ipse abundat, relucerēt. Nam & potentia illa, quæ in Deo immensa est non obscure in eo lucebat, qum omnibus illis animalibus suo imperio subiectis imperaret, & mundo visibili præesset, quem non viribus, q̄bus à belluis superetur, sed prudentia & sapientia à Deo sibi communicatà & impressa, gubernaret, cum voci eius omnia animalia, & maris, & terræ, & cœli parerent, vocata statim ad eum currerent, mandatis eius obedirent, vt & nunc videmus ea, quæ nobiscum versantur bruta animalia, & boues, equos, & alia voci nostræ & nutui etiā parere. Nam quod feræ bestiæ non solum nō parent nobis; sed etiam impetū in nos faciunt, id peccati pœna est,

Quæ sit imago Dei Cyrillo.

Belluæ cur homini non solum non parent.

Vt

Vt nos Dei iuſſa abiecimus, vt illi rebelles facti ſumus, ita ille & imperium noſtrum contemnunt, & inimico animo in nos ruunt, quaſi conditoris ſui iniuriam vlciſcentes. Ac non ſolum in animalibus regendis potentia hominis, niſi peccaſſet, conſtitiſſet, ſed etiã cœlo & montibus legem ponere & imperare poterat quod Moyſen dum mare diſcedere iubet, petrã percutit: Iſaiam dum Solem redire iubet, & Ioſue cum ſtare eum, nec ad occaſum tendere vetat, & Heliam dum ignem è cœlo euocat, dum cœlum ne pluat claudit: Gregorium ob multitudinem miraculorum Taumaturgum appellatum, dum montem Eccleſiæ condendę obſtantem alio transferret, & paludẽ diſcordiæ inter fratres cauſam, oratione ſua exſiccaret, feciſſe videmus. Hæc imago Dei eſt in homine, Dei hoc munus eſt proprium, cuius hominem participem eſſe voluit, quemadmodum ſapientiæ, potentiæ, bonitatis, miſericordiæ, iuſtitiæ, liberæ voluntatis, & cæterarum virtutum, quarum igniculos mentibus noſtris inſeuit & infudit.

Hominis imperium.

Nam

Nam vt ipse est sapiens, ita nobis animam ratione præditam, quæ sapientiæ sedes sit, dedit. Vt ipse omnia gubernat, ita homini imperium in omne genus animalium dedit, ac totam eam partem, quę corporea est, tum imperio, tum vsui eius subiecit: totum enim hoc quod cernimus, hominis causa conditum est, solus homo propter ipsum Deum, vt sit qui eius potētiam, sapientiam, bonitatem, iustitiam, misericordiam, cognoscat, miretur, adoret & laudet. Quamuis enim est ille solus verè bonus, non est enim bonus nisi solus Deus: quamuis solus est iustus, misericors, liber, æternus, nihil tamen horum ita possidere voluit, quin nobis magnam partem eorum elargiretur, quin in nobis magna pars eorum reluceret. Voluit vt liberi, vt prudentes, vt iusti, boni, sancti, vt misericordes essemus, vt in ea quæ condita ab eo essent, imperium haberemus, ac postremò æterni & beati redderemur. Hic est ille DEI character, quo nos sibi consignauit, solus enim homo præ cæteris omnibus quæ in terris

ris ſunt, animantibus, ratione præditus: ſolus miſericors, & ad omne genus virtutum bene comparatus: ſolus imperiū in omnia ea quæ orbis complectitur, iuxta ſimilitudinem atque imaginem Dei obtinet Hæc eſt illa imago Dei, quam homini impreſſit: & ſimilitudo, ad quam hoc figmentū vitam ſuam componere voluit. Et quoniam ipſe eſt ſanctus, non deſunt, qui hominem etiam ſanctificatum inſpirato illi dono ſpiritus ſancti à Deo ſtatim vt creatus eſt afferant, atque eam ſanctitatem, imaginem & ſimilitudinem Dei in homine eſſe contendant. Aiunt enim, ſpiraculū vitæ à Deo homini illi primo inſpiratum, non animam quæ cum corpore ſimul creata eſſet, ſed ſpiritum ſanctum, quo Adam ſanctificaretur. Quemadmodū Chriſtus in diſcipulos inſufflauit, vt eos ab incredulitate ſpiritu ſancto mundaret ac poteſtatem dimittendi peccata eis daret. Cuius ſententię ſunt duo magni viri, Baſilius Magnus & Cyrillus Alexandrinus. Quæ diſputatio quoniā longior, & à multis clariſſimiſque viris &

Cyrillus & Baſilius.

Ecclesiæ Catholicæ columnis in partem vtramque agitata, nihil est quod de ea nunc agamus. Testantur illæ voces in nobis sanctitatis & misericordię suæ imaginem & similitudinem Deū relucere velle: Sancti estote, vt ego san ctus sum. Estote misericordes, sicut & pater vester qui in cœlis est. Omnes virtutes quæ in eo lucent, nobis largè dat & commendat. Non terram nos vt cæteras animantes producere iussit, non quauis specie conformauit, sed manibus suis magno cum consilio effinxit, ac formam suam, imaginem suam nobis impressit, & naturæ & beatitudinis suæ cōsortes esse voluit. Qui nisi nostra temeritate & præuaricationis vicio vltro nos tantis Dei muneribus indignos faceremus, nihil nobis secundum Deum, cuius imaginē gereremus, qui proximum gradum dignitatis secundum eum teneremus, beatius fuisset. Qua beatitudine quomodo exciderimus, quomodo ex fœlicissimis miseri, ex liberis & alūnis dei serui, crudelissimi, Tyranni facti sumus deinceps dicendum est.

Quomodo homo sua fœlicitate exciderit, et imaginem Dei in se obscurauerit.

CAP. IIII.

COndito igitur hoīe, & tantis cō modis cūulato, & in parte īperij vocato, in paradiso illo omni genere delitiarū ac voluptatis omnis affluēte, constituto, ne illa nimia & tanta felici tate, rerumq; vltro affluente copia, ho nore tāto ac libertate immensa, inso- lētior & arrogātior fieret, Deoq; con ditori, & omnis illius suæ beatitudinis authori rebellis esset, legē Deus impo suit, libertatēq; eius ne fines aggrede- retur pcepto suo coarctauit, ac quasi cācellis sepsit: par. n. erat (inquit Cyril- lus) non pmittere, vt homo ita orna- tus, & cœlestiū bonorū affluentia lo- cupletatus, facilè ad arrogantiā rapere tur, seruitutē & seruorū conditionem ignorans: nimia enim affluentia atque immodica libertas execrabilis super- biæ vicium inferre solet. Quod ne fie- ret, Deus pro sua sapientia prouidit, occasionem agnoscendi domini sui, abstinentiæ legem ei proponit, vt per eam semper vocaretur ad noticiam

Homini condito cur lex data.

eius,qui cum tanta poteſtate authoritateque imperat,certo ſciret,ſe potentis domini legibus eſſe ſubiectum, cui rationes, & omnium eorum quibus frueretur & quæ ageret,redditurus eſſet.Ita.n.eũ dominũ mundi fecerat deus,vt ſe ſuũ dominũ agnoſceret, &ob ſeruãdo mãdato,ſciret ſeDeo creatori ſuo,à quo mũdi imperium accepiſſet, ſubiectũ eſſe.Nam vt cæteris oĩbus à ſe creatis rebus, ac vniuerſo mũdo leges certas poſuit,intra quarũ metas cõtinerentur,quas nunquã egrederentur: ita ipſum hominem quem illis præeſſe iuſſit,vna hac lege obſtrinxit, vt ab eſu vnius arboris fructus abſtineret,ac vel hoc vno modo imperium eius in ſe,ſeque ſeruum eius eſſe agnoſceret& teſtaretur. Neque tamen ita homo legem accepit,vt non quod vellet ageret,vlláue neceſſitate aſtringeretur. liberum enim Deus arbitrium & volũtatem eius fieri iuſſit,vt quod illi optimum videretur eligeret ac ſequeretur Nam qui neceſſitate coacti quid agũt, neque premium benefactorum, neq; pænam maleficij merentur: Deus aũt pro

Librum arbitrium homini relictũ.

pro ſuo immenſo amore erga hominem, non ſolū eum creare, ſed & omni honorum ac premiorum genere exornare voluit. nullam igitur vim voluntati eius adhibere, nullam neceſſitatem legis ſeruandæ imponere ei voluit, ſuo arbitrio & liberæ voluntati eum permiſit, vt ipſe ſibi author, vel vitę & ęternitatis, vel mortis & interitus eſſet: vt & obedientiæ premia merita à ſe petere poſſet, & de pœna præuaricationis accuſare eum non poſſet. Nam vt ſi vi & neceſſitate aliqua Deo obediſſet, nullam laudem, nullam gloriā, nullum premium petere poſſet, quod voluntarie agentibus debetur: Ita nec peccati pœnas iuſte ſuſtineret. Atq; ita fieret, vt iuſtitiæ ignarus fieret, quæ & rectè factis premia largitur, & peccantibus ac præuaricantibus diuina mandata, pœnas meritas irrogat. Ne igitur conqueri homo de ſuo authore occaſionem haberet, quod vel premia obedientiæ coactæ ſibi non redderentur, vel inobedientiæ & præuaricationis non ſua ſponte, ſed neceſſitate ſibi impoſita perpetratæ, iniuſtas ſuſtine-

ret pœnas:placuit optimo illi vniuersi tatis rerum opifici, propriæ voluntatis habenas, inquit Cyrillus, illi permittere, vtque in id quod quisque vellet spontaneo motu ferretur, potestatem illi dare: voluntariam enim nō necessitate quadam inhærentem virtutem conspici oportet, neque ita legibus astrictam, vt excidere non posset: voluntaria enim vel laudantur vel damnantur à Deo: voluntaria oris sui Dauid commendat Deo, voluntariè se sacrificaturum ei promittit, non quid fiat, sed quo animo & qua voluntate quid fiat Deus spectat: nec in vitam virtutem ornat nec vi expressa peccata punit. Posita igitur lege, primo illi homini, liberam voluntatem illi reliquit. ac neutram in partem eam impulit. inter ignem & aquam, inter mortem & vitam eum statuit, vt quam vellet in partem se ipse sua sponte verteret, quò vellet suo arbitrio deligeret, quò vellet manum extenderet. Ac ne homo ille ab officina recens & rerum inexpertus, nullum discrimen esse inter obedientiam legisque ob-
ser-

ſeruantiam & præuaricationem putaret, quid vtrumque conſequeretur pro ſua bonitate Deus admonuit, ſeruati præcepti & legis à ſe datæ, premium vitam æternam & beatam eſſe docuit: contemptus verò & præuaricationis, mortem miſeram & luctus plenam demonſtrauit, vt & ad obediendum ſpe premij amplíſſimi eum alliceret, & à præuaricatione & contemptu mandati ſui, ſupplicij acerbitate deterreret, ac ita nullam de ſe conquerendi occaſionem, homini illi arbitrio ſuo & voluntati liberæ relicto, relinqueret. Non enim dicere poteſt, ſe vel premium legis ſeruatæ, vel pœnas deſertæ & violatæ ignoraſſe, ac ſibi non prædictum eſſe. Atque equidem homo cum hæc audiret, videbatur diuinum præceptum & conſilium amplecti, abſtinuit à fructu arboris vetitæ, quem videbatur nunquam deguſtaturus: obſeruabatur illi ante oculos mors illa, quę eſum fructus eius ſequeretur, vitam beatam expetebat, in eam toto ſtudio conuerſus erat. At verò teterrimus

ille & perpetuus humanæ naturæ hostis, vt primum vidit hominem tantis bonis à Deo cumulatum, atque vt in suum suorumque locum, vnde superbia exciderat, succederet à Deo factũ esse, vehementer indoluit, inexpiabile odium & inuidiam aduersus eum cõcepit, occasionemque eius à Deo auertendi, cursumque suum impediendi cogitare & quærere nõ destitit, in hoc vno scelere totus erat, vt tam elegans opificium Dei deformaret, euerteret, & perderet, ac vel hoc modo deo conditori suo molestus esset. Neque enim sceleris à se admissi scelestum hunc pęnitebat, non supplex Deo suo erat, nõ veniam facinoris petebat, sed tanquã rabidus canis in suum Dominum impetum fecit, omnia ab illo facta si vires supperterent, statim euersurus. Nõ deerant illi satellites spiritus nequam, qui furorem eius alerent, consilia fouerent, & ad euertenda ea quæ Deus condiderat, ornauerat, & stabilia æternaq; esse voluerat, incitarent. Et quoniã hominẽ pulcherrimũ, & imaginẽ Dei referentẽ, & mundi huius sensilis Do-

Homo deceptus.

Malitia diaboli.

Satellites Sathanæ.

Dominũ viderẽt:cõſtitutus.n erat, vt in terra& in omnib.quæ in ipſa sũt regnũ obtineret: erat.n. formoſus, factus namque erat ad imaginem exemplaris pulchritudinis: erat aut impatibilis natura, imitator enim erat eius qui eſt impatibilis. Dicendi autem libertate plenus erat ac fiducia, vt qui facie ad faciem cum Deo ei apparente loquendi voluptate ſe expleret, in hunc vt primum impetum faceret hortabantur,vt eo euerſo mundi huius princeps fieret. Placuit conſilium: homine enim ſtante,& domino ſuo adhęrente , nullam principatus ſpem videbat: eo capto, & ad ſe traducto,ſe imperio mundi huius facile potiturum non dubitabat.Huic igitur bellum inferre decreuit Quod quoniam ſi aperte inferret, nihil acturum ſe videbat.Cum eũ intra præſidia Dei, cuius potentiã ſuo caſu expertus erat, ſtare videret, & diuina benedictione, cuius vis potentior quàm ſuæ vires eſſent,munitum,& tanquam thorace indutum cerneret, ad dolum & fraudem conuerſus,occaſionem quærit, vt ex præſidijs DEI &

Vide Greg. Niſſ. orationem Catechiſticam & Cyrilli cont. Antropomorphitas.

Diabolus nõ apertè hominem oppugnat.

quasi è sinu eũ auelleret,& in suas partes traduceret : hoc vno facto totum negocium confecturus. Neque enim homo destitutus ope Dei,& extra eius præsidia positus, eius potentiæ quam conditori suo Deo opponere non dubitauerat,resistere poterat. Hoc igitur machinatur, hoc vnum agit, vt eum abducat à potentia, quæ eum corroborabat ac conformabat,vt suis facilè pareret insidijs.Nam quemadmodum cum in lucerna ignis clichnium apprehenderit , nec flatu quispiam possit flammam extinguere , oleo aquam miscet,& ea ratione debilem flammã reddit & euanidam:ita,inquit Gregorius Nyssenus ,aduersarius, cum libero arbitrio viciũ immiscuisset, effecit vt quodãmodo extingueretur benedictio,qua deficiẽte ꝑ ea subijt contrarium.Aduersatur autem vitæ quidem mors,viribus imbecillitas,benedictioni execratio,fiduciæ pudor, & omnibus bonis ea quæ intelliguntur ex contrario . Propterea homo nunc est in malis præsentibus,cum illud principium talis finis argumentum dedisset

&oc-

& occasionem. Cum igitur hostis ille hominis ad occasionē huius facinoris intentus esset, videt Deum legem homini imposuisse: ne arborem scientiæ boni & mali attingeret præcepisse: & vt à fructu eius se abstineret consilium dedisse : ita tamen legem illam tulisse. vt libera voluntas homini relinqueretur, eiusque arbitrij esset, seruare repudiaréve mandatum illud & legem Dei. Aggreditur igitur illam eius libertatem; non armis, non bello aperto vt diximus, verum dolis & fraude: serpentem ingreditur, alienam faciem sumit. Nam si ipse in sua illa iam deformata specie, & damnata hypostasi venisset : non dubitabat hominem consilia sua repudiaturum : & vt hostem à Deo damnatum vitaturum: nullam fidem suadenti habiturum. Non in sua igitur illa iam damnata & fœda hypostasi hominem aggreditur, sed serpentis formam indu- Artes Satha-
it: atque vt amicus seruusque hominis næ.
obediens accedit, officia, obseruantiā, beneuolentiam erga illum iactat suā: parebant enim tum omnia animalia

& rep-

& reptilia terræ homini, vt quæ à Deo imperio eius subiecta essent. Et quoniam Adamum virum prudentē & fortem, mulierem verò infirmiorem, & gloriæ voluptatumque cupidiorem esse videbat, misso Adamo & tum alio in loco demorante, mulierem aggreditur, ad fructum vetitum ducit, pulchritudinem eius dilaudat, saporē prędicat, vt eam cupiditate eius incendat. Consentit illa, fructum illum & pulcherrimum aspectu esse, & saporis scitissimi non negat, verùm sibi non licere ex eo vel degustare per eam legem, quam Deus Adamo posuerit: ac non solum mandati Dei obseruandi religione se teneri, verum etiam mortem, quæ illius fructus esum sequeretur, & in ea venustate eius lateret, metuere. Quod ille cum audisset, mulieremque desiderio fructus vetiti teneri sentiret, solumque metum mortis denunciatæ, quominus eo vesceretur, ac à mandato Dei deduceretur, obstaculo esse videret, scrupulum illum alia fraude amouere aggreditur, metum omnem illi excutere cōnatur, Deum calumniatur

Cur mulierē aggressus Sathanas.

atur,ac quo consilio legem illi posuerit,credulæ mulieri interpretatur, ac non à beneuolentia & amore Dei illam legem,sed ab inuidentia eius profectam esse mentitur,Deum & inuidū & mendacem asserit:non mortē quā mulier fugeret latere in eo fructu: sed scientiam & cognitionem illam rerū abditarum,quæ vitam beatam efficiant,inclusam esse, morsuque solo illā eliciendam, ac vna cum fructu deuorādam fingit: quam scientiam quod Deus homini inuideret, quod ea sola eo superior esset,vetuisse ne eum fructum vnquam attingeret,ne eo gustato,scientiam,qua sibi exæquaretur,ad paremque maiestatem ascenderet,cōsequeretur: non beneuolentiæ illud consilium Dei esse,sed inuidentiæ. Ita mulier misera & voluptate quam edēdo sperabat,& sciēdi omnium rerum cupiditate, parisq; honoris cum Deo conditore suo ambitione decepta, & sua fraude capta:Sathan maiora molitur,virum quem species illa serpentis non fefellisset,per eam ipsam mulierē aggreditur non syncere Deum secum agere

Mendacia Sathanæ.

Adamū quomodo aggrediatur serpēs.

agere contendit:quam illi felicitatem & sapientiæ altioris, ornamenta inuiderit narrat : ac eo rem deducit: vt maritus ille, rem ita se habere credat: mulieris factum probet : & repudiato Dei præcepto, legem, qua suam libertatem arctari putabat calcat, intrepidè fructum illum arripit ac deuorat. Mox mortis leges subiturus. Sathanæque iugum collo suo impositurus, seruúsque eius ac fœdum mancipium pro alumno Dei pro domino mundi futurus. Sic ille serpens ac teterrima bestia non homini tantum illusit, sed etiam Dei maiestatem oppugnauit, crimen inuidiæ & mendacij ei impegit, ac imaginem illam virtutū eius, quæ in homine eluceret fœdare ausus, bonitati eius in hominem, inuidiam, quæ maliciæ fons est : veritati mendacium opponens, ac virtutes eius in contraria vitia vertens : Hic est enim eius conatus, hæc vna voluptas, vt regnum Dei euertat: vt ea quæ ille ornat, sceleribus suis obscæna reddat: mendacijsque suis veritatem peruertat.

De-

Deceptum hominem quæ mala consecuta.

CAP. V.

DEcepti homines, & vt pˉda in casses diaboli cōiecti, q̃ verus fuerit serpens ille, statim agnoscunt. Vident se fraude eius captos, recordantur præcepti diuini, & suam temeritatē damnāt. agnoscunt suam deformitatē, nuditatem ac turpitudinē, qua vt cœno corpora sua fœdarētur: cernunt in mēbris suis aliā legem, quā ante esset, excitari: rationi & consilio affectus suos nō obtemperare: libidine ardere, prauisq; cupiditatibus se vrgeri. Quā turpitudinem nō sola ratio improbaret, verum etiam oculi auersarentur, adeò vt non solum alter alterum, sed etiam seipsos erubescerent, & suam miserā conditionem deplorarent. latebrā in qua delitescerent, oculosque diuinos laterent, quærūt: syluā densam vt feræ bestiæ ingrediuntur: folia ficus consarcinant, ac membra sua contegunt. Didicerunt, quid quidē bonū & quid malum esset, sed suo graui incommodo & ruina: fæliciores si ea ignorascēt, Semper abominanda est ea scientia,

quæ

Quæ ſcientia fugienda. quæ miſeros reddit, quæ non exornat animum, imo deformem vna cũ corpore & Dei gratia caſſum efficit. Fælix ignorantia ſcelerũ, fælix peccati. Vna *Scientia fælix.* eſt ſcientia, quæ beatos reddit exornat que animos, Dei conditoris rerũ cognitio, præceptorumque eius obſeruatio. Gentilium ſcientia, quæ eos ad idola & ſacra illa occulta, ad opiniones & ſententias à veritate auerſas, & Deo ad uerſas abduxerat, infelix & miſera eſt. Dum hanc venamur, dum ſequimur, veri boni ſciẽtiam Deum ipſum amiſimus, omnium malorum & calamitatis noſtræ magiſtri & artificis, facti ſumus ſerui, multorum peccatorum & libidinum occultarum experimenta quærimus, quæ non ſolũ non ſcrutanda eſſe, ſed nec nominanda, B. Apoſtolus ſuos monuit. Relicta hac igitur improba ſcientia turpitudinis & pudoris perpetui magiſtra, ad veritatis ſcientiam, quæ ſolum bonum eſt, fontesque beatitudinis aperit, Deum ipſum & mandata eius ſcrutemur, in eius cognitionem venire cõtendamus, ac imagini eius conformes fieri enitamur

mur. Transgresso igitur præcepto Dei homo nudus fit, turpitudinem suam agnoscit, quam olim gratia Dei vestitus ignorabat. Sentit non solùm pisces maris, volucres cœli, animantes & reptilia quæ feruntur super terram, sed etiam membra sua sibi non obedire, affectus & libidines, sensusq; corporeos rationi rectè aduersari, & menti repugnare, aliam legem quàm quæ à recta ratione poneretur, sibi condere, ac bellum rationi rectè inferre. Videt se pro domino mundi huius corporei, seruum diaboli, & cupiditatum mancipium factum esse: non solùm nō obsequi sibi ea, quibus iussu Dei præerat, verùm etiam impetum in se facere, & occidere conari, & vt hostem conditoris sui auersari, & vindictam cogitare. Neque tamen id iniuria: desciuerat ille à Deo suo, cui colendo factus erat: discesserunt ab eo omnia, quę eius causa creata erant: deiecit ille imperium Dei, excusserunt iugum suum omnia animalia, quæ illi subiecta erant: quæ voci eius nutuique parebant, & quó vellet, sequebātur. Ac non solùm hæc

Inobedientia vnde nata.

Homo peccato admisso mancipiū cupiditatū fit.

Pugna membrorum hominis.

vt diximꝰ, verùm etiam membra eius non obediunt illi: Caro militat aduersum spiritum, spiritus carnis affectibus & libidini aduersatur. Caro in libidines & in omnia mala inuitis nobis, & ratione recta reclamante ruit, & nolentes nos ad interitum cum sua summa voluptate trahit. Ita homo ille, qui mundi dominus & Rex constitutus erat, ne affectibus quidem suis moderari potest, & deteriori parti libidinibusq; carnis subiectus, pronus, præcepsque in suum interitum fertur, frustra ratione recta spirituque suo reclamante: ita factum, vt qui secundum Deum primum gradum potentię, Dei beneficio consecutus erat, qui cæteris præesse iussus, adeò infirmus & impotens est, vt nec sua membra motusque libidinis frenare queat, & imagine illa Dei, similitudineque ad quam conditus erat, quę in eo elucebat, ita exutus, vt beluis etiam deteriore conditione esset. Pro potente imbecillis, pro domino seruus, pro sapiente stultus, pro bono malus, pro misericorde crudelis, pro iusto iniustitiæ & tyrannidis mi-

miniſter factus, & imaginem illam DEI, & ſi non prorſus amiſerit, ita tamen cœno malorum, & diaboli fraude defœdauit, vt vix in eo veſtigia eius compareant. Debilitatæ in eo virtutes illæ diuinæ, quibus ornatus erat, languet illa eius libera voluntas, qui erat liberi arbitrij: Qui in omnes partes cùm vellet ſe flecteret, vix nunc ac niſi Dei auxilio præſente, aliquam partem honeſti & boni eligere, peccato in corpore eius regnante, & ad deteriora etiam nolentem rapiente queat. Vno verbo dicam, ſeruus mundi, mancipium Sathanæ factus. Hic enim ſeducto illi & à lege Dei deſciſcenti, manus iniecit: pro imagine Dei ſuam illam fœdam faciem, & ſcelerum formas omnes ei impreſſit, ſimilitudine viciorum ſuorum, ſuperbiæ, crudelitatis, homicidij, & aliorum, induit, ac veluti Maſcaratam ſuã faciem, ex omni turpitudine & ſceleribus compoſitam, faciei illi veræ & imagini Dei iniecit, vt prorſus ſimilitudinem illam diuinæ naturæ, quæ in eo elucebat, obtegeret, ac cęno illo ſuo fœdiſſimo, pi-

Liberũ arbitriũ peccato informatũ.

Similitudo Sathanæ homini impreſſa.

cturam illam Dei & imaginem viuam oblinirct, defœdaretque, ac ita eneruaret, ita oneraret, obrueretque, vt nullo modo tanto ponderi deijciendo, & se eo exonerando, par esset. Hęc fraus illa serpentis operata est, hāc tetram faciem præuaricatio homini induit.

Imaginem Dei hominem prauaricatione sua, non omnino perdidisse, nec liberum arbitrium peccato prorsus euersum esse.

CAP. VI.

NEque tamen audiendi sunt illi, qui hominem lege diuina violata, imaginem illam Dei ad quam formatus esset, penitus perdidisse assérunt. Mansit enim ea imago in homine, etsi sordibus peccati oblita, ac obscurata sit, sed dicitur homo imaginem DEI & similitudinem amisisse, quod ab iustitia Dei discesserit, virtutum cultū deseruerit, ac Sathanæ maliciam moribus suis & vita effinxerit, & quasi veræ illi faciei diuinæ, quæ in eo eluceret, Mascaratam diaboli effigiem imposuerit, splendoremque eius adumbrauerit. Neque enim verum est,

eſt, prorſus illam quam nobis DEVS
impreſſit imaginem, Sathanæ fraude
& præuaricatione parentis noſtri pri-
mi, ita detritam & abolitam, vt nulla
in ea lineamenta externa remanſerint,
inquit D. Auguſtinus. Nam & in ipſa *Cap.26.de*
impietate, illiſque qui veram Dei cog- *ſpirit. & lit.*
nitionem non habuerunt, totoſque
ad imaginem mundi huius & princi-
pis eius ſe compoſuerunt, tanquam lu
na per nebulam ſplendebat: quod Pau *Rom 2.*
lus non obſcurè docet, cùm ait: Gen-
tes quæ legem non habeant, ea tamen
quæ legis ſunt naturaliter facere, & ſi-
bi legem eſſe, qui oſtendunt opus legis
ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimoni-
um reddente illis cõſcientia ipſorum,
& inter ſe inuicem cogitationum ac-
cuſantium, aut etiam defendentium.
Hi enim legem, non quam homo illis
poſuerit, ſed quam Deus mentibus e-
orum, vt imaginem ſuam impreſſerit,
ſequuntur: iuſtitiam ſectantur, vitia
puniunt, ac deteſtantur. Hanc enim le-
gem illis conſcientia dictat, iuſta & ho
neſta ſuadet, iniquitatem & omnem
turpitudinem reprehendit. Non peni-

tus igitur imago DEI in homine per præuaricationem & peccatum detrita: manent eius non obſcura veſtigia. Nulla gens eſt tam efferа, quæ iuſtitiam omnino exterminet, omnemque eius curam abijciat. Nemo eſt ita barbarus, ita efferus, qui aliena calamitate nunquam commoueatur, nunquam afflictorum miſereatur, cuius viſcera nunquam commoueantur, qui nulli prodeſſe velit; in quo aliqua veſtigia virtutis & iuſtitiæ non cōpareāt. Nam quod dicunt, liberum arbitriū, in quo multum diuina imago elucebat, in homine, peccato Adæ penit⁹ extinctum, noſq; nihil arbitrio noſtro agere poſ-

Gen. 8.

ſe, nec in noſtra poteſtate poſitum, vt meliora ſequamur, deteriora fugiamus, id totum vt impium, ita mendax eſt. Etſi enim cogitatio noſtra & ſenſus noſtri proniores ſunt ad malum, mens tamen videt & ſuadet meliora, nec rarò eius conſilium homo amplectitur: iniuſtitiam fugit, æquitatem ſequitur. Quod etiam in Gentibus illis apparebat, quos PAVLVS, quæ legis ſunt, ſine lege facere dixit. Quæ

Mens malo reſiſtit ſua natura.

etsi ad omnem iniquitatem, consilio sui principis Sathanæ raperentur, meliora tamen eligerent, & sponte sua eam iustitiam, ad quam seruandam Iudæum lex vrgebat, amplecterentur. Fatetur Ecclesia quidem liberi arbitrij vires multum debilitatas peccato esse, nec vi sua quicquam boni aggredi posse, nisi gratia diuina iuuante, & quasi ægrotum alleuante, vim tamen vllam fieri ei negat: Spiritus enim sanctus, qui mentes nostras ad pietatem, & ad omnem iustitiam excitat, volentes & consentientes ducit, Nam vt oculus, nisi Solis lumen accesserit, videre non potest, ita nisi lumen spiritus sancti, & DEI auxilium mentem nostram illustret, calefaciat, excitet, & ad omnem pietatem vocet, ignaua in tenebris delitescit: & cùm ad malum sit prompta, ad bonum infirma & insufficiens est. Neque tamen statim & semper lumen gratiæ DEI amplectitur, nec vi eius ad rectè agendum rapitur, sed vt oculus, etsi radijs Solis feriatur, si lucem oderit, aut palpebris obiectis, aut fene-

Volentes Deus ducit.

ſtris clauſis eam excludit, in tenebris manet. Ita voluntas noſtra, etſi poteſt meliora eligere & ſequi, illuceſcente in cordibus noſtris ſpiritu ſancto, & gratia Dei nos prouocante, tenebras tamen peccati magis amat, lumen illud gratiæ Dei excludit, & Deum manum ſuam illi porrigenti refugit, ac quod deterius eſt, antefert. Non quia igitur infirmum eſt liberum arbitriū noſtrum, nullum eſt, ſed quia infirmū & peccati mole onuſtum, & quaſi attritum, Dei auxilio, ſpiritus ſancti gratia, cuius ope excitetur, roboretur, & ad meliora accendatur, opus habet: nec quia opus Dei ſubſidio habet, propterea nullam libertatem ei relictam eſſe dicendū. Nam vt infirmi etſi morbo grauantur, vitam tamen retinent, quámuis ſuis viribus, quó vellent tendere non poſſunt, manibus tamen ducentis innixi, quo deſiderant, veniunt: ita infirmum quidem eſt liberum arbitrium, at firma manus DEI, & robuſtus ſpiritus ſanctus, cuius digito infirmitas illa liberi arbitrij leuatur. Sed de libero arbitrio & Doctores ſancti multa di-

Gratia Dei liberū arbitriū firmat.

ta dixerunt, ac euerſores eius penitus euerterunt, & Concilia eum errorem damnauerunt, & hoc caput ſerpentis Deum calumniantis, & libertatem noſtram appetentis, ſuis diſputationibus obtriuerunt. Quod niſi Martinus Lutherus erexiſſet, ac Deum calumniari voluiſſet, peccata noſtra ei, quæ Sathanæ opus ſunt, accepta tuliſſet, nullam de ea materia quæſtionem haberemꝰ. Per hunc vnum ſerpens ille, in faciem Dei virus ſuum euomuit, crudelem eſſe, qui cum nos peccare cogat, acerbis ſupplicijs afficiat, ac ſuum facinus in nobis damnet, mentiens. Cui calumniæ alio loco, ſi ita Deo patri omnium miſericordiarum videbitur, reſpondebimus. Nunc quod cœperimus perſequamur, ac imaginem DEI in nobis non funditus euerſam eſſe, demonſtremus. Conſtat equidem imperium illud, quod Deus homini in cunctas animantes dedit, quodque imaginem & ſimilitudinem Dei in homine vel præcipuam eſſe, grauiſſimi Doctores Auguſtinus & Chryſoſtomus conſtanter & grauiter aſſerunt, hominem nō

Lutherus liberū arbitriū euertit.

prorſus amiſiſſe: nos enim bobus, nos equis, nos canibus, ouibus, capris, & cæteris domeſticis, vt libuerit imperamus & vtimur, & parere non planè inuitè cogimus: Nam quod ad feras beſtias attinet, etſi illæ rebelles ſint, & in nos plærunque præuaricatione noſtra in Deū offenſæ deſeuiant, agnoſcimus tamen & in illis imperij noſtri reliquias: metuūt voces noſtras, fugiunt aſpectum. Et quanquam viribus nos ſuperent, ratione tamē & prudentia noſtra ſuperantur, capiuntur, & vſum ſui nobis præſtant. Neque ratio viſque intelligendi nobis erepta, manet integra eius ſubſtantia, niſi quod caligine quadā ex peccato & præuaricatione orta obſcuretur, corporeis affectib⁹ perturbetur ac de ſuo ſtatu nō raro detrudatur. Nihil dico de cæteris virtutibus, quæ non obſcurè in hominum natura etſi non eluceant, lucent tamen: Non extincti ſunt illi nobis virtutum & honeſtarū actionum igniculi, quos etiam gentiles agnoſcunt, quos exercitatione excitari, & ad ſummum perduci te-

Noni omnino hominem perdidiſſe imperium in beluas.

Vt ſcribit Epiphanius ad Ioannem Hieroſolimitanum.

ci testantur, quanquam contrarijs vicijs ea obrui sæpè non negent. Nam quod Origines & Augustinus ac alij viri graues, interdum scripsisse reperiantur, hominem prçuaricatione mandati diuini, imaginem DEI perdidisse: id non ita accipiendum, quasi illi prorsus ea nos exutos esse sentiant, sed quod vitijs oblita, & cœno peccati tecta iaceat, neque ita vt in statu illo innocentis vitæ, splendeat. Quemadmodum dicimus hominem perijsse, qui in graue periculum inciderit, non quod perierit, vitamque amiserit, sed quod morti proximus sit, quod in graui periculo positus versetur. Neque Augustinus alijsque Catholici doctores ita à se discesserant, vt quod alibi constanter docerent, alio loco impugnarent, & suam sententiam euerterent Non sic igitur accipienda sunt Augustini & aliorum verba, cum aiunt, perdidisse hominem imaginem Dei peccato, tanquam totam obtritã, radicitusq; conuulsam assererent, nullaq; eius vestigia in nobis remansisse sentiant, sed quod caligine peccati ita

Lib. 2. retra. cap. 24.

Amissam imaginem dei quomodo accipiendũ est.

adum-

adumbrata ſit, vt vix appareat, & ſub cortice peccati lateat. Nam quemadmodum Regis effigies nummo impreſſa, ſi in cœnum deiciatur, inquinatur quidem, non tamen aboletur: ita imago Dei in homine, crimine quouis deformatur, non tamē prorſus tollitur, & ſæpè videmus egregiè expreſſas rerum formas, cœno ita obrui, vt perijſſe videantur, & dicantur, quæ tamen ſub illo cœno maneant, ac reformatæ ſordibuſque purgatæ ad ſuum ſplendorem redeāt. Teſtatur non obſcurè ſacra ſcriptura, etiam in perditis, in peccatorum cœno hęrentibus, ac nefandiſſimis ſceleribus obrutis hominibus imaginem Dei manere Audimus apud Moyſen Deum dicentem:

Gen. 9. Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis eius: cuius ratio ſtatim redditur: quod ad imaginē dei factus ſit homo. Sciebat deus hominem illum eſſe, qui in ſe præuaricatus fuerit, q imaginē ſuā peccato fœdauerit, nihilo ſeciùs tamē, hominem ad imaginē Dei creatū eſſe ac imaginē illā poſt admiſſū peccatū in eo hærere ait:

Et prop-

proptereà eum, qui hominẽ occidat, puniendum esse, quod imaginem dei cæde illa patrata euertit. Et Iacobus vetat maledicere homines ob eam rationem, quod ad imaginem Dei creati sint. Videbat Iacobus in ea se tempora incidisse, quibus homines pessimi essent, qui creatorem suum crudelissimè occidissent, infinitis sceleribus obruerentur, prohibet tamen maledicere eos ne imago Dei in eis violetur, ne Deo, cuius imago essent, maledicere videamur. Non extinctam igitur imaginem in homine per peccatum credere debemus, sed tãntum labefactatam, sordibusque peccati oppletã. Cum enim peccatum irrepsit, characteres similitudinis eius cum Deo, nõ amplius illustres ac splendidi in nobis permanserunt. Vnde videtur multis & magnis viris similitudinem tantũ non imaginem Dei, hominem peccato suo amisisse, quam filius Dei & verbum patris, homo factus, per suam iustitiam & sanctificationem reuocatã homini restitueret, cum imaginẽ semper retinuisset. *Iacob. 3.*

Distr-

Discrimen imaginis & similitudinis.

CAP. VII.

Volunt enim aliud esse in homine imaginem Dei, aliud verò similitudinem. Nam aiũt imaginem Dei in his quæ ad perfectionẽ & quasi substãtiam hominis pertineant, consistere: quod genus sunt imperium in animantes, sapientia, ratio, iusticia & cæteræ virtutes à Deo homini communicatæ. Similitudinem verò, in rectè & iustè agendo, piè viuendo, & pro viribus contendendo, vt similes fiamus Deo, mansuetudine, lenitate, misericordia cæterisque virtutibus. Volunt enim similitudinis nomine pietatis opera intelligi: similitudo enim Dei in agendo & bonis operibus nostris elucet. Quam tamẽ distinctionẽ Cyrillus non probat, & acuratè refellit, prorsusque idem esse, imaginem & similitudinem hoc loco cõtendit, cuius verba in eo libro, quẽ cõtra Antropomorphitas scripsit, hæc sunt: Siquidem inter se diuersa esse dicunt, ad imaginẽ & ad similitudinem, doceant differentiam: Nostra enim sententia est, nihil

Quid imago.

Quid similitudo.

aliud

aliud ſignificare ad imaginem, quàm ad ſimilitudinem, & ſimiliter ad ſimilitudinem quàm ad imaginem: ſimilitudinem verò cum Deo nacti ſumus in prima creatione, & ſumus imago Dei. Hæc Cyrillus; Nos ea controuerſia alijs ad iudicandum relicta, quomodo ſiue amiſſa, ſiue deformata imago illa Dei, recuperanda nobis ſit, videamus.

Reformatio hominis.

CAP. VIII.

SVa ſponte ſciens & prudens homo ĩ laqueos ſe diaboli induit, ſua ſpõte imaginem Dei cœno Sathanæ deſçdauit, ac ſimilitudinem creatoris ſui exuit, liberum illi erat vitam mortémue, in quarum medio liber ſtabat, deligere. At cum ſemel alteram elegiſſet, omnis libertas illa eius, ac ad alteram eam partem quam repudiauerat, redeundi poteſtas adempta eſt ei; mors ſemel appetita deponi nõ potuit, Non enim, inquit Diuus Auguſtinus, ſeipſum reformare potuit, ſicut potuit deformare. Nam quemadmodum illi qui in puteos altos ſua ſpon-

Homo ſua ſponte in laqueos incidit

De Trinit. cap. 14.

ſponte ſe demittunt, & nullo impellente præcipitātur, niſi auxilio aliorū inde euadere nequeunt :ita homo ille ſpōte ſua in inſidias diaboli ingreſſus, nec vi inde erumpere, nec conſilio vllo laqueos eius exuere potuit, captus & ligatus, carcerique tetro incluſus, vectes inferi effringere nō potuit, Facilis eſt deſcenſus auerni, inquit Poeta, ſed reuocare gradum, ſuperaſque redire ad auras, hoc opus, hic labor. Facile potuit deponere diuinam illam effigiem homo, facilè ſe immergere cœno Sathanæ; recuperare veſtem reiectā, & ſordes illas tenaces, quibus oblitus erat, abluere nulla ratione ipſe potuit. Alio opus erat, qui ſordes illas eius dilueret, qui laqueos diſſolueret, & è tam alto puteo in auras pertractum, in ſuum locum reſtitueret.

Æneid. 6.

Idem reformator hominis, qui conditor eius fuit.

Quod qui poſſet, alius eſſe non poterat, præter illum per quem conditus, animat⁹, & multis beneficijs ornatus erat cuius præcepto & bonitate vltrò repudiata, Sathanæ ſe mancipauerat: eiuſdem enim eſt qui formauit, deformatum reformare. Vt per fili-

filium ſuum Deus mundum fecit: ita per eum ipſum filium, corruptum & deformatum refecit. Liberum eſt homini peccare, & mortem ſibi inferre. Multi ſunt qui ſeipſos vel vulnerant, vel occidũt, qui ſeipſum ſanet, vitamq́ue per ſe recuperet, nemo eſt, medic⁹ & reformator alius quærendus eſt. Vidit homo ſe captum, quo ſe verteret non inueniebat, vt fera in laqueo Sathanæ captus tenebatur, Dominum quem contempſerat præ pudore fugiebat, in cõſpectum eius prodire, auxiliumq́ue implorare non audebat, non ſolùm timore præuaricati mãdati, ſed etiam turpitudinis ſuæ pudore vrgebatur. Sed Deus miſericordiæ ſuæ non oblitus, vt ſua maior in hominem ſua ſponte perditum eniteſceret bonitas, vltrò in hortos deſcendit, Adamum latitantem, & tum metu, tum pudore a ſpectum ſuum fugientem, euocat, & iuſta in eum ſententia pronunciata, ſolacium miſero adhibet, opem ſuam, filium ſuum eius captiuitatis & participem & euerſorem promittit: Quod niſi faceret, nunquam homo & libertatem

Homo peccandi liberã potestatem habet.

Deus capti hominis misertus.

Meßias promiſſus.

tatem amissam, & pulchritudinē imaginemq; diuinam, secundum quā creatus erat, recuperasset; solius filij Dei hoc opus erat: ille solus & vincula Sathanæ cōfringere, & imaginem deformatam emūdare in nobis potuit, idq; non quouis lauacro, sed sanguinis sui, quem pro nobis effudit; tantæ molis erat, humanam reformare naturā. Non auro & argento, non gēmis, sed morte acerba, & sanguine precioso filij DEI redempti reformatiq; sumus. Hoc tanto precio libertatem amissam recuperauimus, & ex reis iusti in conspectū Dei patris facti sumus. Hic est, semen illud Euæ promissum, quod super caput serpentis constitit, quod vires eius obtriuit, quod nos Deo patri reconciliauit, qui semetipsum redemptorem pro omnibus dedit, qui medius stans inter nos & Deum patrem, iram eius placat, & Sathanę cœno vultui nostro deterso, imaginem illam quam nobis ipse impresserat, patris ostentat, vtque nostri sui figmenti, suæ imaginis recordaretur, precatur, ac perpetuò pro nobis interpellat.

Christus mediator.

Refor-

Reformatio hominis operosior conformatione ipsa.

CAP. IX.

NON eadem tamen ratio reformandi hominis, quæ formandi fuit: multò plura ad reformationem, quàm ad creationem requirebantur. Facilius enim nouum hoc op⁹, & quasi ædificium construi poterat, quā collapsum erigi & instaurari. Faciamus, inquit Deus, hominem ad imaginem & similitudinem nostrā: non angelos, non alias creaturas ad eam structuram euocans, sed seipsum in tota Trinitate personarum alloquens: Non enim alicuius ope in creando homine, quemadmodū & mundo vniuerso condendo opus habebat. Ipse per se omnia creauit, dixit & facta sunt, mandauit, & creata sunt: statim vt dixit, Producat terra herbam virentem, herbæ natæ sunt. Finxit hominem de limo terræ, & inspirauit illi spiraculum vitæ, statim figmentum illud, ac puluis ille factus est in animam viuentem. Solus DEVS hominem absque vlla ope & eius ipsius hominis & cuiusquam

Deus quem alloquitur dicens: Faciamus hominē.

 alte-

alterius fecit, solus homo seipsum perdidit, & dignitatem suam euertit, solus Deus vitæ nostræ author, solus homo mortem sibi consciuit. Vt DEVS hominis subsidio dum eum crearet, non egebat: ita homo absque Deo ædificium illud Dei pulcherrimum, & omnibus numeris absolutum, imagine diuina exornatū, vna præcepti præuaricatione corrupit, ac in mortis vincula se præcipitauit. Et creatio igitur & lapsus hominis, reformatione eius multò facilior erat. Neque enim solus homo absque ope Dei pristinum statum recuperare, & morbum sua temeritate contractum curare potuit: nec Deus absque hominis consensu & voluntate, pristinæ dignitati eum restituere voluit, suæ voluntati & potentiæ volūtatem hominis adiungi volebat: Neque enim Deus quēquam inuitum perire, neque saluum facere vult: & ab interitu quidem sæpè etiam nolentem retrahit, ad salutem verò nonnisi volentem & se vltrò sequētem ducit: neque enim voluntatis illius libertatem auferre vnquam voluit: voluntariè & non

Deus hominem non reformat sine homine ipso.

non solùm nos non impellente Deo, sed etiam reuocante perimus, ac Sathanę & morti vltrò manus tradimus, voluntariè ad vitam redimus, non tamen viribus nostris, sed Deo ducente, infirmas vires nostras roborãte, & nos iacentes erigente, ac manum bonitatis & potentiæ suæ porrigente. *Vires hominis infirma.* Vt magna ædificia vetustate & vitio corrupta, suo pondere impellente nemine labuntur: ita nos ad vitia instante nemine, & ad interitũ nostrum præcipites ferimur, nulla diuina vi, nulla necessitate nos vrgente, noster proprius interitus & ruina hęc est. Vt vitiosa domus *Simile.* absq; opera architecti labitur: ita nos absque architecto nostro Deo, præcipites ad interitum nostrum labimur. Vt lapsum ædificium, nisi architecti ope non reformatur, ita nos absque pręsidio & auxilio Dei conditoris nostri, non solùm resurgere & pristinæ integritati restitui, sed nec consistere vllo tempore possumus. Illius beneficio sumus quicquid sumus, eius ope conseruamur, eius viribus gressus nostros firmamus, ac manui eius innitimur: qua

vel minimum retracta & à nobis abducta, non secùs quàm lapis manu emissus, deorsum ferimur. In ipso sumus, viuimus, mouemur, absque eo ne momento quidem consistere possumus. Non est, inquit Paulus, volentis neq; currentis, sed Dei miserentis. Nemo suis viribus consistit, nec velle, nisi misericordia Dei excitetur, nec ingredi excitatus, nisi ope diuina gressus eius firmentur, potest. Deus est qui aspirando corda nostra præuenit, Deus qui adiuuãdo prosequitur, qui excitat, qui ducit: excitat torpentes, ducit volentes, & se vltrò sequentes, reluctantes nulla vi cogit. Quicquid boni in nobis est, Dei est: non quod sine nobis totum fiat, sed quod sine eo non fiat. Totum quod benefacimus, Deo tribuimus: non quod nihil ipsi faciamus, sed quod nihil sine eo facere possumus: Inquit D. Augustin. Malum quidem totum nostrum, non Dei est: bonum Dei quidem totum, non sine tamen nobis. Deus quidem agit in nobis, vt & velimus & efficiamus, ex eo omnis nostra sufficientia, Deus est, inquit

Act. 17.

Rom 9.

quit

quit Paulus, qui agit in vobis, & vt ve- 2. Cor. 3.
litis, & vt efficiatis. Oſtendit Paulus
& velle & perficere noſtrũ à Deo pro- Philip. 2.
manare: ſed mox addit: pro bona vo-
luntate, indicans: gratiæ illi Dei, quæ &
voluntatem & poteſtatem benè agen-
di in nobis excitat, voluntatem no-
ſtram & conſenſum, bonumq́ue ani-
mi noſtri propoſitum, accedere debe-
re. Proinde hortatur, vt ſalutem no-
ſtram operemur: quod non faceret, ſi
non eſſet in nobis poſitum, vt eàm o-
perari poſſemus. Ne tamen totum id
noſtrũ putemus, quod à Deo vt ex fon
te promanat inquit, cum metu & tre-
more veſtram ſalutem operemini:
Cũ metu ne deſtituamur gratia Dei,
quę excitat in nobis & velle & perfice-
re, quæ ſi abfuerit, ſtatim reueremus.
Vidit hanc infirmitatem noſtrã Deus,
vidit nos qui ſine eo prolapſi fuimus,
abſq; ope ſua reformari non poſſe, nec
ſerpentis volumina qbus conſtricti te-
nebamur, diſſolui poſſe. Qui tametſi
temeritati noſtræ iuſtè iraſceretur,
quoniã tamẽ figmentũ ſuũ nos eſſe ag
noſcebat, & miſericordię ſuæ obliuiſci

non poterat, auxilium nobis non leue constituit, filium suum vnigenitum, per quem & nos & omnia creauit, in mundum vt primo homini promiserat, misit: qui Sathanæ vires euerteret, serpētis illud improbum caput, quod homines decepit ac planè deuorauit, contereret, mortis, in cuius potestate tenebamur, vincula euerteret, chyrographum eius deleret, ac nos ad pristinam illam dignitatem & mūdi imperium reduceret: Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum pro eo traderet.

Col. 2.

Ioan. 3.

Qua forma indutus Dei filius, quibusque armis instructus in hunc mundum venit.

CAP. X.

NEc filius Dei qui est CHRISTVS IESVS Dominus noster voluntatem patris sui neglexit: quod ille volebat, cupidè suscepit, iubenti patri paruit, ac absque vlla tergiuersatione respondit: Ecce venio, scriptū est de me, vt faciam voluntatem tuam. Nec exhorruit fortunam hominis, cōditionē eius recepit, formam serui induit, patre hoc ab eo poscente, seipsum exinaniuit,

Psal. 39.

Philip. 2.

niuit, obediens ei vsque ad mortem, mortem autem crucis, factus. Neq; illum mouebat ea humilitatis & seruilis conditionis species: nihil aliud spectauit, quàm vt Deo patri suo, cui homo rebellis fuit, obediret. Exuit igitur se maiestate illa diuina, & vt Paulus ait, exinaniuit seipsum, formā serui induit, atque hoc modo Sathanæ imperium aggreditur, ac fortem illum armatū mundi gloria & imperio tumentem, in certamen euocat: non enim superbo illi maiestatem, sed humilitatem opposuit suā, Nec ita in certamen descendit, vt mori nō posset, sed mortale corpus induit, vt moriendo ipse, & mortem & authorem mortis, principem harum tenebrarum occideret. Itaque in hominis forma, & hominis pauperis & abiecti, in aciem descendit diuinitatis suæ, quæ in eo corporaliter habitat, lapidibus & baculo armatus, vt nouus Dauid, in hostem fertur, caput eius ferit, ac omni armatura expoliat. Videbatur quidem victus cùm caperetur, flagellaretur, crucifigeretur, sed CHristus Dominus tum maximè

Arma CHristi contra Sathanam.

1. Reg. 17.

Victoria Christi. vincebat, tum cathenas hosti nostro iniciebat, ac caput serpentis pede suo obterebat, mortis imperium euertebat, tū omnia delicta nostra nobis donabat, tū delebat quod aduersus nos erat, Chyrographū decreti quod erat *Col. 2.* contrarium nobis, tum ipsum tollens de medio illud cruci affixit: in cruce enim illa in qua perijsse putabatur, expoliauit principatus & potestates, & traduxit confidenter, palā triumphans in semetipso. Hoc certamen erat militis nostri Iesu Christi, cum hoste nostro & mundi huius principe. Humilitas Christi superbiam Sathanæ, infirmitas potentiam euertit: vicit humilis superbum, obediens Deo patri rebellem, abiectus gloriosum & tumidum prostrauit, ac suo ipsius gladio caput eius abstulit. De qua ratione victoriæ, quod & Prophetæ & noui testamenti scriptores multa scripserunt, & totam certaminis ducis nostri Iesu Christi historiam depinxerūt, nō est q multis hoc loco agamus: notum certamen, notissimus Dux & triumphator noster, notissima eius arma,

arma, quibus & mortē euertit, & principatus mundi expoliauit, inferni portas deiecit, vitam reuocauit, nosque in libertatem vindicauit, crux illa in qua vt maledictus stabat, tropheum eius est: moriendo vicit, mors eius mortem nostram occidit, vincula eius Sathanæ manibus cathenas iniecerunt. *Tropheum Christi.*

Christum non aliter voluisse cum hoste pugnare, quàm in Cruce.

CAP. XI.

QVare inutilis illa quæstio, vtrum, necne, Christus hominem aliter liberum à potestate Sathanæ facere, alioq; modo, q̃ moriendo ei vitā restituere, Chyrographum aduersum nobis delere, imaginem Dei in eo reformare vel potuerit vel debuerit, cum constet Christum mori, & multa in certamine cum principe mundi suscepto, pati oportuisse. Quod cum Prophetæ, multo antè prædixerint, tum verò ipse sæpius apud suos fore denunciauit, maximè cum Hierosolimas ascenderet, cum in hortos vbi caperetur iret, & crucem suam, victoriam suam, *Matth.16.*

ſuam, deformitatem ſuam, reformationem noſtram, mortem ſuam, vitam noſtram eſſe teſtatus eſt. Oportuit, inquit ipſe rediuiuus, CHriſtum pati, & ita intrare in gloriã ſuam. Gloria Christi Eccleſia eſt, quam reformauit, quã ſanguine ſuo redemptam abluit, & ab omni macula emundauit: reliquerat gloriam maieſtatis ſuæ, exinaniuerat ſemetipſum, formam ſerui, hoc eſt hominis, qui Sathanę & mortis mancipium erat, induerat, ſemen ſe eſſe hominis & ſerui deformati voluerat. Mortis igitur leges ſubire eum neceſſe erat: vt dum eius leges ſubit, omnibus legibus eam exueret: & dum occideretur, occideret eam: dum caperetur: captiuitatem ipſam captiuã abduceret, dum ſe infra omnes abijceret, omnia exuperaret, & abiectam noſtram naturam, ſupra omnes cœlos eueheret, noſque hæredes regni cęleſtis, ac filios Dei redderet: ſua enim humilis illa conditio eſt noſtra gloria, ſua humanitas eſt noſtra diuinitas. Particeps noſtræ humanitatis fieri voluit, vt nos participes ſuæ diuinitatis efficeret, ſua infirmitas eſt

Luc. 24.

Chriſtus mortis leges ſubit

Epheſ. 4.

eſt noſtra potentia, ſua mors vita noſtra, ſua ſeruilis conditio, regnum noſtrum. Deſcendit vt nos aſcendamus, abiecit ſeipſum vt nos attolleret, ſeruꝰ factus vt nos liberaret, mortuus vt nos viuamus, peccatum factus, vt nos ſanctos redderet: ipſe peccatum noſtrum parauit, vt nos iuſtitiam eius portemꝰ, qui ipſius liuore ſanati ſumus. Hæc ra- *Eſaia 53.*
tio erat vnica victoriæ CHriſti, hic vnꝰ belli gerendi cum hoſte modus, prӕter quem nullam aliam rationem DEVS pater, qui filium ſuum ꝓ nobis dedit, cogitauit: & CHriſtus nullam aliam viam, quàm vt pater voluit ingreſſus: factus eſt patri obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Nihil aliud quàm voluntatem patris ſpectauit, hanc vnam rationem vincendi mundi & principis tenebrarum eſſe voluit, & docuit, & hunc vnum curſum certaminis noſtri, cum mundo nobis eſſe docuit: crucem nos noſtram tollere, & ſe ſequi iubet: humilitatem & mode- *Matth. 11.*
ſtiam ſuam nobis commendat: Diſcite, inquit, à me, quia mitis ſum & hu- *Ioan. 14.*
milis corde. Pacificus erat, pacem no-

bis

bis suam commendat, à turbis mundi huius nos auocat, cædes prohibet, mundi desideria damnat, relinquere omnia propter se iubet, contra insidias Sathanæ, & bellum suis armis, quibus ipse vicit nos induit: quæ Paulus centurio suus egregius nobis copiosè instituēs Ephesios, describit, ac nos contra vim & impetus diaboli munit, fortesq́; in ea acie sub crucis tropheo stare præcipit.

Lucæ 18.
Ephes. 7.

Cur Deus hominis reformationem ad extrema mundi tempo a retulerit.

CAP. XII

SEd in loco oritur quæstio, à veteribus etiam, vt & Gregorius Nyssenus & Cyrill⁹ docent, agitata. Cum Deus casu indigno hominis commotus, reformandam illam eius deformitatem ac imaginem suam scelere diaboli deturpatam, restaurandā decreuisset, filioq́; suo eam curam cōmisisset, vt quem ad imaginem suam formauerat hominem, deformatum repararet, ac iacentem erigeret, idq́ue assumpta hominis ipsius forma, faceret. Quamobrem non statim, cum genus

Oratione Catechii ca. 29.
Contra Antropomorphitas cap. 24.

illud

illud humanum propagari ceptū esset sed, quod decr. uerat, non fecerit? cur potius in nouissima tempora, hanc hominis medicinam distulerit? cur non statim filium suum hominem esse præciperet? qui nascenti malo, antequàm vires sumeret, occurreret, regnumq; ac potentiā illā immensam Sathanæ incrmēta capere nō pateretur. Nam facilius principijs obstari, seroq; medicinā parari, cum mala per longas inualuerint moras videmus: facile teneri conuellūtur rami, facilè euelluntur, q̄ nondum egerūt radices plantę: roborata & ad summam potentiam deducta, regna difficilia sunt nō solū expugnatu, verum etiā aggressu Pauci illi homines, nec multum in sceleribus progressi, nondū ad summa peccato perducto, multò facilius sanari potuisse, & bonitati diuinæ magis consētaneum videbatur quod beneficiū ꝓmittebat maturiùs facere, lapsantique homini, & nondū planè armis hostilibus oppresso, ac iacenti manū benignā porrigere: cum duplex beneficium præstare videatur, qui maturè præstat. Ouidius.

Duplex

Duplex enim cōmodum, ſi Deus medicinam hanc maturaſſet, ſequi videbatur, & quod facilius morbus ille naſcens opprimeretur, & mai⁹ illud Dei beneficium videretur. Quod quia nō erat factum, veritatis hoſtes & Chriſti aduerſarij reprehendebant, ac DEVM crudelitatis accuſabant, ac ita, vt Gregorius refert dicebant: ſi quod factum honeſtum erat, & Deum decebat, cur diſtulit beneficium, cur autem cùm eſſet vitium in principio eius ad vlteriora progreſſum non amputauit? Sed ad has iſtorum (quæ illis videntur firmæ) rationes, non eſt difficile reſpondere: & Gregorius Niſſenus, & Cyrillus Alexandrinus, breuiter hoc modo reſpondent: nempè inquit Gregorius, quod per ſapientiam, & eius quod noſtrę naturę conducit, curam ac prouidentiam beneficij in nos collati facta fuit dilatio. Nam in morbis corporalibus, quādo aliquis humor prauus & corruptus irrepit ad porros, priuſquàm in ſuperficie apertū fuerit, quicquid eſt præter naturam, corpori conducentia non adhibent medicamenta

Dei ſapientia & bonitas ab impijs accuſatur.

In Cathech. oratione cap. 29.

ij qui medendi morbis artem profitē-
tur, sed expectant donec extra prodi-
erit quicquid intrinsecus in imo deli-
tescit, & ita nudæ effectioni adhibent
medicinā. Postquā ergo humanæ na-
turæ semel incubuit morbus vicij, ex-
pectauit medicus vniuersitatis, vt nul-
lum esset reliquum genus vicij immi-
sti naturæ. Propterea non statim post
inuidiam, & à Caim factam fratris cæ-
dem, homini adhibet medicinam: nō-
dum enim in lucem prodierant sce-
lera eorū, qui Noemi tempore perie-
runt: neque corporalis flagitij grauis *Non statim se profuderunt scelera sed sensim.*
morbus fuerat apertus, neque Aegyp-
tiorum aduersus Deum pugna, neque
Assyriorum superbia, neque nefaria ab
Herode facta cædes infantiū, nec quæ-
cunque alia literarū monimentis sunt
mandata, & quæcunq; historijs nō cō-
prehensa, in deinceps sequentibus fa-
cta sunt generationibꝰ, cū in libro ho-
minū arbitrio multifariam multisque
modis germinaret radix vicij. Postq̃ er
go viciū peruenit ad summū, nec erat
vnum genus sceleris, quod admittere
non ausi essent homines, vt per omnē

ægritudinem peruaderet medicina, ea de causa non incipientem, sed iam perfectum morbum curat. Tum demum medicam manum malo adhibet, cum omnis in vniuersum nequiciæ vis ex praua radice emersit, multisque modis excreuit in voluntatibus ac studijs, malicia promiscuè luxuriante: tum de-
Act.7. mum, sicut ait ad Athenienses Paulus, ignorantiæ tempora detestatus Deus, vltimis temporibus aduenit, cum non esset qui intelligeret, neque inueniretur
Psalm.13. qui quæreret Deum: quando oẽs declinarant, simulq; inutiles facti erãt, quando omnia implicata fuerunt malicia, quando abundauit peccatum, quando ad summã mensuram nequitiæ caligo excreuit. Tunc, inquam, ap-
Caput serpentis obteritur. paruit gratia, tum veri luminis radius effulsit, tunc exortus est Sol iustitiæ in tenebris atque vmbra sedentibus: Tunc multa capita Draconis cõtriuit, pede illa proculcans per humanã carnem, terræq; illisit atq; protriuit. Neq; verò quispiam in præsenti vitæ statu, sermonẽ hunc veritati repugnare arbitretur, quo asserimus, dominũ vltimis tem-

temporib⁹ humanæ vitæ illuxisse. Hæc illi. Quod aūt diximus maius;videri potuisse benficium Dei, si labenti homini primo quoq; tempore subuenisset, prolapsūq; continuo erexisset nec vires aduersarij in eo premendo roborari permisisset, id minimè consequēs est: multò enim maius cōmodum patientiam hanc & sapientiā Dei consecutum est. Nam & homo tanta mole malorum pressus, quæ præuaricationē suam cōsecuta sunt, casúmque suū viribus suis, nunq̄ reparandum cognouit: & quam periculosum homini sit, à legibus & præcepto Dei vel latū vnguē deflectere, sua magna calamitate edoctus, & quam immensa sit bonitas Dei & misericordia, in illa desperata sua ruina perspexit, & hostem suū, qui in se acerbam tyrannidem exerceret, maiore cum ruina ab illa tyrannide deiectum videt. Nam cum nulla spes salutis, nulla libertatis, nullus malorum ac cruciatus sui acerbissimi finis, vndequaque appareret, subita lux illi affulsit, filius Dei homo factus, in suum auxilium à patre cælo demissus venit, ty-

A legib. Dei discedire quā periculosum.

deret, hominem sui desertorum, in ea quam vltro expetiuit, seruitute & tyrãnide Sathanæ diutius teneri permisit; vt hoc modo & temeritatẽ suam, & veritatem diuinam, & serpentem, cuius consilium repudiato conditore suo, cupide secutus esset, fraude plenũ, calamitatesq́; suas agnosceret, ac ita cautior, beneficijq́; diuini magis gratus redderetur. Quod ne nostro sensu fingere videamur, audi Chrisostomum de prouidentia Dei concionantem, ac ita se rem habere, vt dicimus, asserentem, qui ita ait: Quoniam ergo modo scire id & planè perspicere poterimus? Si consideremus diligentius, quid illũ pati necesse fuerit, nisi hæc ita contigissent. Nam si pollicente diabolo, æquales illos Deo se ostensurũ post præuaricationis reatũ in eodem honore perstitissent, tria profectò incurrissent. suprema scelera: Primo enim Deum maleuolum & iniustum, seductoremque & mendacem existimassent. Secundo verò seductorem, maleuolentiæque & mendacij & inuidiæ parentem, beneficũ atq; amicũ putauissent. Postre-

Casus cautos reddit.

Chrisost. de prouid. Dei lib. 1.

Quæ sequerentur si Deus statim homini subuenisset.

 mo

mo peccare immortaliter, & absq; vllo fine perstitissent. His aūt hominem tunc omnibus eiectum paradyso liberauit. Ita ferè & medicus si vulnus negligat ac deserat, purulentum amplius reddit: siū verò id contractum iugiter depurare persistat, vlterius progredi saniem, ac morbi vir⁹ vetat Quid igitur? Num his tantum contentus fuit? minimè, imò & sudores illi adiecit & labores: nihil enim minus ocio & quieti natum est, quam hominis natura. Si enim his addicti, ne sic quidem peccare desistimus, quo scelerum progressa non esset audacia nostra, si nos affluere delicijs & ocio constituisset Deus? omnia enim, inquit, mala, ociositas docuit. Hæc Chrisostomus, quæ diuinum consilium, quam prudens fuerit in homine non statim restituendo, docent. Nūnq̄ Deus hominē nō amauit, nunquā curam eius intermittebat, tēpus tamen definitum liberationis expectabat, vt & illum cautiorem redderet, & sua beneficia in eum cumularet, mendacium & inuidentiæ crimen à Diabolo calumniatore boni-

tatis

tatis suæ, obiectum, ipso rerum euentu ac malorum hominis experientia dilueret, hostémque & suum & nostrũ grauiore cum ruina imperio mundi deijceret, suamq́ue potentiam eã esse, cui nulla vis obsistere queat, demõstraret. Cum enim nequam ille, eo dementiæ deuenisset, vt parem se Deo conditori suo putaret, ac regnum suum ita omni genere scelerũ muniisset, vt nulla vi, nulla Dei potentia expugnari posse videretur, totumq; suum furorem, in eo augendo, firmando, & tuendo effudisset, omniaq́, in hoc mundo pro sua libidine versaret, ac hominem Dei figmẽtum, atq; hæreditatem eius fraude occupatam tyrannide sua premeret, nullumq́; finem diuinę patientię prouocandæ faceret, misit Deus filium suum vnigenitum, non in ea qua erat ab inicio forma, non cum ea quæ illi par secũ erat maiestãte, sed in forma eius serui, cui ille illuserat, quem pro libidine sua excruciabat, quẽ omnis generis fœditate dehonestauerat, vt non suã illã diuinam potentiam, quæ nec in certamẽ venire nec vinci potest, sed quæ

Quo tempore bellum Christus Sathanæ intulit.

ſemper ſuperat & dominatur, vt Chriſoſtomus ait, ſed infirmitatem hominis illi ipſi potentiſſimo tyrãno opponeret, vt ille maiore cũ dedecore ſuo rueret, vt hoc modo euerſus, ſuam infirmitatem agnoſceret, vt non ſuis viribus ſuum regnum firmari, ſed permittente ac conuiuente Deo ſtare aliquãdo tandem cognoſceret; & ſuũ furorem maieſtati ſuæ tremendæ opponere deſiſteret. Potuit quidem non ſolum per filium hominem factum Dei potẽtia, furores eius tyranni inhibere, potuit nutu ſolo ingratam creaturam conditor omniũ, euertere. Hæc tamen victoria ſapientiæ diuinæ placuit: hanc vnam rationem reformandi hominis, & in libertatem vindicandi, probauit, ſemen mulieris quam deceperat, excitauit, quod caput ſerpentis calcaneo ſuo cui ille inſidiaretur, obtereret, & ab eo quem vicerat, vinceretur; quẽ captiuũ tenebat, ab eo ipſe captiuꝰ teneretur. Multa documenta potentiæ ſuæ huic beſtiæ Deus iam ante dederat, nõ ſolum cum cœleſti ſede ad ima inferni præceps deiectus eſſet, verum etiam cum

Quæ ratio victoriæ, Deo placuit.

Gen...

cum ministris suis, per quos ille regna- *Exod. 8 & sequentibus.*
ret, culices, cinifes, ranas, & id genus
bestiolas obiecisset, ac per ea quæ vix
nominari digna sunt, potentiam eo-
rum euerterit, & furorem eorum re-
presserit, cum aquis obruerit, in boues
verterit, & alios alijs modis perdide-
rit; hic tamen furoris sui finem facere
non destitit, donec ille qui promissus
esset veniret, ac caput ei⁹ opprimeret,
omniaque ad se pertraheret, furentem
hanc bestiam in tartaro cathenis asser- *2 Pet. 2.*
uandam alligaret. Quod tum potissi-
mum fieri voluit, cùm ille ita suum re-
gnum & auxisse & firmasse putaret, vt
nullum casum pertimesceret, cùm ne-
minem sibi parem inueniri crederet,
cùm suam potentiam Deo conditori
exæquaret, ac patiētiæ diuinæ suorum
scelerum armis munitus, tanquā Go-
liath ille vastus insultaret, ac in certa-
men prouocaret, tum demùm contra
eum progressus Dauid noster CHRI- *Ioan. 1.*
STVS IESVS, verbum patris caro fa-
ctum, singularique certamine cum eo
congressus, vires eius obtriuit, ac cap-
tum in vincula æterna coniecit, reg-

numque cui ille incubabat, Deo patri suo restituerit: quod, vt diximus, tum facere voluit, cùm vel maxima & inuicta Sathanæ potentia esse videretur: Permiserat enim sceleratum illū crescere, potentiam suam augere, vires regni sui iactare, vt tam forti armato deiecto, multò seipsum potentiorem esse, & eum contra quem nemo consistere sustineret, palam omnibus demōstraret, & sibi soli omnia subiecta esse ostenderet. Quam potentiam suam, si initio mundi crescentis exeruisset, & nondum roboratum hôstem vicisset, nequaquam tam illustris apud paucos illos, sua victoria esset. Multiplicato populo, hoste latissimè regnante, ac totum mundum vt arcem munitissimā, milite plenam, vallo & fossa scelerum, muroque omnis generis fraudum cōmunitam tenente, virtutem & potentiam Deus pater filij sui declarare voluit, qui tam fortem & ita armatū hostem, vt Dauid Goliathum illū, in nostra humili forma aggressus, statim deiecit, ipsumq; qui oēs capiebat, captiuum abduxit, carceri tetro deputauit.

Hæ

Hæ ſunt cauſæ, quamobrem Deus auxilium illud, quod homini poſt ſententiam in eum latã, promiſerat, diutius diſtulit, & ad nouiſſima temporũ reiecit. Non quod nõ amaret captũ illum hominem, non quod illi beatitudinẽ, cuius cauſa eum creauerat, inuideret, vt ſerpens & eius membra mentiuntur, ſed quod & verum ſe & iuſtum, & quantum homo errauerit, quæ mala credulitate ſua ſibi conſciuiſſet, demõſtrare voluerit. Hæ ſunt rationes conſilij diuini: quanquam his omnibus prætermiſſis, ſatis fuiſſet, ad hoc genus quæſtionum reſpondere: ita domini ſapientiæ viſum eſſe, hoc ita diuinam ſapientiam commodius fore homini iudicaſſe, de iudicio Dei homini iudicandum non eſſe, nec inquirendum in conſilia & decreta ſua, ſed potius cum PAVLO exclamare: O altitudo diuitiarum ſapientiæ Dei, quã incomprehenſibilia iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis cognouit ſenſum domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Sed quia peruerſa ingenia, occaſionem ex bonitate Dei, ingrati animi ſui tanto-

Rom. 11.

tantorum beneficiorum, demonstrandi captant. Pluribus Doctores sancti eis respondere voluerunt, ac impudens os eorum rationibus iustis allatis concludere iustum esse iudicauerunt. Sibillabat serpens ille in bonitatem Dei per suum membrum Iulianum CHristi desertorem, sibillabat per scurras & histriones huius mundi Philosophos, non sapientiæ, sed mendacij amatores per Porphyrium, Lucianum & alios Christi hostes. Non defuerunt & inter proditores CHristi hæreticos, qui in consilia Dei inquirerent, qui sapientiam & bonitatem eius in crimen vocarent, & ad rationes omnia reuocarēt; qui neglecti ne imperitos opinionē suæ sapientiæ, in laqueos diaboli per CHristum dissolutos, iterum conijcerent. Patres sancti & veritatis propugnatores, hoc modo vt retulimus respōdebant, ac in extremis temporum hominis reformandi & serpentis obterendi, iusta & legittima DEI consilia fuisse ōstenderunt. Et vide non eandem rationem esse ad quæstionem respondendi apud fideles, quę est apud impi-

Serpens antiquus sibillat.

Philosophi quid sint.

Dispută̄di ratio pro ratione hominum mutanda.

impios & infideles Fideli satis est dicere, ita Deum voluisse, ita illi placuisse: infideli rationes explicandæ, ac illis ipsis armis, quibus ipse pugnat, aduersus eum dimicandum. Aliter Paulus cum Hebręo disputat, scripturas & Prophetarum testimonia profert, aliter apud Athenienses in Areopago differit, opinionibus eorum suum sermonem accõmodat, quem illi ignotum Deum colerent, eum illis se annũciare docet. Arati poëtæ Atheniensibus noti, testimonio & versibus ex eo citatis, doctrinam suam confirmat, ac ita quo voluit Atheniensis Philosophię deditos, veritati aduersos deduxit: & in cognitionem Dei eius, quem illi vt ignotum colebant adduxit. Si veritati vt primùm in auribus nostris, personuisset, acquiesceremus, si voci diuinæ sine vlla inquisitione pareremus, disputationes illæ prolixæ & perplexæ, locum apud nos nullum haberent. Verumenimuero quoniam multa ingenia pruriẽtia & inquieta sunt, quæ in omnia dicta & facta Dei inquirunt, rationes postulant: Coguntur Doctores sancti Ec-

clesiæ columnæ & veritatis propugnatores, in certamen contra eos descendere, quæstiones & materias in controuersiam vocatas excutere, ac rationib⁹ iustis, quæ tuenda susceperūt, munire, & ea quæ aduersarij arma veritati nostræ inferūt, propulsare. Hæc causa fuit patrib⁹ sanctis longarū disputationū, ac queſtionum variarum profligandarum, nō vt impudentes nunc etiam aiunt, ostendendi ingenij sui causa, & veritatis, quę clara esset scholasticis & sophisticis argutijs, vt illi dicunt, obtenebrandæ. Sed hæc obiter. Ad ea quæ instituimus sermo reuocandus est.

Obtrito capite serpentis membra eius viuere.

CAP. XIII.

QVanquam & alia non negligēda occurrit quæstio, quæ ex ijs quæ dicta de obtrito capite, per Christū victorem, serpentis, tanquā noua hydra nascitur. Quærunt enim quidam, qui fiat, vt cum serpentis antiqui illius, qui calcaneo liberatoris nostri CHRISTI insidiatus est, caput obtritum fuerit, potentia tamen eadem. & vis veneni eius vigeat, regnoque CHristi tantum

insultet, Ecclesiam premat, nec minus quàm capite integro, mundo dominetur, cum non totum illud virus funditus sublatum sit? furorque eius penitus extinctus? Decebat aiunt victorem CHRISTVM victoria tanta potitum, omnem illam pestem semel abolere, nullumque vestigium tyrãnidis Sathanæ, quã vt opprimeret tot indigna pãssus sit, relinquere. Neque enim satis est ducem prostratum videre, nisi milites etiam & ministri tyrãni opprimantur. Quibus integris relictis non difficile bellum renascatur, regnumq; interfecti hostis, vires resumat, cũ prostrato duce & omniũ scelerũ authore, milites ei⁹ & arma, q̃bus nos premat, non minus quàm integer esset, experimur; vigent scelera, sæuiũt cædes, dominantur nobis libidines, regit auaritia, insultat regno Dei impietas, nihil de suo fastu & ambitione remittit superbia; vigent rapinæ, adulteria, & plurima alia scelera, turpitudinesque illæ, quæ honestè ne nominari quidem possunt. Tyrannus quidem captus, ligatus in carcerem coniectus, tyrannis tamen

ea.

eadem dominatur, ac in dies magis ac magis vires auget suas, vt planè videatur nihil actum esse, in illo certamine CHristi. Qui etsi caput serpentis obtriuerit, authoremque omnium malorum interfecerit, mala tamen ipsa & arma, militesque hostis prostrati. integra reliquerit. Cui quidem obiectioni Gregorius Nyssenus, his respondet verbis: Si quis, inquit, existimat se posse refellere id quod dicimus, quoniam etiam postquàm fuit adhibita medicina, peccandi nondum finem facit humana vita, is aliquo noto & familiari exemplo deducatur ad veritatem. Quomodo enim in serpēte, si mortiferum aliquod vulnus in capite acceperit, nō statim simul cum capite morte afficitur, etiam qui ponè est tractus: sed mortuum quidem est caput, cauda autem proprio animo, adhuc est animata, & vitali virtute non est priuata. Ita etiam licet videre vitium lætifero quidem vulnere confectum, in suis autem reliquijs vitę exhibere molestiam. Hęc Gregorius, quæ planè docent, serpentis capite vulneribus mortiferis confecto,

In oratione Cathechistica

Capite serpentis occiso, mēbra eius non statim mori.

fecto,

fecto, membra cætera eius vitam retinere: quam illis CHristum reliquisse non temerè putandum est. Caput ille confecit, ne in nos amplius imperium illud absolutũ haberet, ne nos vt vellet premeret, vincula eius dissoluit, liberos nos reddidit, voluntati nostræ nos reliquit. Ne tamen libertate nostra abuteremur, ne in hoc mundo nos beatos esse iudicaremus, eiúsque amore capti, cœlestis illius vitæ cogitationem deponeremus, membra serpentis vires suas retinere voluit, quæ nos exercerent, quæ securos esse non paterentur, quæ docerent, nos hic non habere ciuitatem manẽtem, stabilem ac beatam, sed aliam esse quærendam, alio properandum, sedesque ab omni hostili impetu liberas, alio in mundo quærendas: ad quas nonnisi victores, post longa certamina ingredi non possumus. Oportebat CHristum multa pati, antequàm ingrederetur in gloriam suam. Crucem vt scalam celestem ille conscendit, crucem nobis cõmendauit, cũ qua se sequeremur: ꝑ multas tribulationes nos oportere in regnum

Cur obtrito capite serpentis mẽbra eius viuant.

Heb. 12.

Luc. 24.

Matth. 8.

Dei ingredi, præceptores noſtri Apoſtoli CHriſti teſtantur. Niſi autem hoſtis adſit, niſi tyrannidis veteris veſtigia remaneant, nullum certamen fuerit, nulla crux, nulla tribulatio: quibus ſublatis, victoria tollatur neceſſe eſt, qua ſublata, premium vitæ illius cœleſtis, ad quam contendimus, elargiri nobis non poſſet, non ſolùm Chriſtus nos ſeruare ac liberos reddere voluit, ſed etiam coronis florentibus exornare. Nam ita militiæ ſuæ nos adſcripſit, vt ab eo merita premia peteremus, petere non poſſumus niſi pugnemus, niſi victores fuerimus: ſi hoſtis abſit, certamen nullum, victoria nulla erit, virtus langueſcet, corona quæ vincenti debetur, non poterit peti. Quod igitur Chriſtus capite & duce hoſtium cõfecto, membra nondum perſequatur, noſtri commodi, noſtræ gloriæ cauſa factum: quanto plus certauerimus, tãto maiora premia auferemus, tanto ſplendidioribus coronis ornabimur. Hoc ſpectauit redẽptor noſter, ita beluam illam quæ per oẽs homines graſſata, in immenſam magnitudinem excre-

Cur Christiani tribulãtur

creuerat, tractauit, vt capút illi quidē præcinderet, facultatemque omnium malorum inuentricem, adimeret, cætera membra negligeret nec prorſus illis vitalem motū adimeret, vt hoc modo nobis anſam certaminis præberet, vt cū victores inuenerit, meritis coronis noſtra capita adornet. Non ſtatim nec ſemel tyrānidē illā extinguere voluit, ne nos premijs victoriæ exueret: reliquit qui nos excitarent, qui exercerent, qui ad certamen prouocarēt. Qui tamē ne ſuperiores eſſent, caput illorū & ducem ſuſtulit, mortis imperiū diſſoluit, poteſtatem in capite ſerpētis ſitam, colliſit: reliqui verò ſerpentis tractatus, ait Cyrillus Alexandrinus, per *Aduerſ. Antropomorphitas.* humanā vitam diſperſi, quam diu humanitas motibus ad prauitatem vergentibus eſt obnoxia, cortice peccati vitam exaſperant Ac poteſtas quidem eorum mortua eſt, cùm nimirum caput ſublatum ſit. cùm verò tempꝰ præterierit, & ea quæ mouentur ſubſtiterint, in ea videlicet quam expectamus vitæ conſummatione, tunc etiam extremū inimici volumen, hoc eſt, mors

exolescet. Atque ita in vniuersum belua hæc, siue nequitia de medio tolletur, omnibus ad vitam reuocatis per surrectionem: iustis quidem statim ad cœlestem quietem traductis, ijs verò qui peccatis fuerint obnoxij, igni gehennæ traditis. Tum demùm tota belua tolletur, tum membra eius morientur, tyrannisque illa Sathanæ extinguetur, cùm numerus electorum completus fuerit, cùm dies illa tremenda venerit, finemque CHristus imposuerit, mortem & mortis authorem in ignem æternum demiserit, nosque à certamine ad premia transtulerit.

Cur non omnes salui, participesq; meritorum CHristi fiant.

CAP. XIV.

SEd hic rursus occurrit quæstio, veteribus etiam non neglecta. Cùm CHristus dominus potestatem Sathanæ dissoluerit, mortem sustulerit, regnum Dei omnibus aperuerit, cur non omnes gratiæ eius ac vitæ æternæ, participes sint, an ne non pro omnibus victima factus sit? cur cùm aliqui ad verbum accesserint, cur nō parua pars

ſit eorum, qui reſtiterunt? qui ad Chriſtum ducem non acceſſerunt. cur non CHriſti vincentis, ſed Sathanæ ac ſerpentis illius, cuius caput colliſum à Chriſto ſit, membra veneno illius plena ſint? cur à morte ad vitã nõ tranſeunt? an quod non poſſint ipſi, an verò quod illis non datum fuerit? oportet enim alterum horum in cauſa eſſe, aut Deum noluiſſe vniuerſum illum ſuum effundere beneficium, aut non potuiſſe. Quorum neutrum Dei ſapientiæ conuenit: omnia poteſt, nihil boni cogitari poterit, quod ille non vellet. Non vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat: omnes vult ſaluos fieri: tantum dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum traderet: tantus amor nihil non vult. Quid igitur eſt cur membra Sathanæ plurimi ſint? cur pauci CHriſto capiti noſtro adhærent? noſtra ſcilicet voluntas praua, & noſter huius qui nobis blanditur mundi amor. Omnes vocati ſunt, omnib⁹ cœna præparata, omnes ad nuptias illas æternas inuitamur, ſed non omnes venire volumus: alium boues, alium

Ezech. 33.

Ioan. 3.

Meriti Chriſti nõ omnes participes eſſe ſua culpa.

Matth. 22.

vxor, alium villarum cura, ad CHristi
cœnam venire non patitur: arcta illis
Matth 7. ea via quam ipse CHRISTVS ingressus, & quam nobis ad suum patrem demonstrauit, videtur, latiorem illam & amœniorem, quæ ad inferos fertur, iudicant, & plenis passibus ingrediuntur, vtriusque finem & scopum non considerantes, cum illius suæ quam ingredi malunt, exitus est ignis æternus, ac mors illa quæ nec mori finit acerba, huius autem quam CHRISTVS aperuit vita æterna, atque ea beatitudo, quam neque oculus videre vnquam, nec sensus cogitare, nec mens quæ ardua quæuis penetrat, comprehendere potuit: scilicet quod hæc quæ sensibus nostris subiecta sunt, quæ carnem nostram corruptam, ac veneno illlo serpentis infectam, delectant, & ad præsentem voluptatem prouocent, quæ à Deo auocēt, & præ se cœlestem illam & beatam vitam, voluptatemque æternam cōtemnere suadent, nobis ostentat Illa verò nihil nisi asperum, durum, & laboris plenū nobis obijciat, & præseferat. Nemo

mo aũt & hęc fluxa, & illa ęterna amare & ſequi poteſt: Nã qui illa amare & expetere cœperit, hæc negligit: qui ijs illecebris mundi captꝰ tenetur, æterna illa non cogitat: mundi amatores DEI contemptores ſunt. Nemo duobus dominis ſeruire poteſt: nemo Deũ & mãmona ſimul amare poteſt: nemo poteſt illa, ad q̃ vocamur, pfectè diligere, niſi hęc à qbꝰ reuocamur, oderit: Vocamur aũt ad pfectã (inquit D. Aug.) naturã humanã, qualem ante peccatum noſtrũ Deus fecit, reuocamur aũt ab eius dilectione quã peccãdo meruimꝰ: quare oderimꝰ oportet, vnde vt liberemur optamꝰ. Oderimus ergo temporales neceſſitudines, ſi æternitatis charitate flagramus. Quod cùm fecerimꝰ oẽs, Chriſtumq; ducem & redemptorem noſtrũ ſecuti fuerimus, ſine omni dubio gratiæ Dei; quam in nos per filium ſuum effudit, participes erimus. Ad omnes nos beneficium DEI redundabit, nemo inde excludetur, non Iudæus, non Græcus, non Barbarus, non dominus, non ſeruus. Vt omnes creatura eius ſumus, ita omnes filij

Luc. 16.

De vera religione ca. 46.

Rom. 10.

& hæredes, CHristique cohæredes erimus. Nemo se gratia illa diuina & beneficio priuatum conqueri poterit, omnibus iter est apertum omnes inuitamur ad eas nuptias, modo sequi velimus vocantem, & ijs quæ nos auocant ab illa cœlesti cœna, relictis, eò quo voce Christi vocamur, totis virib⁹ cōtenderimus. Quod vt faciam⁹, Dauid sanctus clamat dicens: Si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: proponitq; nobis exemplum eorum, qui in deserto mortui sunt. Qui quod euocati & fortissima manu ex Aegypto educti, pluris seruitutem Aegypti, quàm hæreditatem patribus promissam æstimantes, seruilesque illecebras plus quàm solidam voluptatem amantes, ducem suum sequi noluerunt, in desertis locis perierunt, & ab hęreditate promissa, quam tanto studio expectabant, exciderunt. Omnes illi ex Aegypti seruitute & tyrānide Pharaonis educti omnibus mare iter præbuit, omnibus petræ aquas effuderunt, oēs in patriā ducebantur, non omnes tamen ingressi in eam, non DEI culpa vlla, qui

Psal. 95.

Sua culpa homines perire

qui cum eis & in Aegypto, & in carceribus eorum ſemper fuit, qui eos tuebatur, qui eſtui nubem obiecit, qui in tenebris columna ignis excitata luxit, ſed ſua ipſorum malicia, Dei donorũ odio & contẽptu, ſeruilis conditionis amore & voluptatis eius beluinæ, quã illis carnes, cepe, & porrum res viliſſimæ præſtarent, deſiderio. Quæ omnia ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: illa enim nobis typ⁹ & vmbra futurorũ bonorũ erant: ducebantur illi in terrã patribus ſuis promiſſam, ducimur nos in patriam illam cœleſtem, in qua Deus pater noſter regnat. Vocati illi per Moyſen, nos per vnigenitum filiũ Dei vocamur. Non audiuerunt illi vocem Dei vocantis, per ſeruũ ſuum Moyſen, nos non audiuimus vocantem per Ieſum Chriſtum filium ſuum dilectum, quem pro nobis tradidit, quem nobis redemptorẽ miſit, victimamq; eſſe ꝑ peccatis noſtris voluit. Omnes vocamur, omnibus colũna illa ignis. & lux vera Chriſtus, lucet, qui omnes ad patrẽ deducere conatur, ſed nos vocẽ eius non audimus. Cœleſti patria, regno

Num. 11.

Rom. 15.

Dei & Christi neglecto, huius mundi sordibus vltrò patimur nos obrui, & hosti nostro tradi, ac in laqueos vnde Christi beneficio erepti sumus, nos induim⁹, cepis & porris cupiditatum nostrarũ, & mundi hui⁹ potius vesci exoptantes. Quam ad illã cœnã, q̃ Christus se nobis in regno cœlesti parare testatur contendentes, nõ Deus nos à suo beneficio, & filij sui meritis excludit, sed nos ingrati illa oĩa quæ nobis benignè ac manu plena offert, beneficia repudiam⁹, ac auersamur, mortẽ vitæ anteferimus, serui potius Sathanæ tyrãni acerbissimi q̃ liberi & filij Dei esse malum⁹, illecebrarũq́, mundi pedicas, q̃ cursũ illum nostrũ cœlestẽ impediãt, ipsi spontè pedib⁹ nostris induim⁹, mentẽq́; nostrã à cælesti illa beatitudine auocatã, cœno mũdi huius imprimim⁹, omnemq́; cogitationẽ vitæ æternæ abijcim⁹. Quod igitur non oẽs Christi beneficiorũ participes sim⁹, ꝙ plures nostrũ pereunt, nostra culpa est nostra ingrata tanti beneficij diuini mẽs; oẽs ad nuptias inuitati sunt à patrefamilias nõ oẽs tamem ingressi sũt.

Non

Non vocantis malicia exclusi, sed sua rerum caducarum cupiditate reiecti. Non est quod culpā interitus sui, quis in Deum, qui omnes saluos vult fieri, omnes ad se venire, secumq; in sua cœna in suo regno epulari exoptat reiciat *Lucæ 22.* seipsum suum ingratum animum & tantæ misericordiæ Dei negligentiam suumq́; contemptum accuset. Non est culpa vocantis, sed venire nolentis. Ille non modo vult, sed etiam desiderat, vocat, rogat, hortatur, vt venias, gratis accipias, præcio nullo secum epuleris tu fastidis, tu contemnis, & bonitatem eius rides: in te est saluum te esse periréue, tuo iudicio & voluntati permissus es, positus es inter ignem & aquam, inter vitam & mortem. Habes hinc manna cœleste, & cibum illum vitam operantem, illinc siliquas: ille est panis angelorum, hic porcorũ; fastidis angelos, porcos antefers, & cũ ad honorem benignitas Dei te vocet, tu te infra infima iumẽta abijcis, & pecudis fedæ socius esse malis. Sed dicũt *Aduersariorũ argumẽta.* isti, non esse currẽtis neq; volentis, sed Dei miserentis, nihil nos habere ꝙ nõ accipi-

accipimus, non noſtra voluntate, ſed Dei gratia ſaluos fieri, donũ Dei eſſe, non ex nobis ſalutem venire. Quam quoniam Deus non omnibus dat, nõ oẽs ad ſe trahit, multos deſerit, multorum non miſeretur, hoc ipſo accuſandum eſſe, cauſamque noſtri interitus ei acceptam ferri debere iuſtè, qui non ſolum volentes & contendentes ſe ſequi ducere, ſed etiam reluctantes & inuitos ad ſe attrahere, & ingredi atria ſua compellere poſſit: & vt omnes vt voluit fecit, ita etiam inuitos reficere

Refutatio. poſſet & debeat. Qui cum ſibi ſatis argutè ſe dicere & ratiocinari putẽt, multum deſipiunt, ac veſte illa, quam nuptiæ ad quas vocantur poſtulant, ſe expoliant, pellemq; verſipellis ſui magiſtri diaboli ſe induunt, conijciendi in gehennam Quid impudentius? quid ſtultius fuerit, quam ea dicere, quæ nõ niſi à mendacio proficiſci nequeunt? quæ Dei benignitatem, effuſaq; in nos eius dona calumnientur, ac planè bonitati diuinæ illudant? Poteſt quidem Deus omnia facere, nihil cogitari poterit, quod ille non efficiat. Omnipotens

tens eſt, omnia poteſt, ſed non omnia vult. Cur non vult? Quoniam ita & ſe decere, & nobis vtile eſſe iudicat. Tu verò quis es, qui in conſilia eius inquiras, qui ſapientiæ theſauros eius ſcruteris. ita vult, ita illi lubet, tu tace, & quod iubet abſq; vlla ratiocinatione animo complectere. Non diſputauit Abraham, vocatus ſtatim vocantem ſecutus: iuſſus offerre filium nihil tergiuerſatus fecit, quod iuſſus. Idem fac & cum iuſto Abraham', iuſtificaberis. Miſit Deus miſericordiam ſuam, miſit verbum ſuū, quod nos ſanauit, quod caro factum nos redemit, quod mortē aboleuit, quod caput ſerpentis obtriuit, noſque ſibi reconciliauit, omnibus illuxit, omnibus iter in cœlos aperuit. Venit Chriſtus vt omnes ſaluos faceret, neminem à gratia & benignitate, munifiicentiaque patris excluderet, omnibus poteſtatem libere ad patrem ingrediendi dedit, ſed ita dedit, vt neminem inuitum cogeret: ſuadet enim nobis, vt ſe vltro ſequamur, non vim adhibet nolentib⁹. Potuit Adamum ab arbore vetita reijcere, po-

Deus ſequentes ſeducit.

re,potuit prohibere,ſed noluit, propterea ꝙ illum ita fecit vt non ſolum eſſet,ſed liber etiam eſſet,non vi coact⁹, ſed ſponte ſua ꝙ bonum eſſet,& eligeret & amplecteretur. Reliquerat illi liberum arbitrium, & voluntatem liberam,nō vt deteriora eligendo periret, ſed meliora ſectando coronas gloriæ mereretur, ac maiora ornamenta & premia conſequeretur. Voluntariè ſacrificat Dauid domino,volūtarias actiones ſuas, & opera pietatis ſpontè & liberè ſuſcepta Deo commendat,ac vt grata illi ſint,precatur. Poſſet te herentem in tuis ſordibus,& tyrannide diaboli latitantē pertrahere, poſſet ceruici tuæ duræ laqueos inijcere, & te vt transfugam ſuum attrahere,ſed quod tibi te creando largit⁹ eſt libertatis ius violare nō vult. Liberū te creauit,liberas actiones tuas eſſe ſinit vt meliora ſequentē,& ſuis conſilijs & pceptis parentē, premijs & honoribus exornet, & peccantē ſeq; auerſantem,ac ſua pręcepta contemnentē. vna cū patre ſuo Adamo,iuſtè condēnet ac pænas præuaricationis iuſtè irroget, liberū te fecit

cit, non vt pereas, non vt libertate & donis suis ad tuum interitum abutaris, sed vt libertas tua ornamento tibi sit, vt non solum vitam, sed abundantiorem vitam per eam assequaris: inuitis nec prę mia nec pænę debētur: sponte sua certantibus prętmia dantur. Quod igitur neminem cogit, ꝙ nemini vim adhibet, bonitatis eius est: non vult te pręmijs & coronis q̄ voluntariè ad se venientib⁹, & sua pręcepta seruantibus ꝓposuit, priuari: Voluntariè secut⁹es Sathanā vt perires, voluntariè sequere Christū vt viuas, volūtariè ingredere in certamen vt coroneris, vt pręmia digna referas, gratiā suam donaq; sūa per christū filiū suū tibi Deus offert non repudies salutem, quam tibi vltrò obtrudit, regnū cœleste & vitam æternā, grato animo & tua spōte, nulla vi eius adactus, & obuijs (vt dicitur) vlnis accipe. Donum Dei est quod offertur: donum autem tum est donum, cum & à donante vltrò & spō te, nullo debito nulla necessitate vrgē te offertur, & à donatorio sponte sua, nulla vi coacto, recipitur & ap ꝓbatur.

Premia qui. bus dantur.

Nihil

Nihil tibi Deus debuit, vltro tamē tui misertus. tantam gratiam tibi fecit, vltro te ad se reuocat, vltro vitam æternam, & hereditatem regni cœlestis offert, precatur etiam vt recipias, non cogit, non inuitum trahit, non merenti offert, inuitum tamen vi non cogit. Si vis, inquit, in vitam ingredi, serua mādata Dei. Consulit, suadet, hortatur, non vim adhibet. Cur? quoniam cum muneribus & donis à patre venit: dona autem vt liberè dantur, ita liberè accipiuntur. Ea est natura & ratio donorum, vt nihil necessitatis in vtroque sit, sed mera & donandi & dona recipiendi libertas: quod non solum sacrę literæ, sed etiam gentium leges docent, quæ omnem vim à donante & donatorio amouent, liberam voluntatem vtrique dandi & recipiendi relinquūt, nemini inuito & nolenti donationem acquiri asserunt. Pro sua immensa bonitate in te, amplissima tibi munera Deus offert, vitam beatam, regnum suum, hęreditatem suam, filium te suum è seruo Sathanæ vult esse. Si consentias, si hanc tantā eius munificentiam

Dona libera esse.

tiam amplectaris, eiúſque bonitati animum tuum gratum adiungas, dona oblata approbes, recipias, ſerues; donatio illius firma eſt, tanta tibi hæreditas acquiretur, non vllo precio, non meritis vllis tuis, ſed ſola illius voluntate & bonitate, & tuo aſſenſu libero, vt probes & recipias, gratumque tantæ bonitatis eius te præbeas ſolum opus eſt. Et quidem in omnes ille benignus eſt, omnibus ſe cum ſuis muneribus offert, ſed non omnes accipere, ſuam munificentiam ſuaq; munera volunt. Multi hanc eius bonitatem repudiant, munera calcant, ac ingrati a uerſantur, ſalutem benignè ab illo oblatam non probant, & recipere nolũt. Quod igitur ſe vocantem ad nuptias ſequi recuſant, participes eius gratiæ eſſe non poſſunt, non culpa vocantis, & munera ſua offerentis, ſed ſua ipſorũ malicia, & animi ingrati vitio, qui animus ingratus, non ſolum ne recipias dona DEI, ſed vt recepta etiam amittas efficit, donationem reſcindi, & donata reuocari, leges gentium volunt, ſi quis beneficij accepti, & donorum *Ingrati.*

ſibi benigne datorum ingratus reperiatur: non malicia donantis eo quod acceperat, ſed ſua culpa priuatur, ac ipſe ſibi ea commoda, quæ nullo merito ſuo conſecutus erat, aufert. Obtulit tibi Deus miſericordiam ſuam, miſit ampliſſima munera, prouocat te, hortatur vt recipias, vt fruaris, vt hæres ſuorum omnium bonorum & regni ſui fias, tu aut omnino reſpuis, ac donantem contemnis. ac non ſolum contemnis ſed etiã armis & odio perſequeris, cædem Chriſto moliris, aut recepto beneficio ingratum te erga tuum donatorem præſtas, hæreditate tãta abuteris & relicto donatore tuo & qui te filium adoptauit, patre, ad Sathanæ hoſtis & tui ipſius & patris tui caſtra trãsfugis, in tenebris eius lates, in lucem Chriſti venire non vis, tenebras plus quam lucem diligis. Lucis te filium ille vult eſſe, tu te in noctem & tenebras cõijcis, & tenebrarum mancipium, quam lucis filius eſſe malis, ac te tua ſponte lucis muneribus expolias. Quas tenebras quicunque amãt, qui ad lucem venire nolunt, qui reſpu
unt

unt munera Dei, vel acceptis ad ſuam perniciem abutuntur, fruſtra & impiè Deum accuſant: nihil Deus tibi negat, modo ad ſe venire velis: vltrò ſe tibi offert. vocat, increpat etiā acrius te morantem, ſemper te multifariam multiſq; modis quæſiuit, poſtremò miſit filium, qui te reuocaret, q certiorē de gratia ſua redderet, qui à morte auocaret. Nō vis venire, rides Chriſtum, manus illi inferre vis. mortem moliris, tu teipſum prodidiſti, tu teipſum gratia Dei expoliaſti. Omnibus ille vitā obtulit, omnes hæredes ſuos vult eſſe, ſed non omnes receperunt verbum eius, non omnes ſe ſequi voluerunt, dedit Chriſtus poteſtatem oībus vt filij Dei ſint. Sed qua lege dedit? ea quā Euangeliſta narrat, In propria venit, & ſui eum nō receperunt. Quotquot eum receperūt, dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Magnum min⁹, magnificum donum filium Dei eſſe, vltroq; oblatum à donante Deo. Cur non omnes igitur filij Dei? Quia verbum eius nō omnes receperunt. Quotquot receperunt, receptumq; ſeruant, filij dei sūt. Nō De⁹ igi-

tur causa est, quod illi filij non sunt, sed eorum ipsorum praua voluntas, vt filij Dei simus. Illius quidem beneficiũ est, ille est fons vitæ nostrę, & omnium bonorum, sed ita si ea quæ offert, si regnum oblatum ab eo recipiamus, si vt simus filij eius, consentiamus, si velimus nos filios eius esse. Nã & leges gentium in adoptione legittima, & adoptantis & adoptati, assensum & voluntatem vtriusque consociatam exposcunt, inuitus nemo adoptatur, nemo in familiam alienam, nisi ipse voluerit inseri potest, volentibus hoc munus datur, nolentes & ingrati reijciuntur. Vis gratiæ Dei & muneris eius particeps fieri? voluntati eius tuã voluntatem & consensum adiunge: vult te ille filium suum esse: velis & tu filius suus esse: vocat te, sequere, præcepit ille, tu præcepta amplectere, & serua. Deseruit Christus patrem propter te, desere tu mundum, desere desideria carnis, desere tyrannum tuum, & malum tuum Sathanam, & sequere Christum. Quod cum feceris, non poteris conqueri, te à gratia Dei excludi: modo tu

do tu velis, ille non negabit, qui nihil aliud desiderat, quàm tuam salutem. Dices. Ego quidem vellem, sed mea voluntas infirma, sed nihil possum, nihil tale habeo in me quod me fulciat, quod deducat, cum non sit currentis, neque volentis, cum dicat ille: Quid habes quod non acceperis? Accipiam prius necesse est, vt & velim & possim, hoc illius est: hanc gratiã quoniam mihi negat, quoniam infirmum me non trahit, non roborat, non mea culpa est, quod ad se non venio, sed eius ipsius, qui mihi eam gratiam, aut non vult, aut non potest præstare Ecquidem nihil habemus quod ab illo non accipiamus, præter peccata & iniquitates nostras, quæ non ex illo sed ex nobis sunt, non solum non possumus currere, sed neque velle, nisi ipse velit. Donum Dei est, non ex nobis ille & voluntatem in nobis excitat & accẽdit, ille cũrrentes fulcit, & quasi infirmos gressꝰ nostros sua bonitate & potentia sua firmat, atq; hanc gratiã nobis & quasi primum donũ vltrò offert, vt velimꝰ, iã occultè corda nostra spi- *Occupatio:*

ritu ſuo ſancto aſpirans, iam externis rebus cõmouens: Ille vt perficiamus cæptum curſum pedes noſtros firmat, abſq; eo nihil poſſumus, nõ modo nõ facere, ſed neq; cogitare. Cur igitur nõ excitat omnes? cur nõ omniũ greſſus roborat? Excitat omnes, omnibus lucet, ſuper omnes & bonos & malos ſuum ſolem oriri facit. omnium miſeretur. omnes ſuum figmentũ eſſe agnoſcit omniũ curam vt pater benign⁹ habet, ſed non omnes eius gratiam recipiunt: multi enim ex ijs quæ creata ab illo ſunt, eum cognouerũt, ac cognouerunt vt Deum, non tamen vt Deũ glorificauerũt, gloriã eã quã illi debe rent, ad creaturas eius tranſtulerunt, & poſt deſideria carnis ſuæ & mundi voluptates, eo repudiato, abierũt, fruſtra eo clamante ac ingratos reuocante. Quod facit oriri ſolẽ, ꝙ pluuias de cœlo dat, ꝙ tot cõmodis nos cumulat excitat nos & ad ſe, & ſuis beneficijs prouocat ſemper. Nec tantum hoc in genere vniuerſo illi ſatis eſt: ſingulis non deeſt, aſpirat mentes, excitat conſcientias, quæ nos ſæpè accuſent.

Nihil

Nihil prætermittit bonitas Dei, quod nobis & vtile & necessarium fuerit, sed nostra malicia perimus, vocātem refugimus, veniētem ad nos vicijs nostris tanquam valuis obiectis, ne ingrediatur domos nostras prohibemus, & tantum hospitem aut excludim⁹, aut receptum turpiter exturbamus, ꝙ illos Paulus fecisse docet: qui cum cognouissent regem gloriæ mundiq; fabricatorem & gubernatorem sapientissimū, relicta gloria & splendore eius, in tenebras rationum suarum se coniecerunt, & creatore neglecto, creaturas colere maluerunt, & cum sapientes esse vellent, stulti facti sunt, & infatuatum est insipiens cor eorum: Abierūt post desideria sua, errorem veritati, tenebras, in quibus malicia eorum delitescat, luci antetulerunt. Hoc idem nos facimus, Deum non solum in cordibus nostris illucescentē, & nos ad se excitantem, sed etiam oculos, signis magnificis potentiæ suæ perstringentē, repudiam⁹, ac lucē veritatis ei⁹ non ferentes, in tenebras desideriorū carnis & mendacij nos præcipitamus,

atq; malicia noſtra, nos beneficijs diuinis ſcientes & volentes priuamus, & nec excitantẽ & prouocantem ad ſe audire ſuſtinemus, nec excitati & apprehenſi ſequi volumus, manum quã nobis in cœno vitiorum iacentib⁹ porrigit, vt nos atollat & infirmos ducat, prehendere nolumus, aut ducentem nos deſerimus. Ita in nobis omne crimẽ & culpa hæret: ille vult, ille excitat, ille ducit, tu excitatus non ingrederis tu iaces, tu te alleuare non curas, aut ſi aſſurgas & currere ceperis, ſtatim labore offenſus reſiſtis, duceq; tanto neglecto aliud iter ingrederis. Verũ quidem eſt, ab eo & velle & perficere eſſe, ille excitat, ille currẽtes ducit, niſi vtrũque fecerit, niſi nos gratia ſua, nihil tale cogitantes præuenerit & excitauerit, niſi iter bonũ & veritatis ingreſſos, proſequatur, ac gratiæ ſuæ viribus fulciat, ad veritatis ſcopum & gratiæ, ad
2.Cor.3. hereditatẽ ad quam vocamur, nunq̃ venire poſſumus. Omnis noſtra ſufficientia ex eo eſt, ille dat & velle & perficere, vt D Paul. teſtatur: Cur ergo non oĩbus dat? cur non oẽs deducit in viã veri-

veritatis suæ? cur aliqui cursum cœptū non perficiūt; alij nec volunt quidem currere, aut si currant, corruūt? Quod scilicet ingrati sint, quod lucem CHristi oculis suis, omni malitia & desiderijs mundi infectis haurire nō possunt, etsi hauserint non perferunt, quod mundi illecebras magis, quàm dona illa diuina ament, quod Dei bonitatem auersentur, ac donorum eius ingratos se præbeant, hæreditatemque eius dilapident, ac sceleribus omnibus se cōtaminent. Non Dei inclementia erroris nostri causa est, sed nostra malitia, noster scelerum ac libidinum mundi huius, amor & studium. Arcta nobis CHristi via videtur, ob eam causam nos ducentem CHristum deserimus, sequi eum recusamus: latiorem illam mundi illecebrarum arripimus. Vt salus non ex nobis, sed ex Deo est: ita interitus noster nō ex Deo sed ex nobis. *Interitus noster est noster* Nos auertimus mentem nostram à Deo, nos non solum dona quæ offert repudiamus, sed & lucem gratię quam in cordibus nostris accendit, extinguimus: quæcunque in mala incidimus

quod gratiæ eius participes non fiamus, nostra culpa est, nostrum hoc totum est; Deus vt nullius mali, ita nostræ ruinæ causa non est, nostrum est quicquid mali est. Mentiuntur illi, & impio ore blasphemant DEVM, qui peccata nostra, interitum ac supplicia, ad quæ nostra sponte ferimur, DEO impingunt, qui liberum arbitrium nobis auferunt, qui nihil nos agere posse, nisi quo vi diuina, aut necessitate fatali impellamur asseuerant. Liberi arbitrij & voluntatis nostræ hæc sunt propria, à libertate nostra vt è fonte hæc omnia promanant, contraque omnia rectè facta, bonaque omnia non nostra sed DEI sunt: ille enim est fons omnium bonorum, ab illo vita nostra depēdet, ille & author salutis & omnis fœlicitatis nostræ. Nō quod quidem nos nostramque virtutem & operam ab eo munere prorsus excludat, non quod nos ad benè agendum non vocet: vult enim nos cooperari sibi, vult vt curramus, vult vt benè operemur, ac secum laboremus. Nam etsi nos sine nobis fecit, non sine nobis tamen

Deus nō sine nobis non refecit.

tamen nos refecit:non quod non posſet, ſed quod non vult. Non vult autem ſine nobis noſtram ſalutem operari,vt magis ac magis nos adornet,vt merita noſtra, conatus noſtros,voluntatem noſtram approbet, coroniſque debitis exornet, ſed tamen quicquid boni in nobis eſt, illius totum eſſe dicimus, illi totum acceptum referimus, quod ſine eo nihil nec velle nec perficere poſſumus. Cõmunis eſt hæc benè agẽdi ratio nobis cum Deo. Operatur ille in nobis bonum, non ſine nobis tamen. Ille iubet nos currere, & currẽtes proſequitur:iubet diligere, & dilectionis ignes in corde noſtro accendit,hortatur tamen vt ſe imitemur, vt bona operemur, & in luce ambulem⁹ dum lucem habeamus, ac cum eo vna ſalutem operemur noſtram. Sed quoniam vt diximus,ille eſt fons bonorũ, & ea cauſa ſine qua nihil boni fieri poteſt, illi totum quicquid in nobis boni reperitur,tribuimus: quod etiã modeſtiæ cauſa,quę nos multum ornat,nos facere debere, patres ſancti cenſent, & CHriſtus ipſe docuit. Nã, inquit, cùm *Ioan.12.*
omni-

omnia feceritis, dicite serui inutiles sumus, nihil vobis adscribentes, sed Deo omnia accepta referentes. Non igitur vt nos ipsi ob nostram infirmitatem, nulla vi diuina impulsi ruimus, ita absque diuina ope surgere possumus. Absque illo in vitia prolabitur, absque illo nihil boni, non solùm operari, sed neque cogitare possumus: sine illo morimur, sine illo nō viuimus: Vt tamen viuamus, vitam nostram vna cum ipso operari debemus, & quantum possumus, quantum infirmitas nostra patitur, contendamus. Dat ille nobis de cœlo panem, iubet tamen & nos operari cibum, qui non perit. Nam si non possemus cibum illum vitæ operari, cur nos operari iubet; si sine nostra opera vitam consequeremur, quam ille dat, cur nos operari eam præcipiat. Sed tandem concludamus, CHristum pro omnibus hominibus mortuum, in omnes absque vlla exceptione gratiam Dei effudisse, omnes ad hæreditatem cœlestem vocasse, sed propter ingratū animum non omnes participes eius esse, non Dei inclementia aut negli-

Deo cooperandum est.

Ioan. 6.

gen-

gentia, sed nostra malitia & animo ingrato, mundique tenebris immerso. Quotquot Christum verbum patris æternum recipiunt, habent potestatem vt filij Dei sint: in nostra potestate, & vita & regnum cœleste. Cui potestas eligendi datur, ille quod vult eligere potest. liberum est nobis vitā, mortémue vt & Adamo licuit, eligere. Recipe CHristum, require eum, tolle crucem tuam, vt illa suam sustulit, filius & hæres Dei, & cohæres CHristi es. Si reijcias CHristum, si reijcias præcepta eius, mundi libidini te tradas, Sathanæ facinora effingas, à regno Dei excidisti, Sathanæ mancipium factus es, non DEI culpa, qui tibi vitam misit, qui lucem ante te effudit, vt quod bonum est videres, eligeres, & tolleres, sed tua, qui in tenebris esse maluisti, qui mala bonis prætulisti, mundumque hunc quā cœlestem beatitudinem pluris fecisti, post tua desideria abijsti, post Christū currere, aut prorsus noluisti, ac cùm cœperas mundi splendore huius & illecebra fascinatus, alió iter flexisti, sciensque & volens in tuum interitum

Ioan. 1.

Quomodo à regno Dei exciditur.

pro-

properaſti:tuum hoc ſoluis facinus, nihil eſt quod Deum accuſes, & interitus tui inſimules. Sine illo mors eſt, vita non ſine illo, vt nec ſine te: non eſt quidem currentis, neq; volentis, non datur ea tibi abſoluta poteſtas, vt tuis viribus vitam conſequaris, vt ſine ope diuina, opera bona & pietatis opereris, vt hęreticorum quidam docebant, ſed hoc eſt Dei miſericordiæ opus. Illius miſericordia excitaris, illius ope duceris & operaris, ea deſtitutus nihil conari potes; quam ita implorare debes, vt tu tamen tibi etiam non deſis, te non deſeras, & operãti in te bonum DEO, coopereris. Vt ad te conuertatur, vt in adiutorium tibi veniat, tu ipſe ad eum conuertaris. Et quidem ne conuerti poteris, niſi ille te conuerterit: conuertet quidem, ſed conuerti volẽtem. Hinc enim illæ voces, & Dei: conuertimini ad me, & ego conuertar
Eſaiæ 45. ad vos: & noſtræ, Conuerte nos Deus.
Pſal. 79. Quibus fatemur cõuerti nos non poſſe, niſi ille nos ſua gratia præueniente excitet, & ad ſe vertat, & ille paratum ſe id facere teſtatur, ſed ea lege, ſi nos

ad

ad eum reuerti, & velimus & festinemus, ita vt dicere nobis cum Augustino liceat: Vt non est currentis, neq; volentis, sed Dei miserentis: ita non est solius miserentis, sed etiã volentis & currentis; mutuam & nostram & Dei operam & quasi consensum sal⁹ nostra postulat. Vt nos absque eius ope & præsidio, ne minimum consistere possum⁹: ita ille absque nostro consensu & voluntate operari salutẽ, etsi potest, non vult tamen. Donum suum voluntate nostra approbari vult ab ingratis, etsi inuitus gratiam suã abstinet. Facessant impij illi, qui nos ab omni opere bono excludunt, qui opera pietatis & fidem non ociosam, sed per charitatem operantem, nihil nobis mereri cõtendũt, ꝗ scelera omnia, calamitates oẽs, & interitũ nostrũ, Deo vt authori accepta referũt, ac ex bonitate Dei occasiones blasphemandi nomẽ diuinũ captãt: Quib⁹ vt impijs & blasphemis repulsis, illa vera esse fateamur, Deũ neminẽ velle perire, oẽs ad se vocare, omniũ salutẽ operari, velle vt oẽs credãt, resipiscant, pœnitentiã agãt, ad cor redeant,

deant, declinent à malo & faciant bonum, auertantur à vijs suis pessimis, quiescant agere peruersè, conuertant se ad dominum Deum suum, quærãt, orent, pulsent, ingemiscant. Credimus Deum se omnib⁹ vltrò offerre, paratũ esse omnes saluos facere, stare ad ostiũ cordis nostri & pulsare, omnes saluos fieri velle, omnes ad pœnitentiam reuerti velle, & peccatores expectare, vt ad pœnitentiam reuertantur, tempus & locum pœnitentiæ dare, dissimulare peccata hominum propter pœnitentiam, vocare nos vt ad se reuertamur, seq; reuersurum ad nos clamat: vocat nos, excitat nos, & voce Euangelij sui, & rebus tum aduersis, tum prosperis, & spiritu sancto corda excitans nostra, commouensque vt velimus, & cùm voluerimus, auxiliũ currentibus largiens, dat nobis & velle & posse, siue proficiendi vires, sine quib⁹ scit, nos consistere non posse. Quæ sua dona ac gratuitam bonitatem, quicunque vel negligunt, vel receptam abijciunt, fructu gratię eius, & meriti Christi iusto iudicio Dei priuantur, senten-
tiam.

tiamque immotā contra se accipiunt, vt deinceps nec velint nec possint eam petere, vt apertè exemplum Pharaonis docet, qui ita obduratus, sententia Dei iusta in se accepta, fuerat, vt nunquam ad Deum reuerti curauerit. Nam sunt quædam sententiæ Dei immobiles, & quæ mutari semel decretæ nequeant, vt in Pharaonis interitum, Hierusalem euertendam, & in Iudam in Babylonem abducendum. Aliæ quæ immutari & reuocari possint, vt in Nabuchodonosorem regem, qui septimo supplicij anno, gratiam Dei recuperauit, & in Ezechiam, in quem sententia illa 4. Reg. 20. mortis lata, & per Isaiam renunciata, remittitur ac immutatur. Quemadmodum & in Achab, qui pœnituisset vindictam denunciatam, translatam esse à se in posteros suos à Propheta audit. Cùm igitur quis absque pudore, & omni metu Dei peccat, neque beneficijs, neque supplicijs Dei commouetur, veritati apertè & spiritui sancto aduersatur, pœnam peccati commeretur, & in se sententiam Dei immotam accipit, vt nec velit nec possit amplius

ad gratiam impudenter & impiè repudiatam, reuerti.

Reformati hominis ratio & causa.

CAP. XV.

LApsus hominis & ruina diuini opificij quæ sit, vnde acciderit, qui vulnera serpens parenti nostro intulerit, diximus. Nunc quę remedia vulneribus illis adhibenda, quis medicus aduocandus, quæ lauacra cœno illi abluendo petenda sint, videndum. Neq; enim satis est morbum agnoscere, nisi medicina afferatur, & vnde remedia aduersus vim tantam morbi, quo totũ genus humanum, & infectum ingemiscat, & oppressum ad mortem rapiatur, petenda sint, demõstretur. Incidimus in latrocinium Sathanæ, expoliati sumus omnibus ornamẽtis nostris, confecti vulneribus, bestijs deuorandi in media via semiuiui relicti iacemus: qui nos erigat, qui vulnera alliget, qui oleum infundat, vino cruorem nostrum abluat, qui formæ priori nos restituat, imaginem Dei quam præuaricatione diuini mandati deformauimus, suo in nobis exprimat penicillo,

Matth. 10.

cillo, ac viuis coloribus adornet, quærendus. Atque equidem dubium nullum eſt, CHriſtum IESVM verbum Dei patris æternum medicum noſtrũ eſſe, & eum Samarithanum, qui vulnera noſtra alligauerit, iumento ſuo nos impoſuerit, ac in diuerſorium Eccleſiæ ſuæ intulerit, curamque noſtri perpetuam habeat. Hic vnus eſt, ꝑ quẽ omnia facta, per quem mundus cõditus, homo creatus, & omni genere fœlicitatis cumulatus: hic omnia conſeruat, ſanat, erigit, hic nos ſuo ſanguine mundat, ſordeſq; peccati noſtri abluit, huius mors vita noſtra eſt, hic nobis imaginem Dei reſtituit, hic Deo patri nos recõciliauit, hic eſt illa via, ad quã reuocamur, à qua fraude Sathanæ abducti, & impetu libidinum noſtrarum abrepti, in multoſque errores ac fraudes præcipitati fuimus: extra hanc viam, quæ CHRISTVS eſt, ſalutis nulla ſpes. Hic Sol iuſtitiæ, & illa vera lux, quæ illuminat omnem hominem in hunc mundum venientem: hic eſt lucerna, quæ pedibus noſtris ne vnquam impingant lucet, quæ greſſus noſtros

CHriſtus reformator hominis.

CHriſtus Sol iuſtitiæ.

Ioan. 1.

dirigit: hic eſt medicus noſter, p quem Deus pater nos ſaluos fieri voluit: hoc eſt illud verbum, de quo dixit Propheta. Miſit verbum ſuum & ſanauit eos, miſit Deus miſericordiam ſuam & veritatem ſuam: hic eſt oſtium, hic porta ſalutis noſtræ per quam ingredimur, & egredimur. Nemo venit ad patrem niſi per Chriſtum IESVM. Hic eſt ergo & conformator & reformator noſter, hic medicus, hic ſaluator, ab hoc vno vita noſtra dependet, ad hunc qui non venerit, in perpetuis tenebris ambulat, lumen vitæ nunquam viſurus. Contendendum igitur eſt, vt peruenire ad ſe poſſimus, quærendæ rationes quibus illi placeamus, quibus illum ad nos attrahamus, & attractum retineamus. Et quidem non vna eademque omnibus ratio & via ad Chriſtum veniendi, eiuſque pedes apprehendendi videtur. Qua de re cùm alias, tum verò temporibus noſtris multiplex & varia diſceptatio nata: Alij enim ſolam fidem viam nobis ad CHriſtum aperire contendunt: alij fidei quidem, ſine qua Deo nemo placere poteſt, primas partes

Pſal. 106.

Ratio iuſtitiæ non vna omnibus videtur.

tes

tes tribuunt, sed multa alia præsidia & ornamenta ei addi volunt, nõ nudam, sed charitatis vestibus, & varijs pigmẽtis pietatis ornatam ad eum allegant, ne ingressa in nuptias eius illud audiat: Quomodo huc intrasti nuda, veste nuptijs digna vacua. Quæ tota disputatio vt planior sit, vnde vita nostra dependeat, quæ causæ salutis nostræ iustitiæ nostræ atq; reformationis nostræ sint, primum videamus, vt eo fonte aperto, vnde omnia medicamenta nostra, vitæq; nostræ ratio promanet, facilius videamus. *Matth. 22.*

Tres fontes vitæ nostræ omnisq́; iustificationis siue reformationis hominis.

CAP. XVI.

PRimus igitur fons vitæ omnisque fœlicitatis nostræ est, DEI patris misericordia erga hominem, qui nos omnes saluos vult fieri, qui facit oriri Solem super bonos & malos, qui ita dilexit mundum, vt filium suum vnigẽitum tradiderit, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Hic misit verbum suum, qđ nos sanauit, misit misericordiã suam *Prima causa Deus pater. 1.Tim.2. Matth.5. Ioan.3. Psal. 106.*

CHriſtum IESVM filium ſuum æternum Dominum noſtrum, ad quem tamen nemo venire poteſt, niſi idem ipſe Deus pater, pro ſua miſericordia, qua nos complexus eſt, eum traxerit, tractumque ſua bonitate & auxilio ꝑſecutus fuerit: Neq; enim ſalus vitaq; currentis eſt, ſed Dei miſerentis, ita vt ex hoc vno fonte miſericordię Dei patris, omnis ratio ſalutis, vitæ & iuſtificationis noſtrę promanet. Vt enim nō ſolum mundi, verùm etiam totius diuinitatis fons & principiū Deus pater eſt: ita & ſalutis noſtræ princeps cauſa eſt. Hic eſt fons omnis bonitatis, hic vitæ noſtræ, omniumq; cōmodorū noſtrorum author, qui nos gratuitò abluit & ſanctificat, ſignans & vngens ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pign⁹ hæreditatis: hic eſt fons & cauſa prima ſalutis & iuſtitiæ noſtræ. Secunda verò ex eodem fonte promanans dilectiſſimus vnigenitus Dominus noſter IESVS CHriſtus, verbum patris æternū, qui ſemetipſum pro nobis tradidit, ac cùm eſſet in forma Dei, ac patri per omnia æqualis & par, ſeipſum exinaniuit,

Principiū omnium rerum Deus pater.

Ephe. 1.

Secunda cauſa iuſtitiæ noſtræ Chriſtus

Philip. 2.

uit, formaque serui assumpta, obediuit Deo patri, vsque ad mortem crucis, in qua seipsum Deo patri victimã suauissimam pro peccatis nostris obtulit, iram eius placauit, peccata nostra sanguine suo abluit, & cùm essem⁹ inimici Dei, filios charissimos & regni sui cohæredes fecit: CHristus enim IESVS pro sua nimia in nos charitate & immensa bonitate, sua sanctissima passione in ligno crucis, in qua omnes potestates vicit, & per semetipsum triumphauit, vt iusti in conspectu Dei patris essemus meruit, sordes nostras emundauit, purosque & DEO patri gratos reddidit. Quamobrem merito causa vitæ nostræ meritoria à SS. Concilio Tridentino vocatur. *Beneficium CHristi.*

Tertia causa sine qua nulla ratione homo reformari, iustusque in conspectu DEI pronunciari potest, fides nostra in CHRISTVM IESVM Dominum nostrum & DEVM patrem, quod ipse CHristus satis apertè docet, cùm inquit: Hæc autem est vita æterna, vt cognoscant solum DEVM verum, & quem misisti IESVM *Tertia causa fides.* *Ioan. 17.*

CHriſtum. Etenim ea vis fidei noſtræ eſt vt nos Deo gratos reddat: nemo ſiquidem ei abſq; ea placere poteſt; nullus acceſſus datur ad Deum ſine fide: oportet enim accedere volentem ad Deum credere. Hæc eſt quæ nos DEO commendat, gratoſque facit. Qui hāc non habent, abominandi in cōſpectu Dei ſunt; fide iuſtificati per CHriſtum pacem habemus ad DEVM. Vbi fides non eſt, ibi pax conſiſtere non poteſt. Iraſcitur Deus incredulitati, auerſatur infideles, & vt hoſtes abominatur. Incredulitas illorum, Dei iram cōtra ſe accendit. Si crediſſent parentes noſtri illi primi verbis eius, ſeruaſſent mandatum de non guſtando fructu arboris vetitæ: ſed dum dubitant, dum non credunt, in eas calamitates irato Deo inciderunt, vnde non niſi per fidem emergere poſſumus. Prudentior Abraham qui credidit: hoc enim vno modo iuſtus apud Deum reputatus, quia credidit, amicus Dei factus. Qui ſi nō crediſſet, hoſtis Dei fieret, iram DEI experiretur, vt & parens eius expertus: Hoc vno quod crediderit, &

Heb. 11.

Rom. 5.

Rom. 4.

mala

mala innumera & iram Dei euitauit,
& amicus Dei factus. Fides igitur non
minimum ad iustificationem, & refor
mandum hominem confert, quam, si
reformari volumus,, & iusti corā Deo
constitui afferamus necessē est, Fides
est quam adferre debemus: quam nisi
quis attulerit, reformari non potest. *Cum fide ad Demu veniendum.*
Vis cœnare cum Christo, vis venire ad
nuptias eius, fidei symbolum adfer.
Quod qui non afferunt, nec pectora
sua eo obsignant, à mensa CHristi ex-
cluduntur, à meritis eius arcentur. Nā
etsi, Deus, vt iam diximus, hominem
absque ipso homine conformauerit,
reformare tamen corruptum, absque
eius consensu & mutua opera, quam
fides declarat, non vult, voluntati &
potentiæ Dei: volūtas nostra (quæ libe
ra est) & consensus noster accedat ne-
cesse est: sponte sua ad se venientes, &
sibi credentes, recipit. Quid est enim,
cur cum Christus pro omnibus mor-
tu⁹ sit, omnes saluuos esse velit, vt om-
nes saluaret in mundum venit, nō om
nes tamen tantæ bonitatis eius, tan
ti muneris eius participes sunt? cur plu *Cur non omnes participes meriti Christi.*

res pereunt, castraq; Sathanæ non deserunt? An non ꝓ omnibus sanguinē suū in cruce effudit? an non ad omnes fructus passionis eius peruenit. Ad oēs Christus manus expandit, omnes vocat, omnium Deus pater misertus, filium suum in mundum misit: Non est Hæbreus, non Barbarus, non Græcus, liber, seruus. Omnes sunt idem in domino, pro omnibus precium sanguis Christi effusum. Sed quid illis qui pereunt deest? voluntas ipsorum, quod liberum arbitrium eorum euersum, ꝙ mortem vitæ, tyrannum & mortis authorem benigno patri suo, & authori vitæ anteferunt, quod tenebras luci præferunt, nec vocantem Christum sequuntur, ꝙ promissis eius non credunt, fidemq; in eū abijciunt, seipsos indignos tantis bonis faciunt. Vis particeps meritorum Christi esse, sequere vocantē: vult ille te saluū esse, velis tu quoq;: crede & salu9 eris. Sed huic quęstioni iā satis copiose respondim9, ad causā vitæ nostræ, quā reformationē, & imaginis Dei reformatæ restaurationē vocamus, redeo. Triplex est vt diximus

Rom. 10.

Galat. 3.

ximus, restaurandæ vitæ nostræ & iusti ficationis nostræ causa: Dei patris erga nos immensa misericordia, qui filio ꝓprio & vnigenito non pepercit, sed ꝓ nobis eũ tradidit, ꝗ non secundũ peccata nostra facit nobis, neque secundũ iniqtates nostras retribuit nobis, sed vt benignissimus pater misertus est nostri, cognouitq́; figmentum nostrũ, & corroborauit super nos misericordiã suam Est enim pater omnium misericordiarum, & fons bonitatis, Secunda autem est Christus ipse victima Dei patris, qui seipsum hostiam viuentem & DEO placentem in ara CRVCIS DEO patri pro nobis vltrò obtulit, irã eius placauit, veniamque scelerũ nostrorum ac perfidiæ in Deum meruit, quique nos Deo patri offert, ac pro nobis interpellat. Tertia verò fides nostra non coacta, non vi expressa, sed voluntaria, & quæ vltrò Christum vocantem sequatur, quæ nihil dubitet de misericordia, voluntate, & potentia diuina, quæ firma opinione assentitur, Dei filiũ Christum verũ & vnigenitum, in hũc mundũ à Deo patre

Tres causæ iustificationis

Psal. 102.

Rom. 12.

1. Ioan. 2.

tre missũ, venisse, vt nos suo sanguine redimeret, vt mortem & captiuitatẽ nostram euerteret, Deique iram aduersus nos placaret. Et quidem Dei patris misericordia & merita passionis Christi sunt causæ salutis nostræ agentes, ac sua vi spontéque vitam nostrã operantes, & ita operantes, vt omnia possint modo velint; Neq; enim Deus omnia quæ potest facit. Etsi enim omnipotens est, non tamen omnia facere vult. Potest quidem salutem nostram in nobis etiam inuitis nobis operari, sed non vult: ita eam operatur vt nos ab eo munere non excludat, vt iuuari à nobis suam hanc nostri curam velit, suæque voluntati nostrã adiungi postulet. Quam vt ei adiungamus, non vi à nobis extorquet, sed volentibus suadet, voluntate nostra, quæ ex libro arbitrio dependet, suæ voluntati & bonitati adiuncta, nihil moratur, non differt salutis nostræ & vitæ reformationem: nulla mora in eo est, modo nos ipsi nobis non defuerimus: in nobis non illo omnis mora est, nos ipsi nobis nostræq; saluti desum⁹, qui volun-

Deus causa absoluta.

Deus omnia potest, non omnia vult facere.

tati

tati eius noſtram voluntatem non adiungimus, qui dictis eius non credim⁹, nec benignè inuitantem ſequimur. Facile Deus munera ſuæ bonitatis ijs imprimit, qui capaces eorum ſunt, qui credunt, qui ſalui fieri volunt, qui ſuum conſenſum Dei voluntati adiungunt, ſtatim reformantur, vitam conſequuntur, meritorum Chriſti participes fiunt, & iuſti apud Deum habentur: nam vt Philoſophi etiam docent, cauſæ agentes in ea materia facilè vim ſuam exercent, & quod conantur imprimunt, quæ ita præparata & perpolita eſt, vt facile culturam illam & vim ſuam admittat. Nos vitæ noſtræ, iuſtificationis noſtrę materia ſumus, nobis forma ea quam iuſtificationem vocamus, imprimitur. Vt igitur imprimatur, animos noſtros & voluntates noſtras, vt tanti diuini beneficij capaces ſint, aptemus & præparmeus, & duriciem ac ſcabriciem noſtram emolire & equare contendamus. Quod vt faciamus, voces diuinæ nos hortantur. Prę parare, inquit Propheta, corda veſtra, ad recipiendas miſerationes Dei: Pulſate

Qui ſunt meriti Chriſti participes.

Cauſæ in qua materia agũt.

sate aperietur vobis, petite & accipietis. Iubemur vigilare, iubemur corda nostra præparare, vt diuini beneficij capacia sint, ne ea obduremus, ne vocantem Deum negligamus, admonet sanctus Dauid. Sine nobis DEVS nos fecit, sine nobis non refecit. Sine eo vitam amisimus, imaginem eius sordib⁹ peccati abluimus, sine eo nec vitam recuperare, nec imaginē eius restaurare possum⁹. vult ille, velimus nos. Omnipotens quidem est; vult tamen sibi cooperari: fidem in nobis requirit, q̄ nos illi cōmendet, quæ gratos faciat, sine qua nunquā illi placemus. Nisi fide peccati nostri fętor condiatur, fœtorem nostrum ille non fert, nec vnq̄ ad reformandos nos purgandosq́; accedit, nisi fidei odorem in nobis hauriat. Vis vt accedat, vis vt vulnera tua alliget, vt te abluat, fidem indue: fides est causa iustitiæ tuæ. Non illa quidem princeps, quæ totum efficiat: quæ sola salutem operetur, sed quæ DEVM operantem, non vt impotentem, sed ita volentem adiuuet: est enim fides nostra ex eo genere causarum

Deus vult vt secum saluti nostræ operemur.

rum

rum,ſine quo res confieri non poteſt, quod tamen ſi adfuerit, non ſtatim quod inſtituimus perfectum & abſolutum erit,niſi cætera accedant. Quare non rectè argumentantur illi, qui ſi fidem habeant, ſe iuſtos abſolutoſque eſſe ſtatuunt,ac certo ſibi perſuadent, nihil ſibi ad iuſtitiam deeſſe, clamareque non deſinunt, ſolam fidem iuſtitiæ noſtræ cauſam eſſe, cætera omnia ab eo munere excludi, cum fides ea cauſa iuſtitiæ ſit, ſine qua quidem inſtitia noſtra eſſe nequeat, non tamen ea cauſa ſit quæ abſolutè agat, non quæ ſola ſubſiſtat, ſolaque ſalutem noſtram operetur: ſalutis enim noſtræ DEVS pater, & Chriſtus filius ſuus cauſæ efficientes & abſolutæ ſunt. Ab ijs ſalus noſtra dependet, ex eorum fontibus bonitatis hauritur. Fides tua eſt vas quo hauris, fides tua cor tuum præparat, teque totum aptum & capacem DEI donorum & iuſtitiæ eius reddit. Præparat dico, non perficit: DEVS enim eſt qui perficit, qui abluit, mundat, reſtaurat, imaginem ſuam in te reformat;

Fide apti reddimur ad gratiam Dei.

fides

fides aditum tibi parat, fides trahit, fides commendat, & nos vt materiam capaces & habiles formarum, quæ nobis à DEO imprimendæ ſint, reddit. Tu es materia formæ illius quæ iuſticia dicitur, tibi illa imprimitur, vt imprimi poſſit habilis eſto. Habilem te eius & capacem fides in Deum & Chriſtum filium ſuum faciet, quæ & ipſa eſt iuſtitiæ ſpecies : quæ niſi adfuerit, locus in te iuſtitiæ non erit, imprimique tibi ea forma non poterit. Concludamus fidem eſſe eam cauſam, ſine qua iuſticia noſtra conſiſtere non poteſt, ſine qua Deus nos reformare, & innocentiæ illi, quam præuaricando præcepto ſuo, perdidimus, reſtituere non vult, iuſtóſque pronunciare renuit. Nam quod dicitur ſola fide nos iuſtificari, non hoc ſenſu accipiendum eſt, quaſi ſola fides iuſticiam noſtram operetur, quaſi cætera ab eo munere præſtando excludantur, ſed quod ſine fide locus nullus iuſticiæ relinquatur, quod ſine fide noſtra Deus inſticiam ſuam nō vult nobis imprimere, quod neque lex, nec vllum opus ſi fides abſit

Quo ſenſu accipiendū eſt, fide ſola iuſtificari hominē

ſit, nos Deo commendare poſſunt. Viſitatum autem eſt, ijs ſine quibus res confieri nullo modo poteſt, totum illud quod fit, attribui. Quemadmodũ Deo quicquid rectè à nobis fit, totum acceptum referimus, nobis autem nihil tribuimus, nõ quòd opus illud bonum abſque nobis fiat, ſed quòd abſ- *August.*
que Deo non fiat. Currimus quidem nos, totum tamen curſum virtuti diuinæ tribuimus, quoniam ſine ea nos fulciente currere nequeamus, ſtatimque impingamus ac ruamus.

Materia ſubiecta & finis iuſtificationis.
CAP. XVII.

ET quoniam agentes cauſæ ſemper in ſubiecta materia, in quà vim ſuam exerceant, verſantur, certumque ſibi ſcopum & finem, quo ſuum conſilium conferant, & in quo acquieſcant, proponunt, dubium non eſt, cauſarum iſtarum quas diximus, materiam ſubiectam, in qua reformanda & priori formæ reſtituenda occupentur, hominem ipſum eſſe, qui temeritate ſuà neglecto diuino mandato, in æ-

num peccati prolapſus, iuſtitiæ in qua conditus erat, iacturam & naufragium paſſus eſt, totuſque perditus ac iniuſtus in conſpectu Dei conditoris ſui factus & qui non aliter amiſſam iuſtitiam, & deturpatam pulchritudinem ſuam recuperare potuit, quã ſanguine filij DEI à DEO patre cœlitus demiſſi effuſo. Hic .n. ſordes illas peccati quæ imaginem & ſimilitudinem diuinam homini impreſſam oppreſſerunt, aboleuit, & ſuo ſanguine emundauit, hominemque damnatum & perditum & in ſordibus peccati iacentem erexit, ac in conſpectu DEI patris iuſtum & purum conſtituit, filiumque & hæredem ei⁹ fecit. Quæ tota reparatio lapſus noſtri, & ruinæ noſtræ reſtauratio, iuſtificatio appellata, quæ eſt iuſtitiæ ei⁹, quã amiſeramus reſtitutio, ac amiſſæ hereditatis recuperatio, in poſſeſſionemq; innocentię, fraude diaboli nobis ereptæ reductio, vt in eã poſſeſſionem homo reſtitutus, vitam æternam à qua ad mortem tum fraude Sathanæ, tum temeritate & ſuperbia ſua, diuiniq; mandati cõtemptu abreptus erat, recuperatæ,

Iuſtificatio eſt reparatio hominis.

ratæ, Deum & cōditorē & reformatorem suum agnoscat, laudet ac glorificet, cum eoq; perpetuò vt filius & hæres regnet. Vnde duplicē finem reformati hominis, Patres sancti docuerūt: Alterum, vitam illam beatam, & regnum qđ ab æterno Deus pater nobis pręparauit: alterū, gloriā Dei. Voluit enim Deus, vt esset qui & suis bonis pfrueretur, & suā bonitatem & sapiētiā agnosceret, ac se veneraretur, laudaret, & omni genere gloriæ & honoris prosequeretur. Vbi videre est Sathanā, grauissimum scelus cōmisisse, qui non solùm hominem à suo scopo ad quem tenderet, auerterit, vitamq; illi æternā & beatam inuiderit: verumetiam Deum conditorem suum, omni honore & gloria exuere conatus sit, cùm eum qui honoris diuini causa conditus esset, ad se gloriæ Dei oppugnatorem auerterit, infestumque conditori suo reddiderit, hocque egerit, vt & seruum DEI abduceret, perpetuumque hostem ei redderet, ac postremò eum vita exueret, & DEVM ipsum gloria sua expoliaret, ac ad se transferret.

Finis iustificationis nostræ duplex.

Malitia Sathanæ.

Sathan gloriam Dei transfert.

Quam iniuriam & hominis & suam, Deus tulit quidem diutius, sed nō pertulit, nec impunitam esse voluit. Nam etsi iustè & meritò homini, sui desertori irasceretur, temeritatemque eius & præuaricationem sui mandati odisset, tamen & misericordiæ suæ obliuisci non potuit: recordatus enim figmē-ti sui possessionisque suæ indignè & superbæ à transfuga suo occupatæ, & suam contumeliam, honorisque & gloriæ suæ iacturam pati non potuit, iustam sentētiam in hostem suum diabolum pronunciauit, hominemque sui desertorem ad se reuocare, Sathanæque vim & caput obterrere, filium suum hominem factum iussit, omniq; regno quod nefariè occupasset, in quo superbè se iactaret, ac sibi domino suo quem adorare deberet, insultaret, expoliare præcepit, suamque possessionem sibi reddi, hostem spoliatum cathenis vinciri, & in tartarum ad diem iusti sui iudicij reseruandum mitti, hominemque sibi ereptum; priori gloriæ & iusticię restitui voluit, ac propterea vnigenitum suum Christū Iesum dominum

Psal. 102.

Sathan transfuga Dei.

Sathan in tartarum mittitur.

2. Pet. 2.

Iudæ 1.

minum noſtrum, ſemen Euæ promiſſum, verbumque ſuum in hunc mundū miſit, qui morte ſua hoſte euerſo, regnum Deo patri reſtituit, ac ipſe triumphator ad dexteram eius conſedit, prędam ipſam hoſti detractam offerẽs, ac nos ei ſemper cõmendans, ſemperque pro nobis interpellans: eſt .n. aduocatus noſter apud Deum patrem, quo pro nobis interpellãte nemo nos à gratia Dei patris excludere poterit. Apertum regnũ Dei habem⁹, data omnib⁹ eò ingrediendi libera facultas. Si Deus nobiſcum, quis contra nos? Vbi Chriſtus eſt magiſter noſter, dubitãdũ non eſt, nobis quoque ibi locum eſſe. Volo, inqt ille, pater, vt vbi ego ſum, illic ſit & miniſter me⁹. Quod ille vult, pater probat, nihil filio ſuo, qui ei obediens vſque ad mortem crucis fuerit, negat Nihil nobis quo minus eò, vbi Chriſtus cõſedit, ſecuri perueniamus, obſtat, nihil impedimento eſt, modò nos nobis non defuerimus, vocantẽque Chriſtum audierimus, eiuſque vocem ſequi voluerim⁹, omnis vitæ noſtræ & hæreditatis à Deo oblatæ ratio,

1. Ioan. 2.

Matt. 23.

Ioan. 17.

tum à diuina gratia tum ab obedientia noſtra depẽdet: diuina gratia plenè in nos effuſa eſt, nihil relictũ eſt, quod ex parte diuina & iuſtitiæ & vitę noſtrę deſit. Miſit Deus filium ſuum vnigenitum, cui propter amorem noſtri non pepercit, ſed pro nobis tradidit eũ, illũ nobis donans, omnia cum ipſo nobis donauit. Ille eſt vita noſtra, ille regnum noſtrum, & hæreditas noſtra: omnes ille vocat, excludit neminem à regno patris, ad omnes totos dies expãdit manus ſuas, nihil nobis deeſſe vult, & tantę gratiæ vt capaces fieri contenderemus, noſtramque crucem portantes ſe ſequeremur, pręcepit. Quod cùm ita ſit, nihil eorum, quæ ad iter hoc regni cœleſtis, ad quod vocamur, quod nobis apertum eſt, quod neminem excludit, neceſſarium fuerit, prætermittere debemus, niſi ingratiſſimi tantę bonitatis diuinæ, totque & tantorum donorum eius, & noſtræ ſalutis vitæque beatæ vltrò nobis occurrenti, videri & tanquam perditi damnari velimus.

Rom. 8.

Deus pater cum CHriſto omnia nobis donauit.

Qua

Quæ ſunt, ſine quibus ad regnum Dei venire homo non poſſit.

CAP. XVIII.

PRIMVM eſt igitur, quod à nobis poſtulatur, quodq́ue nos capaces vitæ æternæ & iuſtitiæ Dei reddat, fides noſtra in Deum patrem & filium eius IESVM CHriſtum, quem ille in hunc demiſit mundum, & quem pro nobis tradidit. Fides eſt quæ nos primùm commendat Deo, quæ acceſſum nobis ad Deum præparat, ac repagula iræ eius iuſtæ contra nos ammouet, valuaſq́; eius gratiæ pandit. Oportet, inquit Apoſtolus accedentem ad DEVM credere. Et, ſine fide Deo nemo placere poteſt. Fides nos ſanos facit, fides illuminat, fides à morte excitat. Vnde illæ voces diuinæ: Fides tua te ſaluam fecit, Creditis me hoc poſſe facere. Et, ne metuas tantum modò crede. Credidit Abraham, & reputata eſt illi iuſtitia: & aliæ infinitæ, quæ quanta vis fuerit fidei in CHRISTVM IESVM, paſſim & apertè do-

Prima commendatio noſtra fides.

Heb.11.

Math 22.

Math. 9.

Luc 8.

Rom.4.

cent. Fides igitur nos Deo commendat, fides iustos reddit, fides oculos nostros, vt arcana DEI capiamus, vt maiestatem eius agnoscamus, aperit: sine ea in cognitionem diuinitatis, eiusque misteriorum venire non possumus, quod propheta apertè docet, cū ait: Non intelligitis hæc nisi credideritis. Alia cognitio sensus & mentis nostræ, alia fidei. Sensus non nisi externa & crassa apprehendunt: fides in arcana DEI suos oculos infert, & quæ mentē, omnemq; vim intelligendi exuberāt, comprehendit, ac intellectum ipsum captiuum abducit, sibique obedire cogit. Qui nisi illi subijciatur, nisi pareat, ac illi consentiat, cæc⁹ & inanis fit, & ab omni illa cognitione diuina excluditur, ac in tenebris erroris depressus, lucem veritatis nunquam aspicere potest. Prima igitur cōmendatio nostra primum vestibulum, in quo consistamus ante DEVM, fides est: nisi hoc fundamentum firmum vitę & iustificationis nostræ posuerimus, quicquid superstruxerim⁹, ruet, & ita ruet vt nosipsos sua ruina obruat. Nihil

Isa. 7.

Cognitio sensus & fidei differunt.

Philip. 2.

prode-

Lex ſine fide nihil prodeſt.

prodcrit legis arcta obſeruatio, nihil opera quãtumuis bona & pia fuerint, nihil victimæ, nihil oblationes & elee-moſinæ, nihil eſt tam bonum quod infideli fructum faciat, quod vitam illi pariat, iuſtumque eum in conſpectu Dei reddat: omnia extra fidem inſtar peccati ſunt, Deo placere nõ poſſunt. Fide reiecta Adam exoſus Deo factus, morti ſubiectus, paradiſo eiectus, mox periturus, niſi iterum promiſſis DEI credidiſſet, niſi veram illam & ſtabi lem Dei promiſſionem de filio ſuo in mundum venturo credidiſſet, & firma ſpe apprehendiſſet. Vt enim audiuit vocem illam: Inimicitias ponam inter te & ſemen eius, tu calcaneo eius inſi diaberis, illud conteret caput tuum, firma fide eam apprehendit, certam & indubitatam ſpem concepit, ſemen il-lud venturum, ac Sathanæ vim & po teſtatem, cui vt præuaricator diuini præcepti ſubiectus eſſet, obtriturum ac ſe liberum facturum. Hæc fides il-lum penitus perire non permiſit, hæc perditum conſeruauit. Fides Abra-ham iuſtum fecit, fides vbiq; terrarum

Ingrata ſunt omnia opera bona quæcunq; à Chriſtiana fide non producuntur, non quia diſpliceant Deo & exoſa ſint vt peccatum, ſed quia non acceptantur ſine fide, ſine qua impoſsibile eſt placere DEO.

Gen. 3.

Deut. 32.

Dan. 14. tutata eum eſt: fides Danielem in lacu leonum defendit, fides trium puerorum flammam igneſque vrentes liquefecit, omnemq; vim eius ademit: fide firma Petrus maria calcat, fide infirmata mergitur: Dum credit in CHRISTVM iiſdem veſtigijs eius per fluctus eum ſequitur, dum dubitat mergitur, & à CHriſto increpatur, & vt modicæ fidei & dubius reprehenditur.

Dan. 3.

Matth. 14.

Nec veteres illos, qui CHriſti incarnationem præceſſerunt, abſque fide in CHriſtum IESVM, ſaluos fieri potuiſſe.

CAP. XIX.

AC non ſolùm nobis quibus Chriſtus, homo ex virgine natus prædicatur, neceſſaria fides eſt ad conſequendam ſalutem, & apprehendendas promiſſiones diuinas, verùm neque veterum quidem illorum patrum qui Chriſti in carne aduentũ prçceſſerunt, qui quã abſq; fide in eum ipſum Chriſtum & Deum, ſalutem conſequi potuit: eadem fide illi, qua & nos ſalutem cõſecuti ſunt. Quamuis enim illi ſumma

Eadem fide veteres qua et nos ſaluati

ma virtute præditi fuerint, quamuis iusti fuisse prædicentur, non tamen absque fide, & peccatorum remissionem, & vitam beatam, qua nunc perfruuntur, & promissiones diuinas, absque fide consequi & apprehendere potuerunt: CHristi hoc donum & gratia est, qui est vita nostra & mediator noster, qui in remissionem peccatorũ sanguinem suum effudit, quo & nostra & illorum peccata abluta sunt. Quod ita esse, illi ipsi patres sancti, quorum virtutes & pietatem miramur, testantur vocibus illis sacris: Credidi, propter quod locutus sum. Non intelligitis nisi credideritis. Quid credidit Dauid? nisi quod & nos credimus & loquimur, inquit Apostolus. Quid Esaias docebat? quæ intelligi & comprehendi ingenio hominis absque fide non poterant? Idem quod & nos sine ea capere nequimus, ea illi intelligere non poterant, in quæ & nos mentis nostræ aciem, nisi oculis fidei instruatur, inferre nullo modo possumus. Quæ igitur

Fides donum CHristi.

Ioã. 14. et 1.

Psal. 115.

ea

ea sunt? Christus IESVS filius vnigenitus Dei patris, & verbum illud quod
Ioan. 1. erat in principio apud Deum, quod erat Deus, per quod omnia facta sunt,
Psal. 32. quo cœli firmati sunt, omnisq; virtus eorum roborata, quod verbum spiritu sancto operante in vtero virginis castissimæ Mariæ, caro factum, quod ex eo natum, quod in cruce pro nobis pependit, & sanguinem in precium redemptionis nostræ effudit. Quod nos factum credimus, hoc illi futurum fuisse credebant: quæ nobis facta annunciantur, illis futura prænunciabantur. Illi venturum CHristum hominem futurum, cruci affigendum, pro peccatis nostris moriturum, pro iustificatione nostra resurrecturum crediderunt, idq; firma fide apprehendentes, indubitata spe expectabant, nos hæc facta omnia credimus, ac CHristi mortis magnitudinem celebramus, gratias Deo patri pro tanta eius in nos

Quomodo veteres, & quomodo nos credidimus.

Psal. 115. bonitate agimus. Hoc idem Dauid credidit, & dixit: Credidi & locutus sum. Quod enim corde credidit, hoc idem ore confessus. Quam magnitudinem bene-

beneficiorum Dei, & CHristi meritorum animo apprehenderat, quam in corde inclusam tenebat, in verba erumpens ore confitebatur, ac apud omnes testabatur, omnes redemptionē sui expectantes, solabatur, & ad spem indubitatam, mentes eorum erigebat. Vt mors per vnum hominem, ita vita per vnum hominem CHristum. Neq; audiendi sunt Pelagiani, & quicunque eorum errorem sequuntur: atque non omnes beneficio Christi eguisse, impudenter & impiè asserunt, cùm alios naturæ, alios legis Mosaicę viribus vitam consecutos mentiuntur, ac CHristum suis meritis expoliant, qui pro omnibus sanguinem effudit suum. Nam si absque merito CHristi, illi qui CHristi mortem longo antè tempore præcesserunt, vitā consequebantur, cur Christum in carne inter homines versantem, & viam salutis monstrantem, in cruce stantem, morientem, sepultum, & resurgētem, in cœlosque ad patrem ascendentem, videre desiderant. Multi reges, multi Prophetæ desiderarunt videre, quod vos videtis (inquit veritas

Hæreticorū error.

Sine CHristo nemo iustus.

Luc. 10.

et vita nostra ipse Christus.) Cur desiderabant? cur videre cupiebant, si absque illo vitam perditam recuperabãt?
Rom. 5. Quomodo Paulus dixisset: vt mortem per vnum hominem in mundum ingressam, ita per vnum hominem vitã mundo dari? et per vnius hominis obedientiam iustificari multos? Quomodo vnus Dei et hominum mediator diceretur, si alia via salutis, præter Christum Iesum incarnatum inueniretur? Quomodo diceret ille, Ego sum
Ioan. 14. via, veritas, et vita: Nemo venit ad patrem, nisi per me? Ille solus est ostium, ille propitiatio et redemptio omniũ: Hic solus est, qui captiuitatis omnium authorem euertit, ac caput serpentis conculcauit; Per hunc vnum, qui à cõdito orbe fuerunt salutem consecuti, in Christum fides omnes saluos fecit, quæ vna omnium est, & in vno CHristo, qui venit pro nobis iudicari & mori, iudexque esse & viuorum & mortuorum, terminata. Nemo est omnium qui alia via iustius fieri in conspectu Dei potuit: nemo sine fide in Christum salutem consecutus: nullum nomen

men ſub cœlo reperitur, in quo ſal-
uus quis eſſe poſſet. Non natura, non
lex, iuſtos in conſpectu Dei homines,
ſed CHriſtus I E S V S filius, & ver *Ioan. 1.*
bum Dei caro factum, conſtituit. Et
hæc eſt fides noſtra, in cuius virtute
regnum Dei conſiſtit. In hoc vno no-
mine vitam conſequimur, in hoc ſolo
iuſti apud Deum reputamur: hic ſolus
populum ſuum à peccatis ſanguine
ſuo emundauit, ac puros nos in con-
ſpectu Dei patris conſtituit. Vna igitur
fides eſt, quæ omnes ſaluos facit: vnus
mediator D E I & hominum I E S V S *1. Tim. 2.*
Chriſtus, in quem qui ab initio mun-
di crediderunt, vitam æternam conſe-
cuti ſunt. Fides in CHriſtum quæ nos
ſaluat, ſaluos illos & iuſtos faciebat an
tiquos puſillos cum magnis inquit D.
Auguſtinus.

Quæ initia fidei, & quæ incrementa fuerint:
CAP. XX.

ET quoniam nemo Deo placere po
teſt ſine fide, & accedentem ad
D E V M credere oporteat, non ſo-
lùm poſt lapſum ſuum hominem cre-
dere, fideq́, munitum eſſe oportebat,

verùm etiam ante ipſum lapſum parentes illos noſtros primos oportuit credere, Deum eſſe, & quærentibus ſe
Heb. 11. remuneratorem eſſe, ac ea quę diceret, quæ præciperet, vera & amplectenda eſſe confiteri. In qua fide illi, ſi vt cœperant, perſtitiſſent, in eam calamitatem in quam inciderũt, nunquam delapſi fuiſſent, nec mortis imperium ſubijſſent: hac enim fide reiecta in omnium malorum fluctus inciderunt, Dei iram in ſe prouocarunt, & pro benigniſſimo patre, hoſtem acerbũ ſibi reddiderunt. Amiſſa enim fide, violato diuo præcepto, nihil amplius erat, quod eos Deo commendaret: amiſſa fide, in conſpectum Dei venire nec audent, nec poſſunt, latebras quærũt, quarum tenebris turpitudinem ſuã occultent, ſuppliciaque merita effugiant, interrituri ſtatim, niſi Deus pater miſericordiarum, figmenti illius ſui, fraude hoſtis deformati, recordatus fuiſſet, ac ad aliam fidem, quæ ruinam eorũ ſuſtentaret, prouocaſſet, ac filium ſuum ſemenque eius ipſius mulieris, quæ à prima illa, qua Deo placebant fide, deie-
cta

cta erat, promisisset, quod semen caput serpentis obtriturum esset, ac miserum hominem ab eius tyrannide liberaret. Quæ promissa sua si vera esse crederet, & firma spe & fiducia certa apprehenderet, saluam fore pronunciauit: Qua fide tanquam tabula nauis suæ fractæ homo arrepta, fluctus omnium malorum superare cœpit, nec statim elisus est. Quę sola & vnica causa fuit, cur CHristus Dei filius, & verbum patris in hunc descenderit mundum, & cùm esset æqualis Deo, seipsum exinaniuerit, formamq; serui acceperit, ac in cruce mortem turpissimam subierit. Neque enim alia causa fuit, quamobrem veniret in mundum Christus IESVS, quàm vt peccatores saluos faceret, ac Dei promissa compleret: non enim merita nostra, non virtutes nostræ, aut vlla bonitas nostra, illum de cœlo traxerunt, & ex sede maiestatis suæ ad hæc cituma deduxerunt. Morbus noster medico opus habebat. Non venit ipse saluator vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Tolle morbos, tolle vulnera dicit

Causa aduentus CHristi vera.
1.Tim.1.

K

Ser. 8 & 9. de verbis Apost. cit August. & nulla est causa medicinę. Non est opus sanis medicus, sed malè

Matth. 9. habentibus, ipso medico nostro Christo IESV teste. Nisi homo à fide illa prima excidisset, nisi peccasset, & nauem fidei qua veheretur, qua DEO placeret, euertisset, tabula illi quam arriperet, cuius ope fluctibus peccati, & mortis impetu oppressus, vitam conseruaret, necessaria non fuisset. Quam nisi à misericordi DEO oblatam tenuisset, nisi ei firma fide & spe non dubia incubuisset, statim interiturus erat. Sufficiebat igitur primis parentibus nostris, & nobis sufficeret, si illi in prima illa perstitissent fide, nisique peccassent, credere DEVM esse, & remuneratorem se inquirentibus esse. Sed post admissum per illos peccatum, fidemque illam violatam, non est satis illud credere. Nisi etiam credamus in CHRISTVM IESVM,

Adami solatium. mediatorem Dei & nostrum, Adamo ne mœrore oppressus absorberetur, promissum, quem & ille & posteri eius sancti & iusti viri, ac Prophetæ ma-

gno

gno cum desiderio expectarunt, ac mitti ad se postularunt, certam & indubitatam spem retinentes, eum aduentu suo se liberaturum, ac Deo patri reconciliaturum, vires Sathanæ fracturum. Qua fide vitam beatam salutemque animarum suarum consecuti, cum eo ipso medico suo CHristo viuunt. Quæ quamuis ita sint, non tamen necesse erat, omnia ea quæ ad CHRISTVM pertinerent mysteria omnes antiquos scire, & quis ille qualisque futurus esset, prorsus cognoscere. Satis erat credere eum venturum, Deique promissa certa & immota esse, eamque rationem, quam ille commodissimam ad vitam nostram restaurandam iudicaret, reperturum filiumque suum semen Euæ promissum cœlitus demissurum. Ad explicatius verò & distinctius de mediatore singula credenda ij soli tenebantur, quibus hoc fuit à DEO reuelatum, vt erãt Prophetæ, Patriarchæ, simul sacerdotes & Pontifices, quibus populi munus docẽdi incumbebat, qui ante legẽ ob-

Fidei incrementa.

Prophetæ Christũ qualis esset cognouerant.

obſcuri⁹, & poſt à Moiſe datam legem apertiùs quibuſdam ſacrificijs & cæremonijs venturum Chriſtum mediatorem, ac redemptorem noſtrum adumbrabant. Omnia enim ea quæ Moiſes præcipiebat, vmbra futurorum bonorum erant, qua myſteria aduentus in carne CHriſti, & redemptionis noſtræ velarent. Quo velo, morte CHRISTI ſciſſo & amoto, omnia eius & dicta & facta in luce clara ſpectantur, ac ab idiotis etiam, orta luce CHriſti populo qui in tenebris ambulauit, & prædicantur. Multa Prophetę de Chriſto vaticinati ſunt, ac planè nihil eorũ, quæ facturus paſſuruſq; eſſet, reticuerunt, & ita eum ſuis verbis depinxerunt, vt non difficilè ab ijs qui diligentius omnia ſcrutarentur, doctrinam & facta eius, cum dictis illis conferent, agnoſceretur. Sciebant ſacerdotes illi naſciturũ eſſe; nõ ignorabat Samarithana mu-
Ioan. 4. lier, Chriſtum cùm veniret, omnia reſtituturũ, omnes expectabant redemptorem Iſrael: plurima tamen aut ignorabant, aut perperam accipiebant, & tanquam in vmbra videbant. Vnde legis

legis etiam Doctores interrogati à saluatore nostro, quid sentirent de Christo, cuius ille filius erat futurus, etsi respondissent rectè, filium fore Dauid, memores illius: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam: Tamen quomodo filius Dauid, quomodo item non filius, sed dominus eius esset, dicere non poterant, quòd non viderent ab eodem Dauid Deum & dominum vocari, cùm dicat: Sedes tua De⁹ extunc à seculo tu es. Et sedes tua Deus in seculum seculi: Virga hæreditatis tuæ, virga regni tui. Et, dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Cũ enim CHRISTVS mediator noster, DEVS & homo futurus esset, hominem illi fore tantum putabant, qui diligeret iustitiam, odio haberet iniquitatem, & propterea à Deo vngeretur, oleo lætitiæ præ consortibus suis, qui accinctus gladio super femur suum debellaret gentes, regnumque in Israel æternum constitueret, & nunquam moreretur. Et propterea dicebant se audire ex lege, CHRISTVM non moriturum, cum Prophetæ mor-

Psal. 131.

Psal. 92.

Psal. 109.

Ioan. 15.

tem eius deſcriberent, & quomodo in æternũ viueret, quomodo morti obnoxius eſſet, demonſtrarent, quibuſque ſignis agnoſceretur, oſtenderent.
Exod. 34. Quæ etſi expreſſa omnia eſſent, propter tamen velamen in Moyſi facie poſitum, agnoſci & planè videri, à rudi illo, & literæ hærenti populo non po-
2. Cor. 6. Tit. 2. tuerunt. At poſtquàm venit temp⁹ acceptabile, dieſq; ſalutis illuxit, poſtquã apparuit gratia ſaluatoris noſtri omnibus hominibus, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret, & ab
Col. 1. omni iniquitate mundaret, ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris CHriſti, qui pacificauit per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt, ſicut clarior &
Credendum quid? apertior, ita magis eſſe cœpit neceſſaria, vt iam non adumbratè ſicut ſub lege, vel ante legem, neque ſub vela-
Luc. 23. mine (quandoquidem CHRISTO mortuo velum templi ſciſſum eſt,)
Rom. 10. ſed clarè, dilucidè, atque apertè crederent, & confiterentur omnes, quod
Actor. 10. venerit iam is, qui finis eſt legis, CHriſtus,

ſtus, ad iuſtitiam omni credenti, cui teſtimonium perhibent omnes Prophetæ, remiſſionem peccatorum accipere, per nomen eius omnes, qui cre- *Ioan. 8.* dunt in eum, cuius diem Abraham videre geſtiebat, ac vidit atteſtante ipſo CHRISTO, & gauiſus eſt. Vidit autem non carnis, verùm fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro *Exod. 4.* quo mittendo Moſes orauit, dicens: Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es. Orauit Dauid, cùm alijs in locis, tum ter in vno Pſalmo repetens: Oſtende faciem tuam & ſalui erimus. *Pſal. 79.* Orauit Eſaias cum deſiderio clamans: *Eſaia 16.* *Eſaia 64.* Emitte domine agnum dominatorē terræ. Vtinam dirumperes cœlos & deſcenderes. Orauit in canticis Eccleſia dicens: Oſculetur me oſculo oris *Cant. 1.* ſui: Sonet vox tua in auribus meis. Quid enim aliud ijs verbis à ſponſo ſuo CHRISTO petit? quàm vt qui loqueretur iam in Patribus & Prophetis, idem ore tandem aliquando loquatur in carne aſſumpta. Neque verò *Heb. 1.* ſatis credere, quod venit in hunc

Luc.1. mundum, sed & illud fideles omnes
Matth.1. tenere memoria necesse est, quod cõ-
ceptus est de spiritu sancto, quod na-
tus est ex Maria virgine, quod traditus
Rom.4. est propter delicta nostra, & resurrexit
propter iustificationem nostrã, quòd
ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram
patris, inde venturus iudicare viuos &
Marc.16. mortuos. Quoniam verò qui virginis
Actor.10. filius, idem est & Dei filius, in patrem
Ephes.4. quoq; omnipotentem credere necesse
Quid de Christo credendũ. est, creatorem cœli & terræ; simul & in
Spiritum sanctum, ex quo conceptus
est, vt in tribus personis vnus credatur
Deus. Distinctionem verò personarũ,
& vnitatem substantiæ, si qui sunt ru-
diores, quàm vt comprehendere pos-
sint, non est adeò necessarium ad salu-
tem omnibus explicatè credere, vt si
quis minus hæc fuerit assecutus, de ei9
salute dubitandum sit. Neque enim in
omnibus cognitio illa exacta mysteri-
orum, naturæ diuinæ, & Trinitatis in
vnitate exacta subtilisq; exigenda, rudi
populo, simplex illa fidei confessio sa-
tis est, vt sciat & credat, Deum vnum
in essentia, & trinum in personis esse,
sine

ſine diſquiſitione vlla, quomodo hæc fieri poſſint, cùm multa ſint, quæ eſſe doctiſſimi etiam viri, ſe & ſcire & credere, quomodo autem illa ſint, ignorare fateantur. Scimus CHriſtum in vtero virginis intactæ conceptum, quomodo conceptus fuerit, nihil præterquam quod credimus, de ſpiritu ſancto conceptum. Scimus Chriſtum in mundum veniſſe, quomodo venerit, ignoramus. Scientia vera eſt noſtra fides, quæ etſi non omnia explicet, non in omnia inquirat, ſatis tamen hoc ipſo ſcit, quia ita eſſe credit, in ijs enim fides ante intellectum incedit, intellectuſque & mentis magiſtra eſt. Nam vt in illis quæ ſciuntur & cognoſcuntur, *Auguſt.* intellectus ante fidem locum ſibi vendicat, ita in arcanis diuinis fides captũ ducit intellectum, ſibique parere cogit. Quod niſi fiat, fidei ratio conſiſtere, nec mens naturæ diuinæ myſteriorumque eius, vim comprehendere, in eiuſq; cognitionẽ venire poteſt.

Utrum homo ſola fide vitam æternam conſequatur iuſtuſq; apud Deum ſit, nec ne?

CAP. XXI.

ET quoniam fidem quæ donum Dei eſt, eam vim habere, vt ſola ſit, quæ aditum nobis ad Deum aperiat, neminemq́ue abſque ea Deo placere poſſe diximus: quęrendum eſſe videtur. & diligentius exquirendum. Vtrũ necne ſola fides, ſalutem noſtrã operetur, iuſtoſq́ue nos excluſis bonis operib⁹, ante tribunal Dei ita cõſtituat, vt à nobis nihilptætereà reqratur, vt iuſti ab omniq; reprehenſione liberi in illo Dei iudicio pronunciemur: magna enim de hoc articulo fidei contentio, inter veteris Catholicæ Eccleſiæ alumnos, & noui Euangelij authores, excitata eſt, nec in vlla materia plus, & à noſtris & Patribus ſanctis proditæ veritatis defenſoribus, & à Lutheri ſectatoribus, qui veterum ſentẽtiam, cùm alibi, tum verò hîc oppugnant, ac conuellere conantur, plus laboratur. Multa Pauli, multa aliorum teſtimonia, aliter ab iſtis explicantur, quàm ſpiritus ſanctus per os Patrum noſtrorum explicauerat: Quæ vt ſtabiliant, ad veteres hæreſes magno conſenſu Eccleſiæ Catholicæ dãnatos confugiunt, ac Eu-

nomij

nomij errorē ab inferis reuocant Quis enim nescit Eunomiū asseruisse, nemini nocere peccata, quantumuis ille in eis patrandis perseueraret, si modo fidei particeps fuerit, cùm Ioānes dicat apertè, omnem qui ex Deo natus sit, peccatum nō facere, quoniam semen ipsius in eo manet, & nō potest peccare: & Paul⁹ inducre nos nouum hominem in agnitionem Dei iubeat. Quis nouus homo? CHristus IESVS, quem per fidem in eum induimus. Quomodo autē nouus est in te, si in cœno peccati veteris volutaris? Quid fidei, quæ donum Dei est cū peccato? Quid Christo cum Belial? & luci cum tenebris? Quid morti cum vita? Quomodo nascimur ex Deo? Nónne per fidē in Christum? Nónne fides eius in nobis semen eius fuerit? Quomodo autem hoc semine, quod in bonū opus pullulet necesse est, peccatum in te manens illud non viciet? Quomodo fructum ei⁹ seminis. hoc est, iustificationem nostrā, nō suffocabit? Renouari oportere, nouumque hominem induere docemur. Nouus homo est CHristus, qui peccatum

1. Ioan. 5

Ephes. 4.

Renouari oportet fidel.

tum nõ facit, qui peccatum aboleuit. Quomodo nati ex Christo in peccato perseuerabim⁹? veterem hominem retinebimus, & sola fide iustificabimur? Quid est iustificatio? Nónne à peccato immunitas? Quomodo immunis fueris, si peccato delectaris? si in eo patrãdo perseueras, ac cõtra fidem tuam in Christum peccati hostem & euersorẽ pugnas? Hoc idem dæmones faciunt: nam & ipsi credunt & cõtremiscunt. Quoniã tamen in peccato perseuerãt, & perseuerant cum voluptate, lætanturq́; cùm malè fecerint, nõ iusti propter fidem, sed maledicti propter peccatũ sunt. Habes fidem & tu, delectaris tamen peccato, & tuæ fidei illudis, donum Dei cõtaminas, fructum eius extinguis, iustũ tamen & vitæ æternæ participem te esse deputas, cùm quid de dęmonio decretum sit, scriptura sacra tibi ob oculos ponat, ac ne erres, admoneat. Sed antequàm eum errorem refellamus, quibus sententijs & isti suum errorem muniant, sceleribusq́; suis patrocinentur, q̃d contra Patres ex eadem sacra scriptura afferant, videre

Iustificatio est remißio peccatorum.

Illudere fidei quid sit.

operæ-

operæpretium fuerit: nam hoc modo & istorũ errori, in quẽ ex sensu scriptu rarum deprauato inciderũt, respõdere facili⁹ fuerit, & quã incorruptè patres veritatem à CHristo traditã, & in sinu Ecclesiæ Catholicæ repositã cõseruarũt, & quo sensu verba illa scripturarũ, quæ isti deprauant, accipienda sunt, clariùs apparebit.

Patres veritatis cõseruatores.

Quibus scripturis Euangelici suam opinionem de Iustificante fide sola firment, & quibus refellantur.

CAP. XXII.

MVlta quidem illi cõgerunt, mutosque ex sacris literis afferunt locos, quibus suam doctrinam istam de Iustificatione stabilire conantur, ac in nos qui eam non probamus, liberiùs inuehuntur, ac tanquam sacrilegos damnant. Qui crediderit (inquiunt ait Christus) & baptizatus fuerit, saluus erit. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Viriliter agite,

Marc.16. Matth.28. *Ioan.3.* *Psal.30.* *Psalm.26.*

agite, nec paueatis ad aspectum eorũ. Viriliter age, & cõfortetur cor tuum.
Esai. 35. Dicite pusillanimes, cõfortamini, nolite timere. Assumite vniuersam arma
Eph. 6. turam Dei, vt possitis resistere in die
1. Petr. 5. malo, cui resistite fortes in fide. Filium suum misit in mundum, vt viuamus
1. Ioan. 4. per eum. Commendat Deus charitatem suam erga nos, quòd cùm adhuc
Rom. 5. essemus peccatores, Christus pro nobis
Psal. 22. bis mortuus est. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo
Psal. 26. mala, quoniam tu mecum es. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepi-
Psal. 30. dabo? In te domine speraui, non confundar in æternum. Certus sum, quia
Rom. 8. neque mors, neq; vita, neque angeli, neque vlla creatura, poterit me separare à charitate Dei. Omne quod dat
Ioan. 6. mihi pater, ad me veniet, & eum qui
Rom. 10. venit ad me, non eijciam foras. Quisquis inuocauerit nomen Domini, sal-
1. Ioan. 5. uus erit. Omne quod natũ est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria nostra, quę vincit mundum, fides nostra.
Rom. 4. Operanti merçes non imputatur secun-

cundum gratiam, sed secundum meritum, ei autē qui non operatur, credit autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam, & dicimus quòd Abrahæ fides imputata est ad iusticiam. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Iustificati ex fide pacem habem⁹ ad Deum, per Dominum nostrum IESVM Christum. Per quem habem⁹ accessum, fidē in gratiā istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ Dei. Corde creditur ad iustitiā. Omnis qui credit in illum non confundetur. Scientes quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem IESV Christi, & nos in Christum IESVM cre dim⁹, vt iustificemur ex fide Christi nō ex operibus legis. Gratia Dei saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, Non ex operibus, ne quis glorietur. Dedit eis potestatē filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius. Sicut Moises exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis q̃ credit in ipsum, nō pereat, sed habeat vitam æternam.

Psal. 31. Rom. 5. Ephes. 3. Rom. 10. Gal. 2. Ephes. 2. Ioan. 1. Ioan. 3

Non

Non misit Deus pater filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui cre-
Act. 13. dit in eum, non iudicatur. Et. Notum igitur sit vobis viri fratres, quòd per hunc nobis remissio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, quibus non potuistis in lege iustificari, in hoc omnis qui credit, iustificatur. Et hic est la-
Act. 4. pis qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Et. Non est in aliquo alio salus, neque enim aliud nomen sub cœlo datum est hominibus, in quo oporteat nos sal-
Act. 15. uos fieri. Et. Purificans fide corda eo-
Abac. 1. rum. Et. Iustus ex fide viuit. Et. Notitia
Esaiæ 53. ei9 iustificat multos. Et alia multa quæ isti ad suos sensus detorquent, & pro sua libidine, neglecta sentētia patrum atque vniuersæ Ecclesiæ, interpretantur, & à se conficta iustificationi accōmodant. Contra quorū sensum, qd ex eadem scriptura sacra afferri possit, videamus, & vtrūne in sola illa istorum, quam tantopere iactant, fiducia iustitia nostra, exclusis bonis operibus cōsistat, perquiramus. Ait Paulus, quem isti

Refelluntur aduersarij testimonio sacræ scripturæ quæ docet solа fide, hominem non esse iustum.

isti sui erroris authorem præcipuũ esse volunt. Fidelis sermo est, & de ijs volo te cõfirmare, vt curent bonis operib⁹ præesse, qui credunt Deo. Audísne fiduciæ tuæ iactator, q̄d dicat Paul⁹? Qui credunt, inquit, discant bonis operibus præesse. Si credunt, & fiduciam firmam & indubitatam habent, quid ab eis Paule bona opera exigis? cur præesse bonis operibus eos iubes, & hunc fidelem sermonem, pręceptumq́ue hoc necessarium credentibus vrges? cùm aliàs vt illi docent, sola fide nos iustos apud Deum effici docueris, opera excluseris, & tanquam pannũ menstruale auersatus fueris? præesse iubes fideles bonis operibus, cumq́; non quemuis, sed fidelem sermonem, omniq́ue acceptione dignum esse ais? Nónne dixisti, gratia Dei nos saluos esse, non ex operibus ne quis glorietur. Si sola fide iusti sumus. Si sola fide saluamur, quid opus est nos bonis operibus præesse? Cur tibi non constas, & quę apud Euãgelicos opera bona reiecisti, apud Catholicos ea cõmendas, præesseque eis nos iubes; & eundem sermonem ite-

Tit. 3.

Ephes. 2.

 rum

Tit.3. Quid Paulus præcipiat vide.

rum & iterum repetis & vrges? Discant inquis, & nostri bonis operibus præesse, ad vsus necessarios, vt non sint infructuosi. Fructuosos nos in bonis operibus & diuites vis esse: Quid quæso copia illa, & diuitiæ bonorum operum nobis cōmodi afferent? si sola fide exclusis istis operum opibus vitam consequamur? si iusti apud Deum habemur? Si De⁹ opera nostra, & opes istas, quibus nos præesse iubes aspernatur, & tanquam honoris sui inimicas odit: si iustificamur ex fide Christi non ex operibus, quid nos ad hoc inutile & onerosum studium bonorum operum vocas? cur nullam epistolam ante concludis, quam inculcatis nobis operibus bonis? Si vides necessaria ad salutem, cur ea alibi damnas? Si inutilia, quid nos oneras & iugum nobis imponis, quod maiores tui totusque Isra el portare non potuit? Nunquam, inquit Paulus, bona opera à fide seiunxi, nunquam eis detraxi, sunt enim fructus fidei. Sed fidem fundamentum primum salutis, & iustitiæ nostræ esse docui, sine quo fundamento, nihil

Paulus nō seiungit bona opera à fide

quod

quod apud Deum acceptum esset, ex- *Heb. 11.*
trui possit, cùm accedentem ad Deum
credere sit necesse, cùm illi absque fide
nemo placere potest. Hoc fundamen-
tum primum esse statuo, in quo alios
aurea, alios argentea, alios straminea
erigere tecta video, quorum opus ig-
nis probabit, in quo aurum nõ solùm
non peribit, sed etiam illustrius, & ex-
purgatum manebit, stipula in fumum
versa, ac ventis ab illo fundamento
deiecta: Non enim DEVS otiosos fi-
deles vult esse, suam crucem nos tol-
lere, & se sequi iubet. Otiosos & solam *Fideles Pau-*
fidem iactantes non vult esse: requirit *lus non vult*
ab eis opera pœnitentiæ, quam illis *esse otiosos.*
& per se, & per suos prædicat. Facite, *Matth. 3.*
inquit IOANNES, fructus pœni- *Luc. 3.*
tentiæ dignos. Credidistis quæ præ-
dicaui vera esse, demonstraui vobis
peccata vestra, quæ vos ipsi damna-
tis, & propterea vt sordes aqua ablui- *Post baptis-*
tis, deinceps fructus digni operaque *mũ opera bo-*
pia à vobis requiruntur: non satis *na requirun-*
est enim à malo desinere, nisi bona *tur.*
amplectaris & agas. Desine, inquit *Psal. 36.*
DAVID, à malo, & fac bonum.

Matth.3. Luc.3. Quod nisi feceris, securis ad radicem arboris posita est, vt te arborem inutilem, nullum fructum ferentem, soloque foliorum viriore luxuriantem excidat, vt excisa ignis æterni nutrimentum, & fomes perpetuus fias. Omnis *Matth. 7. Arbor inutilis excinditur.* arbor, inquit vitæ nostræ & iustificationis nostræ author CHristus IESVS) quæ non fert fructum bonum, exscindetur, & in ignem mittetur. Quæ est ea arbor? Nónne Christus arboribus aut ferendis, aut excindendis dimissa gloria maiestatis suæ huc venit? Tu ipse q *Fides radix vitæ.* credidisti in eũ, arbor es, radix tua quæ te vegetat, quæ tibi primam attulit vitam, fides tua est. Hæc primùm vitam & virorem illum quo commendaris, tibi largitur. Sed ita largitur, vt non solùm folijs inanibus, & præter virorem nihil habentib⁹, orneris, sed vt florem etiam charitatis folijs tuis interseras, vnde fructus operum bonorum, Deo ipsi dulces proferantur, quib⁹ Christus ieiunus & esuriens pascatur. Hunc fructũ in ficu quæsiuit, quo non inuento, iratus omnem illum foliorũ splendorem, quo solo commendabatur, ab ea abstu-

abstulit, statimq; aridam fecit, & folio inani nudauit. Quid inquies mihi cũ ficu sensu carente? Mutato nomine de te parabola illa narratur. Tu es ficus & arbor illa sterilis, qui folia inanis tuæ fiduciæ ostentas, nullum fructum fide Christi dignum profers, fidem solã pleno ore concrepans, non arborum, nõ boum cura Christo & Deo est. Nostri causa Deus filiũ suum in mũdum misit, vt mundus per eum saluus sit. Nos arbores sum⁹, quas Paulus & alij in fide plantarunt, quas doctrina Euãgelij irrigarunt, quibus Christus incrementum dat, non vt folijs tantùm fidei luxuriemur, sed vt de flore charitatis fructus fide & Christo ipso dignos, perferamus. Huius causa plantati sumus, huius irrigati, hui⁹ letamen radici nostræ admouetur; non vult arborem inutilem, etiamsi fidei folia protendat, terram CHristus occupare suam, nisi fructum charitatis & bonorum operum proferat. Fides igitur qd est, nisi radix quæ arborem vegetat, & à qua vita oritur? Cui tamen nisi fructus operum, Deo & CHristo dignos proferat, secu-

Ioan. 3.

1. Cor. 7.

Ex radice fidei fructus expectantur.

ris admouetur, & tota arbor folijs virentibus luxurians exſcindi iubetur. A fructu qualis ſit arbor cognoſcitur: *Matth. 7.* Bona arbor, fructus bonos profert, mala verò malos. Quo diſcrimine bona à mala ſecernitur & dignoſcitur? Fructu ipſo: Qualis eſt fructus, talem eſſe arborem CHriſtus ipſe pronunciat: Bona arbor, inquit, bonos profert fructus, mala autem malos. Aut arborem facite bonam & fructus bonos, aut arborem malam, & fructum malum. Non poteſt arbor bona, malos proferre fructus, nec mala bonos. Fides, inquis, ipſa, hic eſt fructus, quem arbor profert; atqui fides vna & eadem eſt omnium, eadem eſt bonorum & malorum, idem mali credunt quod & boni: eundem CHriſtum IESVM per quē acceſſum habemus ad Deum, confitentur. Eandem fidem latro habuit, quam Ioannes Baptiſta habuit, in illum CHriſtum credidit, quem Ioannes in deſerto monſtrauit agnum, qui tolleret peccata mundi, eūdem latro in cruce agnum eſſe agnouit, & latroni Chriſto inſultanti monſtrauit, &

Fides eadem omnium, ſcz non idem fructus & propterea, non eadem premia.

Rom. 5.

Ioan. 1.

Luc. 23.

& vt ſua peccata tolleret, rogauit. Non igitur ex fide, non ex radice diſcrimen bonę arboris à mala ſumitur, ſed à fructu bonorum operum. Eadem fides Simonis Magi, quæ cæterorum, quos Philippus baptizabat, erat. Credidit & ipſe in CHRISTVM, nec poterat putris illa arbor ex ea radice à cæteris ſecerni. Cùm ad fructum ventum eſt, ibi Simon quis eſſet, qualis arbor eſſet, agnoſcitur: protulit fructum malum, pecunia oblata, domum ſpiritusſancti mercari contendit. Ex hoc fructu arbor illa putris à Petro cognoſcitur, & hortis CHRISTI eijcitur, diſciplinæ Apoſtolorum, ſecuri radix eius præciditur. Radix quidem erat bona, ſed arbor auaritiæ, & ambitionis, mercatuſque donorum Spiritus ſancti, quam Simoniam ab eo appellarunt, putore infecta, peſſimam fructum protulit, ob quem ſtatim reprobatur, & ficulnea CHRISTI amouetur. Non igitur fides fructus eſt ille, quē Chriſtus in ficu requirit, ſed opera bona, quæ CHRISTVS lucere in ſuis

Fructus Simonis Magi. Actor. 8.

Ex operibus bonis homines glorificāt Deum. arboribus ita iubet, vt videntes eos homines, glorificent Deum, agnoſcantque, quā ſit ille bon⁹ hortorum ſator, *Matth. 5.* cui⁹ arbores talem proferant fructum. Sic, inquit, luceat lux veſtra coram hominib⁹, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum. Non ſolùm lucem fidei & virorem foliorum in ſuis arboribus exquirit Chriſtus, ſed etiam opera, quæ homines ad Dei cognitionem pertrahāt, occulta fides eſt. *Rom. 10.* Corde creditur ad iuſtitiam: in corde fides concluſa, vt radix arboris in terra latet, ac humorem vitæ nobis quo vegetemur infundit, ſed ore fit eius confeſſio, & operibus comprobatio. Oris cōfeſſio auribus hauritur, opera ſenſu capiuntur. Niſi latro in cruce ore confeſſus fuiſſet, niſi exclamaſſet, fides ei⁹ *Opera fidem demōſtrant.* nobis ignota fuiſſet. Opera igitur fidē noſtrā demonſtrant, qualia illa & quāta fuerint, talem & tantam fidem demonſtrant. Vide quid CHriſtus agat, cùm adoleſcentem docet, quid faciendo vitam æternam habiturus eſſet: nō dubium erat adoleſcentem illum ad CHriſtum fide pertractū veniſſe, vidit eum

cum multa agere miranda, audiuit de regno Dei differentem, & vitam æternam mõstrantem: credit vera esse quæ doceret, credit vitam illam, quam ille prædicaret esse, iter ipsum cognoscere cupiebat, rationem adeundæ eius perquirebat. Iubetur primũ præcepta Dei seruare: Quæ cùm ille se seruasse semper respondisset, iubetur ire domum, & omnia vendere, & egenis dare: vltra eam fidem opera pietatis præcipiũtur. Hæc ratio & iter, ad vitam illi æternam monstratur. Quid ille? Tristis discedit, & quod ore profitebatur, re ipsa negat, fidem suam infirmam fuisse demõstrat, ac totam rationem illam vitæ æternæ, quam appetebat, corrũpit. Cur non dixit hic adolescens, quid me ad opera ista cogis? ego credo & cõfiteor ore; fides sola vitam dat, opera nõ prosunt? sed tristis discessit, spe omni vitæ illius adeundæ, abiecta. Vnde audit, faciliùs camelum per foramen acus transiturũ, quàm diuitem saluum fore. Facile credidit, Magistrum Christum cõfessus. Sed quia noluit agere qđ CHristus suasit, nec fructum fidei pertulit, è

Matth. 10. *Luc. 18.*

Adolescentis tristis discessus fidẽ euertit.

Matth. 19.

ficulnea CHristi eiectus. Quam fidem & quam firmam habebat, fructus ille, hoc est, tristis discessus à CHristo, vita nostra ad opes mortis demonstrauit. Opus bonum neglectum, tristisq; ille à CHristo discessus, vt fructus acerbus, arborem illam adolescentis putrem esse demonstrauit. Cuius vitium si nõ fuisset iussus opere bono fidẽ cõprobare, latuisset. Frustra credidit, frustra doceri voluit, prætermisso opere. Atq; equidem non aliud CHristus domin⁹ noster hoc adolescentis exemplo nos docuisse voluit, quam vt moneret, solam fidem eiusq; iactantiam, non satis esse ad iustitiam & vitam consequendam, nisi eã fructus consecutus fuerit, nisi in opus charitatis erũpat. Non ait, Crede & habebis vitam æternã, sed vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Quod quia ille nõ fecit, vita excidit, CHristi esse desijt, opus bonum CHristus in adolescente requirit, operi eius pio vitã promittit. Vade, inquit, vende, & da pauperibus, & sequere me. Sequere, inquit, non sola fide, & obseruatione ficta præceptorum,

rum, ſed opere ipſo, facultatib⁹ tuis egenis diſtribuẽdis. Ficta illa fides eſt & mortua, quã opera charitatis nõ committantur, quę fruct⁹ dilectionis nõ ꝓfert; ſequere, inquit Chriſt⁹, me: non tã pedib⁹ poſt me currendo, quàm factis me imitando, Non tantũ doceo vt credas, ſed etiã facio opera pia, vt tu quoque facias. Reliq ego patrẽ, reliq maieſtatẽ propter te, relinq; & tu tua: Dedi me tibi, da tu tua pauperib⁹. Pater me⁹ operatur, & ego operor, operẽtur mei diſcipuli: ſi mei & eſſe & dici volũt, nõ imitentur populũ illũ, qui me ore ſolũ honorat, qui legẽ iactat, fidẽ crepat, factis autem abnegat. Facta animum, opera fidem monſtrant. Non ſola fiduciæ, non ſoli⁹ fidei prædicatione Chriſtus mun⁹ ſuum abſolui voluit, multa operatur. Multa, inquit, opera bona feci vobis: & propterea vult me occidere. Fecit ille, faciam⁹ & nos, & imitatores eius cum Paulo ſimus. Operatur Deus pater, & nos operemur, ipſius enim factura ſumus, creati in CHriſto IESV in operibus bonis, quæ præparauit DEVS, vt in illis ambulemus, inquit,

Ioan. 5.

Matth. 15.

Factis abnegare Chriſtũ.

Ioan. 01.

Epheſ. 2.

Aduersarij scripturā torquent. quit, quem isti ad suam iustitiam stabiliendam torquent, ipse Paulus, qui vt vides apertè docet, & cuius factura simus, & quomodo facti & propter quē finem facti simus. Factura Dei sumus, *Cur Paulus dicat: Factura Dei sumus* qui semper operatur, qui nunquam ociosus est, qui nos similes sibi, non in sua maiestate, sed in bonis operib⁹ exercendis vult esse. Quæcunque ille facit, bona sunt, bonitate enim delectatur. Bonum op⁹ vt suum, ita & nostrū, quod eius donum est, amat. Creati sumus in Christo per fidem, induim⁹ nouum hominem, noua creatura sum⁹. In quo? In CHristo, qui nos exuere veterem hominem, nihil boni operantē, crudelem, adulterum, auarum, impurum tyrannum voluit, & nouum qualis ipse esset, induere. Genuit nos verbo veritatis suę, non vt sola fide contēti, nihil boni operemur, sed vt nostra opera bona, vt stellę cęli luceant, vt lumen, in tenebris ignorantiæ Dei ambulantibus effundant, ac ad Dei laudē excitent. Quamobrem Apostolus ait; vt non solùm nos creatos esse in Christo IESV, sed etiam in operibus bonis,

Vetus homo exuendus *Ephes. 4.*

Iacob. 1.

qua

quæ teſtantur nos eſſe facturam Dei in Chriſto IESV, regeneratam per fidem & ſanguinem eius. Et ne putes ſolũ te eſſe opus Chriſti & Dei, doceri & inter opera bona, quę Deus pater in Chriſto IESV, fecit nos tantũ eſſe oſtendi, non autem vt ea operemur à nobis exigi: Addit vt in eis ambulemus, vt ea exerceam⁹, ac toto ſtudio eis incumbam⁹. Cur? quia ea lege à Deo patre in CHriſto creati ſum⁹, vt operemur bonum, quemadmodũ ille operatur, vt in bonis operibus ambulemus, nunquã deficientes. Hæ ſunt noſtræ opes, hę diuitiæ, opera bona, & Deo in CHriſto IESV accepta. Ad has opes Paulus diuites vocare Timotheũ iubet. Diuitib⁹, inquit, præcipe bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, cõmunicare, euocat Paulus ab incertis & fluxis huiuſmodi diuitijs, ſuos ad veras opes quæ ſunt opera bona, & quæ illa ſint, opera bona explicat, dicens: Facilè tribuere & communicare. Quæ ſi nihil ad vitam, nihil ad iuſtitiam confe runt, ſi peccata, vt Martinus Lutherus dixit, ſunt, cur tantopere à Paulo incul

1. Tim. 6. Diuitiæ Chriſti fidelium.

Iam

cantur?cur diuitiæ nostrę appellantur? Iam si diuitiæ huius mundi fructum pariunt possessoribus suis, & ornamento illis sunt: Quomodo opes hę bonorum operum nihil prosunt? quomodo nos non ornatiores ante conspectum Dei efficiunt? Quomodo si opes & diuitiæ mundi, cõmodis vitæ hui⁹ caducæ, inseruiũt, præsidioq; illi sunt, opes illæ bonoru operũ vitæ æternæ, instrumenta & præsidia nõ sunt? Cur Paulus bona hæc opera vrget? cur nos sæpi⁹ ad has opes inuitat? vnde hæc illi verba? Fidelis sermo est, & de ijs volo te confirmare, vt curent bonis operib⁹ præesse, qui credunt Deo, discant autem & nostri bonis operibus præesse, ad vsus necessarios, vt non sint infructuosi. Nõ otiosam fidem vult esse Paulus, sed eam quæ fructus ferat, quæ per dilectionẽ operetur. Quod facere ne grauaretur, & tanquã inutilem laborem fugeret, quę præmia eius hunc laborem & fructus cõsequantur, Hebræos docens ait: Nõ enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostẽdistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis & ministratis. Vides opera pie-

Bona opera præsidia vitæ

Præesse nos Paulus bonis operibus iubet.
Tit. 3.

Heb. 6.
Premia bonorum operum.

tatis & fraternę charitatis, suis Hebręis Paulum commendare, premiaque eorum apud Deum proposita indicare. Non caret op⁹ bonum premijs suis. Si terra producens herbam, benedictionem opportunā à Deo accipit: cur nō multò magis homo, cui terra herbam generat, fructum bonorum operū quę homines admirati glorificent Deum patrem qui in cœlis est, producens, nō mercatur benedictionem à domino? Si terra ꝓducens herbā opportunā ijs, à quib⁹ colitur. nō potest nō benedici, cur non multò magis benedicatur homo producēs fructū operū bonorum Deo & Christo ei⁹, quē misitꝗ vt hāc nostrā terrā scelerū spinis oppletā excoleret, ac semen verbi sui ei insereret, qui imbres spiritussancti, quos corda nostra bibunt, dat, nō vt sterilia maneāt, sed vt herbā operū fructuosorū & vocatione Christi dignorū proferāt. Non manet semē, in terrā imbrib⁹ infusis cō iectū, sterile, in herbā mox exsurgit, spicam profert. Non debet fides cordi inclusa, irrigante se imbre spiritussancti, aut sterilis & sine vllo fructu manere,

Terra ob fructus producti benedicitur.

aut

aut ſpinas & tribulos proferre, quos maledictio & cōbuſtio ſequatur. Recepiſti ſemen verbū Dei, recepiſti imbres ſpirituſſancti, credidiſti CHriſto, deguſtaſti donum cœleſte, particeps factus es ſpiritus ſancti, quomodo otioſus cum tua fide ſubſiſtes? quomodo maledictionem & ignem ſpinis tuis & ſterilitati paratum effugies? Herba opportuna à te terra per Chriſtum exculta expectatur? quam productā benedictio & premium cōſequatur. Quid autem benedictio Dei operatur? vitam ipſam propter quam credidiſti, ad quam nō niſi eo ordine quem Paulus pręſcribit, peruenies. Terra es, quam Chriſtus vt excolleret, vt à ſpinis & tribulis expurgaret, venit. Recepiſti in viſcera tua verbum Dei, ſemen vitæ, quod in tuo corde fidem peperit: recepiſti imbres ſpiritus ſancti, qui fidem ſemen ſalutis tuę irrigant, fructum proferas neceſſe eſt, herbam opportunam generes oportet, & bonis operib⁹ fidem tuā nō eſſe ſterilem oſtendas, niſi & maledici à tuo cultore, & in ignem mitti velis. Vides enim Paulum ita hæc docere,

Homo ſimilis terræ.

Vis benedictionis diuinæ.

Quid Paulus doceat.

re, vt & fructibus bonorum operũ benedictionem à Deo promittat, & sterilitati spinisque vitiorum, maledictionem & consumptionem ignis æterni cõminetur. Tu tamen audes, opera nil mereri: & inutilia esse, asseuerare, solãque fidem in CHristum IESVM, te iustum in conspectu Dei & gratum efficere, vitamq; tibi ęternam parare contendis, cùm Paulus fructũ fidei requirat, cùm ei benedictionem promittat. Sed videamus quæ deinceps idem docet: qui reddet, inquit Paulus, vnicuiq; secundum opera eius, ijs quidem qui secũdum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt vitam ęternam. Ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum: Audis quid Paulus doceat Romanos, audis quæ comminetur ijs, qui longanimitatem Dei contemnunt, & benignitate eius abutuntur, suorumq; scelerũm pœnitentiam agere nolunt: qui reddet vnicuiq;, inquit,

Rom. 2. Premia operum.

quit,ſecundum opera eius.Non ait ſecundum fidem, ſed ſecundum opera. Vides eum ab operibus malis reuocare Romanos, ad pœnitentiam, vitamque nouam,ac opera bona.Quæ ne illi contemnāt vt inutilia:ſubdit ſtatim premiū quod ea conſequatur,qui reddet vnicuique ſecundum opera eius. Quid reddet?ijs,inquit, qui ſecundum patientiam boni operis,gloriam & honorem & incorruptionem quærūt, vitam æternam.Ijs autem qui ſunt ex cōtentione,& qui non acquieſcunt veritati, credūt autem iniquitati, ira & indignatio.Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum,gloria autem & honor & pax omni operanti bonum. Vidéſne operū contemptor Pauli doctrinam? audis quæ premia bonum opus, & quæ malum committantur.Bonum opus vita ſequitur,malum verò tribulatio & ira Dei.At dices de fide hæc accipienda eſſe, de fide Paulum in tota ea epiſtola diſputare, per eamque ſolam nos ſaluos fieri docere. Quæcunq; enim Paulus dicat,de vita æterna,iuſtitia & premijs

mijs bonorū ac ſupplicio malorum, E-
uangelij noui authores ad fidem trāſ- *Temeritas*
ferunt, de eaque ſola Pauli verba acci- *aduerſariorū*
pi contendunt, cùm Paulus non de ſo-
lâ fide hoc loco, ſed tum de iјs, qui legi
Dei non obediunt, agat, qui in pecca-
tis perſeuerant, quibus ſupplicia iudi-
cij extremi minatur, tum de illis qui in
bono opere perſeuerant, & bene agen
do, gloriam & honorem quærunt,
quorum remuneratio eſt vita æterna.
Excitat enim hoc loco Paulus eos qui
in tentationibus ſuccubuerunt, in-
quit Chryſoſtomus, oſtendens non *In cōmētario*
debere eos ſola fide ſecuros eſſe: Nam *eius epiſtola.* *2. Cor. 5.*
illud diuinum tribunal, ante quod om
nes nos præſentari oportet, non ſo-
lùm in fidem, ſed etiam in opere inqui
ſiturum, vt qui bona egerunt in vitam
æternam eant, qui verò mala in ignem
æternum, diabolo & angelis eius ab
æterno paratum. Quod vt ita eſſe vi-
deas, audi CHRISTVM ipſum, fidei,
quam iactas & ſalutis noſtrum autho-
rem eius iudicij rationem futuram ex-
plicantem, in qua primùm narrat
potentiam & maieſtatem aduen-

tus sui, in illud iudicium extremum, in quo rationes vitæ nostræ, & talentorũ commissorum, à quoq; exquiret. Deinde quo modo & ordine iudiciũ instituetur, segregaturum se ait hædos ab agnis, & oues statuturum à dextris suis, hædos verò à sinistris. Quo iudicio ita constituto & ordinato, ita eam sententiam se laturum in vtrosque ꝓnunciat, vt eos qui à dextris essent in regnum ab æterno eis à patre suo paratũ vocet, venite inqens, benedicti patris mei, possidete paratũ vobis regnũ à cõstitutione mundi. Eos verò qui à sinistris essent, à se ablegat ijs verbis: Discedite à me maledicti in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et sententia in vtrosque lata, causas ei' reddit, non alias quã opera pietatis & charitatis, ab illis qui in regnum patris vocantur, perfecta: ab istis verò, qui in ignem diabolo paratum iubentur emigrare, prætermissa & neglecta. Esuriui, inquit, & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere, hospes eram, collegistis me, nud' & operuistis me, infirm' & visitastis me, in carcere

Iudicij forma.

Matth. 25.

Premia bonorum.

eram

eram & venistis ad me. Et cùm illi quęrerent, quando ea præstitissent ei officia, respondet tum sibi præstita ab eis esse, cùm illa conferrent in egenos, ægros, captiuos, esurientes & sitientes, quos fratres suos vocat. Contra verò damnatos & in ignem abire iussos, hęc eadem officia erga se neglexisse ait, Amen amen, inquiens, quod vni ex minoribus istis fratribus meis nō fecistis, & mihi non fecistis. Quid hic Christus requirit? Cur in ignem diabolo paratū negligentes opera pietatis, & fratres suos contemnentes, condemnat, & in ignem perpetuum mittit? num fidem isti neglexerant? num ab illa fiducia quam Euangelici iactant, discesserant? Nihil tale hic istis obijcitur: Non dicūtur fuisse infideles, sed nō cooperuisse nudos, non saturasse esurientes, & sitientes potu non refecisse, charitatis opera neglexisse, proximū suum & carnem suā despexisse, nec Esaiæ hortanti, ad charitatis opera paruisse. Qui quantum tribuat operibus bonis, hęc verba quæ adscribam, clarè docent. Frange esurienti panem tuum, & egenós vagos

Supplicia dānatorum.

Ignis æternus nō homini sed diabolo paratus.

Esaias opera charitatis cōmendat.

Esaiæ 58. que induc in domum tuam, cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria domini colliget te ac cætera multa quæ sequũtur. Quæ quàm grauiter, quàm disertè opera charitatis commendent, quæ premia ea sequantur, quam Deo placeant obscurum non est. Frange, inquit, esurienti panem, operi nudum. Cur? quis fructus? quæ commoda si hoc faciam? si esuriẽti & famelico animam meam effundam, & afflictum repleuero? Tũc, inquit Propheta, erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuã iustitia tua,

Fructus eleemosynæ. & gloria domini colliget te: tunc inuocabis, & dominus exaudiet te, & clamabis & dicet adsum, & requiem tibi dabit dominus semper, & replebit splẽdoribus animam tuam, & ossa tua liberabit: & quæ sequuntur ad finem vsque eius capituli. Quæ nihil aliud docent, quàm opera bona, opera charitatis, premia magna consequi, Deoque sem-

ſemper grata & accepta fuiſſe. Idē Chriſtus quod Eſaias docet, magna premia magnoſque honores, & Chriſtus & Eſaias operibus charitatis propoſuerūt, Ite; inqt Chriſtus, benedicti patris mei in regnum, vobis ab æterno paratū: E ſuriui, & dediſtis mihi manducare, ſitiui, & dediſtis mihi bibere, nudus eram & cooperuiſtis me, & cętera, quæ docent cur regnū cœleſte datur benedictis illis, nō ſolam ob fidem, verū propter opera q̄ charitas operata eſt. Quæ illi qui à ſiniſtris erant, quod neglexiſſent, in ignem æternum mittuntur, vt nō ſolùm quæ premia fideș per charitatem bona opera exercens, habeat, verum etiam quæ ſupplicia ſterilitatē & otiū eius conſequantur oſtendat. Non tantū opera illa facta honorantur, ſed etiam neglecta grauiſſimè puniuntur. Facta iuſtū & gratū Deo reddunt, obmiſſa vt exoſum & damnatum in ignē ęternum mittunt, & tu audes in tuis etiam damnare opera? ſolam fidem nos Deo cōmēdare? opera bona nihil eſſe, cū Chriſt⁹ eleemoſinā dātib⁹ regnū cęli donet, & negligētibus ęternū ignem

Regnū cœleſte homini paratum.

Matth. 25.

diabolo paratum comminatur. Habebant fidē hędi illi à finiſtris locati: Non exprobratur illis incredulitas, credebant, ſigna faciebant, dæmonia in nomine IESV Chriſti eijciebant, Prophetabant, tamen audiunt, Amen dico vobis, neſcio vos: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Nihil ſunt, inquis, opera bona, ſunt veluti pannus mēſtruatæ, ſolam fidem reſpicit Deus: At Eſaias oſtendit, quam gratiā apud Deum habeant, quā facilè audiuntur, quibus commodis adornantur, qui ea exercent Tunc, inquit, erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citiꝰ orietur, & anteibit faciem tuam iuſtitia tua, & gloria domini colliget te. Quod lumen illud eſt, quod Eſaias erumpturum dicit? Non aliud certè eſt, quàm Chriſtus ipſe; qui eſt lumen noſtrum, lux illa noſtra quæ in tenebris
Ioan. 1. lucet, & quam tenebræ non comprehendunt, quæ omnem hominem in hunc mundum venientem illuminat. Hoc lumen Eſaias, bonis illis operibꝰ, quæ fides per charitatem profert, pro-
Eſaiæ 58. mittit. Orietur in tenebris lux tua, & tene-

tenebrę tuę erunt sicut meridies Quid autem hoc lumen sequitur? vtrūne solam & mortuam tuam illam fidem? Númne operantem,& fructus dignos proferētem? Audi ipsum Prophetam, audi quæ præcesserunt verba, & præcepta eius: Frange, inquit, esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam: Cùm videris nudū, operi eum & carnem tuam ne despexeris. Fractionem panis esurienti, & vestem nudo datam, lumen illud consequitur: pietatis operibus CHristus lux vera attrahitur, tenebrasque vitiorum nostrorum discutit, iustos & acceptos apud Deum patrem efficit, regnumq; ab æterno paratum elargitur. Quæ sal' illa est, quam orituram Esaias annunciat? num hæc carnis? an verò illa animarum nostrarum, quæ ipse CHristus est, qui vita est, qui via & veritas? Vtrū velles intelligas: premium tamē bona opera habere, & Deo grata esse negare non potes: Datur & hic & in cœlis operibus charitatis vita. Audi quid deinceps addiderit Propheta: & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria do-

mini colligit te, Iustitia inquit, tua: Quæ iustitia? Num fidei nudæ? an ne operum charitatis? Opera hic præcipiūtur, eleemosinæ cōmēdātur, panis iubetur frāgi esurieti, & vestis nudo dari: & hæc iustitia tua est, quæ te iustum & gratum in conspectu Dei constituit. Præcedet, inquit, faciem tuam. Quam faciem? illámne quæ peccatis polluta, iudicium Dei reformidat? quam Deus auersatur? ac nisi eam iustitia bonorum operum & charitatis exornet & præcedat, Deo probari nequeat. Iustitia hæc tua operum bonorum, & charitatis erga proximum plena te præcedit, DEO gratum reddit, iter ad eum aperit, & in conspectum eius adducit. Qua amota & neglecta, locus tibi ante eum nullus erit. Et gloria, inquit, domini colliget te. Collegisti infirmum, panem esurienti, vestem nudo dedisti, gloria domini Christus IESVS te colliget, te ornabit, ac gloriosum reddet, ac illud dicet tibi: Venite benedicti in regnum ab æterno vobis paratum. Cur? quia hospes eram collegistis me, esuriui & dedistis mihi edere,

Quā faciē iustitia Dei præcedit.

quod

quod per Esaiam locutus sum, fecistis. Dixit ille: frange esurienti panem tuum, induc peregrinos & vagos in domum tuam, cùm videris nudũ, operi eum: Hoc totum vos fecistis, & animam vestram esurienti effudistis, ego quoque colligam vos & adducam in regnum patris mei, ab initio mũdi vobis paratum. Nihil hic & Esaias & Christus de fide, de operibus bonis omnia. Credebant illi quos hortatur Esaias, legem seruabant, ieiunabant, erat populus Dei, sed quoniam opera charitatis negligebant, reprehendũtur à Propheta, monenturq́;, vt si velint suas preces ieiuniaq́; pondus habere apud Deum, opera pietatis adiũgerent, quæ faciem eorũ præcederent, ac gratam Deo redderent. Tunc inuocabis, inquit, & dominꝰ exaudiet, clamabis, & dicet, ecce adsum. Tunc inquit, cũ fregeris panẽ, cũ nudum operueris, tunc exaudieris. Sed diutius in hoc loco explicando moror. qui ita apertus est, vt nemo ita perfricta fronte esse queat, qui operibus bonis summa premia apud Deum proposita esse non fateatur, qui in

hoc & Esaię pręcepto,& Christi decreto, sententiaque quam laturus est extremo in iudicio, opera bona, opera charitatis quæ fidem consequuntur, commēdari negare audeat. Neminem vt dixi, ita perfricta fronte posse inueniri, qui non de fide CHristum, in hoc quem tractamus loco agere, sed de operibus bonis non profiteatur: inueniuntur tamen, qui nō solùm fidem hoc loco commendari doceant, sed etiam impudenti ore in Catholicos eo nomine inuehantur, quod ex hoc Christi iudicio, quæ sit vis bonorum operum, quæ premia iusta eis proponantur, pios homines admoneant, vtque sibi ꝓspiciant, & CHristum esurientem pascant, sitienti potum offerant, nudum vestiant, peregrinum in domos suas recipiant, si velint illam vocem eius in iudicio vltimo audire: Venite benedicti patris mei, possidete regnum ab initio mundi vobis paratum. Quam vocem CHristi cùm audierit Bucer⁹, ne suum impiúm dogma, ab ijs quos fraude sua plusquàm Diabolica à pijs operib⁹ abduxit, charitatemque in pectoribus e-

Malitia aduersariorū.

orum

orũ extinxit, & Sathanæ magiſtrò ſuo mendacijs ſuis ligatos, in illum ignem quem Chriſtus diabolo & angelis eius paratum ait, vt mancipia mortis æternæ, abducendos tradidit, falſum & impium, Chriſtiq; doctrinæ palam repugnans deprehenderetur, buccas illas ſuas impuras, quibus veritatem animaſq; fidelium deuorat, & mendacia diaboli paſſim vomit, aperuit, ac in hæc verba quibus impudens mentiendo & premenda veritate vſus ſit, prorupit. Eſuriui, inquit CHriſtus, & dediſtis mihi edere, &c. Ex eo, inqt, qđ opa dilectionis ſubijciuntur. Baptiſtæ ſuperſtitionum defenſores contendunt, regnum Dei nos mereri per noſtra opera, cui Caluinus ille Caluus, & qui veritatis ne pilum vnquã habuit, ſubſcribens, ac impudentia, ne tantillum concedere: ei volens infert. Verùm ſi hic diſputatio eſſet de ſalutis noſtræ cauſa, non malè colligerent, nos bonis operibus vitam æternam mereri, ſed cùm nihil aliud ſit propoſitum Chriſto, quàm ſuos ad bene rectèque agendi ſtudium hortari, perperam ex eius

Bucerus.

Impudēs reprehenſio.

Caluini artes

cius verbis elicitur,quod valeant operum merita. Hæc illi & alia multa impuro ore contra Christi verba profuderunt,ac ipsum etiam Christum corrigere non dubitarunt, verba eius impura & mendaci interpretatione corrumpentes, ad sua mendacia de fide mortua,auertentes. O discipulos horum egregios, qui mendacia ita aperta non deprehendant, qui Christi sententiam Sole ipso clariorem nō videant, sibique à nebulonibus & scurris, Christum mendacio suo iterum crucifigentibus,illudi patiantur. Quis enim hanc interpretationem istorum probabit? præterquàm vt talpa vt dicitur cœcior fuerit,& planè stipes sit. CHristus ait. Esuriui enim & dedistis mihi edere, & quæ sequuntur. Quibus rationem reddit, cur illis cœleste regnū ab initio mundi à patre suo paratum premium decernat: Isti nō operib⁹ bonis, sed fidei premia ea dari clamāt. Si fidei soli, non operib⁹, quæso cur illi qui opera hæc charitatis in Christo alendo, hoc verò est minimis fratribus suis, quos illis digito mōstrat neglexerunt,

Reprehēdūtur aduersarij.

in ig.

in ignem diabolo & angelis eius paratum, iubentur detrudi? Cur à CHristo abire iubentur? Num non habuerunt fidem? num in Christum non crediderunt? Nequaquam. Fideles erant, Christum sonabant, fidem solam illã mortuam vt & isti iactabant, opera charitatis, quemadmodum & Caluinus, vt & pillorum ita veritatis inanis iactat, vna cum benedictis illis, qui regnũ cœleste sortiuntur venerũt, cũ eis versati sunt, & non nisi à Christo pro suo tribunali sedente secernuntur; CHristus eos seiunxit, ac non agnos, quod illi se esse fidei habitu mentiebantur, sed fętidos hædos pronunciat, in ignemque æternum abire iubet. Nã si dicas ea à Christo dici, aut Iudęis aut idola colentib9, assertio tua stare non poterit, non misaentur lupi illi ouib9; gentiles & Iudęi CHristi gregis deuoratores, in ouili Christi nõ sunt, iam iudicati & discreti à cœtu Christiano sunt. Qui.n. non credit, iam iudicatus est, inquit CHristus. Hoc vno nomine illi damnãtur: nihil aliud in iudicio illo requiretur ab eis, quàm fides, non alio crimine rei pera-

Quis secernit veros à falsis Christianis.

Gentiles lupi sunt.

Ioan. 3.

peraguntur, quàm quòd non crediderunt in CHristum. Propter fidem neglectam, propter oppugnatū CHristum illi damnantur, opera eorum quæ sine fide omnia sordida & ingrata apud Deum sunt, ab eis non exposcuntur à Christo. A nobis autem non solùm fides, non solùm talentum nobis commissum reposcitur, sed etiam lucrum. Non solùm fides, verùm etiam opera bona, quæ fides per charitatem effundat. Audis quid illi dicatur, qui quinq; talentis à patrefamilias acceptis, alia quinque se lucratum testatur, & depositum duplicatum reddit: Audis quid & illi, qui vno accepto nihil lucratus fuerit, qui terræ vt mortuum cadauer infoderit? Illi dicitur; Euge serue bone in pauca fidelis, intra in gaudium Domini tui: In pauca fuisti fidelis, supra multa constituam te. Huic autem tuo otioso, & nullum lucrum ferenti: Inutilem seruum mitte in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Cur ille iubetur ingredi in gaudium domini? quia ad id quod illi commissum erat, alterum tā-

Talenta commissa.

Matth. 25.

non

tum lucri adiecit, quia vigilauit. Fidem eius dominus ante iam approbauerat: non commiſſurus ei talenta ſua, ſi infidelem eſſe cognoſceret. Fidelibus cō miſit bona ſua, pecuniamque ſuam paterfamilias. Non arguitur ſeruus ille perfidiæ aut furti, ſed negligentiæ, ſed defoſſi abſque lucro talenti. Recepit quidem integrum ab ignauo ſeruo ſuum talentum, ſed lucrum exquirit, ob lucrum neglectum ſeruum eijci iubet, opera bona opera charitatis, & fructus fidei, qui ſunt lucrum talenti, nobis commiſſi, exigit. Commiſit nobis bona ſua, infudit pectoribus noſtris fidem ſuam, docuit bene operari, doctrinam ſuam regni cœleſtis opes tradidit nobis Chriſtus, nō vt tantùm hoc quod commiſſum eſt nobis, reddamus, ſed vt tantundem lucri adijciamus, pro quinque decem, pro duob⁹ quatuor talenta petit, duplum repoſcit. Commiſit fidem, credidit tibi doctrinam & eloquia ſua, non vult te eſſe otioſum, vult vt lucreris. Lucrari non potes, niſi labores, ac opera pietatis charitatiſq; exerceas, non vt otioſam

Fides talētū nobis commiſſum.

Talentū fidei in cœno peccatorum infodiendū non est.

& mortuam in tuæ ignauiæ terra, ac viciorum tuorum cœno, tanta quæ in te effusa sunt dona defossa teneas, sed vt pro lucro bonorum operū regnum cęleste, accipias. Hoc ita esse vt dicim⁹, Christus ipse apertissimè docet: Cū .n. nos vellet fide sua & doctrina cœlesti instructos, ad opera bona & officia charitatis excitare, primum adfert similitudinem ab ijs quæ passim fieri videm⁹, quæ oculis obuersantur nostris, ex ijs quæ homines huius mundi faciant, quæ probēt quæq; improbent exemplum nos de futura vita ac iudicio extremo capere iubet. Vt hic non satis est, accepisse pecuniam vel hæreditatē, nisi ea ita vtaris, vt semper lucra pariat, & incrementa habeat: ita non satis esse doctrinam cœlestem & fidem quā ipse doceat ad vitam æternam consequendam, & te iustum pronunciari apud Deum, fidem solam & doctrinam eius habere, nisi illa ad opus educatur, nisi per charitatem & dilectionem operetur, & perpetuò exerceatur, nisi fructum & lucrum bonorum operum afferat; si filij huius seculi in sua pecunia

Exēplis Christus vtitur.

Filij seculi.

nia tractanda,& augenda, ita sunt prudentes ac tantum lucro studeant, multò magis fideles, accepto fidei auro, & doctrinæ Christi gemmis, vigilandum lucrumque eorum operum quærendum esse. Profert igitur exemplum hominis peregre proficiscentis. & tãtum pecuniç suç seruis, quorum fidẽ expertus esset, cõmittentis, ac regressum, nõ solũ quam cõmisit tractandã & custodiendam, repetentis, sed etiam lucrum exposcentis. Et qui sibi talẽta duplicata, opera & labore suo redderent laudantis,& premia pollicentis Eũ verò q sine lucro restitueret, in terra detentũ talentum, vituperantis, ac eijci in tenebras, vt in inutilem & nequam seruũ iubentis, vt nos moneat, se idem facturum, lucrũ fidei & suæ doctrinæ nobis traditæ, vna cũ ijs quæ tradidisset repetiturum. Ac ne quis putaret, vel obscurius hoc à Christo dici, vel de patrimonio hoc caduco accipi debere, statim subijcit, idem se facturum in eo iudicio, quod in extremo mundi huius facturus est, ad quod ex omnibus partib⁹ homines accurrẽt oẽs iudicabũtur,

omnes enim ante tribunal illud constituentur. Et vt ſcias quod lucrum à nobis expetat, primùm in illo iudicio fore, malorum à nobis ſegregationē, deinde lucri cōmiſſorum talentorum repetitionem. Nec ſe aurum gemmáſue huius mundi repetiturum, ſed opera charitatis cum fide coniuncta probaturum: Solam verò fidem vt talentum defoſſum, vt arborem fructū non ferentem damnaturum, ac in ignem miſſurum. Venite, inquit, benedicti patris mei, cur? quia opera pietatis in me, hoc eſt fratres meos, fratres veſtros, carnem veſtram & oſſa veſtra exercuiſtis, fregiſtis panem eſurienti, nudum operuiſtis, peregrinum recollegiſtis. Vt vos primum per Eſaiam, deinde p meipſum docui. Tradidi vobis talenta aurinō huius mūdi, nō illi⁹ caducæ pecuniæ, ſed doctrinæ cœleſtis & fidei viuæ, ea nunc mihi magno cum fœnore redditis. In pauca fidelis fuiſtis, ſupra multas cęleſtes opes & regna cœleſtia vos conſtituam, ac ipſum cœlum regnumque patris mei vobis fruendum cōmittam. Illis verò qui opibus meis, patri-

CHriſtus die iudicij, lucra commiſſi talenti repetiturus.

Premia bonorū operum.

patrimonio meo à me liberaliter in eos effuso, abusi sunt, qui nullum lucrũ fecerunt, qui nudam fidem ad me referunt, & ipsam hanc fidem doctrinamque meam ab ipsis auferam, & in ignẽ eos æternum demittam, vt nequã seruos, qui nec Prophetis nec mihi paruerunt, sed noua sua doctrina, & impudenti doctrinæ meæ interpretatione, fideles meos seduxerunt, opera bona è manibus eorum excusserunt, solaque fide absque operibus charitatis, solo talento, in terram mendacij sui defosso, & mihi absque lucro reddito, & liberos & iustos fore apud me, persuaserunt, vt nequam seruos in ignem diabolo paratum æternum cruciandos detrudam. Abite, inquit, maledicti in ignem æternum: Cur quæso ire debent? cur eos damnas, cùm fide sua ad te redeunt, talentum integrum referunt, quod ne periret, terræ infossum sedulò custodierũt? Quoniam, inquit, nihil lucrati sunt, non dederunt pecuniam fidei & doctrinæ meæ numularijs. Et qui sint numularij quibus pecunia sua cõmittenda erat, statim docet.

Fraus aduersariorum.

Non satis est cõmissum talẽtũ referre, nisi lucrũ etiam afferatur

Eos esse, esurientes, sitientes, ęgros, nudos, captiuos, peregrinos: quibus ille talenta sua tradi voluit: Esurienti cibũ, sitienti poculum, nudo vestem dãdo, peregrino hospitio excipiendo, ægroto visendo, captiuo consolando. Quæ officia non ipsa fides sunt, sed fruct⁹ fidei, per dilectionem operãtis, & bona opera per charitatem exercentis. Nam illud quod Caluinus dicit, quamuis dicatur hic de operibus, intelligi & accipi debere de fide, & non operib⁹, quæ Christus recenset grata sibi esse, sed fidei tribuendum, propterea quod plerunq; consequentibus tribuantur, quę præcedentibus tribuenda sunt. Hoc totum & impudentiæ mentientis, & ridendũ, & Caluini scripturas caluiẽtis, veritatemque calumniantis est. Quod mendacium suũ vt solidius esse videatur, Grammaticam etiam nouam parturit, & in particula illa causali, Enim, Philosophatur, Catholicorũq; rationes inde petitas infirmas eẽ ait. Quod inquit, in causali particula insistũt, infirmum est: scimus enim non causam semper sed cõsequentiã potius notari, cum

Quibus talentum cõmittendum.

Caluini impudentia.

Grammatica Caluini.

cũ vita æterna iustis promittitur. O egregiũ Grãmaticũ. Enim, cõiunctionẽ causalẽ, qua Christ⁹ causam reddẽs, cur regnũ Dei det ijs, q̃ à dextris suis consisterent, vsus est. Nõ causam notare ait, cùm iustis vita promittitur, sed consequentiã. Quid hoc est Caluine, nisi nugari? Causales cõiũctiones in cõsequẽtias mutare, & nouas Grãmaticas instituere, nisi forte nouũ istud tuũ Euãgelium nouã rationem Grãmatices postulet? vt illud in te aptè cõueniat: Ecce noua facio omnia. Nouum Euangelium meum est, noua doctrina de iustificatione hominis, noua Grammatica genusque dicendi. Eadem lingua Caluine, qua Moyses, qua Prophetæ, qua vulg⁹ vtebatur, vsus est docendo Christus codẽ sermone Apostoli prædicando Euãgelio vsi, quo illi q docebantur vterentur. Non licuit Apostolis nouas tradere dicendi & differendi artes, iisdẽ vtebãtur, qb⁹ ij quos docerẽt, vterẽtur. Vos noui Apostoli, veteris tamẽ principis hui⁹ mũdi diaboli discipuli. vt doctrinas nouas, ita & Grãmaticas nouas fingitis, ac rerũ impitis, & libidinis, ad

Refellitur Caluini Grãmaticatio noua.

Caluinus noua omnia fingit.

Prophetæ quo Dialecto vsi.

Hæretici cuius magistri discipuli.

quam illis non fenestram, sed valuas ipsas aperitis mancipijs, fucum facitis, suaque sponte ad vitia ruentes, vt grauiore casu concidant, impellitis. Quid aliud est Caluine illudere hominibus? Si hoc non est quod tu facis? Enim, inquis, non causam semper significat. Si enim non causam semper significat, igitur causam nunquam significabit? Atqui causalem eam appellas, atqui CHristus causam iudicij & decreti sui reddens, ea particula vsus: Venite, inquit, benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Audisti sententiam Christi, audiuisti in regnum vocari iustos, premi umque eis decerni. Audi causam sentētiæ latæ & præmij dati: Esuriui enim, & quæ sequuntur. Et cùm illi eam causam non agnoscerent, nec vnquam ea officia pietatis se Christo prçstitisse, dicerent meminisse: CHristus iustus iudex, quæ præstitissent sibi ea officia docet, ostendēs se esse honoratum ab eis, in egenis, peregrinis, nudis, ęgrotis, captiuis. Non credendo solùm, sed pietatis officijs præstandis, esurientes pascē-
do,

do, sitientes potando, nudis vestiendis, infirmis visitandis, captis solandis, peregrinis hospitio recipiendis. Non ergo inquit, quia credidistis, sed quia fecistis, quia pauistis, quia operuistis. Et quidem non meipsum, qui non esurio, non sitio, non sum infirmus, amictus sum lumine illo patris mei inaccessibili, & gloria maiestatis diuinæ, sed minimos istos fratres meos. Si Caluine ipse Christus de manu horum benedictorum potum aut cibum sumpsisset, vt de Marthæ aut Magdalenæ Simonisque leprosi sumere solebat, haberes somnij tui, non veram quidem, sed tamen apparentem causam, vocares cibum & potum fidem, quod ipsi Christo in quem illi credebant, eum præstarent. Sed cùm ait Christus fratribus suis officia illi prçstita, & qui essent illi fratres sui doceat, non potes ad fidem tuam mortuam confugere, nullus prætextus calumniandæ veritatis, & euertendorum Christi domini verborum tibi relinquitur. Dare cibum esurienti, non fides est, sed fructus ille, quem fides per charitatem protulit,

Christus quando et quomodo pascitur.

Abiecti in mundo homines Christi fratres sunt.

quem nisi ferat, securis illius radici apponitur, exscindetur & in ignē mittetur. Vt arbor propter fructū plātari apertè docetur: ita Christ⁹ arbores suas steriles esse nō vult, fructum exquirit, Quo non inuento, maledicitur arbor: inuento verò & arbor & terra benedictionem ab eo capit. Fructui igitur premia Christ⁹ proposita apertè docuit fidem vestrā sterilē & charitate operib⁹ eius bonis vacuā, in ignē ęternū & diabolo paratum trudit. Non igitur fidei hoc loco Christus regnum tribuit. sed operibus pietatis officijs fratribus suis minimis, quos descripsit, ipsa charitate dictante exhibitis. Nō credebant illi benedicti in eos, quibus officia pietatis præstabant, homines egentes & infirmos esse videbant, ac vt carnem suā ossaq; sua curabant, sed Christi domini sui & Apostoli præcepti memores, hæc omnia cum hilaritate pietatis & charitatis munia obibāt, ac fidē suam quam Christus docuit, nō mortuā, sed vigentem & operantem esse monstrabant, & opere pio cōfirmabant, & qđ corde verum esse crederent, nō solùm

Arbor sine fructu maledicitur.

ore,

ore, sed manu ipsa, eleemosinis egeno præstandis confitebantur, (quamobrē benedicti appellati, vt illi tui corde credentes, opere verò ipso Christum negantes, maledicti & ignis æterni pabulum.) Sed cōiunctione. Enim, Grāmaticos suos appellante & vim sibi fieri à Caluino vociferante missa: cùm neq; ipse noui ei⁹ significati author, in ea vt fragili tabula diutius cōsistere audeat, quæ deinceps pro sua fiducia aduersus Sole clariorem veritatem dicat, videamus Quanquā, (inquit hic nouus Grāmatic⁹) alia clarior est solutio, neq; .n. mercedem bonis operib⁹ promitti negamus, sed gratuitam, quę ex adoptione pendet; gloriatur Paulus sibi repositam esse coronā iustitiæ. Sed vnde illi fiducia? nisi quia Christi membrū erat, qui vnicus est hæres regni cœlestis, reddendā sibi ab iusto iudice prædicat coronam illam. Sed vnde illud premiū? & gratis adoptat⁹ est, & iustitia donatus, qúa sumus omnes vacui. Hanc nouam Caluin⁹ fabricatur scaphā in qua securi⁹ nauigaturum se arbitratur, clariorem hāc solutionem esse ait priore, cùm

Manu Christum cōfiteri.

Caluinus deserit suam Grāmaticationem.

Nugæ Caluini.

2. Tim. 4.

Caluini noua scapha euertitur.

cùm non minus clarè hæc, quàm illa sua, Enim, non causalis, sed vt ille vocat consequentiæ, mentiatur. Audi enim quid dicat? Neque enim bonis operibus mercedem promitti negamus, sed gratuitam quæ ex adoptione pendet. Quid hoc est Caluine, nisi impudenter nugari? mercedem bonis operibus promitti non negas, rectè neque enim negare potes. nisi pudorem omnem fronti tuæ prorsus detergere velis. Plena est scriptura, mercede pro bonis operibus promissa, quod tu ipse fateris & Pauli testimonio comprobas, qui ait, mercedem sibi pro bonis operibus repositam esse Non pugno hic tecum, libenter te audio, aliquid bono operi largiri. Sed quā causam promissę mercedis Paulo adfers, falsam esse dico. Neque enim Paulus ait, sibi repositam esse eam mercedem, quod gratis adoptatus est, & quod membrum Christi sit, sed quoniam membrum vtile fuerit, quoniam laborauit, bonum certamen certauit, cursum consumauit, Fidem seruauit, in reliquo repositam esse sibi coronam iustitiæ, quam redditurus

Cur Paulo corona promittitur.

turus ei eſſet dominus, in illa die, iuſt⁹
iudex aſſeuerat. Audis Paulum vir e-
gregie. Non quia adoptatus ſum, in- 2. Tim 4.
quit, gratis, ſed quia bonum certamen 2. Tim. 2.
certaui: Nemo enim coronabitur, niſi
qui legitimè certauerit. Non credendo
tantùm ſed currendo, & cum hoſtibus
Chriſti certando. Curſum, inquit Pau-
lus conſummaui. Quis curſus Pauli? v-
bi decurrit? ad quam metam peruenit?
Fidei inquies. At non ſolus Paulus fidẽ
habuit, non ſolus Chriſto credidit, cre
diderunt alij etiam, & cum Paulo cer-
tamen aduerſus hoſtes CHriſti inibãt,
ſed tamen curſum illum ſuum ſæpè in-
termiſerunt, Relicto Paulo in illo pe-
riculis pleno campo, ad ſua pleriq; diſ-
cedebant, & quæ ſua eſſent curabant,
Paulo neglectis ſuis commodis vnius
CHriſti certamen certante, ſemper in
acie conſiſtente, ſtationemque ſuam
nunquam deſerente. Credebat & De- 2. Tim. 4.
mas quem ſe reliquiſſe Paulus ait: non
reliquerat fidem Demas, fidelis erat,
ſed relicto Paulo certante, tot & tanta
pericula pro Euangelio Chriſti perfe-
rente, otio ſuo cõluluit, ſeculum, hoc
eſt,

est, quietem & requiem diligẽs, & esse absq; periculo exoptans, maluit domi delicijs frui, quàm cum Paulo erũnas pati, præsentiaq; perferre pericula. Detrahit quidem illi Paulus, sed detrahit non fidei eius, cum qua se ad quietẽ receperat, quod multos etiam qui in solitudines abibant, vt soli orationi & maiestati diuinæ cõtemplandæ liberi⁹ vacarent, fecisse legimus. Fideles erant comites Pauli, periculis tamen & laboribus perferendis & cursu cõsumãdo, Paulo impares. Quis autem cursus Pauli, quem se consummasse narrat, quod certamen quod ille certauit, & in quo omnes superauerit fuerit, ipse narrat, ac non solùm labores suos refert, certaminaq; exponit, verùm etiam cum alijs in eodem curriculo decurrentib⁹ confert: Ministri, inquit, sunt, plus ego in laborib⁹ plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modũ, in mortib⁹ frequẽter, à Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi, ter virgis cæsus sum, ter naufragiũ feci, nocte & die in profundo maris fui, in itineribus sępè. Periculis fluminũ, periculis latro-

Chrysost.

Non fidẽ reliquisse Paulus suos ait, sed certamina pro CHristo.

Comites Pauli quo inferiores fuerint.

2. Cor. 11. Pericula Pauli.

tronum periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus. In labore & erumna, in vigilijs multis, in fame & siti, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate. Præter illa quæ extrinsec⁹ sunt, instātia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarū. Quis infirmatur & ego nō infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Si gloriari oportet, quæ infirmitates meæ sunt, gloriabor. De⁹ & pater Domini nostri IESV Christi, q est benedict⁹ in secula, scit qđ nō mētior. Damasci, præposit⁹ gētis Aretę regis, custodiebat ciuitatem Damascenorum, vt me comprehenderet. Et per fenestram in sporta demissus sum per murū, & effugi man⁹ eius. Hæc Paulus. Quibus quod bonum certamen se certasse Timotheo narrat, explicat, & quē cursum consumauerit, cui illa corona iustitię reposita sit docet. Nō quia adoptat⁹ gratis, nō quia Christi mēbrū fuit, quod illi cōmune cū cæteris omnib⁹ fuerit: oēs enim gratis vocati, gratis adoptati fuerunt, oēs mēbra Christi vt & nos facti, sed nō oēs ita cōstanter la-

Sollicitudo Pauli de ecclesijs.

Fuga sanctis cōceditur pro tempore.

borarunt, non tot erumnas periculaſ-
queque pertulerunt. In hoc vno ſuperati à
Paulo, qui alijs quieſcentibus non qui-
euit, qui alijs à diſcipulis ſumentibus,
ipſe manibus ſuis laborauerit, victum-
que labore ſuo quæſierit, curſu ſuo cũ
ſumma conſtantia conſumato, prædi-
cat & profitetur apud Timotheum,
quem ad ſimile certamen excitat, co-
ronam iuſtitiæ ſuæ propoſitam, quam
redditurus illi eſſet iuſtus iudex CHri-
ſtus. Gratis Caluine & illi vocaban-
Matth. 20. tur in vineam, quorum paterfamilias,
alios primo mane, alios hora tertia, a-
lios ſexta, alios nona, vndecima etiam
alios induxit: non propterea tamẽ mer
cedem ſingulis dedit, quod gratis à ſe
vocati eſſent, ſed quod laborarunt, qđ
diei æſtum & pondus pertulerunt. Ite,
inquit, & vos in vineam meã, & quod
erit iuſtum dabo vobis. Premia iuſta
ijs promittuntur: Non quia gratis vo-
cati ingrediuntur in vineam; ſed quia
gratis quidem vocati, ingreſſi tamen
laborarunt: Non enim vt otioſi in vi-
nea eſſent, vocabantur, ſed vt labora-
rent, & mercedem quam pacti eſſent,
me-

mererentur. Vnde factũ vt illi, qui primi ingreſſi erant, moleſtè ferrent premijs ſoluendis poſtremos ſibi exæquari, qui laborando & æſtũ diei ſub pondere ferendo impares fuerint. Quod non feciſſent, ſi ſcirent premia & mercedem illam ſibi non pro laboribus deberi ſuſceptis, ſed propter ſolam gratuitam vocationem, cùm omnes perinde gratis vocati, & in vineã inducti eſſent. Quid enim ſimilitudo hæc, qua Chriſt⁹ vſus eſt, aliud ſignificat, quàm nos in vineã Chriſti, gratis quidẽ vocatos, & filios adoptatos, ſed non vt otioſi, & ſeculum hoc diligentes in vinea Chriſti torpeſcamus, ſed vt laboremus, vt certemus, in acie ſemper ſtantes, pro regno cuius hæredes facti ſumus cum Paulo depugnemus, vt bonum certamen certemus, vt curſum non otioſæ fidei, ſed certaminum pro Chriſto conſumamus. Membrum, inquis, CHriſti factus Paulus. Rectè eſt. Quęro quid Chriſtus? num otioſus fuerit? num ſolam & otioſam fidem prædicauerit? num aliquando conquieuerit? non otioſus Chriſtus: Venit quęre-

Vocationis noſtræ munus.

Chriſtus non fuit otioſus.

re oues quæ perierant, quę ouile sui patris reliquerant, quæ inter luporum greges periclitarentur. Non solùm inter Iudæos Christus versatur, non vno in loco, vnáue in vrbe, vt reges solerēt consistit, sed totam Iudæam peragrat, gentiles etiam & Chananeos accedit, labori non parcit, multa bona operatur, ac Deo patri à quo mis⁹ erat, obedit. Qui cùm in forma Dei esset, nō rapinamq; arbitraretur se esse æqualem Deo, seipsum exinaniuit, forma serui accepta, & obediens Deo patri factus vsque ad mortem, non quamuis sed illam infamem crucis. Obedit patri non otio agendo, sed laborando quærendis perditis ouibus, & grege disperso cogendo, ignaros docendo, errātes in viam veritatis & vitæ reuocando, ægros sanando, mortuis excitandis. Si CHristus non est otiosus, si laborat, si vigilat, si nō habet vbi caput reclinet, si totas noctes oret, si turbę fame tabescenti cibum dat, si dimittere ieiunos auditores non vult, si Phariseorum minas contemnit, morti se vltrò pro patris regno offert, quo ore tu audes dicere?

Cura Christi salutis hominum.

Philip. 2.

CHristi paupertas.

Marc. 8.

cere?te membrum eius otiosum in sola fide delitescere debere, solamq; tuam fiduciam vt cum co hæres sis, tibi sufficere? soli fidei regnum cœleste, & coronam iustitiæ propositam esse: cũ Christus ipse non otiosam exegerit vitã, cũ maiestatẽ suã reliquerit, cũ tantum laborauerit? Audi quid Paulus de Christo dicat: Hoc idem sentite in vobis quod & in CHristo IESV, qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, formam serui accipiens, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortẽ, mortẽ aũt crucis, propter qđ exaltauit illũ Deus, & dedit illi nomen qđ est supra omne nomen. Propter qd Caluine dedit illi nomẽ hoc gloriosũ? propter qd eũ exaltauit pater? Non ob fiduciã tuã, sed quia relicta maiestate, formam serui accepit, humilis & obediens patri fact⁹, quod nõ otiosus fuerit, sed semper laborauerit, vitamque Philip. 2.

Christum laborantẽ imitetur fidelis. uostram operatus fuerit. Neque Christus cuius te membrũ frustra esse mentiris, neque Deus pater otiosi sunt, Pater meus operatur vsque huc, & ego o- *Ioan. 5.* peror Si opera inutilia sunt, cur CHristus operatur? cur in eo patrem imitatur? cur Paulus nos hortatur, vt se imitemur, quemadmodum ille imitetur Christum: Imitatores mei, in- *Philip. 3.* quit, estote, sicut & ego CHristi. Quid *Paulus Christi imitator.* Paulus in CHristo imitatus est? Non otiosam fidem vestram: opera imitatus. Laborauit Christus, persecutiones passus Christus, in crucem actus CHristus, multa bona fecit CHristus. Laborat Paulus, certat bonum certamen, cursum suum vt & Christus cõ- *2. Cor. 11.* sumat, docet, laborat, egenis opem fert, virgis ceditur, lapidatur, ferris obijcitur, in mari mergitur, postremo ꝑ CHristo, vt ille pro mundo mortuus est. Paulus moritur, est Paulus membrum gratis CHristo insertum, est filius adoptionis, sed non otiosus, vt tu Caluine doces. Non sola fide contentus, operatur assiduè, operibus suis coronam iustitiæ propositam ait esse, vt

Christus sui certaminis,& cursus sui in hoc mundo, quem volente patre ingressus est, coronam à patre suo accepit, & super omnes cœlos penetrans ad dexteram Dei patris consedit, nomenque tale sortitus est, quod est supra omne nomen,quod demones tremunt,cui omne genu flectitur.Ita Paulus accipit coronam iustitiæ, quam vt maturius consequeretur,cupiebat dissolui,& esse cum Christo, cuius labores & pericula vitamque imitatus fuerit. Iam ne vides, putidum membrū, non Christi domini,sed callidi serpentis diaboli, operibus bonis premia dari? Nec propterea tantum ꝙ credamus iustos nos esse,sed quod vocati gratis, non solùm credamus,& in vineam ingrediamur, sed quod fides nostra charitate instructa, fructus vocatione nostra dignos,proferat, quod in vinea pōdus diei & æstum feramus, quod cum Christo & Paulo bonum certamē certamus,& cursum iustum consumam⁹. Quem nisi consumauerimus, premia nobis non deberi ipse Paulus docet,cū ait, omnes quidem currere, sed non

Philip. 2.

Paulus ad coronam properat.

Quibus premia dantur.

1.Cor. 9.

nisi eum qui ad metã peruenerit, brauium currentib⁹ propositum, accipere. Quod brauium vt capiamus, nos hortatur monetque, ne bene agendo deficiamus. Oẽs currunt qui credunt, initium cursus nostri fides est, inde vt è cancellis in stadiũ certaturi ingredimur, Nisi tamẽ certemus, nisi cursum illum absoluamus, inanis premio ingressus in curriculum noster est, inanis fides nostra. Nam ne dicas, fidei illã coronam propositam esse soli, nõ operib⁹: vide quomodo Paulus locũ illũ ad Timotheũ tractat. Bonũ certamen, inquit, certaui, cursum cõsumaui, fidem seruaui. Si soli fidei corona debetur, cur ante fidẽ opera sua retulit? cur fidei ipsi præposuit? & fide opera illa claudit? An propterea vt quod ex fide officia charitatis, & opera bona initiũ & ortũ habent, ita absq; ea nunquã sunt, & in ea terminentur? Fidẽ Paul⁹ operibus suis adiecit, & fidei opera prçposuit, quod nec fides illa viua, q̃ Paul⁹ cõseruauit, vacua operib⁹ vnquã inuenitur, nec opera absq; fide coronam mereantur Fidẽ operib⁹ adiungit Paulus, &

Qui credunt currunt.

2. Tim. 4.

Vt opera absque fide nihil sunt, ita fides sine operibus inutilis.

& opera fidei, vt alterum abſque altero nihil momenti ad vitam æternam parandam habere demonſtraret. Vt arbor abſq; fructu bono in ignem mittitur, ita fides ſine operibus igni vrenda à Chriſto decernitur. Vt fructus, aut corrupta arbore, aut non plantata, nullus naſci poteſt, ita neque opera abſq; fide cõſiſtere poſſunt: & ſi fiant, inſtar peccatorum ſunt, nullumq́ue premiũ apud Deum merentur. Vtrumque igitur Paulus retulit, vtrique coronam iuſtitiæ propoſitam eſſe docet. Tum demùm opera tua proſunt, cùm ex fide q̃ p̹ dilectionẽ operatur, promanãt. Hoc Paul⁹ primum ſpectauit. deinde & tuũ errorem, quem ſpiritu ſancto fore pręuidit, & idem Timotheo prædixit, refelleret, qui ſolam fidem & fiduciã inanem & mortuam iactaturus, eiq́; ſoli operibus bonis excluſis, ſalutẽ noſtrã, vitã & iuſtificationẽ deberi, aſſeueratur⁹ eras, & Pelagianos, q̨ opera abſq; fide, vitã parere aſſerturi erant, euerteret: Præuidit Paulus ſpiritu ſancto, q̨ in eo loquebatur, doctrinã veſtrã falſam, occurrere illi voluit. Nõ ſolã fidẽ, non

Pauli cõſiliũ.

Pelagiani quid docuerint.

ſola opera nobis commendauit, ſed opera ſimul cum fide, vt arborem cum fructibus, quæ & vos & Pelagianos diuiſuros præuidit, homineſque in eum errorem inducturos, vt alij operibus ſolis fiderent, alij eis reiectis, ſoli fiduciæ omnia tribuerent, & vtrique à fide diſcederent, nō ab iſta mortua veſtra, operibus bonis vacua, ſed ab illa viua, quæ per dilectionem operatur, quæ viget, quæ fructus charitatis effundit, quam Chriſtus ſe, cùm venerit ad iudicium, inuenturū negauit, inueniet veſtram mortuam, viuam non inueniet. Sed plurib⁹ ago, quàm res ipſa luce Solis clarior expoſcit. Præcidam ſermonem, aliò me referam. Nam quæ vel tu Caluine, vel alij tui ſymmiſtæ in eo loco euertendo afferunt ea vt vana & inepta, nec refutatione digna, & quæ vt nebula ſtultorum oculis obfuſa, veritatis radijs percuſſa, euaneſcunt, ac ſua leuitate dilabuntur Cui enim iſti, ſuis illis, non tam callidis, quàm impudentibus interpretationibus, & à vero ſenſu ſcripturarum, ad ſuas peruerſas, & Deo abominabiles cupiditates, auerſioni-

Quam fidem Chriſtus non inuēturus eſt

Aduerſariorum argumēta pro ſola fide vana.

onibus persuadere poterint, nisi perdito, & præter nomen Christiani nihil habenti, libidinib⁹ æstuanti, cędes, rapinas, furta, adulteria, stupra anhelanti, opera bona nihil ad iustitiam nobis conferre, omnis meriti inania esse, neque maiorem vim quàm gentilium illa Politica habere, nihilque vt iusti apud Deum pronunciemur, afferre, solamque fidem eam esse, quæ iustos gratosque nos Deo reddat, etiam si non solùm nihil boni operemur, verùm si etiam in peccatis permaneam⁹. Cùm & Christus salutis nostræ author, & Apostoli eius non aliud agant, quàm vt nos à malis operibus & iniquitate ad opera bona traducant, homineque veteri illo sceleribus oppresso, & in cęno omnium malorum immerso, nos exutos, nouum, fide florentem, bonis operibus abundantem, mundi huius libidines aspernantem, induant. Audi enim Paulũ, cur Christus in hunc mundum venerit, Tito exponentem: Appa ruit enim, inquit, gratia Dei saluatoris omnibus hominibus erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & secularia

Cur Christus in mundum venit. Tit. 2.

desideria, sobriè, iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spē, & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri IESV Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mūdaret populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Hęc loquere & exhortare & argue. Hæc ille: Quæ quā manifestè cur Christus venerit, cùr gratia eius omnibus hominibus apparuerit, & quid à nobis, vt illā consequamur, exposcatur, doceant, sine dubio cognoscis. Cū. n. mūdis oīa mūda, infidelibus aūt nihil esse mūdū, sed inquinatā eorum & mētē & cōsciētiā dixisset, quomodo iniquitatis oparij dephēdātur, docet ijs quæ sequuntur verbis. Con-
Tit. 1. fitentur se nosse Deum, factis autē negant, cùm sint abominati & incredibiles, & ad omne op⁹ bonū reprobi. Profitentur, inquit, se nosse Deū. Quomodo profitentur? Disputāt de lege, de iustitia, de discrimine ciborū. Alios mūdos, alios immūdos esse decernunt, cū ipsi immūdi sint. Quomodo immundi? quia infideles. Quomodo infideles,
si

si profitentur nomen domini, si de eius lege differunt? si fidem in Christum pleno ore sonent? Profitentur, inquit, quidem illi videre se Deum, profitentur fidem, sed quam verbis sonent, factis abnegent, ac apertè monstrent, se neque Deum nosse, neque in eum credere. Si enim nossent Deum, noscerēt & voluntatem eius: voluntas autē Dei est, vt exuamus veterem, impurū, Deo aduersum hominem, induam⁹ nouū, purum, & ab omni labe terrena vitijsque mundi alienum, qui nō tantū verbis fidem & cognitionē Dei iactet, sed etiā bonis operib⁹ ita se credere, & Dei volūtatem facere testetur: opera enim fidei fructus: ex operibus quam fidem qs habeat deprehēditur. Arboris bonę fruct⁹ boni sunt malæ & putidæ, mali & corrupti. Frustra igitur iactas fidem, frustra te voluntatis Dei obseruatorē verbis personas, si opera fidei paria nō sint, si vel nulla sint, vel ea sint, q̄ Deus non probat Profiteris in Christum fidem, de lege eius differis, quæ sit volūtas eius solum te nosse asseris, scripturarum sensum verum te tenere cōtendis,

Vetus homo exuendus.

Opera fidei index.

Matth. 7.

dis,cum ipſa opera, te quis ſis prodant. Audi quid Paulus dicat,& quomodo qui vere fidelis ſit deprehendas docet.

Tit.1. Confitentur ſe noſſe Deum factis autē negant. Confitentur, inquit, verbis, quam confeſſionem eorum falſam eſſe, facta & opera iniquitatis demonſtrant, & falſi eos arguunt.

Qui nouit DEVM. Qui nouit Deum, nouit voluntatem eius, ac ſecundum id quod ille probat, vitæ ſuæ

1.Theſſ.4. rationem inſtituit. Hæc autem, inquit Paulus, voluntas Dei ſanctificatio veſtra. Quæ illa ſanctificatio, & quomo-

Chriſtiani veri officia. do paratur? vt, inquit, abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque vas ſuum poſſidere, ne quis circumueniat fratrem ſuum in negocio, & cętera: Quibus Paulus voluntatem Dei in eo loco depingit. Tu ſanctificari vis, imò te ſanctum, purum, & Chriſti ſanguine ab omni inquinamento emundatum ais per fidem, Paulus autem non in ſola fide ſanctitatem noſtram conſiſtere docet, ſed vult nos à fornicatione abſtinere, vult ſobrios, caſtos, ab omni

Aduerſariorum doctrina Paulinæ contraria eſt. fràude & vitijs immunes eſſe. Tu verò fornicaris, adulteria ſectaris, aliena rapis,

pis, & ea omnia quæ Deus auersatur patras, fide sola te iustum & sanctificatum esse contendis, cùm Paulus te redarguat dicens: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Non nouit Deum adulter, non nouit fornicator, non nouit auarus, non nouit homicida. Nō sanctus est, qui hæc patrat, etiam si se Deum nosse, & fidem habere, totos dies & noctes & vsque ad rauim clamet, cùm sit abominabilis & incredulus. Esse autem abominabilem & incredulum, inde Paulus colligit: quod ad omne opus bonum reprobus sit. Cùm sint inquit, abominabiles & ad omne bonum opus reprobi. Quid apertius dici potuit, quàm quod hic Paulus dixit? Nō nosse eos Deum qui reprobati sint, qui abominabiles sint: Qui autem sint abominabiles? qui inquit, ad omne bonum opus reprobi sunt, quos Deus abominatur, & facta illorum execratur, qui nullum bonū opus, & quod Deo placeat, faciūt, qui post sua desideria currunt, mundique & carnis æstu rapiuntur. Quibus quod Deus velit, quæ sanctificatio hominis

Tit. 1.

Qui sunt abominabiles.

fit, ſtatim ſubijcit: Tu, inquiens, loquere, quæ decent ſanam doctrinam. Et quæ ſit ſana doctrina monſtrat: Senes vt ſobrij ſint, pudici prudentes, ſani in fide, in dilectione & patientia, & quæ cuiuſq; ætatis & ordinis virtutes ſint, quæ opera verè fidelium, & Chriſti doctrinæ, quam ſanam vocat, conſona, & in quibus ſanctificatio noſtra conſiſtat, quæ voluntatem Dei, quem per fidem apprehenſum nouimus, demonſtrent, & quæ doctrinam Chriſti illuſtrent & ornent, exponit. Quibus ſubijcit: quis finis & ſcopus ſit operum illorum & virtutum quas inculcat, vt ſcilicet doctrinam ſaluatoris noſtri Dei in omnibus ornent. Ornent, inquit, doctrinam CHRISTI. Si ornant bona illa opera quæ Paulus Tito commendat, qui fieri poterit, vt inutilia ſint, vt non neceſſaria, vt menſtruatæ panno ſimilia? Quæ Chriſti doctrina? quid docuit? Fidem, inquit, hāc, quam multis in locis ſeuerè cōmendat. Sine fide.n. Deo placere nemo poteſt. Sed audi Paulum Tito pręcipientem, vt ſanam doctrinam doceat, quā nō in ſola

Tit. 2.

Doctrina Pauli.

fide cõtineri docet, vt vos vultis, ſed o-
pera cuiuſq; ætati & conditioni hoĩm,
apta, deſcribit, ac vt fidelib⁹ illis incul-
centur à Tito, præcipit. Et quis finis e-
orum operum ſit, ſtatim vt diximus
ſubijcit, vt doctrina Chriſti Dei orne-
tur. Bona enim opera fidei Chriſti or-
namenta ſunt, ijs fides exornatur ac il-
luſtratur, ſine his obſcura eſt, & in te-
nebris iacet. Et ne temerè videatur o-
pera illa & virtutes commendare, cur
Chriſtus in hunc mũdum venerit, cur
radios lucis ſuæ, & Dei bonitatis ĩ nos
effuderit, ſubijcit: Apparuit, inquiens,
gratia Dei ſaluatoris omnibus homi-
nib⁹ erudiens nos, vt abnegãtes impie
tatẽ, & ſecularia deſideria, ſobriè, & iu-
ſtè, & piè viuam⁹ in hoc ſeculo. Audis
q̃d Paulus dicat, quã cauſam aduentus
Chriſti ad nos afferat? Nõ tantũ ait eũ
veniſſe, & gratiã Dei in nos effudiſſe, vt
credam⁹, ſolãq; & nudã fidẽ, neglectis
operibus bonis, & fructu fidei, ſone-
mus, eiq; ſoli iuſtificationem & ſancti-
ficationẽ acceptã referam⁹, ſed vt nos
erudiret, vt nobis pſuaderet, vt impie-
tatẽ omniaq; illa idololatrarũ, in q̃bus

Nõ in ſola fide iuſtitia cõſiſtit.

vt in cœno volutabantur, ſcelera, & deſideria, quibus ad impietatem vrgerentur, non tantum relinquamus, ſed etiam abiuremus, nihilque nobis deinceps cum illis negocij fore, palam & cum deteſtatione eorum, profiteamur. Quod fieri ſancta Apoſtolica & Catholica Eccleſia, cuius princeps & caput Romanus Pontifex eſt, perpetuò ſeruari decreuit, voluitque, vt qui ex ſacro fonte abluerentur, & fidem ſuam in Chriſtum profiterentur, omnia ea deſideria, omnem impietatem, & diabolum authorem omnium ſcelerum deteſtarentur & abiurarēt. Cur ita? quia hanc voluntatem Dei & Chriſti fuiſſe, ex hoc & alijs pluribus locis Pauli cognouerunt. Et quoniam non ſatis eſt à malis recedere, impietatemque & ſceleſtos mores relinquere, niſi etiam ad meliora nos referamus, niſi ea, quæ Deus probat amplectamur & faciamus. Paulus ſtatim addidit: vt ſobriè & piè viuamus in hoc ſeculo. Quod & Dauid, vel potius idem Chriſtus, qui & in Paulo & in Dauid loquitur, docuit, cū diceret: Diſcede à malo, &

Nō redeūdū ad vitia.

Quando nos ipſos abnegamus.

Declina à malo & fac bonum.

Tit. 2.

Pſal. 36.

& fac bonum, Inquire pacem & persequere eam. Neque enim satis est, relinquere vias impietatis, nisi ingrediaris viã veritatis & pietatis, quæ te ad Christum deducat. Non laudatur arbor inde, quod malum non ferat fructum, sed quod nõ ferat bonum, damnatur. Non ferebat ficus illa fructum malum quam diximus patremfamilias terram suam occupare noluisse, & nisi fructũ intra annum vertentem proferret, exscindi eam, & in ignem mitti iussisse, hoc ipso damnata, quod bonum fructum non ferret. Hoc solo nomine alia illa in qua CHristus fructum bonũ non reperit, maledicta à CHristo exaruit, ignísque nutricula facta. Non igitur CHristus tantum deserere nos impietatem, & abominari incredulitatẽ voluit, sed etiam complecti pietatem, & vna cum fide recepta, opera pietatis exercere, piè ac sobriè, vt ait Paulus, nos viuere, & desideria carnis abnegare, charitatis opera frequentari, spiritu nõ carne agi, monet & præcipit; & quæ sint opera carnis, quæ fugienda & abijcienda censeat, qui fructus sint spiri- *Quæ arbor laudatur.*

tus, quos amplectamur, in quibus sanctificatio nostra consistat, quæ DEVS pater nos in filio suo corporaliter habitans, & voluit & docuit, exponit. Noluit enim Paulus captiosam suam doctrinam nobis relinquere, noluit nobis laqueos inijcere. Apertè explicauit officia veri discipuli CHRISTI. Primum docet impietatem & incredulitatem abnegandam, secularia desideria extinguenda, diabolū cum suis sceleribus abiurandum: deinde pietatem complectendam esse, hoc est, fide CHRISTI recepta fructus pietatis, bona opera quæ fides charitate armata proferet, exercere: piè, sobriè, & castè viuere præcipit, ac vt vno verbo dicā, malis relictis bene agere suadet: & vt hoc modo nos Christi esse probemus, hortatur: vt & ipse Christus fecit, cum diceret. Sic luceat lux vestra, vt homines videntes opera vestra bona, glorificent Deum patrem qui in cælis est. Non enim tantum voluit, vt mala nostra opera homines non videant; sed etiam vt bona videant, quæ admirati, gloriam DEI, cuius tales discipuli simus

Pauli aperta doctrina.

Tit. 2.

Matth. 5.

mus,in quibus nihil mali, omnia autem bona & præclara eluceant, DEVM & CHRISTVM magiſtrum gloria debita ornent, nec habeāt quid ex aduerſo reprehendant. Laudantur magiſtri,& verè magiſtri dicuntur eſſe,qui oſtendere poſſint quos docuerint, qui non ſolum barbariem à ſuis, quos inſtruendos literis humanioribus,& doctrina vtili ſuſciperent,depulerint verum vel maximè propterea,quod bonarum artium fructum, & vſum elucere, in eis videant quod honeſta eorum vita conſpiciatur. Quod ſi in illis qui huic mundo immerſi, artibus humanis incumbunt, non ſolum fuga viciorum, ſed etiam virtutum amor exquiritur.Multò magis in CHRISTI DEI & ſaluatoris noſtri diſcipulis, lux virtutum & pietatis,quæ in bonis operibus,pia, caſta, & ſobria vita reluceat,quæ ad gloriam DEO præſtandam impios adducat, exquiratur neceſſe eſt. Non laudatur puer qui præcepta artis Grammaticæ calleat,q differendi vias teneat, niſi emēdatè loquatur,niſi aptè,copiosè, &

Qui magiſtri laudantur.

Qui puer laudari mereatur.

eleganter de omnibus rebus in quæstionem vocatis, disserat. Non potest laudari discipulus Christi, quod tantum credat, quod se Christianum profitetur, nisi lux bonorum operum in eo eluceat, nisi ea quę Christus docuit, quę Apostoli inculcarunt, opera pietatis & charitatis, siue fidei per dilectionem operantis, exerceat, & opere bono fidem suam & præcepta Christi confirmet, & verum discipulum præceptorumq; eius obseruantem & peritum, rectè viuendo, opera bona assiduè exercendo, se esse probet. Et quoniam audisti causam Christi ad nos aduentus, & doctrinæ eius rationem, quę premia eius doctrinę, & exercendorum bonorum operum, quæ nobis pręcipit, sint, quid deinceps dicat, audiamus. Expectantes, inquit Paulus, beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri IESV Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Excutiamus singula Pauli quę hoc loco rettuli verba,

Paulus quid promittat. Tit. 2.

ba,& quid doceant, quid promittant, in quem scopum ferantur, examinemus. Primum abnegare nos omnem impietatem deponere, & piè sobrieq; viuere, bonis operibus intentos esse debere, docet Paulus. Et ne grauemur, ne laborem qui molestus ijs qui desideria carnis sectantur esse soleat, fugiamus, premijs demonstratis & propositis, nos ad molestias laboremque illum perferendum, excitat. Molesta quidem est virtus, sed premia proposita eam molestiam tollunt. Quæ igitur premia Paulus bonorum operum, & sobriæ vitæ proposita esse doceat? Primum nos in molestijs illis quas pietas pariat, cogitare iubet, aduentum Christi IESV in iudicium, in quo vnicuiq; redditurus est premia iuxta opera sua, & spem premiorum, quæ bona opera piam & sobriam vitam sequatur, ante oculos nostros ponit, spemq; certam & indubitatam premiorum eorũ nobis inculcat. Qua exciti, bene agere, pietatem colere, Christum sequi non intermittamus. Ait igitur: Expectantes beatam spem. Quæ est illa beata spes,

Doctrina Pauli.

quam Paul⁹ expectare nos iubet? quod præmium vita beata, regnum cæleste, ad quod Christus nos vocat dicens: Venite benedicti patris mei, possidete regnum ab initio mūdi vobis paratum. Quid, leuéne præmium hoc est & contemnendum? Vitam æternam proponit nobis Christus & Paulus, de qua Philosophorum scholæ nunquam loqui cessant, quam expetunt. Cuius consequendæ rationes multiplices & infinitas peruestigant, ac suis monstrant, in qua vna summum illud bonum, cuius causa homo nasceretur, consistere aiunt. Cuius spe, suos ad honestas viuēdi rationes, résque magnas, arduas & difficiles agendas, excitant, nullumque laborem, nullas molestias, nulla pericula propter id refugienda docēt. Hunc vnum finem hominis esse volunt, in quem qui puenerit, quasi è fluctibus maris in portum delatus, extra omnem periculi metum tutus ac beatus acquiescat. Quod si gentes quæ ignorant Deum, & in tenebris perpetuis versantur, ī illa caligine videre potẽrunt, & ad vitam beatam, summumq;
suum

ſuum illud bonum, cuius ſe natos cauſa putent cōſequendā virtute, & rectè factis opus eſſe indicant, neminiq́; vitā beatam cōtingere, niſi poſt multos & arduos labores, poſt exercitia virtutum egregiaq́; opera doceant. Miror vos hoēs acutos, qui in Chriſti luce viuitis, q arcana Dei ſoli (ſi Chriſto placet) tenetis, qui Chriſtum bonis operib⁹ regnū cœleſte tribuentē auditis, vel non videre: vel cū videatis veritati aduerſari, & tenebris mendaciorum veſtrorum lucē eius inumbrare, ac apud imperitos, & ventri libidiniq́; deditos homines, ei illudere audetis: fingitis fidē ocioſam nō Chriſti, ſed porci neſcio cui⁹ de grege Epicuri filiolam, voluptatib⁹, luxui lenocinijs deditā, auarā, rapacē, furentē, bella & turbas cientem, fraternoq́; ſanguine madentē, imperia legittima auerſantē, bonis operib⁹ & caſtę vitę inimicā. Ex fructibus arborē Chriſtus cognoſci docuit. Ingrediamur igitur vineā iſtā veſtrā, q̃ ſolā Chriſtū plantaſſe aſſeritis: videam⁹ arborē iſtam veſtrā, quos ꝓtulerit fruct⁹, Non alius certè reperietur, quam ille

Aduerſarij quid ſibi arrogent.

Fides aduerſariorū quæ.

quem dixi, adulteria, libidines à natura auersas, rationi aduersas, cędes, rapinas, turbas, magistratus legitimi contemptum, ebrietates, commessationes, bella ciuilia, & aliena rapiendi studium. Satis dicitis esse, credere, nihil interesse rectè an sceleratè viuas, modò rectè credas, Christum pro te passum, Christum pro te satisfecisse per solam te fidem Christi agnosci. Fide placere Deo, fide sola te iustificari, peccatum nullum tibi imputari, opera bona pannum esse menstruatæ, & cætera infinita, quæ vos sine metu Dei, & pudore hominum, concrepatis, planeque Christo, & suis Apostolis doctrina eorum inuertenda, & libidini vestræ aptanda illuditis. Dedit quidem Christus semetipsum pro nobis, mortuus est pro nobis, sed non propterea,
Rom. 5.
vt nos in sceleribus & libidinum cœno volutemur. Non vt cædes faciamus, bella excitemus, aliena impunè & sine pudore rapiamus, cęteraque Deo aduersa, Sathanæ grata facinora patremus, non vt secundum desideria carnis viuamus, sed vt fide in Christum accepta,
Quid postulat à suis Christus.

ea, mortificemus, ac flammas eorum *Rom. 6.*
extinguamus. Debitores ſimus non
carni, inquit Paulus, Cur non carni?
Quia qui ſecundum carnem viuunt,
ad vitam non perueniunt. Si enim, inquit
idem, ſecũdum carnem vixeritis,
morte moriemini: ſi autem ſpiritu facta
carnis mortificaueritis, viuetis.
Quis quæſo facta carnis mortificat? *Quis carnis*
Num ſola fides? num ſola veſtra inanis *opera cohibet*
operum fiducia? Non equidem: Caſtigo,
inquit Paulus, corpus meum, & in
ſeruitutem redigo, ne forte cùm alijs
prædicauerim, ipſe improbus efficiar.
Quomodo caſtigat? Numnam ſola fide *1. Cor. 9.*
Paulus? ne in fide reprobus fieret
corpori ſuo frenos inijciat? Non erat
in fide reprobus, non ſpiritum in quo
fides ſubſiſtit, caſtigat, ſed corpus, ne
deſiderijs huius mundi auferatur, & ſe
in ſcopulos reprobos, & reprehenſioni
obnoxios deferat. Quomodo autem
caſtigauerit corpus ſuum, obſcurum *Paulus quomodo mortificauerit mẽbra carnis ſuæ.*
non eſt, ex illis, quæ de illo ſuperius
retulimus. Iuſtificari vos fide contenditis,
rectè: At fide illa quæ ſpiritu
agitur, non quæ deſideria carnis ſequitur.

tur. Quam qui ſequuntur, Deo placere non poſſunt. In illis iuſtificatio ſedem ſuam poſuit, qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum. Dedit CHRISTVS ſemetipſum pro nobis. Cur quæſo? Vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem. Si ille mundauit nos ab omni iniquitate, ſi mundauit à peccatis: Quomodo tu doces, ſolam fidem abſque operibus bonis, quæ emundati fructus hominis ſunt, placere DEO? quomodo ſolam fidem habentes, & ad cœnum peccatorum vt ſues redeuntes, iuſtos & gratos apud Deum eſſe contendis? cùm CHriſtus te proptereà emundauit, & proptereà ab illa ſeruitute ſcelerum liberauit, vt ſis apud illum acceptabilis, non ſolùm credendo, quod & dæmones faciunt, ſed etiam mundum te ab omni inquinamento peccatorum præſtando, ac bona opera ſectando. Populum, inquit, redemit ſibi acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Vides qd Paul⁹ doceat: Primũ exponit Chriſti miſericordiam in nos, pro

Tit. 2.

Cur Chriſtus mundauit ſibi populum.

Populus acceptabilis Deo.

pro quibus femetipfum dedit, vt qui ferui peccati & defideriorum mundi, mancipiaque Sathanæ, & hoftes eius odio pleni fuerimus, fuo fanguine redemit & emundauit, vt deinceps populus apud fe acceptus & gratiffimus effem[9]. Deinde fubijcit quomodo grati & accepti illi efficiamur, & cur pro nobis feipfum tradiderit? vt fimus inquit, popul[9] fuus. Quod ne putes ꝓptereà tātū quod credamus, fed etiam quod opera bona fectemur: addit, fectatorem bonorum operum. Et ne cafu ea verba fibi excidiffe putes, concludit. Hæc loquere inquiens, & exhortare, & argue cū omni imperio, nemo te cōtemnat dicentem & præcipientē fectari bona opera. At vos, fi quis ea cōmendet, fi neceffaria ad vitam confequēdam doceat, fi in Chrifti difcipulo ea requirat, nō folū eum contemnatis, fed etiam impetum in eum faciatis, Papiftica figmēta, & fcholafticorum Sophifmata effe clamatis, pannum menftruatæ appellatis opa pietatis, & ad alia diuerticula cōfugitis, vt quos femel veftra arte cępiftis, in errore & defide-

Pauli præceptum.

rijs

rijs carnis detineatis. Quos ad bona opera, quorum finis est gloria Dei, prouocare debeatis, illud cùm Apostolo dicentes: Consideremus inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operum, vt videntes ea homines, glorificent patrem nostrum qui in cœlis est: conuersatio enim nostra bona, nomen Dei nostri & IESV Christi, apud gentes & Iudæos & Saracenos, commendat, neque de nobis vt de malefactoribus loquantur, prohibet. Quod Petrus cùm videret, in hæc verba prorupit: Conuersationem vestram inter gentes habētes bonam, vt in eo quod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Sed & Christus hoc non tacuit, luci opera bona cōtulit, gloriam Dei in eis consistere docuit: Sic, inquiens, Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Deum patrem vestrū qui in cœlis est. Opera bona nostra CHristus vocat, ijs excitari homines ait, ad gloriam dandam Deo: vos autem dici-

Heb 10.

Conuersationis bonæ fructus.

1. Pet. 2.

Matth. 5.

citis, operum doctrinam obſcurare gloriam Dei, obſcurare magnitudinem miſericordiæ eius, & gratiam eius eleuare. Aſſeritis gratos nos iuſtificatos, gratis ſaluari, confugitis ad Pauli illa: Gratia Dei ſaluati ſumus, non ex nobis, donum Dei eſt, ne quis glorietur. Cùm quo animo Paulus illa protulerit, in quibus operib⁹ gloriari nos prohibeat, vel non videtis, vel videtis quidem, ſed contra conſcientiam veſtram, veritatem in tenebris detinetis veſtris. Opera legis in quibus Iudęi gloriantur, excluſit Paulus, non opera charitatis, non opera fidei per dilectionem operantis: Nihil eſſe circunciſionem, nihil præputium apud CHriſtum. Non legem Moyſi, victimaſque illas & cœremonias, quę vmbra erant, futurorū bonorū, ſed fidem non otioſam iſtam veſtram, verùm noſtram illam, quæ per dilectionem operatur, nos iuſtificare docet. Fidei fructus per dilectionem operantis, & bona opera cōmendat Paulus. Ijs iuſtificationem deberi, ijs vitam, non præputio gentium ſuperbarum, non cœremonijs

Gratias ſaluari quo ſenſu Paulus dixit.

nijs

nijs Iudaicis. Pietatis opera lucem vocat CHriſtus, quam lucere coram hominibus vult. Cur ita? vt inde gloria Dei patris qui in cœlis eſt, illuſtretur. Neque alia certior ratio eſt, ſecernendi Chriſti diſcipulos ab aliorum magiſtrorum alumnis, quam opera bona, quæ fides charitate armata operatur, & tanquam arbor bona fructus bonos & ſuaues profundit. Hoc modo Petrus CHriſti diſcipulos agnoſci iudicauit, hancq; certiſſimam teſſeram militū Chriſti eſſe voluit, cū ait: Quapropter fratres magis ſatagite, vt per bona opera, certam veſtram vocationem & electionem faciatis: Hæc enim facientes non peccabitis, aliquādo opera bona pietatis, & veræ fidei argumentum ſunt. Hoc eodem modo Paulus, mulieres ſuam pietatem teſtatam relinquere apud omnes voluit; hoc vno modo Chriſti diſcipulos ab alijs ſecernit, quod inquit decet mulieres ꝓmittentes, pietatem, bona per opera. Nā vt opera carnis, fornicatio immunditia, impudentia, luxuria, & alia multa impietatis. & prophanæ familiæ ſigna

Opera bona fidelium gloriam Dei illuſtrant.

Petrus quid doceat.

Opera argumentū fidei.

Gal. 5.

na ſunt: Ita opera bona, pietatis verè, & CHriſtiani hominis argumentum ſunt. Tolle opera bona, nullū veſt giū pietatis exſtabit, nulla ſigna fidei in corde tuo latētis apparebunt, nullum diſcrimen inter te, Iudæum, gentilem, & Saracenum erit, nulla Deo gloria ob tuā latētem in te fidem. Niſi opera bona quę oēs homines videant, quę vt lumen Solis in oculis eorum verſentur, ac aciem eorum perſtringant, protulerint foras, dabitur. Si igitur bona opera gloriam Dei illuſtrant ſi gentes ad veritatem agnoſcendam, & DEO gratias agendas, qui tantam virtutem hominibus ſuis dederit adducunt? Qua fronte audes dicere, opera bona nihil eſſe, nec aliter ea ſordeſcere in cōſpectu Dei, quam ſordeſcat pann⁹ menſtruatæ? Quomodo gratiæ & miſericordiæ Dei magnitudinem obſcurāt, cū Chriſtus ea lucere velit Non ob aliā cauſam, quam vt homines videntes ea ad gloriam Deo dādam, gratiaſque ei agendas excitentur, ad veritatis Deiq; veri cognitionē adducantur. Sublatis operib⁹ bonis, obſcuratur gloria Dei,

maledicitur Christus inter gentes propter nostra mala opera, blasphematur nomen Dei sanctum propter nos, vitiaque nostra. Quod ne blasphemetur per bona opera, satagendũ est. Vt Christus & Deus pater inter gentes glorificetur, fides nostra in bonis operibus luceat, necesse est. Per bona opera vita æterna quærenda. Quale opus cuiusque fuerit, tale premium consequitur. Omnes nos manifestari oportet ante

Tribunal Christi.

tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue

2. Cor. 5.

bonum siue malum. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æter-

Opera carnis Gal. 5.

nam. Quid caro seminat? Opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, emulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, commessationes & ijs similia, inquit Paulus, quorum stipendium mors est, ignisque æternus qui cuiusque opus, quale sit, ꝓbabit. Spiritus autem quid prosemi-

nat?

nat? quos fructus profert? quod ſtipendium ſit eorum, qui ſpiritu Dei aguntur. Fructus, inquit Paulus, ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Hos fructus profert ſpiritus, inde bona opera profunduntur, quorum merces eſt vita æterna, & regnum illud ab initio nobis mundi paratum, ad quod CHriſti voce illa vocemur, Venite benedicti patris mei. His propoſita eſt merces illa copioſa in cœlis, de qua Chriſtus: Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. In ijs cuſtodiēdis & exercēdis retributio multa. Qui bona egerūt, inquit CHriſtus, ibūt in vitā æternā, qui verò mala in ignē æternū diabolo & angelis eius paratum, eiuſdem voce mittuntur. Et tu negas premia bonis operibus propoſita? nullius momenti apud Deum ea eſſe contendis? ſoli fidei omnia tribuis? cùm nullum op⁹ bonum inueniatur, quod ſuam mercedem apud DEVM non habeat? Audi enim quid CHRISTVS dicat. Quicunque potum dede-

Fructus ſpiritus.

Matth. 5.

Operum bonorum vis.

rit vni ex minimis istis calicem aquæ
Matth. 10. frigidæ tantum in nomine discipuli:
Amen dico vobis, non perdet merce-
1. Cor. 3. dem suam. Vnusquisque, inquit Paulus, propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Non caret calix aquę frigidę sitienti datus, in nomine etiam discipuli, mercede. Qui rece-
Matth. 10. pit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetę accipiet, & qui recepit iustum in nomine iusti, mercedē iusti accipit. Si Deo opera bona curæ non sunt, si sunt in conspectu eius sordida, cur CHristus mercedem illis etiam minimis, etiam non in nomine suo, sed in nomine discipuli, aut iusti, officijs factis, mercedem dignam apud Deum patrem propositam esse pronū ciat: si sola fides omnia occupat: si soli fidei premia debentur: cur calix etiam frigidæ aquæ sitienti datus, gratus & dulcis Deo sit, cur ei premium & merces proposita esse dicitur? Si opera nihil sunt, cur virgines fatuæ damnātur? cur à sponso negantur, non fides illis
Matth. 25. defuit: surrexerunt media nocte, expectarunt venientem, crediderunt ver-
bo

bo sponsi ad nuptias æternas se vocanti, habebant in manib⁹ lampades, quibus fides designatur à CHristo, sed non habebat oleum, extincta erat lux operum, quæ lucere debebat in eis. Sine fide opera, oleum absque lampade, fides absque operibus, lampas sine oleo, nec oleū sine lampade, nec lampas absque oleo lucet. Lampadi vt lucem præstet, oleum quod ignem nutriat, infundas necesse est; alterum absque altero in tenebris delitescit, nullāq; lucem effundit. Cur epulo diues ille damnatur? cur in flammam conijcitur? Non propter neglectam fidem, sed propter opera misericordiæ in Lazarum morbis oppressum, neglecta. Et Lazarus & diues fideles erant, inter Iudæos Iudæi ipsi versabantur, legē vterque nouerat, quæ Moyses docuit vera esse credebant; Cur igitur alter damnatur, & in flammam mittitur, alter in sinum Abrahę fertur? Quoniā opera varia, premiū diuersum cōsequitur. Premia pietatis in sinu Abrahæ sunt: impietatis & neglectæ charitatis, cibus egeno & ęgro negat⁹, merces, flamma est. Luc. 16.

Qui bona egerunt, ibunt in vitam ęternam, qui mala in ignem æternum, & in tenebras exteriores, vbi ſit fletus & ſtridor dentium. Neque ille infidelis erat, qui vocatus ad nuptias male veſtitus venit, qui accubuit menſę domini, qui tamen: quod veſtem nuptijs Chriſti aptam non induerit, ligatis manib⁹ ac pedibus in tenebras exteriores truditur. Quid veſtis eſt, niſi opera bona? & officia charitatis? Sed pluribus agimus, quàm rei veritas & lumen ipſum oculos noſtros vltrò feriens, poſtulat. Si bona opera neglecta damnantur, & maledictionem afferunt? qui fieri poteſt, vt præſtita non mereantur premia? vt non iuſtos nos coram Deo faciant? Benedicti patris Dei vocantur à Chriſto, qui officia fratribus ſuis pręſtiterunt, regnumq́ue cœleſte accipiunt. Qui verò eadem illa officia infirmis, vagis, eſurientibus, aut negarunt aut neglexerunt, maledicti pronunciantur, & ad ignis ſupplicia æterna damnantur. Quæ cùm audias ex ipſius Chriſti ore, audes tamen opera bona conuellere? audes omnem honorem

Matth. 22.

iuſti-

iustificationis & premia eis detrahere?& CHRISTO cōcionanti de premijs operum aduersari, lucem Soli auferas facilius quàm Christi verborum veritatem adumbres. Apertè Christus docet, quam grata sint & apud se, & apud patrem opera bona, quæ premia eis proponantur. Sed neque vos veritate, ad cuius lucem oculi temeritatis vestræ caligant, radijsque eius perstringantur, victi, continere vos potestis, quin ea quæ operibus bonis debeantur, confiteamini. Vestra sunt hæc quæ subijciam, quæ qua fide & integritate alibi bona opera damnatis, facilè docent. Obrepit veritas nolentibus, & sua se luce, nube etiam mendacij tecta prodit, detinerique perpetuò in tenebris non potest. Non potuit veritas in vestris tenebris latere, ore vestro se prodidit, in epistola Pauli ad Titum, dum in ea expositione, quam vos tum Catholicam, tum Ecclesiasticam, tum bibliothecam expositionem noui testamenti appellastis, in quam vt in sentinam omnia genera conuitiorum vestrorum, & impudentiæ vestrę, *Aduersariorum de quibus bonus sententia.*

calumniarumque in Pontificem Romanum, ac omnes sanctos patres virus omne infudistis, verba illa Pauli ad Titum exponētes, in hæc verba erumpitis: BEZA, Liquet autē ex hoc loco, quod inobediētia seu infidelitas, fons sit omnium scelerum. Rursus autem qđ fides origo sit omniū virtutum, & quod factis non verbis tantum præstāda sit pietas. M. Si ergo Dei filios, Christi consortes nos probare voluerimus fructibus, id quidem Deo gratis exprimamus oportet: Neque enim satis est dicere, Domine domine, nisi eius voluntatem fecerimus. Nam quemadmodum aureum frenum meliorem non facit equum, etiam qualibuscunq; alijs phaleris mangonizetur; ita nec vociferatio & clamor, & quantumcūque ingens de Deo loquacitas Christianum efficit sed fides quæ per charitatem operatur: & ad illa verba ad omne opus reprobi sic infertis. A. Vbi nulla est fides, nullus Dei timor, nulla conscientiæ puritas, illic nec opus bonum esse potest. P. Quisquis enim est, quicunque verbo DEI neglecto,

quod

quod ore iactat, impiè viuit sine fide peccatum est, & sine fide impossibile est Deo placere, nec potest arbor mala bonos fructus facere, ergo hipocrita est, quicunque verbo DEI neglecto, quod ore iactat impiè viuit. Hæc vestra sunt Caluine, quibus apertè vestram illam, quam ante retuli papistarum, quos omnium superstitionum defensores dixistis, reprehensionem reprehenditis, & in veritatem veritatis vi coacti aliquando erumpitis, ac opera cum fide ita coniungitis, vt ne fides sine illis apud Deum, nec illa sine fide consistere queant, hipocritamque esse pronunciatis, qui fidem & verbum Dei iactans ore, impiè viuat, cùm fides non scelerum, sed virtutum omnium sit fons, & operibus qualis sit demonstretur. Neque igitur opera absque fide grata Deo sunt, neque fides absque operibus vitam æternam præstat. Vtrunque horum inter se coniunguntur & coniurant, vt quidam ait: Amice, vt fides operum bonorum fundamentum & parens: ita sine operibus bonis fides mortua est,

Veritatis vi

Fides fons.

inquit Iacobus, vt corpus absque spiritu & anima vegetante. Si opera damnatis, & à fide aliena esse decernitis, fides etiam damnāda & abijcienda. Aut si fidei tantum tribuitis, opera certè bona damnare non potestis, cùm fides origo & fons sit omniū virtutum & operum bonorum, quod nō solùm vt vos nunc, ita Ecclesia Catholica semper & constanter asseruit, quę fidē charitate armatam, semper pia opera exercere docuit. Quæ si non proferet, si otiosa maneret, non vitæ sed mortis, non iustitiæ sed damnationis ministra & causa esset, & cum arbore fruct⁹ bonos non ferente exscinderetur, ac in ignem mitteretur.

Fides origo virtutum.

Quando fides absq; operibus iustos homines reddat, quando absq; eis mortua dicatur.

CAP. XXIII.

NEque illa quæ vos in Apologia Augustanæ Confessionis vestræ cōgeritis, tum Paulo, tum aliorum de fide sola iustificante, hanc sententiam quam Ecclesia probauit de fide & operibus, & in quam vos inuiti, & reluctātes veritate vrgente: interdum descen-

di-

ditis, infirmare possunt. Neque enim spiritus sanctus vnde illa profecta sunt, sibi aduersus esse potuit. Idem spirit9 in Paulo loquitur, cum sola fide nos iustificari docet, idem cum fidem per dilectionem operantẽ laudat, & opera bona nobis commendat. Non est Christus sibi ipsi aduersus, non pugnant secum discipuli eius: idem docent. idem semper sentiunt: Idem Prophetæ, idem patres sancti semper senserunt, vna & consentiens est omnium eorum & Ecclesiæ catholicæ doctrina. *Spiritus Sanctus non est sibi aduersus.* Nam quod Pauli testimonia, & alios sacræ scripturæ locos pro fide vestra sola exclusis ab ea operibus, producetis: minime aduersa ijs testimonijs scriptura, quæ nos pro operibus bonis stabiliendis eorumque honore & authoritate asseranda cum Ecclesia Catholica afferimus sunt, eundem scopum illa omnia habent, in eundem finem feruntur. Quæ etsi non solum diuersa, verumetiam aduersa docere videantur, id tamen totum nihil est. Si quis consilium & Pauli & aliorum inspiciat, est cur Paulus interdum fidei soli iu-

ſtificationem, vitamque noſtram operibus excluſis ab eo munere & officio nobis prçſtando tribuat. Eſt itē cur fidē abſq; operibus & idē Paulus & Iacobus mortuā appellet, curq; tantoperè in Chriſti diſcipulis opera bona exquirat. Quod diſtinctione adhibita planū fuerit: eſt enim cū ſola iuſtos hoēs abſq; vllis operibus reddat: eſt cū nihil aliud à nobis præter eā, vt Deo grati & accepti ſim⁹, exquiratur. Vnde illæ voces & teſtimonia Pauli, quas vos vſurpari pro veſtra ſententia firmanda, Euangelij noui authores diximus, & retulimus. Eſt item quando fides abſque operib⁹ bonis, non iuſticiæ ſed mortis miniſtra eſt, quando non vitā ſed mortem generet, quando non gratum ſed abominabilem Deo reddat, quā Iacobus mortuam vocauit, Paulus fictam, qualis eſt eorum, qui etſi verbum Dei bonum, virtuteſq; ſeculi venturi cognouerint, guſtauerint donū cæleſte, & illuminati ſint, nihilominus tamen in vetere fermento permanēt, deſiderio mūdi feruntur, & vt ſues ad volutabra ſua, caneſq; ad vomitū redeunt, q

Fides ficta & mortua.

2.Pet.2.

dicunt

dicunt, domine domine, & non faciũt voluntatem eius, qui ore confitentur, quod operibus abnegant, in quibus fides vt semen super petram iactum, radices agere non potest: aut si egerit, spinis viciorum, & mundi desideriorum suffocatur, quæ non fructus eos qui ab ea expectantur, sed spinas & tribulos profert viciorum, & maledictioni cōbustioniq; obnoxia est. Sed & illa quæ charitate caret, quæ non per dilectionem operatur, quæ fratrem odit, quæ quamuis se dicat nosse Deum, & putat se in luce versari, in tenebris tamen est, quæ non solum non reddit iustum coram Deo, sed etiam grauiter accusat & damnat. Sed vt hæc explicatiora, & plane oculis subiecta videantur, iustificationis genera subijantur.

Lucæ 6.

1. Ioan. 2.

Triplicem esse iustificationem

CAP. XXIIII.

TRriplex igitur est iustificatio. Prima est ea, per q̃ infidelis & alienus ab Ecclesia per fidem & Sacramenta in Christo regeneratur, & ex impio fit piꝰ & ex iniusto iustus, ex hoste amicus, ex

Prima ratio iustificationis.

ſeruo Sathenæ, filius & hæres Dei, coheres autem Chriſti pronunciatur, ac in numerum filiorũ Dei recipitur, ciuitatiq; Dei & Chriſti inſeritur, quod momento fit & abſq; vllis meritis ope rum:ad hanc enim iuſticiæ rationem aliud nihil præter fidem à nobis exigitur, gratia enim ſola Dei, hanc conſequimur. Gratis nobis datur, gratis vocamur, qđ Paulus ſatis clarè teſtatur, dum monet Epheſeos, ne glorientur. Gratia D.E.I, inquiens, ſaluati ſumus, non ex nobis, donum Dei eſt, ne quis glorietur. Si donum Dei eſt, nõ igitur propter opera quæ fecimus nos, non propter vlla noſtra merita, non ex operib⁹ iuſti ſumus. Nam ſi ex nobis ſaluaremur, gratia Dei non eſſet gratia, ſed merces debita noſtris operibus & meritis. Hanc Paulus iuſtificationẽ intellexit cũ diceret. Arbitramur hominẽ iuſtificari per fidem abſq; operibus. eſt enim hæc iuſticia noſtra purum & putum donum Dei, non ex operib⁹ enim iuſticiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundũ miſericordiã Dei ſaluos nos fecit chriſtus Ieſus, qui omnibus qui credunt in ſe,

In baptiſmo præter fidem nihil exigi.

Epheſ. 2.

in se, potestatem dedit filios Dei fieri, *Ioan. 1.* cuius liuore sanati sumus, & sanguine à peccatis nostris abluti. Nihil aliud vt iam diximus à nobis postulatur, vt *Esai. 53.* hanc iusticiam consequamur, quam fides in Christum Iesum. Si aduersarij ea quæ adferunt testimonia ex scriptura sacra, & quæ antè retulimus de hoc genere iustificationis accipiendum esse contenderent, non esset qui sensum eorum non probaret. Sola enim fide ex impijs & idolatris iusti efficimur, *Aduersariorum de fide quando sententia vera.* nullis operibus requisitis, hæc enim iusticia nostra & salus nostra ex fide, vt à fonte incipit & promanat, hoc est premium vitę nostrę & iusticiæ nostrę fundamentum, super quo cetera omnia extruuntur. Quod fundamentum nisi posueris, aut negligenter posueris, nihil extruere deinceps poteris, quicquid superstrixeris ruet. Super hoc fundamento pax illa & fædus æternum recumbit, de quo Paulus ait. Iustificati ex fide, pacem habemus ad DEVM. *Rom. 5.* Sublata fide pax non erit nobis cum Deo: sine fide enim illi nemo placere potest, sed quod sola fide vitam æternam

nam operibus bonis neglectis in renatis & in Christi sortem gratis vocatis, pariat, solaque ei parandæ satis sit. Nūquam Ecclesia sancta & Catholica, numineque spiritus inspirati patres concesserunt. Neq; .n. sequitur, si opera fidē non præcedant, & vt ex impio quis pius & iustus fiat, nihil subsidij fidei afferunt, vt eam non sequantur, vt illi in parienda vita æterna non assistant, cū fides vera & charitate instructa sēper operetur, ac in operibus reluceat. Sed

Secunda iustitiæ ratio. hæc posterius altera iusticiæ ratio est, cum illa prima, quam ex fide per baptismi Sacramentum consecuti sumus, per peccatū iusticia amissa, per pœnitētiā recuperatur, ad quam nos Ioannes tanq̄ ad tabulā naufragio vitæ facto apprehendendā hortatur, cum ait: Filioli mei scribo vobis, non vt peccetis, sed

1. Ioan. 2. etsi qs peccauerit aduocatum habem⁹ Iesum Christum, qui est propiciatio nostra pro peccatis nostris, ad pænitentiam enim nos hortatur Ioannes. Et si

Christus aduocatus. peccauerimus, vt ad Christum aduocatum nostrū cum lachrymis refugiamus, monet, qui patrē oret, vt nobis

iterum

iterum Sathanæ laqueis captis ignoſcat. Ad quam pœnitentiam Simonem etiam hortatus eſt Petrus dicens : Pœnitentiam age ab hac nequitia,& roga Deum,ſi forte remittatur tibi. Iuſtificatus erat Simon Magus per fidem in Chriſto Ieſu, crediderat & baptizatus erat à Philippo inter Chriſti diſcipulos numerabatur, à qua iuſtitia ob eam nequiciam, quam corde conceptam oblata Petro pecunia, vt ſibi venderet donum ſpiritus ſancti, confeſſus eſt, excidit,& ex diſcipulo Chriſti, alter Iudas, ex filio Dei, mancipium Sathanæ, ex iuſto iniquus factus, indignuſque ſorte illa ad quam vocatus erat, pronunciatus, Non eſt, inquit Petrus, tibi ſors in vocatione iſta. Exciderat à ſorte Chriſti, ob ſuam nequiciam & ſcel⁹ illud, quod ab eo nomen accepit Simoniæ hic perditus Simon. Quam ſortem ſi recuperare vellet, ſi iterum vnde ſua culpa exciderat redire cuperet, conſilium Petrus illi dat, vt pænitentiã agat, ſcelus admiſſũ cum lachrymis & fletu, ieiunio, elemoſynis, depcetur & ita iterũ iuſt⁹ apud Deũ fiat, ac non

Act. 8.

Simones non habent ſortẽ. in vocatione Chriſti.

ſolum

ſolum hunc Petrus ad pænitentiã hortatus, verum etiam turbam illam, quæ Christo mortem intulerat, & quem abnegauerat, vt idem faceret monuit. Nam cum illi ex eius ſermone ſuum errorem agnoſcerent, & ſcelus admiſſum confiterentur, quidque facto opus eſſet conſulerent, Petrus naufragij illius eorum, quod abnegato Christo quem præceptorem audierant, in quẽ crediderant, feciſſent, reſtaurandi rationem hanc ſolam & vnicam eſſe demonſtrat, vt iterum ad Chriſtum redeant, qui ſolus vita & iuſticia eorum eſſet, vtque iterum iuſti pronunciari mereantur, in nomine eius baptizentur, monet. Neque enim ſimpliciter vt ante ad Chriſtum venire poterant, ſed cum pænitentia, lachrimis, & fletu, ſceleris admiſſi. Audiuit turba illa docentem Chriſtum, probauit doctrinam eius, admirabatur ſigna & prodigia, confitebatur Chriſtum eſſe. At cum eſſet captus, cum morti addiceretur, non amplius Chriſtum, ſed impoſtorem & impium in DEVM mutato animo, & abiecta fide, eum eſſe cũ prin-

Petrus lapſus quomodo conſulit.

cipi-

cipibus sacerdotum pronunciauit, & vt crucifigeretur clamauit. Idem illi, qui & verbo eius & pane in desertis locis pascebantur, qui trans mare eum sequebantur, qui eum esse qui venturus erat, Prophetam confitebantur, authores mortis eius fuerunt. Quo scelere admisso, iusticia illa quã sine vllis meritis per solam fidem in eum consecuti erant, exciderant. Ad quam vt redeant Petrus hortatur, & quomodo redeant, docet pœnitentiam vt agant, errorem & parricidium suum condemnent, & abominentur, & in nomine Iesu baptizentur: quod si facerent, iterum iusti in conspectu Dei pronunciarentur, ab illis qui Christum nunquã nouerunt, qui primum ad eum venirent, nihil præter fidem exposcebatur Crede, inquit Christus tantum & saluus eris. At qui donum Dei degustassent, qui illuminati essent, iterum in tenebras peccati se immerserint, qui naufragium in fide fecerint, fidei suæ vocationisque fructum dignum non fecerint, sceleribus se contaminauerint, redditus, nonnisi pœnitentia adhibita, &

Matt.4.

Auarii in fide naufragium faciunt.

tæ,& eo modo vt Ecclesia docet acta, non datur. Pænitentiam age à tua nequicia, audit statim præuaricator ille, si vnde excidisti, locū in Ecclesia Christi, recuperare, si iustus pronunciari, & CHRISTI iterum discipulus vocari vis. Et hoc est secundum genus iustificationis nostræ, in quo constituendo, non sola fides requiritur, sed etiam præter condemnationem sceleris, & detestationem peccati admissi, orationes ardentes, & eleæmosinæ misericordiáque in egenos & afflictos qua peccata redimuntur, & tanquam ignis aqua extinguntur, necessario exquiritur. Cui iustificationi constituendæ, Sacramentum illud quod Pœnitentiæ vocatur instrumentum est, vt illius prioris Baptismus. Est tertia ratio iusticiæ nostræ, qua ex dono iusticiæ nobis iufuso & communicato, iustè operamur, DEI voluntati paremus, & ad eius imaginem paulatim renouamur, de qua iusticia Ioannes dixit: Qui iustus est iustificetur adhuc, & Iacobus, vides Abraham ex operibus iustificatum esse non ex fide tan-

In secundo genere iustificationis, nō est satis credere.

Pænitentia secundæ iustificationis causa.

Tertia ratio iusticiæ, opera bona.

Apoc. 22.
Iac. 2.

tantum. Non enim tantum Abraham habitus eſt iuſtus apud DE V M, quod crediderit verbis & prouiſioni diuinæ, ſed etiam quod iubente D E O, filium ſibi offerri obtemperauerit, ſtatimque vt iuſſus ſit, filium Iſaac D E O immolauerit, fidemque ſuam corde concluſam, opere ipſo demonſtrauerit, & veram non fictam fuiſſe comprobauerit. Ad quod genus iuſtificationis ea quæ nos contra aduerſarios, pro operum dignitate & premijs attulim⁹, pertinerent. Nam vt ille ſcripturæ primo generi iuſtificationis conueniunt: ita ea quæ de operibus dicuntur, huic tertio apta ſunt. Quo fundamento conſtituto, & quæ Euangelici pro ſola fide afferunt vera erunt, & quæ nos illis obiecimus, non erunt aduerſa illis, cũ illa ad iuſtificationem illam propriè referantur, qua ex impio & Chriſti ignaro, quis iuſtus fit. Hæc verò noſtra ad eam quam tertio loco poſuim⁹ pertineant iuſtificationem, qua iuſtificati ex fide & dono DEI magis ac magis per incrementa virtutum & bo-

Scriptura qua vtuntur aduerſarij, cui rationi iuſtificationis conuenit.

Tertia ratio iuſtificationis vnde dependeat.

& bonorum illorum operum, quæ homines videntes, glorificant Deum patrem qui in cœlis est, iusti fiunt, habet enim fides sua incrementa, est in alijs maior, in alijs minor. In quibus maiora charitatis elucent opera, non dubium est maiorem fidem eorum esse, opera enim fidem demonstrant vt fructus arborem. Credit Abraham ijs quæ illi dicerentur, & credit in spem contra spem. Magna quidem hæc est eius fides, sed multo maior & fit & apparet cum filium in quo sibi promittendo contra spem omnem cursumque naturæ, verbo DEI credidit. DEO iubente sibi eum offerri absque vlla mora & cunctatione offert, mortuum etiam resuscitari & sibi reddi posse, nihil dubitans, secundum eam quam cognosceret DEI potentiam, Nam qui ex effecto corpore suo & Saræ, virtute DEI nasci potuerit, etiam mortuus & vstulatus eandem DEI potestate ad vitam reuocari & sibi reddi non dubitauit, vbi eius fides magnum incrementum accepit, multóque illustrior facta: quà de re posterius. Nunc

ad

ad diuiſionem iuſtificationis redeamus, & de quo genere iuſtificationis PAVLVS dicat, cum ait, nos iuſtificatos non ex operibus quæ fecimus nos, ſed donum DEI eſſe, iuſtificarique abſque operibus per ſolam fidem. Et item IACOBVS qui per opera nos iuſtos effici contendat, perquiramus. Neque enim ſpiritus Pauli, & CHRISTVS ipſe qui in Paulo loquebatur, ſpiritui ſancto quo IACOBVS plenus erat, aduerſus contrariúſve eſſe potuit. Vnum & eundem ſpiritum omnes acceperunt, vno & eodem tempore in eos ab vno & eodem CHRISTO miſſus, in eos deſcendit. Vna eſt eius doctrina, vna fides: idem PAVLVS docet quod Iacobus docuit: vna & eadem eſt vtriuſque conſentiens doctrina. Contulit Paulus ſuum Euangelium cum Euangelio Iacobi, & aliorum Apoſtolorum qui ſocietatis dextras ei dederunt, doctrinam eius approbauerunt, verum Ieſu Chriſti diſcipulum & Apoſtolum gentium eſſe ꝓnunciarunt. Quid igitur eſt, cur videãtur ſibi de ratiõe iuſtificationis noſtræ

Apoſtoli non ſunt inter ſe diſcordes.

Quare videatur scriptura contraria.

aduersari, vt alter dicat, Abraham non ex operibus sed ex fide iustificatum esse: alter non ex sola fide, sed ex operib⁹ etiam? Quod Paulus primi generis Iustificationē in Abraham intelligat, quemadmodum & in alijs locis quos Euangelici noui ad euertenda opera bona adducunt: Iacobus verò ad illam iustificationem, quam in tertium genus retulimus respiciat, & non satis fuisse Abrahamo nobisq; omnib⁹ ad iusticiam eam, quam vita æterna consequitur, assequēdā. Quod crediderim⁹, nisi etiā quod credimus opere bono comprobem⁹, nisiq; fides nostra fruct⁹ vocatione nostra dignos & Deo gratos proferat. Atq; ecquidem non prætermittenda hoc loco etiam fuerit illa iustitiæ diuisio, qua quidē viri docti & pij vtuntur, vt cōmodius ea, in quibus Iacobus Paulo aduersari videatur, distinguantur. Aiunt .n. aliud esse iustificationem impij, aliud iustificationem absolutè dictam, seu gratificationem in vitam æternam: Iustificationem .n. impij aiunt esse mutationē secundum quam ex impio fit iustus. Iustificatio-

nem

nem verò absolutè dictam, mutationem eam secundum quam quis iustus fit, vt dignus & acceptus sit ad vitā æternam, priore illa iustificādi ratione. Iustificatur impius, qui ad lumen veritatis venit, qui tum primū credidit, qui tum primum Christum Iesum quē ignorabat agnouit, & per lauacrū baptismi emundatus fuerit: posteriore, ille qui dono Dei accepto, & per fidem Baptismi Sacramento ablutus, per incrementa fidei & pietatis, operaq; ea quæ fides per charitatem & dilectionē operatur, magis ac magis fidem suam illustrat & auget, & ita in vocatione sua versatur, ita DEI dono vtitur, vt vitam æternam mereatur: Quales illi sunt, qui CHRISTVM esurientem pascunt, nudum cooperiunt, peregrinum recipiunt, quos CHRISTVS benedictos patris sui appellat, & in regnum ab inicio mundi eis paratum euocat, & qui etiam semel ab accepta gratia & prima illa fidei iustificatione culpa sua & scelere admisso excidunt, quique per pænitentiæ Sacramentum renouantur, ac gratiam

iusticiam amissam recuperant, & quasi ex naufragio eripiuntur. Illud genus prius iusticiæ conuenit peccatori, qui nondum fuit particeps passionis Christi, & nondum lotus lauacro salutaris sanguinis: posterius ei qui semel CHRISTI sanguine ablutus est, qui sanctificatus in nomini Domini nostri IESV CHRISTI, olim templum spiritus sancti seipsum prostrauit, faciens sese ex templo Dei, templũ Dæmoniorum. Ex scripturis sacris discimus, vtrique prouisum esse in remedium, quo perueniat ad participandam Christi gratiam, sed non idem Sacramentum, neque secundum eundẽ prorsus modum Illi prouisum esse Sacramentum baptismi, huic autem Sacramentum Pænitentiæ, & alium esse pænitendi modũ in illo, alium in isto. Proinde & Ecclesia à peccatore primi generis, vtpote à iã baptizando, exigit solã ex corde fidei ꝓfessionẽ, cũ veteris vitę displicentia, qua & Sathanę abrenũciat, queẽadmodũ & ritus obseruat Ecclesiasticos ab exordio Ecclesię christi ad hæc vsq; tempora. In eo autẽ qui semel

Vide Ioannẽ Driedonum Tom. 3. Trac. 4. c. 1. f. 77.

semel violauit templum Spiritus sancti, qui & reconciliandus est per claues sibi datas, adhibet districtiorem disciplinam, exigens ab eo lachrimas, gemitum, satisfactionem: nec absoluit compunctum, nisi viderit confessum, & perseuerantem in precibus & lachrimis. Vnde & ipsa peccatrix anima, si verè pœnitet, memor est vnde exciderit, videns sese ingratam gratiæ semel acceptæ, atque adulteratam contaminasse lectum sponsi sui, cui se deuouerat. Proinde ad semetipsam turbata, memor verbi Dei promittentis spem veniæ, verecundo quodam affectu accedit ad tronum gratiæ Christi, humilians & iudicans semetipsam: non raptim sed perseuerans in precibus & lachrymis, quemadmodum Magdalena perseuerauit in supplicationibus, donec audiret verbum consolationis. Sic & relapsi in Ecclesia verè pœnitentes, de quibus in scripturis fit commemoratio, fecisse leguntur: non quod per hoc aut fisi fuerint in suis operibus, aut mereri putauerint remissionē peccatorum, sed quod & in se & suis ope-

ribus desperantes, prorsus in spe gratiæ & misericordię voluerint perseuerare. Quisquis iam se nóscit filium mortis, & talem qui dignus sit, vt gratia semel accepta, & à se repulsa semper indigeat, is deploratus suam sortem, suamque miseriam indesinenter ingemiscens, non meritis suis vllis innititur, sed gratiæ Dei miserentis, secus pedes domini IESV, totus humiliatus in orationibus & precibus. Verum quidem est quod vterq;, tam regenerand⁹ videlicet seu renouandus baptismi Sacramento, quam recōciliandus pœnitentiæ medicamento ex fide iustificatur gratis, id est, sine operum meritis. Verum insuper est, quod vtrisque præponenda est nō sola fidei regula, vt sciant qualiter credere debeant, sed morum tradenda sunt pręcepta, vt & qualiter in Ecclesia viuere oporteat intelligant. Verum deniq; est, vtrumq; in cōmunione Ecclesię receptum, oportere deinceps vigilare, orare, mortificare, & castigare desideria carnis suæ. Sed diuersitas est, quod baptizandi, qui nunquā fuerant Catholici, quantūlibet fu-
rint

erint in Paganismo idololatrę, lubrici, impudici, viuentes secundum mundi huius desideria, admittūtur in Ecclesię cōmunionē more solito, nō imposita illis vlla satisfactione, aut pœnitētia ꝑ cōmissis peccatis: neq; .n. extendit se sacerdotis arbitriū ad crimina, quæ foris & in paganismo sunt cōmissa. Si aūt iā Catholici, qui semel abluti sunt ab omnibus immunditijs, qui renunciauerunt idolis & vanitatibus huius mundi, fuerint inuenti idololatræ perfidi, lubrici & inconstantes: non sic amplius sine satisfactione & operibus pœnitentiæ admittuntur, sed exomologesin, id est, cōfessionem peccatorum suorū facientes, nō relinquant illa in semetipsa impunita, & iuxta sacerdotis arbitriū pro ipsis sese vindicātes ac punientes, recōciliātur per Ecclesiæ claues. Quāobrem non ex humana solùm dispositione, sed & ex dictamine naturalis ac diuini iuris, alius est pœnitendi modus in eo, qui nunquam fuit Catholicus, alius in eo qui inuentus fuerit relapsus. Ad hunc dicit: Pœnitentiam ageab hac nequitia, & roga DEVM si Act. 8.

si forte remittatur tibi. Contristatur Apostolus Paulus super eos, qui non egerunt pœnitentiam super immun-
2. Cor. 12. ditia, & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt. Talis generis homines Deus in scripturis hortatur ad plā-ctum, ad ieiunium, & ad cinerem & ci-
Ioel. 2. licium. Conuertimini ad me in fletu & planctu. Ad istum autem, vtpote innouandum baptismi Sacramento di-
Marc 16. citur. Si credideris & baptizatꝰ fueris,
Rom. 11. saluus eris. Sine pœnitentia sunt dona & virtutes Dei, quod secundum inter-
Sola fidei professio alia includit. pretationem sic intelligitur: Gratia remissionis peccatorum in baptismate, non quærit gemitum aut planctum aut opus aliquod, nisi solam fidei ex corde professionem, quæ & includit veteris vitæ abrenunciationem & voluntatem, inchoandi vitam nouam vt fiat membrum in corpore Christi. De relapsis autem post baptismum loqui
Heb. 10. tur Apostolus ad Hebræos 6. & 10. significans illis non sic amplius hostiam esse relictam: Voluntariè, inquit, nobis peccantibus post acceptam veritatis notitiam, iam non relinquitur pro
pec-

peccatis hostia, sed terribilis quædam expectatio iudicij & ignis emulatio, quæ consumptura est aduersarios. Ibi Paulus,inquiūt Chrysostomus & Ambrosius, excludit non secūdam remissionem peccatorum, sed secūdum excludit lauacrum, secundam crucem, secundam hostiam. Cautos nos voluit reddere Apostolus, ne iam peccantes voluntariè post baptismum vltrà sperarem⁹,vel aliam hostiam quàm Christum, cui semel consepulti sumus, vel eandem hostiam secūdum talem propiciationem regenerationis & innouationis, qualem in baptismo semel accepimus: tanquam dicat. Non est hostia secunda, non crux secunda, non secundum lauacrum. Vtique tamen relinquitur eadem hostia semel oblata ad secundam remissionem peccatorum, per viam laboriosiorem. Non quod labor ille mereatur gratiam primam, sed quod homo sic relapsus teneatur esse memor vnde exciderit, & quod templum Dei sanctum violauerit, maioremque debeat præstare humiliationem, quàm qui gratiam semel

mel acceptam, non deseruit. Si igitur Euangelici suas scripturas & argumenta sua, pro sola fidei iustificatione coacta, ad primum genus iustitiæ & peccatum referunt, habent quod defendant, habent vbi consistant. habent in quo se iactent? Gratia sola Dei illud genus iustificationis parit: fides sola impium & Christi ignarum iustum efficit, nullum locum in eo genere iustificationis cõstituendo opera bona habent. Verum est illud Pauli, in hoc loco credimus hominem absque operibus per fidem iustificari. Donum Dei est non ex operibus quæ fecimus nos, ne quis glorietur. Ad hoc genus ea quæ ad Romanos & ad Galatas, de iustificatione & fide Paulus disputat, pertinent: quæ si ad totam rationem omnia illa quæ retulimus, iustificandi referant, & quod partis vnius sit, ad totam iustificationem transferant. Multum errant: imò non errant, sed abiecto omni pudore, & fronte perfricta veritatem mendacijs suis commutant, ac luce Solis clariorem, in tenebris mendacij doctrinæ suæ detine-

Aduersariorũ opinio quãdo vera.

re

re, conantur. Non præcedunt quidem, inquit Augustinus, fidem opera, sed sequuntur, vt ex impio iustus fias, operibus & ea pœnitendi ratione, quam Ecclesia à relapsis in volutabra peccatorum exquirit, à te non postulatur: fides sola & indubitata in CHRISTVM, vt fias iustus & DEO acceptus tibi satis est. Sed cùm fidem & donum DEI acceperis, cùm semel in vineam CHRISTI admissus fueris, cessandum non est, opera bona agenda, exercendum studium pietatis, & officia charitatis. Quæ si negligantur, fides mortua, & non vitam parit, sed mortis ministra est.

Aduersariorum argumenta & scripturæ testimonia, quibus soli fidei vim omnem iustificandi tradunt, quomodo accipienda, & cui generi iustitiæ accommodanda.

CAP. XXV.

NAM illa quæ Catholicæ Ecclesiæ aduersarij argumenta pro sua illa fide, cui omnem vim iustificandi largiuntur, & testimonia sacræ scripturæ quæ, afferunt nostram hanc

hanc assertionem, & Ecclesiæ Catholicę doctrinam, ne nimium quidem labefactare possunt, cùm vim illi tãrum generi iustificationis nostræ, quod primo loco posuimus, apta esse quodammodo videantur, cęteris duabus minime conueniant. Aiunt illi: CHristus & sancti Apostoli (vt verba eorum integrè referamus) in exordio nascentis Ecclesiæ, dum salutem præstarent aut corporis aut animæ, nihil ab ægroto sanãdo exegerunt præter solam fidem, seu fiduciam in IESVM. Nicodemo commendans fidem Christus: Sic inquit, Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, sed hebeat vitam æternam. Cùm dicit, Omnis, inquit Ambrosius nullus excluditur, hoc est ex quocunque lapsu, ex quocunq; statu, si credat perire non timeat. Scriptũ est enim: Omnis qui credit in illum, non confundetur. Omnis spiritus qui credit CHristum in carne vixisse, ex Deo est. Prætereà de adulto baptizando nihil exigit saluatõr, nisi solam fidem. Qui crediderit, inquit, & baptizatus

Driedonus tract. 4. ca 1. fol. 78.

Primũ argumentũ aduersariorum.

Ioan. 3.

Rom. 10.

1. Ioan. 4.

Marc. 16.

tus fuerit, ſaluus erit. Item centurionis *Mar. 16.*
expetentis ſanari filium, ſolam fidem
commendauit Chriſtus. Non inueni
tantam fidem, inquit, in Iſrael, & pro
menſura fidei ſanitatem contulit. Vade, inquit, & ſicut credidiſti fiat tibi.
Inſuper ad mulierem fluxum ſanguinis patientem, inquit: Fides tua te ſaluam fecit. Ad mulierem Chananeam. *Matt. 8. 9. 15.*
O mulier magna eſt fides tua, fiat tibi *Matth. 9.*
ſicut vis. Cœcis item petentibus illuminari, reſpondet IESVS. Creditis me
hæc vobis poſſe facere? ſecundum fidem veſtram, inquit, fiat vobis. Cuidã
petenti filium à dæmone liberari, reſpondet. Si credis, omnia poſſibilia credenti ſunt. Ille reſpondens cum lachrymis ait. Credo domine, adiuua incredulitatem meam: & quod petiuit mox *Marc. 9.*
impetrauit. Magdalenam ſaluam fecit
CHriſtus, non eó quod ſtaret retrò ſecus pedes eius, ſed pro fide peccata remiſit. Remittuntur tibi peccata tua: fides tua te ſaluam fecit, vade in pace. *Luc. 7.*
Chriſtus ergo ſi ſolam fidem exegerit,
non veteris vitę pœnitentiam, non gemitum, non planctum, non contriti-

onem aut Sacramentum, non confeſſionem, non opus aliud: Conſequens videtur fidem ſolam in IESVM impijs iuſtificandis ſufficere, vt participes fiāt fruct⁹ paſſionis Chriſti. Si ergo omnis CHriſti actio, noſtra ſit inſtructio, & nuſquam in Euangelio Chriſtus pecca ta remittens iniunxerit iuſtificādis pœnitentiam vel opera, ſed ſolam fidem exegerit. Neque enim Magdalenæ, neque Mattheo Publicano, neq; adoleſcenti quid facerent, interrogantibus, neq; adulteræ, neq; Chananeę mulieri legimus quicquam operis iniunxiſſe, ſed commendaſſe ſolam fidem. Cōſequens igitur videtur, ſolam fidem ſufficere ad hoc, vt participes efficiamur fructuum, ſeu meritorum paſſionis Chriſti.

Pauli doctrina ſcopus. Secundum argumentum ſumptum eſt ex doctrina Apoſtolica. Nam prorſus in hanc ſententiam videtur tēdere tota doctrina Apoſtoli Pauli in ſingulis ſuis epiſtolis, & præſertim ad Rom. 3. & 4. clara luce docentis remiſſionem peccatorum ſeu iuſtificationem impij eſſe, non ex operibus, ſed ex fide.

Arbitra-

Arbitramur inquit hominem iustificari per fidem sine operibus legis. Et tandem concludens: Iustificati igitur gratis per fidem, pacem habeamus ad Deum. Et ad Rom. 10. Si confitearis in ore dominum IESVM, & corde credideris quod DEVS suscitauit illum à morte, saluus eris. Item ad Ephesios 2. Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: DEI enim donum est, non ex operibus. Quod autem fides hæc iustificans impium, non necessariò includit pœnitentiam seu odium & planctum veteris vitæ, seu aliud opus quoduis, videtur manifestum ex eodem Apostolo ad Roman. 11. Sine pœnitentia inquit, sunt dona & vocatiō Dei, hoc est, vt inquit Ambrosius, gratia in Baptismate non requirit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, nisi solam fidei ex corde professionem. Dicit enim scriptura, Omnis qui credit in eum, non confundetur. Et alibi. Omnis qui credit quod IESVS est Christus, ex Deo natus est. Proinde Ambr. super 4. cap. ad Roma. interpretatur scripturam. Arbitramur

In primo genere iustificationis etsi opus est præterita peccata odisse, tamen pœnitentia sacramentū nō requiritur necessaria.

Tom. 5 super ca. 11. ad Ro.

Rom. 10. 1. Ioan. 4.

hominem iuſtificari gratis, ſine operibus. Sine omni inquit labore, abſque omni opere & legis obſeruatione, credenti impio remittūtur iniquitates & peccata. Neque enim ideo gloriam habet Abrahā apud Deum, qđ à peccatis abſtinuit, ſed quia Deo credidit. Non bona opera Abrahæ, non obedientia, non manſuetudo, ſed fides eius ſola commendatur ad iuſtitiam. Vnde & Apoſtoli in primitiua Eccleſia, nihil ab adultis baptizandis exegerunt præter fidem. Quemadmodum Philippus baptizaturus Eunuchum Reginæ Aethiopum. Si credis, inquit, in toto corde tuo, nihil prohibet te baptizari. Nihil pl⁹ dixit Eunuchus, quàm credo filium Dei eſſe IESVM Chriſtum. Et in hac profeſſione cōtinuò eſt baptizat⁹: quemadmodum & latro qui in cruce pendebat, ex ſola fide iuſtificatus eſt, qua confitebatur Chriſtum eſſe ſaluatorem mundi.

Verum eſt de primo genere iuſtitiæ, nō de ſecundo nec tertio, vbi opera neceſſariò requiruntur.

Act. 8.

Luc. 23.

Hęc illi, & alia multa quę prætermitto, & quæ Driedon copioſè, vnde & hæc quæ retulimus ſcripta ſunt, & refert & refellit. Quibus nos vno verbo re-

respondemus. Omnia quæ ab illis aduersus Ecclesiæ Catholicæ doctrinam pro sua fide mortua afferuntur & confinguntur argumenta, si referantur ad eam fidem, qua ex impijs iusti efficimur, & quam apud lauacra sacra profitemur, in CHristum IESVM saluatorem nostrum, cuius sanguine abluimur, vera esse, Catholicæque doctrinæ consentanea: In hoc enim genere iustificationis consequendo, nullum opus à nobis exquiritur, gratis & in momẽto iusti efficimur & pronunciamur, sola gratia Dei non ex operibus quæ fecimus nos. De quo genere iustificationis Paulus aduersus legis, operumque eius propugnatores ad Romanos & Galathas, qui tum in Iudaismum traherentur scribẽs, disputauit. Et nos omnes gratia Dei sola, nõ propter opera quæ fecerimus, saluari & in CHristi sortẽ vocari, filios Dei fieri, contra quã Iudæi docerent, demõstrauit. Nõ præcedũt enim opera fidem illam, qua ex iniustis & impijs, iusti efficimur, per quam solam, primus ille ad Deum accessus nobis datur: sed eam tamen ita

Aduersariorum argumẽta in quo genere iustificationis vera sunt, in quo falsa.

Opera bona non præcedũt fidem, sed sequuntur.

consequuntur, vt sine eis si vera fuerit, si vigeat, nunquam consistat. Vt enim lux Solem nunquam deserit, ita fidem viuam, charitas, quæ nunquam otiosa est, cum operibus committatur. Nam quod isti soli fidei omnem salutem & vitam nostram, operibus bonis, quæ fides per dilectionem charitate roborata, operatur. Ab ea exclusis, imò etiam sceleribus in quibus perpetuò volutentur ac sordeant, in societatem eius admissis, tribuunt. Id nouum non est: Est enim hæc vetus illa hæresis, quæ ipsis etiam Apostolis Ecclesiam plantantibus, & bonum semen in agro CHRISTI proseminantibus, superseminata à perditis hominibus & cupiditati suæ seruientibus, erat. Cùm enim improba illa progenies audiret Paulum liberè contra opera legis disserentem, & soli fidei dona DEI & iustificationem nostram acceptam referentem, occasionem arripuit, cupiditates suas, scelera sua & libidines suas defendendi, quasi Paulus doceret, ab homine Christiano, nihil aliud quàm fidem requiri, quan-

Solam fidem post baptismũ iustificare sine operibus est Christi apostolis nõ incognita.

quantumuis ille improbè vitam ageret, quamuis vt canis ad suum vomitum reuersus in sceleribꝰ, vt sus in suo cœno volutaretur, eum tamen & iustum esse, & vitam æternam consecuturum, ob eam quā verbis intonaret fidem. Audierunt Paulum dixisse: lex subintrauit, vt abundaret peccatum, & vbi abundasset malitia, ibi superabundasse gratia; Quod illi ita interpretabantur, vt dicerent homini Christiano faciēda esse mala, vt bona inde venirent, ac malum illud vitæ suæ institutum, sceleraq́; ebullentia consequerentur bona, putantes quantò magis in se regnaret peccatum, tantò maiorē gratiā se consequuturos, maioreq́; in honore apud Deū futuros. Vnde illa eorū improba vox: Faciamus mala vt veniant bona, vt abundet in nobis gratia Dei, opera dāda, vt iniquitas nostra in nobis redundax sit, & nostro in corpore regnet. Nō solùm.n. nihil obesse ad vitā æternam improbam istam rationem viuēdi libidinesq́; obscenas, sed etiā prodesse, fidem Christi professo, cùm ille dicatur, maiorem gratiā in

Ex veris Pauli malè intellectis error natus, quem Petrus & Iacobus refellunt.

Doctrina Euãgelicorum impia.

eos in quibus abundaret peccatum, effundere: quod & isti noui Euangelij authores apertè docent. Quamuis enim illi verbis opera ornare videãtur, cùm tamen premijs ea expolient, cùm inutilia esse ad vitam emerendam, nec pl⁹ in conspectu Dei grata esse, quàm pannus mẽstruatæ. Hoc idem planè quod illi quos Pauli dicta euertere, & ad suos improbos sensus detorquere, solitos diximus, sentiunt, idẽ docent, perinde scelerum vela pandunt, ac plenis senibus per omnes fluctus sceleratæ vitę ac libidinum feruntur. Quis enim quæso in eo elaborandum esse putabit, quod nullum premium, nullum honorem, nullum fructum propositum habeat? quod non solùm non affert commendationem, & gratũ non reddit, verùm etiam exosum apud DEVM efficiat? quis erit, qui virtutem sudore obseptã, multisque laboribus comitatam, amplecti, & vitia quæ voluptatem secum trahant, fugere & odisse volet, cùm nihil interesse iudicet, piè an scelerarè viuas? cùm nec vitia obesse, nec virtutẽ & rectè facta prodesse audiat? cùm soli

fidei

fidei omnia deberi putet,dulcis hominibus,diſſolutis & vitæ libidinoſæ, carniſque deſiderijs deditæ ſtudioſis, doctrina hæc eſt grata licentia viuendi. Hoc modo Saracenæ impietatis authorſuos docuit, hoc vno mundum ad ſe traxit:permittebat ille omnes libidines,omnes voluptates ſuis : nihil ea in vita æterna comparanda obeſſe aiebat,imo regna illis cæleſtia expoſita eſſe aſſerebat, modo bella ex bellis ſererent, aliena raperent,pios & Chriſti diſcipulos, & odio & armis perſequerentur. Quod ita eſſe, non eſt obſcurum, tum ex Alcoranis eius, tum vitæ inſtituto.Hoc idem noſtræ ætatis Euangelici docuerunt, nullam libidinem ſuis denegarunt, diſciplinam omnem Catholicã ſuſtulerunt, vicijs frenos laxarunt,opera bona damnarunt, bella pluſquàm ciuilia excitarunt, bona Catholicorum & Eccleſiæ primum,deinde ſua inuicem inuaſerunt, & dilacerarunt, magiſtratus abrogarunt,imperia legittima non eſſe agnoſcẽda perſuaſerunt, ſola fide nos iuſtos &Deo gratiſſimos reddi,quamuis im-

Licentia viuẽdi grata impijs.

S 5 pro-

Vide quid doceant aduersarij.

probe viuamus, adulteria & ſtupra patremus, cædes exerceamus, ac nullum genus ſcelerum prætermittamus, publicè docendo ſuadere hominibus ad libidines & vicia pronis, non ceſſarunt: ſatis eſſe Chriſtianum, ſatis ſpectatum & Deo gratiſſimum, ſi fidem haberet, ſi fiduciam ſuam iactaret, CHRISTVM non ſtupra, non ſcelera, non opus bonum in diſquiſitione vocare, ſed ſolam fidem & fiduciam quam illi fingunt, exoſculari, quam vbi inueniret, diſcipulum ſuum agnoſceret, laudaret, patri vt filium & hæredem cœleſtis regni offerret. Non noua hæc doctrina, vetus hæreticorum ſcelus & inuentum eſt, vt ipſe etiam teſtatur hæreticorum euerſor Auguſtinus qui diſertè iſtam peruerſam doctrinam, & ab Apoſtoli ſenſu auerſas ſentētias, tēpore Apoſtolorū fuiſſe, proſeminatas narrat, quibus excutiendis ex animis fidelium, operam ſedulam Apoſtolos dediſſe, narrat ne enata ſecuritate ſalutem ſuam perderent, putantes ad eam obtinendam, ſolam fidem ſufficere, bonorum

operum

operum omni cura abiecta. Quod nõ difficile contingere poterat, si isti ita Pauli verba interpretari, & ad suas libidines dicta Apostoli nemine sibi aduersante pergerent: malis enim & apud aures ad vicia expositas, grata oratio hæc est: ꝓcliue genus humanum à labore ad libidinem, & voluptatis lenocinia. Quæ quidem securitas, ne ruinã Christi fidelibus pareret, Apostoli, Petrus, Iacobus, Ioannes, Iudas, occurrerunt, & in hanc doctrinam calumnos etiam strinxerunt, & ne latius tã pestilens opinio serperet, ostenderunt, nõ hoc agere Paulũ, cum dicat: arbitrari se hominem iustificari per fidem sine operibus legis, vt præcepta ac professa fide, opera iusticiæ contemnantur, sed vt sciat quisq; inquit August. per fidẽ iustificari, etiam si legis opera non præcessissent iustificandũ, perniciosa istorũ sententia erat, multos in errorem vitæq; discrimen deducebat. Cui occurrendũ esse, & ex animis religiosis excutiendũ monet idem Aug. ne inquens mala securitate, salutẽ suã perdãt, si ad eam obtinendam, sufficere solam fidem

De fide & operib. ca. 14.

Ibidem

fidem putauerint; bene autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere, neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum, non intellectis quibusdã sub obscuris sententijs Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere: Faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat. Lex subintrauit, vt abunda: et delictum, vbi aũt abundauit delictũ,
Rom.5. superabundauit gratia. Quod ideo verum est, quia legem accipientes homines, qui de suis virib⁹ superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum concupiscentiarum recta fide impetrantes, plurib⁹ grauioribusque delictis, etiã lege præuaricata, onerati sunt. Ac sic magno reatu compellente, confugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ mererentur, & auxilium à domino, q
Psal 120 fecit cœlum & terram, vt diffusa per spiritum sanctum charitate in cordib⁹
Rom.5. suis, cum dilectione agerent, quæ contra seculi huius concupiscentias
Psal.15. iuberentur, secundum id quod prædictum fuit in Psalmo: Multiplicatæ sunt

sunt infirmitates eorum, posteà accelerauerunt.

Non sufficere solam fidem ad eam iustificationem quā vita æterna comitatur,

CAP. XXVI.

QVamuis enim hæc opinio ex verbis Pauli nata sit, perniciosa tamen est, vtpote quæ ex verbis malè intellectis, & ad malum sensum detortis ortum habeat. estque vna ex ijs erroribus, quorum Diuus ipse Petrus meminit, ac originem eorum aperit. Origo autem est, quod in Pauli Epistolis, vnde illi haurirent falsas suas opiniones, quædam difficilia intellectu sint, quæ indocti & instabiles deprauent, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Quod quidem illos facere, qui concupiscentijs carnis feruntur, qui ambicione rapiuntur, ac planè mancipia mundi huius sunt. Qui quod Magistrum scripturæ interpretandæ spiritum sanctum non habeant (non enim ille habitat in corpore peccatis subdito, nec ingreditur in aures maleuolas) suas ipsorum interpretatio-

Deprauare scripturas perditii hominis est.

Magister scripturæ interpretandi spiritus sanctus.

tatio-

tationes, & Pauli verborum & cæterarum ſcripturarum fingunt ac ita fingunt vt nihil veri afferant, ſed ſua ſomnia imperitis & credulis, vt vera & quæ à ſpiritu ſancto proficiſcantur, interpretatione patrum ſanctorum repudiata obijciunt, ac tanquam aurum gemmáſque commendant: cum idem Petrus doceat, vt non voluntate humana allatam eſſe Prophetiam, ſed ſpiritu ſancto inſpiratos homines Dei locutos, ita interpretationem, non noſtram debere eſſe, & ex noſtro ſenſu libidinéque confictã, ſed eam quã ipſe author Prophetiæ ſpiritus ſanctus demonſtrauerit: Idem enim author ſcripturæ in Prophetis & Apoſtolis fuit, idẽ per inſtrumenta Dei, patres ſanctos qui ſenſus eius ſit nobis demonſtrauit. Quem ſenſum & conſenſum patrum, vna cũ ipſo ſpiritu ſancto, quoniam & illi de quib⁹ Petr⁹ loqtur, & noſtri iſti noui Euangelij authores repudiarũt, & pro ſua libidine nouos ſens⁹ nouas interp̃tatiões pariãt, nõ veritatis magiſtri, ſed mendacij ſine dubio dicendi ſunt. Propria eſt eorum hæc, quam

Noua interpretatio adverſariorum.

affe-

afferunt de sola fide iustificante interpretatio, aliam spiritus in eodem PAVLO, & alijs Apostolis loquens, & bona opera per os eorum sanctum nobis commendans monstrat, & eum sensum PAVLI verborum, quem patres columnæ Ecclesiæ Catholicæ testati sunt, his quæ referam docet. Quid enim hæc Pauli volunt? quid commendant? vnde nos dehortantur? Manifesta, inquit PAVLVS, sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immundicia, impudicitia, luxuria, cōtentiōes, iræ, rixæ, dissensiones, æmulationes, commessationes, ebrietates, & his similia. Quibus enumeratis videns supplicium imminens actoribus huiuscemodi scelerum, continuo adiecit. Quæ predico vobis sicut prędixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. In hac epistola sicut & in cæteris non gentilibus & paganis qui foris sunt, sed conuersis iam fidelibus, & in CHRISTO regeneratis loquebatur Apostolus, apertè insinuans etiam Christianos: si huiusmodi committant crimina, damnandos fore.

Gal. 5. *Opera carnis.*

fore. Insuper ne quispiam vanè deceptus opinetur, non eos qui horum criminum vnum, aut alterum, sed duntaxat qui hęc vniuersa perpetrauerũt, à regno Dei excludendos· in alijs suis epistolis strenuè occurrit huiuscemodi errori. Nolite, inquit, errare, quoniam neque auari, neque adulteri, neq;
1.Cor.6. fornicatores, neque ebriosi, neq; molles regnum Dei possidebunt. Cùm dicit, neque isti, neque illi, planè docet singula illa peccata hominem exclu-
Rom.8. dere à regno Dei. Item. Si secundum carnem vixeritis moriemini. Secundũ carnem autem viuere, est viuere secundum facta seu desideria, quæ sentimus in carne. Si autem spiritu facta, id est opera seu desideria carnis mortificaueritis, viuetis. Quanta sanctimonia debent iam pollere animæ ablutæ Christi sanguine, & quãta charitate, docet idem Apostolus ad Ephes. 5. Christus tradidit semetipsum pro nobis, hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis. Fornicatio autem & omnis immundicia, aut auaricia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpi-

turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas quæ ad rem non pertinent, ſed magis gratiarum actio. Hoc enim ſcitote intelligentes, quia omnis fornicator aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habebit hęreditatem in regno Chriſti & Dei. Nemo ergo vos ſeducat inanibus verbis. Vide & reliqua quæ ſequuntur apud Apoſtolum ibidem. Quib⁹ ſanè Apoſtolicis ſententijs erudiuntur Chriſtiani, ne paralogizentur verbis ſaluatoris dicentis. Qui crediderit & baptizat⁹ fuerit, ſaluus erit. Aut, Dimititte, & dimittemini, aut, Date eleemoſinam & omnia munda ſunt vobis, ne ſibi blandiantur, & putent ſibi paſſionem Chriſti ſufficere ad regnum Dei obtinendum, ſi ſint baptizati & credant, aut ignoſcant in ſe peccantibus, ac largiantur eleemoſinas, etiamſi vixerint impiè. Si hoc vellet ſaluator, ipſe ſibimetipſi contrarius eſſet, dicenti. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata Dei. Non omnis qui dicit mihi, Domine domine intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit voluntatem patris mei qui eſt *Matth 19.* *Matth. 7.*

in cœlis. Et alibi: vt quid dicitis mihi,
Luc. 6. Domine domine, & non facitis quæ dico? Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, similis est viro prudenti,
Matth. 7. qui ædificauit domum suam supra petram; qui autem audit verba mea hæc, & non facit ea, similis est viro stulto. Qui diligit me, sermones meos seruabit: qui non diligit me, sermones meos nō seruat. Vnde & ad quendam sanatum ait saluator in Euangelio: Ecce sanus factus es, iam noli peccare,
Ioan. 5. ne deteri⁹ tibi aliquid contingat. Item Paulus ad Corinthios. Si distribuero
Corint. 13. in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Et in eadem: Nescitis quia templum Dei estis? Si
1. Corint. 3. quis templum Dei violauerit, disperdet eum Deus. Ex his & similibus D. Cyprianus libro ad Quirinum, probat parum esse baptizari, & Euchari-stiam accipere, nisi quis factis & operibus proficiat: baptizatum quoque gratiam perdere quam consecutus est, nisi innocentiam seruet. Iustificatus ergo gratis per sanguinem Christi, nisi

rectè

rectè vixerit, & mandata eius seruauerit; ad regnum Dei peruenire non poterit, & nihilominus verum est quod dicit. Qui crediderit & baptizatus fuerit, mox saluus erit; etiamsi opera bonæ vitæ non præcesserint. Nam per solam fidem & lauacrum Baptismi, quisquis renunciat veteri vitæ, ex impio fit iustificatus: sed non manet iustus absque bonorum operum studio & labore. Nam & fides ex qua iustificatur impius, voluntatē includit bene operandi. quæ iuxta Apostolum, est fides per dilectionem operans, non fides vacua, inanimata, de qua loquitur Iacobus. Quod credere Deum esse, CHristum esse passum & incarnatum, possunt impij, quemadmodum & dæmones credunt & contremiscunt. Audiuisti quid Paulus, quid Christus dicat, confer ea cum istorū interpretatione, confer cū Christi & Apostolorum dictis, mox videbis non à Spiritu sancto doctrinam istorū proficisci, cùm doceant, fide sola hominem iustificari, cùm opera bona pānū menstruatę esse clamant, nihil momenti ad vitam ęternā consequen-

dam habere. Videbis iſtos non veritati, ſed ſuis libidinibus interpretanda cœleſti doctrina inſeruire, & ad ſuas cupiditates, ſenſus verborum detorquere. Ait(inquiunt)Chriſtus, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et omnis, inquit Ioannes, ſpiritus, qui confitetur CHriſtum in carne veniſſe, ex DEO eſt. Credimus, inquit Paulus, hominem ſola fide non ex operibus juſtificari, & cætera multa quæ iam ſæpius retulimus. Confer, inquam hæc cum illis quæ retulimus, & non difficile cognoſces, quid Spiritus ſanctus voluerit, cùm diceret: Credimus hominem iuſtificari ex ſola fide non ex operibus. Et, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Nam ſi hæc accipies, vt iſti acceperunt, vt & CHriſtum & diſcipulos ſuos, ſola fide & lauacro baptiſmi, nos iuſtos & vita æterna dignos, repudiatis bonis operibus, pronunciare credas. Cur quæſo aliis in locis opera ita arctè vrgent, ita à nobis ea exquirant? vt ſtatim ſi in nobis non inueniantur, regni cœleſtis hæreditate nos ſpolient, & in ignem diabolo

Mar. 16. *Rom. 3.* *Cur Paulus opera bona vrget.*

abolo paratum nos mittant? cur opera carnis damnant? cur nos ab eis reuocant? cur non nisi ea relinquamus supplicia nobis comminentur? Si sola fides iustitię nostræ author est, cur Christus esurientem cibo saturari possit? cur vendere omnia adolescentem, & pauperibus pecuniam elargiri iubet? cur in sola eius fide non acquiescit? Cur Paulus dicit: si secundum desideria carnis vixeritis, moriemini? Loquebatur cum fidelibus, Ecclesiæ scripsit, Credebant quibus scribit Paulus, qui si fidem habent, quæ neminem damnari patitur, quæ vitam largitur, quomodo mors in eos imperium, sententia Pauli habet? Cur non dicunt, fidem habemus, damnari ob desideria carnis nec possumus, neque debemus, priuilegium CHRISTI in pectoribus nostris gerimus, sententiam eius excepimus: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Nos credidimus nos baptizati sumus; CHRISTVM redemptorem nostrum confitemur? Sed nihil dicunt, nihil respondent Paulo: acquiescunt doctrinæ eius de ope-

Refellūtur aduersarij.

Matt. 27.

Matth 19.

Rom. 8.

Marc. 16.

ribus bonis, de carnis desiderijs: agnoscunt quo sensu & Christus & Apostoli verba sua de fide accipi volunt. Primùm quidem esse credendum, absque fide nullum accessum ad Deum esse, nullam salutem eo fundamento neglecto, consistere posse: sed in eo fundamento posito, mox opera bona, opera charitatis extruenda esse, fidē otiosam & ignauam, sceleribusq; à quib⁹ abluti sanguine CHristi & lauacro baptismi essent, immersum & lasciuiētē nō debere esse, eumq; verū sensum, eam voluntatem in ijs verbis, quæ de fide audierūt inclusam latere: hæc enim quæ de operibus addit scriptura, interpretatio sunt verborum, quib⁹ fides cōmendatur, quibusq; ad eam amplectendā vocamur, fides fundamentum est, in quo opera bona superficium ædificij conficiunt.

Per fidē accessus ad Deū.

Cur Paulus dicat, fide hominem iustificari, non ex operibus.

CAP. XXVII.

QVAE quamuis ita sint aduersarij, tamen verba Pauli vrgent. Arbitra-

Pertinacia aduersariorū

tramur inquiũt cum Paulo hominem per fidem iustificari absque operibus, nosque sola gratia Dei saluari, non ex operib⁹ quę fecim⁹ nos, donũ Dei esse, ne quis glorietur, & cætera multa quæ sæpius retulim⁹, In quib⁹ illi & congerendis diligentes, & euertendis in suosq; sensus detorquẽdis, satis callidi sunt, verbum Dei esse expressum clamãt, apertè Paulum docere contendunt, nõ ex operib⁹, sed fide nos iustificari. Quorum temeritati, etsi iam satis respõderimus, satis cum eis luctati sim⁹: vt tamen nihil medicinæ sanãdis eis pretermittatur, paulò altiu⁹ mens Pauli aperienda, & cur per fidem iustificari hominem, non ex operibus dixerit, dicendum. Satis constat Iudæos legi sibi traditæ multũ semper tribuisse, opera ei⁹ iustos apud Deũ gratosq; reddere asseruisse, adeò vt absque legis obseruatione, etiã per ipsum Christum quẽ Moyses promisisset, quẽ tanto oerè expectarẽt, iustũ neminẽ fieri posse, nisi legem seruaret, docerent. Quod nõ solũ illi q Christũ nõ receperunt, cõtendere non dubitarũt, verumetiam hi qui Christo

Pauli consilium cur dixerit, arbitramur hominẽ sola fide iustificari.

credebant, fidelesque se esse profiterentur, tum asserere in Ecclesia Antiochena non erubuerint, adeò vt turbas eo nomine in ea Ecclesia excitauerint, Paulo & Barnaba eis resistente, qui turbatores eó pertinaciæ processerant, vt necesse fuerit Paulum cum Barnaba Ierosolimam ad Apostolos mitti, conciliumque ad eam quæstionem excutiendam cogi. Quod ita acta Apostolorum accidisse disertè testantur, quæ eũ errorem, coacto concilio Apostolorum & seniorum & damnatum esse, & quomodo damnatus fuerit, narrant. Erat autẽ hic error eorum, qui ex Phariseis crediderant, qui eos, qui ex gentibus crediderant, non posse saluos fieri, nisi circunciderentur, legemque Moysi seruarent, contendebant. Qui etsi Apostolorum decreto damnati essent, non cessabant tamen hanc suam doctrinam, inter gentes vrgere, & fideles ad circuncisionem vocare, Christum absque legis obseruatione nihil prodesse asserentes. Quod cùm passim docerent, tum verò Romanos & Galatas qui Euãgelium receperant, quorum-

Conciliũ Apostolorum vndenatum.

Act. 15.

Pertinacia Iudæorũ & iudaizãtiũ.

Rom. 2. et 3.
Gal. 5.

rumque fides ardens in toto orbe prædicaretur, in eum errorem præcipitare conati sunt, contra quos Paulus calamum ſtringere coactus, legem eorum operáque eius oppugnauit, ac palam demonſtrauit, fide ſola hominem iuſtificari, ſaluarique abſque operibus legis. Non à lege vitam æternam, ſed à ſolo Chriſto petendam, ipſis etiam Iudeis qui legem ſeruarent, legem ad iuſtificationem nihil ſubſidij attuliſſe, imo legem ipſam eos accuſaſſe, & non iuſticiæ ſed maledictioni ſubieciſſe, vnde miniſtram mortis eam appellat. Qua in diſputatione Paulus, & fidei vt debebat plurimum, & operibus legis vt iuſtum erat, nihil tribuit, & ita rem agit, vt aduerſarios de ſuo ſtatu deijciat, nullumque alium fontem eſſe iuſticiæ præter Chriſtum Ieſum, qui vita ſit mundi demonſtrat. Cum igitur Paulus cōtra Iudeū certamē ingreſſus eſſet, ea oīa qbus ille niteretur qbus causā & doctrinam ſuam ſtabiliret, euertere contendit, nudumque & omnibus armis exutum Iudeum, gentibus ridendum in arenam producere conatur,

Operibus legis fidem opponit Paulus.

Cur Paulus legem oppugnauit.

fidei in Christum iustificationem hominis soli tribuit, legem ab eo munere præstando reijcit, non vitæ & salutis magistram, sed mortis ministram esse docet. Inde illæ eius voces, inde illa quibus Iudęum conficiat, iacula: Arbitramur hominem per fidem iustificari absque operibus legis. Gratia DEI saluati sumus. Iustificati per fidem, pacem habemus ad DEVM & cetera plurima, quæ aduersarij nostri, in ipsum PAVLVM conuerterunt, eumque ipsum opera bona, opera charitatis commendantem oppugnant, ac solam fidem CHRISTI discipulum facere, & propter eam solam apud Deum iustum pronunciari contendunt, non considerantes cum quo Paulus certabat, quem impugnabat, cũ illa diceret, Iudeus ante eũ lege operibusq; eius armatus constiterat. cult⁹ circũcisionis iugulũ fidei in Christum petebat: Paulus pro fide Christi stabat, Iudeũ oppugnabat, opera eius cũ sua lege calcabat, iudeum circũcisionem suadentẽ fidelibus, euertebat. Proinde & fidei multũ & legi cum operibus suis nihil

Iacula Pauli quibus Iudeum conficiat.

Rom. 3.

is nihil tribuit, nō vt Christi fideles ab operibus bonis abduceret, sed vt ab operibus legis auocaret, iactantiamq; iudeorū retunderet, Christū solū authorē vitæ nostræ ostenderet, nō ita tamē· vt tantū Christū credam⁹, vt tātū verbis fidē extollam⁹, nō tantū vt dicam⁹ Domine domine, sed vt voluntatē patris ei⁹ seruem⁹ & ꝙ ore ꝓfiteremur, opere ipso comprobarem⁹. Euerso iudeo cū sua lege & operib⁹ eius, nō solā fidē Paul⁹ Christi fidelib⁹ cōmendat, sed etiā opera bona inculcat: quæ premia eis ꝓposita sint docet, scelerate viuentes & vocationi suæ nō respondētes, cætu fideliū eijcere iubet, ac Sathanæ tradit: pœnitentes & ad vitā Christi discipulo dignā regressos recipit, ac fratres esse pronunciat, operib⁹ bonis, operibus charitatis operā dare, fidelib⁹ vbiq; precipit. Quod ita esse, quoniam ante iā pluribus verbis docuim⁹, nihil est ꝙ hic latius referam⁹. Quid igitur? num PAVLVS sibi ipsi aduersus fuit? Nam quæ apud Romanos & Galatas damnauit, apud alios commendat, & secum magis quam cum Iudeo

Quæ fides vera quæ iustificat.

Pauli præcepta de operib.

Paulus secū non pugnat sed aduersario parti consilio repugnat

Christū

Christum oppugnante pugnat? Non ecquidem. Est, cur opera oppugnet Paulus, est cur eadem commendet. Oppugnat opera legis,& ea quæ fidem præcedant: commendat ea quæ fidem consequantur,quæ fides charitate socia per dilectionem vt fructus se dignos profert: Absque illis quæ præcedunt,fides sola vitam parit, sola iustificat absque his quæ sequantur, mortua est:non vitam sed mortem operatur.Quod aduersarij quoniam vel nō vident,vel videntes apertè veritati aduersantur,in errorem incautos præcipitant,ac omnem curam bonorum operum, sine quibus fides ipsa mortua est,eis excutiunt.Non hoc voluit Paulus cum diceret:arbitrari se hominem iustificari per fidem sine operibus, vt omne opus bonum non probaret,sed vt ea opera,quæ fidem præcesserint, siue illa Moysi,siue naturæ legis,siue philosophorum,siue Phariseorum doctrinæ essent,nihil ad iustificationem cōsequendam cōferre ostenderet. Quod ita D, Augustinus esse testatur ijs verbis.Cum dicit (inquit) Apostolus. arbitrari

Fides mortua.

Opera legis quæ fidem præcesserunt Paulus oppugnauit,non ea quæ sequuntur.

Tom. 4. de fide & operibus ca. 14.

bitrari se hominem iustificari per fidē *Rom.3.*
sine operibus legis, non hoc agit, vt
professa ac præcepta fide, opera iusti-
ciæ contemnantur, sed vt sciat quisq;,
se posse per fidem iustificari, etiamsi
opera legis non præcesserint: sequūtur
enim iustificatum, non præcedunt iu-
stificandum. Veram autem hanc esse
Augustini Pauli verborum, & senten-
tiæ interpretationem, ipsius Pauli cla-
rissima verba testantur: non enim Pau *Ephes.2.*
lus simpliciter dixit, absque operibus:
sed absque operibus legis. Lex enim
neminem iustū reddidit, peccati vim
tantum demonstrauit. Pedagogus ad
Christum, qui est nostra iusticia & vi-
ta, fuit Christus: solus nos iustos fecit,
hic vitam in nobis operatus, non pro-
pter opera vel legis Mosaicæ, vel legis
naturæ quæ fecimus nos, & quib9 phi-
losophi gloriantur, sed gratia sola Dei
Quod ita esse Paulus monstrat dicens.
Scimus, quæcunque lex loquitur, ijs
qui in lege sunt loquitur, vt omne os *Rom.3.*
obstruatur, & subditus fiat, omnis mū
dus Deo, iniustas & impias gentes Iu-
deus esse statuit, canes appellat, seipsū

prop-

propter legem, populum Deo acceptum, & propter legis opera quæ faceret, propter cæremonias seruatas, victimas cæsas, iustum esse pronunciat, etiam absque Christo, cuius beneficium magis ad gentes peccatrices & dei desertrices, quam ad se pertineret cum ipse lege seruata, iustitiam apud DEVM, à quo legem accepit, meritus esset. Quam opinionem Paulus excutiens ex animis eorum, docet, omnes peccasse, omnes egere benificio Christi, obstruit os Iudei Paulus iactantis legis opera, totum mundum peccasse docet, totum gratiæ DEI subijcit:

Rom. 3. Omnes, inquit, peccauerunt, omnes egent gloria DEI: Quamuis tu Iudęus sis, quamuis legem serues, secundum eius præcepta viuas, secundum eam opereris, tam perinde peccator es, atque gentilis: lex te moysi peccato non liberat, vt & illum lex naturæ, sed tantum magnitudinem peccati tibi demonstrat non iustum reddit. Te autem iudęe peccatorem esse inde collige, quod Dauid spiritu sancto replet⁹, de te vt de peccatore pronunciet. Oēs inqui-

Iudæum à peccato lex non liberat, neque gentilē lex naturæ.

Psalm. 13.

inquiens, declinauerunt, omnes inuti les facti sunt, non est qui faciat bonū, nō est vsq; ad vnum. Sepulchrū patens est guttur eorū, linguis suis dolosè aiebant, venenū aspidū sub labijs eorum: quorū os maledictione & amaritudine plenū, veloces pedes eorū ad effunden dū sanguinē, cōtritio & infœditas in vijs eorū, & viā pacis non cognouerūt, non est timor Dei ante oculos eorum. *Psalm 5.* *Psalm. 13.*

Hæc Dauid de te Iudęe pnūciat, te decreto & sententia sua, rex tuus Dauid dānat, nullumq; iusticiæ locū in te relinquit, nec minus iniustū quā gentilē, qui legem Dei ignoraret, esse ostendit, & hæc in te esse Dauid ipse spiritu sancto afflatus docet, impietatémque tuam tibi exprobrat, & quæ calamitas te maneat, ostendit. Ais tu Iudęe, te filicē esse ob legis opera, cur Dauid contritionem & infelicitatem interitumque esse, tuas vias, quas tu nimium securus ingrederis, tibi denunciat? cur nisi aliud remedium quæras, nisi ad Christum, qui legis quam tu iactas finis est, hoc est iusticiæ nostræ & vitæ nostræ author, ad quam lex te vt pedagogus ad ma- *Dauid sentencia in Iudeū.* *Christus finis legis.* *Lex pedagogus ad Christum.*

ad magiſtrum & authorem iuſticiæ & vitæ æternæ, duceret, accurras, niſi ab eo iuſtificari expoſcas, te interiturum pronunciat? quod Iude⁹ legem ſeruat in ea viuit, ſpe firma CHriſtum vitæ authorem apprehendens: nam ne prorſus periret, vt peccatum quod mortẽ generat, agnoſceret, & agnitum euitaret, lex illi data, vt illi ſit tanquam lucerna, ne in curſu ſuo ad Chriſtum offendat ne prolabatur, vt ad fontem iuſticiæ, & authorem vitæ illius æternæ perueniat, non vt per legem iuſtus fiat.

Similitudo. Nam vt baculus cui innitimur, firmat imbecillitatem noſtram, currendi tamen vires non dat: ita lex fulcit Iudeũ, retinet in officio, vim illi peccati mõſtrat, ſed tamen iuſtum in conſpectu Dei non reddit. Nec propterea Iudeus iuſtus eſt, quia legem ſeruat, non propterea infirmus eſſe deſinit, quia ſcipione legis greſſus ſuos ſuſtẽtat, ſed quia ad medicũ Chriſtum hoc modo perueniat. Non baculus hic tuus infirme Iudee, quo imbecilles greſſus tuos, vireſque labentes fulcis, te ſanum reddit ſed medic⁹ Chriſtus, ad quem niſi peruenias

Lex peccatũ monſtrat.

Chriſtus medicus.

uenias, niſi ab eo medicinam accipias, perijſti: morbum tuum tecum ſemper circūferes, contritio & infelicitas in vijs tuis eſt, CHRISTVS ipſe eſt via ſalutis & beatitudinis tuæ, quia ex operibus legis, cui claudus inniteris, nō iuſtificabitur. Omnis caro coram illo. Omnis, inquit Paulus, caro, non gentilis tantum, non idololatra, & legis Dei ignarus tantum, ſed omnis caro, omnis homo, nemine excepto. Homo Iudęus eſt, caro infirma Iudęus. Habet quidem ſcipionem legis quo fulcitur, habet lucernam à Moyſe accenſam, veruntamen caro infirma eſt, nondū luce illa fruitur, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, qui eſt Chriſtus. In tenebris Iudęus cum illa ſua lucerna verſatur, ad lucē ſplendidiorem illi contendendū eſt Datur lucerna, ne tenebris peccati abſorbeatur, datur lex ad tenebras illas, in quibus gentes errarent, diſcutiendas. & ad viam pacis, quæ eſt Chriſtus, demonſtrandam. Per legem cognitio peccati eſt, lex vt lucerna in manus data, latebras pęccati, conten-

Chriſtus ſolo lux vera.

Lux lucerna errātibus data.

Rom.3.

dentibus ad Solis lucem, monstrat. Ad quam cum veneris, lucerna tua illa tenebræ sunt, non amplius illa tibi opus erit, cum ad lucem Solis CHRISTVM veneris, sine lege tua iusticia quam quæris lucebit. Nunc enim inquit PAVLVS, sine lege iusticia DEI manifestata, quæ iusticia est CHRISTVS ipse, & lux illa, quæ illuminat omnem hominem venientem in hūc mundum, de qua & lex & prophetæ testimonium perhibuerunt. Prædixerūt enim Prophetæ hanc iusticiam, prædixit lex, quæ futura erat per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt, non est enim distinctio. Omnes peccauerunt, & egent gloria DEI: quicunque iustificantur, gratis iustificantur per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quē proposuit Deus propiciationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iusticiæ suæ, propter remissionē præcedentium delictorū. Audis quid Paulus dicat de iustificatione omniū, ōēs peccasse nemine excepto docet, omnes Christi gloria egere concludit, frustra-

Ioan. 1.

Lex & Prophetæ de Christo dixerunt.

Rom. 3.

1. Ioan. 4.

frustraq; Iudęum gloriari ob legis ser-
uatæ opera demonstrat, cum non ex
operibus legis iustificatio hominis ꝓ-
ueniat, sed per ipsum Christum, cuius
sanguine omnes redempti sunt. Gra- *Ephes.2.*
tis saluati omnes sumus, non ex operi-
bus vllis, vel Mosaicæ, vel naturalis le-
gis, Philosophorúmque ac Pharisęo-
orum doctrina. Non est quod Iudęus,
vel quispiam alius se suis meritis suisq;
virtutibus meruisse, vt iustus in con-
spectu Dei pronuncietur, dicat. Exclu-
sa est oīs omnium operum gloriatio,
exclusa aūt per legem fidei. Eadē causa *Rom.3.*
est iustificati Iudæi, quæ gentium : idē
& vnus DEVS est, qui iustificat cir-
cumcisionem ex fide, & præputium
per fidem, iustificat autem vtrumque
gratis per sanguinem CHRISTI. Cùm
igitur constet, Paulum ea quæ retuli-
mꝰ dixisse, vt Iudæū conuinceret gra-
tia DEI sola per sanguinem CHRISTI
iustum fieri, non propter opera legis *Iustitia solus Christus est.*
quæ fecit. manifestum est, Paulum nō
omnia opera bona, ab iustifiicationis
nostræ munere reijcere, sed ea tantum *Quæ opera Paulus à iustificatione reijciat.*
quæ fidem in Christum Iesum, quę est
 primū

primum fundamentum iustificatio-nis nostræ antecedunt non enim Deꝰ facta tua qualia fuerint, antequā Christum fide apprehenderes, spectat, sed fidem in CHristum Iesum filium suū quem pro vita mundi tradidit, expendit Scit omnes peccasse, & ita peccasse, vt nullis suis meritis, & virtutibus pænas debitas & supplicia effugere possint: scit neminem secum collatū, iustum esse posse, quantumuis ille sanctus & iustus apud homines videatur. Quid igitur spectat? quid in nobis probat? cur gratiam suam vltrò offert? Primum misericordiam & veritatem suam vt iustificetur in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur, vt suam promissionem esse verissimā demonstret, & quod semel promiserit, nunquam immutaturum se esse doceat. Promisit autem nobis misericordiam suam, non propter meritum vllum nostrū, sed tantum propter misericordiam, & immensam illam bonitatem suam, qua omnia sustentat, propter quam facit oriri solem super bonos & malos. Quam quoniam promisit, promis-

Nemo iustus cum Deo collatus.

Psal. 50.

Matth. 5.

missionem suam impleuit per filium suum IESVM CHRISTVM, cui propter nos non pepercit. Quamuis enim omnis homo est mendax, atque ita mendax, vt indignus sit, vt quod illi DEVS promisit faciat & largiatur, ipse tamen est verax in suis implendis promissionibus, quas non mutat propter peccata hominis, sed quod semel pollicitus fuerit, etiam ingratis sui beneficij & impijs elargitur, vt iustificetur in sermonibus suis, vt se iustum, & sua pacta, vera, & immota promissa esse demonstret. Quod DAVID cũ grauiter peccasset, testatur dicens: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Nam cum grauitatem peccati sui agnosceret, & se vrgeri decreto contra se dato DEI videret, ignosci sibi non pro suo vllo merito, sed propter solam misericordiam, quam illi per Prophetas suos promisisset, orat DEVM. Tibi, inquit, soli peccaui, & malum coram te feci, tu ignosces mihi, & promissionem tuam veram esse, apud eos qui non credunt eam misericordiam

Psal. 115.

Dei promissa immota.

Psal. 50.

Ibidem.

Vide Driedonem copiosè hunc locum tractantem.

tuam esse, vt tanto sceleri meo ignoscere velis, quique de tuis promissis vel dubitant, vel te ea non posse præstare, quod non statim præstes iudicant, in me tanto peccatore demonstres, ac eorum de te iudicium refutes, ac victoriam veritatis & iusticiæ tuæ referas. Non propter me igitur, DAVID inquit, qui indignus sum misericordia tua, qui tam sceleratè egi, sed propter te ipsum, vt iustificeris in sermonibus tuis, vt sermones & promissa tua vera esse, omnes qui de eis dubitant, in me agnoscant, quod cum feceris, tum eos ad misericordiam tuam vocabo, & me ipsum apud eos tuæ misericordiæ & veritatis exemplum proponens dicam: Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum. Hoc igitur primum est quod DEVS in ignoscendo nobis, & largienda vita æterna spectat: altera autem est gratia DEI erga nos, non meritum aliquod, sed fides nostra in CHRISTVM IESVM filium suum, quam acceptat, & propter eam nos iustos dignosque quibus ignoscat, vitæque æternæ & regni sui cœlestis participes

cipes & hæredes faciat, & pronunciat. Non igitur opera noſtra quæ fecimus, nos quæ nulla bona ſunt, quæ inſtar peccati ſine fide ſunt, ſpectat DEVS: non propter ea iuſtos nos & dignos gloria ſua iudicat, ſed ſolam miſericordiam & redemptionis promiſſionem fidemque noſtram, quam nobis ipſe etiam per Spiritum Sanctum infundit, reſpicit. Hoc igitur PAVLVS docet, hoc Iudęo inculcat, monetque, ne ſibi placeat propter ſua illa legis opera, propter quæ nemo iuſtificatur apud DEVM. Non propterea enim Iudęus iuſtus, quia legem fecit, non propterea illi vitą æterna debetur, ſed quod CHRISTVM filium DEI promiſſum in lege receperit, quod in eum crediderit, quod eum ſecutus fuerit. Hic enim eſt iuſtificatio & vita noſtra, hic veritas & via ſalutis noſtræ. Nam quod lex data ſit Iudęo, non propterea vt putet ſe iuſtum per eam fieri, ſed tantum vt eſſet illi pædagogus ad CHRISTVM, Gal. 3. qui iuſtificaret eum, propter eam quã

in se haberet fidem, & ex fide illa obscuriore, quam lege accipienda & seruanda sequebatur, in hanc clarissimã quæ in CHRISTVM est, adduceret. Monet igitur Iudęũ, vt CHRISTVM IESVM iustitiæ suæ solum esse authorem agnoscat, operibus legis nihil tribuat, fateatur ex fide in CHRISTVM se iustum factum esse in conspectu DEI: legem autem sibi datam, non vt ex operibus eius iustus esset, sed vt per eam adduceretur ad CHRISTVM, ad quem dum veniret ne aberraret à via recta, lex illi dux & pædagogus fuit Et hæc quidem PAVLI mens est, hoc consilium: reiecit opera legis ab iustificatione Iudei. Arbitramur inquit, hominem iustificari per fidem absq; operibus. Sed ne è suis verbis erres, & omnia opera se reiecisse ab munere iustificationis nostræ putes: addidit particulam, legis: Quasi dicat, cum dico, Arbitramur hominem per fidem saluari, non ex operibus legis. Non quoduis opus bonum reijcio, sed illud quod tu iactas, legis à te seruatæ, vnde nemo fit iustus. Addidit igitur,

Paulus quid doceat.

Rom. 3.

igitur, legis, ne videatur omnia opera bona reijcere: Legis ergo, inquit, non charitatis, nō eis quæ fides accepta per dilectionem charitate sibi sociata, operatur, sine quibus ipsa fides mortua à Iacobo esse asseritur. Gloriabatur Iudæus, opera legis seruatæ proferens, debere sibi regna cœlestia & vitam æternam propter ea contendebat. At Paulus non legis operum ea premia esse, sed fidei in Christum, in quo solo omnibus gloriandum est, esse docet. Itaque cùm apertè ostendisset, legis opera non esse iustitiam nostram, Iudęo ęx sententia sui regis Dauidis impietatis damnato insultat: Vbi est, inquiēs, gloriatio tua Iudæe. Et mox respondet, exclusam esse, reprobatam esse, nō per legem factorum, sed per legem fidei: Fidei enim lex, damnat opera legis, soli sibi iustitiam & vitam deberi testatur, fides enim nō opera legis quæ fidem antecesserunt, iustitiæ causa est. Vnde cōcludimus, opera legis, opera fidem antecedentia, & ante lauacra sacra patrata, nihil nec prodesse nec obesse vocato ad CHristum: solam fidem

Iac. 2.

Opera baptismum præcedentia.

in ea vocatione prima necessariam esse, siue ille, qui vocatur impius fuerit ante vocationem, siue secundum legē viuens iustus diceretur, nihil interesse, vterq; enim gratia Dei vocatur, vterque per fidem in Christum perceptam iustus fit.

Praecedentia peccata per fidem solam & baptismum nobis remitti, non ea quae fide accepta admittuntur.

CAP. XXVIII.

Deus quales ante fuerimus nō quaerit.

NAM quales ante fuerimus, Deus qui tempora illa ignorantiæ hominum despexit, in nos non inquirit, scit perditos fuisse, scit omnes peccasse, scit neminem sine sua gratia consistere posse, gratis nos ad suum beneficium vocat, & ad pœnitentiam prouocat, gratis nostris morbis medetur, per fidem in CHristum IESVM, qui nos sanguine suo redemit, & vibice suo sanauit: hunc enim solum Deus proposuit propiciationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedētium peccatorum. Quicquid

Christus propitiatio nostra.

quid enim ante fidem dono Dei acceptam commiſimus, totum illud nobis remiſſum, propter ſolam in CHriſtum IESVM, qui eſt propiciatio noſtra, fidem: quod genus iuſtificationis primum eſſe diximus, primumque gradum & iuſtitiæ noſtræ & vitæ æternæ poſuimus. In quo genere non ea quæ fidem ſequuntur peccata (nam illa ſola fide abſque pœnitentia & operibus charitatis, doloreque & cordis contritione non expiantur) ſed quæ præcedunt ponimus, quæ nulla ratione operum, ſiue ea legis Moſaicæ, ſiue naturæ fuerint, habita, remittuntur. Solam fidem hic CHRISTVS, vt in latrone in cruce pendente acceptat, ob eamque ſolam iuſtos pronunciat: nihil eorum quæ impius ante fidem receptam in CHRISTVM perpetrauit, CHriſto curæ eſt, Omne illud debitum fidei confeſſione tollitur. Quod Paulus planè ita demonſtrat, cùm ait DEVM propoſuiſſe CHRISTVM propiciationem noſtram per fidem in ſanguine ipſius.

1. Ioan. 2.

Rom. 3.

E cu-

E cuius tamen verbis, ne quis errandi occasionem arripiat, & ad omnia peccata, non ea tantum quæ fidem antecesserint, sed etiam quæ fidem receptam consequantur referat, suaque verba aliter, quàm ille velit, interpretetur: statim subdit quæ illa peccata fuerint, quæ sola fides in CHristum tollat, subijcit dicens: Præcedētium delictorum: Præcedentium, inquit, nō eorum quæ post lauacra sacra admittuntur. Nam vt quæram ab istis qui vehementer stomachantur, & vehementius eos reprehendunt, qui ex hoc loco per fidem solam, non omnia peccata remitti, sed ea tantum, quæ dum impius fueris, dū CHristum ignoraueris, dum in eum non credens admiseris, colligunt: Cur Paulus nō dixit: propter remissionem delictorum, sed adiecerit, præcedentium: quid opus erat eo obice & quasi limite, præcedentium, si omnes lapsus in totius vitæ nostræ cursu commissi, per solam fidem remittantur? Non temerè Paulus, non simpliciter, delictorum dixit, sed præcedentium delictorum. Posuit tibi limitem, quem non trans-

Paulus cauet ne quis è suis verbis erret.

Cur Paulus dixit, præcedentium delictorum.

transgrediaris, monuit vbi cum suis verbis & suo sensu insistas, vt præcedētia tibi delicta propter fidem solam in CHristum donasse scias, ne possessionem tibi donatam, latius quàm ille vellet extendas, priuilegioque tuo & Dei bonitate abutaris. Donauit ille tibi decem millia talenta donauit gratis, quæ tu nullo modo soluendo eras. Cuius beneficij si ingratus fueris, si rursus ad volutabrum peccati redieris, si quæ semel abiurasti scelera repetas, & tanquam canis ad vomitū redeas, conseruum tuum ob centum denarios suffoces, non iam fide sola scelus tuum expiabitur, quamuis eam tota voce sonueris: alijs remedijs etiam opus erit: Opus pœnitentia & lachrymis, opus ea satisfactione quam Ecclesia præcipit. Remissa erant Nabuchodonosori omnia peccata, cùm cognouisset, tum Daniële docente, tum coniectis in ignem tribus pueris, Deum: neque tum illi dictum, vt tibi Deus tua scelera remittat, quæ antequàm eum cognosceres, ꝑpetrasti. Redime eleemosynis & misericordijs in miseros peccata tua;

Bonitate Dei nō abutendū.

Matth.18 & 27.

Fides nō prodest ad volutabra peccati redeuntibus.

gra-

gratis illa scelerato illi viro donata sunt. At cùm iterum Deum contempsit, & superbia elatus ad priorem impietatem relapsus esset, audit statim in se pronunciari horribilem sententiam. Quam si vellet effugere, ad pœnitentiã & opera pietatis, eleemosynasq; vocatur, audit statim: Redime peccata tua eleemosynis, & misericordijs in pauperes, ne fortè DEVS misereatur tui. Nõ solùm inquit Daniel, crede, quod ante fecisti in Deum, quem eo tempore cùm tres pueros statuam tuam adorare nolentes, in fornacem conieceris, verum Deum esse cognoueris: sed addit: Redime peccata tua eleemosynis & misericordia in pauperes. Hoc idem tibi dicitur, præcedentia delicta, propter fidem in Christum tibi omnia absque vlla exceptione donata. Sed si donum Dei reieceris, si ad pristinam impietatem redieris, nisi pœnitentiam agas, nisi opera pietatis exerceas, fideique tuæ qua credas Deum pro sua bonitate & merito CHristi, delictum tuum ad quod relapsus es, donaturum, adiungas, etiam si toto ore fidem con-

cre-

concrepes, te nec iustum apud Deum fore, nec vitæ æternæ participem, certum est. Credebant illi quibus dicitur: Ite maledicti in ignem æternum; credebat Simon in Christum, cùm pecuniam Petro offerret: credebat se signa editurum, si accepisset eam gratiam, quā videbat in Apostolis, propter peccatum tamen commissum audit: Non est tibi sors in hac vocatione. Ne tamē desperet, remedium illi ostenditur pœnitentia. Credebat ille qui paternum violauerat thorum, nō tamen illi fides sola ad delēdum illud peccatum apud Paulum satis est, iubetur Ecclesia extrudi, ac Sathanæ tradi: ad quam non quia solum crederet in CHristum, sed quia etiam pœnitentiam dignam venia egit, recipi vt frater iubetur. Cùm credidit primum, nulla pœnitentia ab eo, pro illis, quæ fidem eius antecesserunt, peccatis, nullum opus bonum exigebatur: gratis vocatus, gratis donum DEI accepit. At cùm ad volutabra sua redijsset, exclusus: Non sine operibus bonis & pœnitentiæ Sacramento, ad quam vt tabulam

Act. 8.

1. Cor. 5.

naui

quitati & cæteris vitijs,more gẽtilium deditos esse, putareq́; ob solam fidem in CHristum ea sibi dimitti, leuioraq́;, quàm ob quę fideles damnari deberẽt esse videret,grauiter eos corripit,& ne deinceps errent,monet: neminem qui illis vacaret vitijs,regnum cœleste, cuius consequendi CHristo credidissent, consecuturum. An nescitis, inquit, quia iniqui regnum Dei non possidebunt.Nolite errare: neque fornicatores,neque idolis seruientes,neque moles,neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi,neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Quæ palam docent, nisi quis post abluta peccata, nouam vitæ rationem instituat, si in veteri fermento baptizatus & fidem in CHristum professus permaneat, & ad vomitum suũ vt canis redeat, eum propter solam fidem vitam non consecuturum, neque iustum in cõspectu Dei pronunciatum iri, & non ea peccata per fidem & baptismũ deleri, quæ fidem acceptam cõsequuntur,sed quæ præcesserint.Quod ita esse inde cõstat,

Paulus quos excludit à regno Dei.

1.Cor. 6.

 quod

quod idem subijciat: & hæc aliquando dicens, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini IESV Christi, & in spiritu Dei nostri. Vide enim quid dicat. Primùm excludit omnes à regno DEI iniquos, raptores, fornicatores adulteros ac sceleribus deditos. Nō eos equidem qui tales ante nomen CHristi receptum, ante fidem & baptismum fuerint: hos enim ablutos, hos sanctificatos & iustificatos in solo nomine IESV Christi docet, & qui ita scelerati & rei mortis fuissent, iustos pronunciati, & regni Christi hæredes factos. Et hæc aliquando (inquit) fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis. Si iustificati, si abluti & sancti, quomodo negat eos regnum DEI consecuturos? quod scilicet à præcedentibus fidem peccatis, iustificati & abluti essent per fidem in Christum, vt illis non imputentur deinceps illa quę ante fidem & baptismum, nomenque Christi receptum, patrarũt. Hæc enim illis remissa ob fidem in Christum esse docet. At illa quæ post fidem acceptã, post

1. Cor. 6.

Qui peccatores excluduntur à regno CHristi.

post lauacra sacra patrarent, eo modo illis non remitti, imò non sanctos sed impios esse, pollutos, sordidatos, & reos damnatosq; à Deo, quod donū Dei reiecerint, & ad cœnum vet⁹ abluti redierint, ob idq; eis vitā & regnum cœleste, quod illis gratis in nomine IESV Christi propter fidem donatū fuisset, negari, & vt impios & iniquos vna cū idololatris supplicio æterno damnari pronunciat. Duo .n. genera peccatorū hoc loco Paulus exposuit: alterum qđ præcederet fidem in CHristum, à quo Corinthij in nomine IESV Christi liberi, abluti, sanctificati esse asseruntur: alterum quod fide accepta, & nomine Christi professo, committerent, cuius nomine eos damnat, & regni cœlestis possessione, quā gratis acceperant excludit, neque fidem solam huic generi scelerum expiando satis esse docet. Nō damnat Paulus Corinthios quasi fidē abiecerint, fideles vocat, sed quod bonis operib⁹ neglectis, in vitijs perseuerent. Sed de ijs satis.

Hominem accepta fide nisi bona opera exerceat, iustum non esse, nec vitam æternam mereri propter solam fidem apud Deum.

CAP. XXIX.

NAM etsi latro in cruce fide in Christum sola recepta, quamuis nihil boni egerit, iustificatus, & vitam æternam meruerit, dignusque habitus sit, qui vocem victoris Christi audiret: Hodiè mecum eris in paradiso, triumphique Christi particeps factus fuerit, non tamen inde consequitur, omnes qui crediderint & baptizati fuerint, si post fidem acceptam & post lauacra illa sacra vixerint, sola fide iustos absq; operibus illis, quæ nobis à CHristo & Apostolis suis inculcantur fieri posse. Nam etsi arbitramur hominem sine operibus iustificari dicat Paulus, non tamen ita intelligendum est, inquit D. Augustinus, vt accepta fide si vixerit, dicamus eum iustum, etiam si malè vixerit, nisi exuto veteri homine nouũ induerit, operaq; ea quæ fides per charitatem & dilectionem operatur, operatus fuerit. Si latro auulsus à cruce vixisset, nunquam otiosus fuisset, dete-

Latronis exemplo pleriq; falluntur.

Luc. 23.

Rom. 3.

To 4. quæst. 76.

Latro si vixisset accepta fide, bona opera operatus fuisset.

ſtatus ſui latrocinij factis ad bene agendum animum & cogitationes ſuas omnes vertiſſet, & ſecundum ea, quæ Chriſtus in quem crediderat docuit, vitam inſtituiſſet, non ſolùm crederet, ſed etiam opera bona, opera charitatis operatus fuiſſet, dignoſque fructus fide ſua & vocatione profudiſſet, ſed quod crucifixus eſſet, nec aliud præſtare obſequiū CHriſto, quàm quod corde crederet, & ore confiteretur, poterat: hoc ipſo quia credidit & confeſſus fuerit, nullis præcedentibus meritis, opereq́ue bono nullo, ob ſolam fidei confeſſionem, ſtatim audire meruit; Hodiè mecum eris in paradiſo. Quam confeſſionem eius, ſi liber à cruce fact⁹ fuiſſet, ſi inter homines deinceps verſaretur, conſequerentur proculdubiò opera bona, quæ fidem eius non præceſſerant; Quod ita factum CHriſtus eſſe voluit, vt oſtenderet Iudæo, abſq; operibus legis (quę Iudæus iactaret) hominem ſaluari per ſuam gratiam, ob ſolam in ſe fidem corde conceptam & ore profeſſam, itaque ob ſolam fidem illum, qui ex latrocinio fixus erat in

cruce,in paradiſum tranſtulit: quanquam ſi diligentius rem inſpicias, & quid latro in cruce pendens egerit perſcruteris, neque hunc ſtatim vt credidit bono opere abſtinuiſſe videbis, fidemque eius ne momento quidem otioſam fuiſſe deprehendes. Nam vt radius non poteſt non emittere lucem, vt ignis nequeat non vrere materiam ſubiectam: ita neque fides poteſt ceſſare, quin ſtatim in opus bonũ prorumpat,ac luce ſua ſe prodat Nam cùm ille qui vt in latrocinio, ita & in ſupplicio ſocius illi erat latro, CHRISTVM blaſphemia & conuitijs adortus eſſet, ac ne moriens quidem ſcelesta mens maluſque animus à malitia & impietate deſiſteret. Hic noſter qui à cruce in paradiſum raptus, vt ſtatim in CHRISTVM credidiſſet, CHriſtoque adhæſiſſet, quod manibus cruci affixis non poterat, voce exequitur, ſceleratum illum verbis increpat. Neque tu, inquiens, Deum times, quod in eadem damnatione tu es, & nos quidem inquit iuſtè, nam digna factis recipimus

Latronis fides otioſa nõ fuit.

mus, hic verò nihil mali geſſit. Vides enim quid hic particeps fidei Chriſti agat? Primùm reprehendit ſocium CHRISTO conuiciantem blaſphemiæ, deinde impietatis in DEVM arguit, quodq́ue ne ſupplicio quidem crucis affectus, iuſtitiam DEI agnoſcat, verùm in ſua impietate perſiſtat, increpat, vtq́ue reſipiſcat, CHriſtum filium Dei confiteatur, ſuo ipſius exemplo monet. Nam ſtatim verſus ad Chriſtum ſupplex precatur, vt ſcelerum ſuorum, quorum iuſtas pœnas daret, miſereatur, & in ſuo regno eius meminiſſe velit, ac ne ſceleſtus ipſe contemnere CHriſtum vel eo nomine, quod in eadem damnatione quam ille ſceleribus ſuis meruerit, eſſet, diſcrimen inter ſe & CHRISTVM oſtendit, quod CHRISTVS innocens inuidia principum traditus, iniuſtas pœnas daret, ſe verò iuſtas & meritas, proptereaq́ue non conuiciandum CHRISTO innocenti ob crucis turpitudinem, ſed condolendũ innocentiæ eius, imò veniam ſcelerum in exercendo latrocinio admiſſo-

rum ab eo ei petendam esse, quod se facere videret hortatur, & socio scelerum suorum qui vijs insessis, fortunis & vitę aliorum insidiari solitus fuisset, viam salutis secum in cruce pendentis, pereunti indicat; via enim vitæ erat Christus, qui pro omnium vita moriebatur, in quam viam latro ille pius se recepit, & vt sui memor sit Christus in suo regno obsecrat, quod non difficilè impetrat, statimque audit; Hodiè mecum eris in paradiso. Nam quod dicũt latronem credidisse, & confessum ore, quod corde crediderit, egisse tamen nihil, vnde vitam iustitiamque mereretur, & ob solam fidem in paradisum cum Christo ingressum esse, non repugnamus quidem; dicim⁹ tamen illam confessionem fidei, statim opus ipsum consecutum esse. Quid enim est illa scelerati nebulonis, & nec in extremo spiritu à nequitia cessare potentis obiurgatio, nisi opus charitatis, quæ & pereunti condoleret, & innocentiam CHristi defenderet? Nam cùm CHristum tuetur, cùm blasphemum increpat, cùm timoris Dei cuius iusta sen-

Opus latronis.

ten-

tencia in crucem actus esset admonet, opus est charitatis, cum Christum precatur, vt sui memor in suo regno sit, fidem animo conceptam profitetur, propter quam iustus esse decernitur, & in hæreditatem regni cœlestis euocatur, Confessus est ille Christum apud latronem, eosque qui crucem eius circumstabant, confessus est eum Christus apud patrem suum: obiurgatio illa latronis & admonitio, erat op⁹ charitatis & in Christum dominum, & erga vt corpore ita animo pereuntem latronem. Qui si Christum innocentem agnoscere vellet, si filium Dei esse crederet, in paradisum secum descendisset, & vt latrocinij, ita vitæ secum particeps esset. Non sine igitur opere vitam consecutus latro ille noster: vt primũ credidit, operarius Christi factus: ex latrone fit concionator, veritatisque preco. Petrus in hortis ne Christus caperetur gladium stringit, seruum principis vulnerat, Christum tuetur. Quid hoc est, quod agit Petr⁹? Num solum credit? imo credit & operatur, Christi iniuriã vlciscitur, quod

Obiurgatio latronis est opus charitatis.

Latro concionator factus.

Matth. 26.

 Petrus

Petrus agit, opus est charitatis erga Christum. Quid latro agit? Christi innocentiam, non armis, quæ illi adempta erant, non manibus quæ Cruci affixę tenebantur, sed voce, quæ libera erat tuetur, non minus agit qui Christi iniuriam verbis contra blasphemos tuetur, qui innocentiam eius bonitatemque testatur, qui percuntem ne pereat & si non manu, consilio tamen & oratione retinet, & ad vitam vocat, concio illa latronis op⁹ charitatis est. Quod fides, vt arbor bona fructum. bonum protulit, nisi fortè eos qui concionātur qui impios ab impietate sua oratione reuocant, Christi merita explicant, impijs & blasphemis resistunt, nihil agere dicamus? Cum docendi & concionandi, de bonitatéque Dei & innocentia Christi differendi munus, non leue opus sit, nec minus inter opera ea numeretur, quàm quoduis aliud meruisse se Paulus coronam, quam illi redditurus esset, iustus iudex in illa die qua premia omnibus pro suis meritis largiturus est, non alio labore quàm docendo, quam concionādo impijs-

Concio latronis opus charitatis.

Munus concionādi opus esse.

impijſque ad vitam vocandis. Bonum inquit, certamen certaui. Quod illud quæſo certamen fuit, niſi docenda veritate, & aduerſarijs Chriſti refellendis; non gladio non armis, ſed voce & oratione. Quod quoniam latro iſte primus Chriſti damnati innocentiæ aſſertur, eiuſque bonitatis & diuinitatis inter moriendum confeſſor fecit: cui non dicetur non ſola fide, ſed etiã eo ipſo opere quod edidit, ſocio ſuo obiurgando, coronam meruiſſe? Et ſtatim vt credidit, opus bonum operatus eſſe? Cum fides ocioſa eſſe nequeat? ſed ſtatim in opus bonum erumpat. Non eſt fides abſque operibus: proprium eſt fidei vera operari ſemper: viua eſt, viget, opusque charitate, vt vita inſtructa bonum ſemper exercet, vide illum qui inter ſepulchra habitabat demoniacum, vt primum per Chriſtum ſanatus, vt primum à demonio liber factus, vt primum in CHriſtum credidit, ſtatim CHRISTVM ſequi contendit, ne punctum quidem temporis fides illa ocioſa eſſe potuit, ſtatim CHRISTVM petit, vt illi poteſta-

2. Thim. 4.

Pauli opus quale fuerit.

Matth. 9.

testatem se sequendi faciat, quē Christus ad aliud opus relegat, ad suos redire iubet, vt inter eos nomen suum predicet, vt eos ad se traducat, vt à nequitia eorum, eos vt latro noster fidelis latronem blasphemū abducat, non ociosum post fidem acceptam, Christus demoniacum esse voluit. Apostolum eum ad suos misit, vt quos, cum demonio lacerasset, fide in se accepta, doctrina veritatis sanaret. Inanis & impia oratio est eorum, qui opera bona eleuant, qui fidem ociosam, quæ in opere bono viuit iactant, qui soli fidei omnem iusticiam, premia nostra, vitā æternam, exclusis operib⁹ bonis, attribui contendunt, cum apertè & Christus, & quos ille testes suæ veritatis in vniuerso mundo esse voluit, Apostoli doceant, fidem non debere esse in homine Christo consecrato, ociosam & ignauam. Equidem verum & doctrinæ CHRisti consentieus est, opera ea quæ fidem nostram antecesserint, nihil nobis ad gratiam & iustificationē apud Deum attulisse, sola gratia DEI nos vocari, dignósque ea vocatione pro-

Demoniacus concionator veritas factus.

Impia oratio

Opera antecedentia fidem.

pronunciari, non quod boni aliquid egerimus, sed quod vocantem Christum secuti fuerimus, quod verbis ei⁹ & in eum crediderim⁹: donũ hoc Dei est, non ex operibus bonis, quæ fecim⁹ nos, sed gratia Dei in nos effusum: sed quod hoc fidei donum ociosum esse debeat, & in corde tantum latens, in opus bonum nunquam irrumpens, & in volutabro scelerum ferens, iustos nos vitaq; æterna dignos efficiat, concedendum non est. Arbitratur Paulus per fidem hominem saluari sine operibus, sed sine operibus legis, quæ præcesserunt vocationem & fidei donum: sine operibus quidem fides datur, pręcepta tamen per dilectionem statim operatur, quæ nisi operetur mortua est, ficta est, mortis non vitæ mater est. Hoc ita esse grauissimè Diuus August. cum alias sæpe tum verò dũ hæc quæ subijciam diceret, testatus est, & quomodo verba Pauli illa accipi intelligiq; debeant docuit & ne quis ex verbis Pauli in errorem prolaberetur, operaque bona à Christi discipulo, vt non necessaria vitæ consequendæ, amoueret ca-

ret cauit, ita enim ait. Quoniam Paulus Apostolus prædicans, iustificari hominem per fidem sine operibus, non bene intellectus est ab eis, qui sic acceperunt dictum, vt putarent, cum semel in Christum credidissent, etiamsi malè operarentur, & facinorosè flagitiosèque viuerent, saluos se esse per fidem. Locus iste huius Epistolæ eundem sensum Pauli Apostoli, quomodo sit intelligendus exponit. Ideoque magis Abrahæ vtitur exemplo, vacuam esse fidem si non bene operetur, quoniam Abrahæ exemplo etiã Paulus Apostolus vsus est, vt probaret, iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Cum enim, bona opera cõmemorat Abrahæ, quæ eius fidem comitata sunt, satis ostendit, Paulum Apostolum non ita per Abraham docere, iustificari hominem per fidem sine operibus, vt si quis crediderit, non ad eum pertineat bene operari: sed ad hoc potius, vt nemo meritis priorum bonorum operum arbitretur se perueniisse ad donum iustificationis, quæ est in fide. In hoc enim se gentibus in Chri-

Rom. 3.

Ex falsa intelligentia verborum Apostoli Pauli exorta heresis de sola iustificatione.

Tom 4. lib. 83. Quæst. 7. quæst. 76.

Loquitur de Epist. Iacob. Iacob. 2.

Christum credentibus, Iudæi præferre cupiebant, quod dicebant se meritis bonorum operum, quæ in lege sunt, ad Euangelicam gratiam peruenisse: ideoque scandalizabantur multi, qui ex eis crediderant quod in circuncisis gentibus Christi gratia traderetur. Vnde Apostolus Paulus dicit, posse hominem sine operibus præcedentibus iustificari per fidem. Nam iustificatus per fidem, quomodo potest nisi iustè deinceps operari, quãuis antea nihil operatus iusti, ad fidei iustificationẽ peruenerit: nõ merito bonorũ operum, sed gratia Dei, quæ vacare in illo non potest, cum iam per dilectionẽ benè operatur. Quod si cum crediderit, mox de hac vita decesserit: iustificatio fidei manet cum illo, nec præcedentibus bonis operibus, quia non merito ad illã sed gratia peruenit: nec consequentibus, quia in hac vita non esse finitur. Vnde manifestũ est, quod Paulus Apostolus dicit. Arbitramur enim hominem iustificari per fidẽ, sine operib⁹. Non tamen ita intelligendum est, vt accepta fide, si vixerit, dicamus eum iustum,

Paulus tantũ opera fidem præcedentia exclusit, opera verò quæ ipsam comitantur vel sequuntur, necessaria adeò autem, quemadmodum et Iacobus existimauit.

Roman. 3.

etiam-

etiamsi malè vixerit. Hæc Augustinus quæ nobis pro omnibus quæ in alijs locis copiosè & sæpius repetit sufficient, fidem absque operibus bonis, operibus charitatis, se consequentibus, & de sua radice profusis, non sufficere homini Christiano, vt ita iustus sit apud Deum, vt vita illa æterna ad quam nos Christus vocat, dignus esse possit, cum non solum fidei suæ Paulus, sed cursui suo consummato coronam propositam dicat, & Christus se pascentes, se operientes, se peregrinum recipiētes, ad eam vitam vocet: illis, qui ea officia neglexissent, solamque & nudam operibus bonis fidem ad se attulisset, in ignem æternum missis, quæ quod satis copiosè à nobis demonstrata sunt, ad alia veniamus, & reliquas questiones in hac materia excitatas videamus.

Bona opera sine fide mortua esse, Deoque placere non posse.

CAP. XXX.

SEd quoniam non defuerunt, & nūc non desunt, qui operibus plusquam deceat

deceat tribuant, atque etiam à fide seiuncta, iustos deóque gratos homines reddere contendunt, eorũ opinio minuẽda hoc loco est, errorque iste non minus pestilens, q̃ & illa hæresis, q̃ soli fidei, exclusis bonis operibus, omnẽ iusticiã nostrã acceptã fert refellend', non minus enim hi, qui operibus multum fidunt, quã qui eis nihil tribuunt peccãt, atq; veritati aduersãtur. Nã vt fides absq; operib' mortua est, ita opera absq; fide in Christũ Iesum mediatorem nostrum, qui est vita & iustificatio solus nostra, nullam vitam parere vtpotè mortua possunt, Nugantur certè illi, qui sine Christo mediatore fideque in eũ, partĩ per legis naturæ opera, partim per legis mosaicæ, doctrinæq;, vel Pharyseorũ, vel philosophorum, homines iustos & gratos deo factos fuisse asserũt, nemo sine Christi merito, nemo sine fide in ipsum vnq̃ saluus iustusque esse potuit, quotquot à condito hominum genere, iusticiam consecuti sunt, per CHRistum ISVM & fidem in eum consecuti sunt. Quod quoniam superius copiosè à

Opera sine fide in Christũ varia sunt.

nobis disputatum & demonstratum est, repetere in hoc loco nō opere precium fuerit. Nemo sine fide in CHristū Iesum vnicum mediatorem Dei & hominum, neque iustus neque saluus esse potest: non est aliud nomen sub cœlo, in quo nos saluos esse oporteat, prę ter Christum Iesum: Lex certè non auferre peccatum, sed monstrare tātum potuit, Christus ipse peccatum, abstulit, & languores nostros sanauit, ad quem accessum habemus per fidem, quæ & ipsa, vt mox dicemus, donum Dei est: & è pueniēte gratia Dei nobis p spiritū sanctum infunditur, hanc qui non habet, desinat virtutes suas operaque sua quantumuis exellentia illa fuerint iactare. Nihil Socrati, nihil Catonibus, nihil Aristidi, qui quod nimium iustus esset, ostrocismo Athenis à ciuibus suis damnatus, & in exilium exact⁹, iusticia illa sua profuit, omnes illi perierunt, omnes quod fidem in mediatorem Christum parentibus primis statim vt paradiso eiecti essent ꝓmissum non habuerint damnati: inanis illorum gloria, inanis iustitia, cuius

1. Tim. 2.

Solus Christus via salutis.

Esai. 53.

Fides donum Dei est.

Aristides ob iusticiam dānatus.

fundamentum fides, quam illi non ha
buerũt, ẽst:absque enim eo fundamẽ- *Fides fundamẽtũ iustitiæ*
to quidquid extruxeris ruit, consiste-
re nequit. Fides prima nobis datur, ex
qua opera vt radice enascantur, hoc
fundamento posito, cætera in quibus
iustè viuitur impetrantur, ac subsistũt.
Quæ opera bona, opera charitatis vo- *Iacob. 2.*
camus, quæ nisi fides pariat, mortua
est:& vt arbor illa ad cuius radicem se-
curis posita esse à Ioanne dicitur, quæ *Matth. 3.*
etsi ramis folióque luxuriet, igni tamẽ
mox tradenda decernitur: nõ est enim
fides vera & viua, absque fructu bo-
norum, & Deo gratissimorum operũ:
non potest charitas quæ fidei vita est,
ociosa esse, non potest non operari
bene. Quid igitur? vt fides absque ope- *Opera bona sine fide, etsi Deo placeant gratum tamẽ ei neminem reddunt.*
ribus mortua est, ita opera sine fide
mortua, nulliusque virtutis sine fide
opera sũt, in peccatũq; vertũtur. Ridẽ-
di igitur poti⁹ sunt, quã serijs argumẽ-
tis refellẽdi, q ob egregia faciõra virtu *Operum absque fide assertores ridẽdi.*
tesq; excellẽtes, iustitięq; amorẽ gẽti-
les & idolorũ cultores, sine fide (de quo
nõ audierũt) in Christũ, saluos esse, &
meritorũ Christi q ꝓ oĩbus mortu⁹ sit

participes contendunt, cælique regnũ philosophorũ iustitiæ aperiunt, quod solis in se credentibus CHristus Iesus aperuit, Nulla iusticia, nulla sal⁹ absque fide, siue ex impio & idolatra iust⁹ quis fiat, siue post lauacra sacra in vicia prolapsus, gratiáq; & iusticia perdita, ad penitentiæ beneficia decurrat, iustusque iterum fieri contendat, siue acceptam gratiam conseruare, & bonis operibus exercendis ex iusto magis ac magis iustus esse contẽdat, esse potest, absque fide, nusquam eam quam quærit iusticiam consequi poterit, hoc enĩ fumdamentum iusticiæ omnis est, & propterea Paulus soli fidei iustificationem nostram acceptam refert, non quod opera ab ea excludat, sine quib⁹ eam mortuam esse Iacobus dixit, sed quod fides humanæ salutis inicium, fundamentum & radix omnis iustificationis sit, sine quæ impossibile est Deo placere, itaque ad quodcunq; genus iustitiæ ex illis tribus quæ ante retulimus te referas, fide opus est, sine fide nullum illud genus iusticiæ consistit, nã vt ad CHRISTVM ab idolis venias

Iacob. 2.

Cur fidei iustificatio tribuatur.

venias vt recipiaris, fidem in Christum Iesum habeas necesse est, propter quã & accessus tibi ad eum pateat, & peccata tua in quibus hesitabas, tibi remittantur, iustusque apud Deum pronuncieris, etsi prolapsus, ad pænitentiam recurras, fide ipsa te sustentes necesse est, credas necesse est, certoque tibi persuadeas, Deum pœnitentiam tibi agenti, scelera deploranti, & meliorẽ vitam promittenti donaturum, & te priori gratiæ restituturum, cuius exemplum, corinthius ille, de quo diximus fuerit, qui ob pænitentiam Ecclesiæ restituitur ac gratiam amissam recuperat, iam si per opera bona augere iusticiam tuam volueris, incrementáque fidei tuæ quæsieris, fide opus est, credas necesse est, ea quæ commendauit opera charitatis, illi grata & accepta esse, cum sint fructus ipsius fidei, & non minus quàm ipsa fides est, dona DEI sint, credas necesse est, eum remuneratorem bonorum operum esse. Quoniam igitur sine fidei fundamento nullum genus iusticiæ consiste re potest; operaque bona absque ea

Pænitentia gratiam amissam peccato, restituit.

labantur, placereq; Deo non possint: inde fit, vt Paulus dicat: fide hominũ sola iustificari, & quod operum ac pænitentiæ etiam est, fidei vt principi & radici vnde illa se perferunt tribuat, & quod omnium est virtutum vni tantum vt principi largitur. quemadmodum nos omne op⁹ bonum, soli Deo totum tribuimus, non quod absque nobis, in nobis operetur, sed quod nos absque illo nihil boni, non solum operari, sed nec cogitare quidem possumus: nisi enim ille nos sua gratia prę ueniat, nisi corda nostra excitet, nisi & velle & posse largiatur, nihil omnino possum⁹ huic igitur totum illud quicquid in nobis boni est nobis nihil tribuimus, quamuis & ipsi operemur, & vt operemur ab ipso inuitamur, quod ita esse iam ante copiose diximus, nũc concludamus, neque fidem absque operibus bonis, quæ ex radice eius, charitatisque fontibus emanant, vtilem saluti nostræ esse, neque opera absque fide nos Deo cõmendare posse, sed vtrumque ita coniugi, vt alterum absque altero non consistat: coniurat fides

Cur Deo omnia opera bona nostra tribuimus.

Fides cum operib. in societatem coniurant.

des cum operibus bonis in salutē nostram, tū sola fides salutem operatur, cum primum ad Christum ex infidelitate accedimus, & ab operibus mortuis ad vitæ autorem accedimus, cæteroq; operib⁹ bonis nudata esse non vult, fructu operum bonorum se cōmendat ac vestit, & illa prima initia iusticiæ per se facta, operibus bonis auget, & ad perfectionem suam deducit.

Iusticiæ cuius fides fundamentum est incrementa esse.

CAP. XXXI.

ETsi igitur fides origo, fons, radixq; iustificationis nostræ fundamentumq; vitæ nostræ sit, nō tamen statim vt quis crediderit perfectionē suā assequitur: nam vt semina in terrā subactam coniecta etsi herbam effundant, non tamen statim vtilia & digna collectu sunt, nisi in spicam exurgant, granaq; proferant: tū demū enim seges illa vtilis, tū honore & horreo digna iudicatur: nā si solā herbā pferat, in spicā nō assurgat, sterilis sit, fructumque cuius

cauſa profeminata fuerit, non profe-
rat, nō in horreo reconditur, ſed in ig
nem conijcitur: ita fides ſalutis noſtræ
radix, niſi in terram cordis noſtri, quo
creditur ad iuſticiam coniecta fuerit,
niſi herbā & oris confeſſionem emiſe-
rit, nullꝰ fructꝰ operū expectari poteſt,
ſine ea radice fructus aut nullus eſt,
aut talis qui inſtar peccati & rubige-
nis vicio corruptus eſt, & qui non tam
confirmet vires, quam inficiat vitam,
ſunt igitur gradus, fidei primus eſt cor
de credere. ſecundus ore quod corde
credimus confiteri, & quaſi herbam
emittere, tertius fidem cordis & con-
feſſionem oris, operibus bonis ope-
ribus pijs & charitatis quæ eſt fidei vi-
ta comprobare, ex fructibus arbor
cognoſcitur, prima eius commenda-
tio dum plantata viget, dum ramis
& fronde luxuriat, in altum aſſurgit,
ſecunda dum florem profert, poſtre-
ma & ea maxima, cum fructum ſalu-
brem & integrum parit, quem ſi, aut
nullū, aut vicio infectū ꝓferat, exſcin-
di iubetur ne terram occupet: fides eſt
radix

radix in corde plantata, confessio oris flos est eius, opera quæ charitas exercet, fructus sunt eius, qui honorem gratiamque arbori apud suum colonum parit, eamque comendat, & quæ vt conseruetur, purgetur, puteturque dignam esse demonstrat. Primicias igitur habemus fidem, inde incipimus, hac inserta, quæ commisimus peccata ante Christum cognitum, omnia moriuntur, & tanquam nocentes hærbæ extirpantur. Hinc igitur origo iustitiæ & salutis nostræ, hinc bonorum operum: nemo incipit benè viuere nisi à fide, fides nostra in primogenitis nostris est, quando custoditur fides nostra, cetera subsequi possunt. Nã quando inquit Augustinus purgantur homines quotidie proficiendo in meli⁹, meliusque viuendo, ipso interiore homine renouato de die in diem sicut inquit Apostolus, etsi exterior noster homo corrumpitur, interior autem renouatur de die in diem, ideo fit quia primogenita fides viuit, de qua fide primogenita Apostolus ait, scimus quod omnis creatura ingemiscit, &

Opera fidem cõmendant. *Rom. 8.* *A fide initiũ bonæ vitæ.* *In psal. 134.* *2. Cor. 4.* *Rom. 8.*

parturit vsque adhuc: non solùm autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, id est, dantes iam DEO primitias spiritus nostri, hoc est, ipsam fidem tanquam primogenita nostra, tamen in nobis ipsius ingemiscimus adoptionem expectātes filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri: quod enim inquit idem Augustin⁹, initium verius Christiano quam credere in Christum? Igitur ad veram beatitudinem peruenire volentibus, primo omnium fides necessaria est, sicut Apostoli authoritas docet, negantis sine fide hominem Deo placere posse, nemo ad veram beatitudinem peruenire potest, nisi Deo placeat, Deo autem nemo placet, nisi per fidem, quæ est omnium bonorum fundamētum, sine quo nulla ratione subsistere possunt, verum: enimvero quoniam fides radix, fundamentum, & initium est, oportet, non sui ipsius, sed aliquorum fundamentum eam esse, operum videlicet bonorum, quæ in hoc fundamento extruuntur: super hoc. n. fundamēto, alij aurū, alij argentū, alij pale-

Heb. 11.

Fides fundamentū operū bonorum.

paleā ędificāt, ignis aūt cuiusq; ędificiū & op⁹ probat, si fides radix est arboris, radix sit necesse est, à qua arbore fruct⁹ expectentur, non sui radix est, sed alterius, hoc est, arboris virentis, & fruct⁹ ferentis: si initium est, necesse est, vt sit initium eius, quod ad finem suum feratur, in quo fine profectum conquiescat: quæ autē ab initio ad finem & ad perfectionem ferūntur, per ea quæ inter hæc interiecta sūt, ac in medio cursu posita ferantur necesse fuerit. Cùm igitur à fide iustificatio nostra oritur, & inde initio sumpto, ad suam perfectionem feratur, incremēta capiat necesse est, initium iustificationis nostræ corde credere ad iustitiā, cursus & incrementum ore confiteri ad salutem, finis & perfectio, gloria ipsa, vita æter- *Fidei finis.*
na, ad quam ꝑ multa officia pietatis operumq; bonorum exercitia peruenimus, & multas tribulationes: quib⁹ extern⁹ quidē homo noster corrūpitur, interior aūt renouatur, ꝑferam⁹ oportet, & quasi è nouogenitis & infantib⁹ ad virorū ꝑfectionū deducamur, cōcept⁹ fide in corde nostro Xp̄s, & in ore se con-

confitente natus, proficit sapientia & *Luc. 2.* ætate & gratia apud Deum & homines, fides est iustificationis nostræ initium, per quam Christus in corde nostro concipitur, pax finis & perfectio, ad quem finem peruenitur per spem & charitatem in Christo. Nam credere & spem indubitatam habere eorum quæ promittũtur & propterea magna cum constantia multa aduersa perferre nos oportet, per multas enim tribulationes in vitam æternam fideles in- *Act. 14.* grediuntur, quas tamen Paulus non esse pares futuræ gloriæ quam certa fide expectamus, ait. Ne autem in hoc cursu concidamus, fides nostra, atque spes qua sustentamur, charitate & a- *Charitas.* more firmanda est. Charitas enim pa- *1. Cor. 13.* tiens, charitas benigna, omnia suffert, omnia sperat, omnia credit, omnia sustinet, per hanc fides operatur, per hanc viget. Hæc est enim vita fidei, & perfectio legis, sine hac fides mortua est, hanc qui non habet, frustrà fidem iactat, frustrà promissa premia expectat & sperat, hæc pacem parit & multitudinem peccatorũ operit, hæc nos

de

de morte ad vitam transfert, nos enim inquit Ioannes, scimus quoniam translati sum⁹ à morte ad vitam, quoniam delegimus fratres, & hanc ad pacem quæ finis & beatitudo nostra est, peruenitur, fides initium & primus grad⁹ spes, secundus charitas, tertius, vnde ad beatam vitam & pacem illam æternã in qua acquiescamus, ascendimus. Neque enim obstat quod Paulus scribens ad Ephesios, dicat: pax fratrib⁹ & charitas cum fide in Domino IESV, non enim Paulus propterea fidem in vltimum locum retulit, quod ista perfectio iustificationis nostræ sit, sed poti⁹ quod pacem sine fide consistere non posse ostendat: pax enim illa hominũ, quæ non ex fide in Christum IESVM nascitur, fallax est, vera & solida nõ est: quamobrem Christus cùm suam pacẽ Apostolis daret, ait se pacem eis dare suam, quæ ęterna est, non quemadmodum mundus pacem dare soleat, quæ pax mundi ficta & vana est, at CHristi pax vera, pax æternæ & beatæ vitæ firmamentum: quæ pax Christi sine fide in Christum, vt sine fundamento & radice

1. Ioan. 3.

Ephes. 6.

Pax quæ firma.

Ioan. 14.

dicc esse non potest. Ait igitur, Paulus pax fratribus charitas cum fide, quam pacem illis offerat ostendens, non pacem mundi huius, hominumq; simulatam tranquillitatem, sed eam quam charitatis amorque proximi parit, & quoniam etiam amor infidelium est, charitasque quædam ne Ephesius putet, hominum pacem quam quiuis habere potest, cum fide sibi à Paulo offerri & præcipi addit charitatem: monens charitatem Christianos colere debere, quæ ex radice fidei in Christum IESVM oritur, & pacem solidam parit, incepit ergo à fine inquit Augustinus ad initium verò terminauit: ex fide enim charitas, è charitate pax nascitur, si enim nō credas, non amas, si non amas, pacem non habes, dixit ergo Apostolus, sic incipiens à fine & veniens ad initium, pax charitas cum fide, nos dicamus, fides, charitas, pax, crede, ama, regna: fallūtur igitur aduersarij, qui ex hoc loco maiorum fidem charitate & pace Christi asserunt, ac in fide iustificationis perfectionem deponūt, cùm Paulus apertè alibi charitatem, fide & spe

Libr. homil. hom. 17.

Ephes. 6.

ſpe maiorem eſſe doceat, cùm inquit, nunc autem manent, fides, ſpes, & charitas, tria hæc, maior autem horum eſt charitas, quæ omnia ſuffert, quæ vinculum eſt perfectionis, & finis præcepti. cuius quoniam initium & radicem fidem eſſe idem Paulus doceat dicens, charitatem eſſe finem præcepti, de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta; dubium non eſt, charitatem maiorem eſſe, & incrementum fidei, fidem autem ipſam initium, quod nunquam perfectius eſt, incrementis & fine ſuo: non igitur vltimum locum fides tenet, ſed primum, non perfectio iuſtificationis & vitæ noſtræ eſt, ſed initium & radix: à qua radice exordium ſumunt, qui ad veram beatitudinem peruenire volunt, porrò vnde initium ſumitur principium eſt curſus, non perfectio, per fidem primum iuſtificamur à præcedentibus peccatis, à DEO donatis gratuito, per fidē amici Dei & domeſtici efficimur, in familiā ei⁹ inſerimur, ſine hac nemo ad cōſortium filiorum Dei peruenire poteſt, quia ſine ipſa nec in hoc ſeculo

1.Cor.13.

Fides nō perfectio iuſtitiæ, ſed initiū

quiſquam

quisquã iustificationis exequitur gratiam, nec in futuro possidebit vitam æternam, fide igitur IESV Christi impetramus salutem, per quam inchoatur in nobis, iustificatio proficiturque in spe & charitate, per quam viget, per quam viuit, ac bonorum operum fructus profert. Neq; enim otiosa esse potest, viget semper ꝑ charitatem, simul enim hæc tria sunt fides, spes, & charitas: charitas autẽ nunquam cessat, nunquam otiosa est. Per fidem igitur iustificati & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem, renouãtur, vt Apostolus inquit de die in diẽ: hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta cooperante fide, bonis operibus, crescũt, atque magis iustificantur, sicut scriptũ est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vsque ad mortem iustificari. Et rursus: Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc verò iustitiæ incre-

Iustificatio perficitur ascendendo de virtute in virtutem.
Roma. 8.

men-

mentũ petit ſancta Eccleſia, cùm orat: da nobis domine fidei, ſpei & charitatis augmentum.

In baptiſmo non plenam & abſolutam hominis conſequi iuſtitiam.

CAP. XXXII.

ETſi enim baptizatis remittuntur omnia ante actæ vitæ peccata, nõ tamen perfecta. Illa renouatio hominis eſt, non enim inquit diuus Auguſt. ex qua hora quiſque baptizatur, omnis vet⁹ eius infirmitas abſumitur, ſed renouatio incipit à remiſſione omniũ peccatorum, & in quantum quiſq; ſpiritualia ſapit, qui iam ſapit, in tantum renouatur, cętera verò in ſpe facta sũt, donec etiam in re fiant, vſque ad ipſius corporis renouationem in meliorem ſtatum immortalitatis & incorruptionis, qua induimur in reſurrectionem mortuorum. Baptiſmus igitur eſt initium iuſtificationis noſtrę, in quo propter fidem Chriſti IESV, ſordes ante actæ vitæ eluimus, & primum limen iuſtificationis noſtræ ingredimur, ac per varia pietatis opera, tribulationeſque

Tit. de pecca. merit. & remiſſ. 2. ca. 2.

In Baptiſmo quæ ſordes abluuntur.

multas gradiendo, in penetralia eius ingredimur, & ad ipsum denique culmen ascendimus, alij quidem citius, alij verò tardius. In quo cursu nostro, exterior quidem homo noster corrumpitur, sed interior renouatur, & indies augetur, perfectiorque redditur, donec in virum perfectum euadat, de virtute in virtutem conscendens. Si enim in ipso animo, qui est interior homo, perfecta in baptismo renouatio fieret, non diceret Apostolus: etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Etenim qui de die in diem renouatur, nondum totus renouatus est. Est certè aliquid in eo vetustatis, quam sensim de die in diem exuit, & nouum hominem induit, & quasi cum ætate crescit, donec perueniat in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis CHRISTI. Quam quoniam per eam fidem, quam ad lauacra sacra afferimus, non statim assequimur, sed primitias spiritus tantum accipimus, vnde filij DEI fiamus, necesse est per incrementa

Aug. cõt. Manich. lib. 1. cap. 35.

2. Corint. 4.

Ephes. 4.

In lauacro sacro primitias spiritus accipimus.

menta

menta non tantum fidei, verùm etiam per fructus ipsos eius, opera bona, opera charitatis, ad eam nos ascendere: baptismus enim initium est iustitiæ nostræ, vnde per gradus virtutum ad summa contendendum. Neque enim satis est, si primitias spiritus acceperimus, per quas morbus noster tollatur, nisi etiam vires alia medicina reuocentur, confirmentur, ac planè renouentur. Quæ renouatio non momento vno fit ipsius conuersionis, sicut momento vno fit illa in baptismo renouatio, remissione peccatorum: neque enim vel vnum quantumcunq; remanet, quod non remittatur, sed quemadmodum ait Augustinus, aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate (quæ febribus est facta) reualescere. Itemque aliud est infixum tellum de corpore demere, aliud vulnus quod eo factum est, secunda curatione sanare. Prima illa curatio causam remouet languoris, quod per omnium fit remissionem peccatorum, secunda ipsum saluare languorem,

De ciuit. Dei li. 14. ca. 17.

quod fit paulatim proficiendo in renouatione huius imaginis. Quæ duo demonstrauit Dauid, cùm diceret: qui propitius eſt omnibus iniquitatib' tuis. Deinde, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Propiti' enim eſt nobis Deus in Baptiſmo, remittens nobis prioris vitæ iniquitates noſtras: ſanat languores & infirmitates noſtras quotidianis virtutum acceſſionibus, & gratiæ DEI incremento. Primitias igitur ſpirit' in Baptiſmo accipimus, vnde filij Dei re ipſa efficimur, in cæteris verò ſpe, ſicut ſalui, ſicut innouati, ita & filij Dei, re autem ipſa quia nondum ſalui, ideò nondum planè innouati, nondum etiam filij Dei, ſed filij ſeculi. Proficim' ergo in renouationem iuſtamque vitam: & per quod filij Dei ſumus, per hoc omnino peccare non poſſumus, donec totum in hoc tranſmutetur, etiam illud per quod adhuc filij ſeculi ſumus: per hoc enim & peccare adhuc poſſumus. Ita fit vt qui nat' eſt ex Deo non peccet. Etſi dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Conſume-

Pſal. 102.

1. Ioan. 1.

ſumetur ergo quod filij carnis & ſeculi ſumus, & perficietur quod filij DEI & ſpiritu renouati ſumus, quæ omnia Pauli ipſius verba de ſe ipſo loquentis, confirmant. Qui cùm incrementa ſuæ fidei & ſuæ iuſtificationis, hoc verò eſt certamina pro Chriſto, & fide eius ſuſcepta narraret, & propterea reſurrectionis ex mortuis particeps eſſe vellet, oſtēdit, feciſſe ſe multa digna quidem eo premio, nōdum tamē omnia compleſſe, multaque ſibi adhuc reſtare, vt ad eam perfectionem perueniat, coronaque ſibi repoſita ornetur, exantlanda eſſe narrat. Non quod iam, inquit, acceperim, aut iam perfectus ſim, ſequor autem ſi comprehēdam, in quo & comprehēſus ſuam à Chriſto IESV. Vides enim quomodo Paulus ab illo primo initio, vbi baptizatus primitias ſpiritus accepit, & lauacro ſacro ablutus, veniam blaſphemiæ in Deum & perſecutionis Eccleſiæ CHriſti conſecutus ſit, iter perficiendæ iuſtitiæ ingreſſus, contendit ad ſumma, multa ꝑtulit ꝑ Chriſto, tot mortes paſſus eſt, & quod deerat paſſionem in corpore

Aug. libr. de pecc. mer. & remiſſ.

Pauli progreſſus.

CHristi quæ Ecclesia est in suo sustinuit, tamen negat se perfectū adhuc esse, negat omnes illas virtutes, quibus iustitia à fide prima in Christum & sacro lauacro cœpta, perficiatur, consecutū esse, cōtendere verò, vt eas cōprehendat & assequatur. Et quidē disertè testatur se esse comprehensum à Christo IESV, vocatum in sortem filiorū Dei.
Philip 3. Comprehēsus (inquit) à Christo IESV, non tamen propterea iam perfectum, & absoluta illa iustitia dignum se esse
Comprehēsus à Deo. ait. Cōprehensus est dum vocatur, dū credit, dum baptizatur. Si comprehensus à CHristo tenetur, si fidē habet, cur non dicit iam se esse iustū? iam corona & premio dignum? etiamsi nihil deinceps faciat? Si sola fides iustum reddit, si opera bona certaminaque pro Christo & eius Ecclesia nullius momenti sunt? ad eam cui vita debeatur iustificationem consequendam? Sensit Paulus à Christo comprehensus & vocatus ad fidem, initia illa & primicias spiritus esse, vlteriusq; progrediendum, & summa petenda, non solùm credendo, verumetiam labores perferendo,

pro Christo certando, tribulationes pferendo, totiesq; moriendo, vt ita per egregia facinora ad eam pfectionẽ iustitiæ Dei perueniret, vt corona tandẽ dign⁹ esse iudicetur. Non arbitror, inquit, me cõprehendisse, quamuis comprehensus sim à Christo, cur non arbitratur se apprehendisse, cùm fidem in CHristum comprehenderit? Quod videlicet multa fidei primordijs addenda esse videret, & per varia exercitia virtutum charitatisque opera, ac multa certamina, tribulationesq; multas, iustitiam, ad quam vocatus esset perficiendam sibi esse iudicaret. Et quanquam multa iam tum pertulerat, mul ta egregia fecerat, nondum tamen se ad metam peruenisse testatur, & oblitum eorum quę gesserit, ad ea quæ cõprehendenda & implenda essent, totũ suum studium conuertisse, omnesque neruos in id intendisse testatur, quę posterius cùm complesset, ait: Bonum certamen certaui, cursum consumaui, fidem seruaui, in reliquo reposita mihi est corona iustitiæ, quam mihi reddet iustus iudex in die iudicij. 2.Tim. 4.

Non tum ſtatim vt credidit, vt baptizatus ſit, coronam poſcit, ſed tum demum cùm curſum conſumaſſet, bella pro Chriſto confeciſſet, & ad perfectā, abſolutamq; iuſtitiam per opera bona perueniſſet. Quod cùm ita ſit, fidei noſtræ & iuſtificationis noſtræ, & initia, & gradus, & perfectionem eſſe, & eos errare, qui præter fidem nihil aliud ad iuſtificationem afferre volunt, dubitare nemo poteſt. Prima quidem cauſa & exordium vitæ noſtræ fides eſt, verū tamen nō ſolùm vitam, ſed etiam premia & coronas DEVS nobis parauit: non ſolùm ad vitam nos vocat, ſed etiam ad premia & ornamenta prouocat. Non fidei ſolùm ſuæ Paulus coronam propoſitā eſſe aſſerit, verùm certaminibus ſuis illis infinitis, & curſui conſumato. A fide vita noſtra initium capit, operibus bonis perficitur & conſumatur, ita vt verum ſit quod dixim⁹, non vnum genus eſſe iuſtitiæ noſtræ: Primum enim gen⁹ eſt quod in remittendis peccatis, lauacra ſacra & fidem Chriſti receptam præcedentibus, conſiſtit: alterum in exercendis operibus chari-

Corona Pauli.

Iuſtificationis tria genera.

charitatis, certamineque pro CHristo susceptо, & cursu vocationis legitimè consumando: tertium verò in pœnitentia pro peccatis, post gratiam acceptam admissis, agenda. Et in illo primo genere, sola fides operibus remotis iustitiæ nostræ causa est: In secundo & tertio, non sola fides, sed cum operibus bonis & pœnitentia coniuncta. Nam vt præcedentia fidem peccata, in Baptismo propter solam in CHristum fidem tolluntur, ob eamque causam solam iusti pronunciamur: ita in relapsis pœnitentia vna cum fide opus est, vt rursus iustus pronuncieris, gratiamque amissam recuperes. In ijs autẽ qui in recepta semel gratia perseuerant, opera, variaque virtutũ exercitia requiruntur, vt ex iustis iustiores fiant, vt de virtute in virtutem eant, vt ex iustitia quam fides parit, ad iustitiam bonorũ operum quæ ex fidei radice surgunt, perueniatur, vt qui iustus est per fidem, iustificetur magis per opera bona, maiusque premium consequatur, & non solùm vitam, sed beatissimam vitam coronamq; mereatur. Nam vt omnes

quidem stellæ lucent, omnes luminis participes sunt, sed aliæ alijs magis elucent, nec omnium vna & eadem gloria est. Ita omnes qui credunt iusti sunt ob eam ipsam fidem, verùm non omnium iusticia illa par est: alia Solis lux & gloria, alia Lunæ aliarúmque stellarum, alia eorum iusticia, in quibus nihil præter fidem lucet, alia eorum in quibus fides opera egregia per dilectionem operatur. Non solum isti lucent, sed etiam elucent: non solum vitam sed etiam coronas merentur.

Alijs maiorē alijs minorē gratiā dari.

Maior fides maiori gloria ornatur.

Cur Paulus dixerit, Gratia Dei saluati sumus non ex nobis, donum Dei est ne quis glorietur.

CAP. XXXIII.

Operum bonorum magnum fructum premia & coronas esse ostendimus: non quidem quorumuis operum, sed eorum, quæ fides per dilectionem, spe firma & charitate non ficta comitibus operatur. Respondendum hoc loco videtur illis, qui Pauli verba

Comites fidei

verba nobis obijciunt, gratiáque Dei nos saluos esse exclamāt, nō ex nobis, non propter opera nostra quæ fecim⁹ nos, totum illud iusticiæ & salutis nostræ donum Dei esse, nec esse quod operibus vllis tribuamus. Equidem nihil est ꝙ operibus tribuamus nostris, si illa nostra sunt, si non sunt dona Dei, nihil est nostrū quod nos gratos Deo reddat. Quid enim nostrum est præter peccatum? nam si quid boni in nobis est, Dei donum est. Quod si opera bona, quorum fides quæ per dilectionem operatur, radix est, dona DEI sint, esse non potest vt non eadem Deo grata sint? cum Deus omnia quæ ipse facit, quę ab eo proficiscantur, & vt sua agnoscit, & bona esse pronunciat. Sine illo autem, non solum nihil boni agere, at ne cogitare quidem possumus. Quicquid igitur agimus boni, in illo, & per illum, & cum illo agimus, ille in nobis velle & perficere operatur, ille voluntatem nostram excitat, ille vires vt facere possimus largitur, præuenit nos, & voluntatem nostrā sua gratia ex-

Opera bona cur deo grata

Sine Deo nihil boni fit.

tia excitat,& excitatos iterque bene agendi ingressos prosequitur, & adiuuat,neque in cursu illo vires nobis deficiant,sustentat,& contendentes fulcit. Quicquid igitur bene agimus, Dei est:sed ita Dei, vt nostrum etiam sit. Ille quidem salutem nostram operatur, non sine tamē nobis operatur,, Ille est bonorum omniū vitæq; nostræ fons, sed nos haurire vult. Fōs quidē tibi sup-

Deus fons bonorum. peditat aquas, tamen nisi tu ipse haurias, sitim tuam non sedabunt. Ita fit vt opera illa & Dei sint, & nostra: Dei, quod omnium bonorum auctor & fons deficiens nunquam, & inexhau-

Bona opera quomodo nostra et quomodo Dei sint. stus sit. Nostra, quoniam ea oblata recipimus, quoniam cooperamur, quoniam vocantem sequimur, & in vineam eius vocati, ingredimur, quoniam vocanti & præcipienti obedimus, & ea quę ille bona probat, ꝓsequimur, q̄ improbat mala, fugimꝰ. Quam obedientiam nostram quoniam probat, nō potest esse, quin ea quæ eo ipso duce facimus, illi placeant. Si autem placent, mirum fuerit si nos non commen-

mendent, si premia nobis non merentur, seipsum ecquidem Deus, qui voluntatem nostrã ad ea omnia, quæ bene à nobis fiunt præparat, & præparatam adiuuat, odisse videretur, ac seipsum in nobis damnare. Sed quoniã seipsum amat, sua consilia probat, & opera nostra quæ eius sunt, ad quæ nos excitat & excitatos ducit, probet ne cesse est, premia eius & coronas decernat, vt suam illam immensam bonitatem in nobis honore adornet. Nam si opera bona, opera charitatis, quoniã à nobis fiũt oderit, & vt nostra abijciat, fidem etiam ipsam odio habeat necesse est: hæc enim & in nobis est, & radix operum bonorum est. Quod si fidem nostram ita probet, vt propter eam, nobis omnia scelera nostra & impietatem omnem donat, ecquidem opera bona nostra auersari eum, absurdũ dicere fuerit, cum vt fidem nostram, ita & opera bona nostra dona sua esse sciat, & à se in nos effusa. Si donum suũ fidem in nobis agnoscit, si propterea quod credamus nos acceptat, non potest

Deum opera bona in nobis coronare.

test & opera ipsa non agnoscere, cum vt fides, ita opera, dona eius gratiaque, vt modo dixi, in nos effusa sint. Per eum credimus, per eum operamur: ille fidem cordibus nostris infundit, ille ne fides in nobis ociosa sit, vt per dilectionem operetur, author est. Plantauit arborem propter fructus. Si arborem probat, non potest fructus eius improbare: si arbor bona & fructus boni. Aut facite (inquit Christus) arborem bonam & fructus bonos: aut si fructus sunt mali, arborem etiam malam. Non potest enim, ait Christus, arbor bona malos fructus facere, nec mala bonos. Bona est plantatio CHRISTI fides, bona etiam opera quæ illa profert. Aut igitur fidei premia, vna cum operibus bonis auferenda, aut operibus bonis, operibus charitatis, quorum fides fons est, honor debitus reddendus, quia inquis, non ex operibus nostris iustificamur, donum enim Dei est, siquidem vt dixi nostris operibus, vt Pelagiani, vt Iudei, vt gentes, premia & honorem debere cõtenderem⁹, haberes ꝙ diceres. Sed

Arbor propter fructum.

Matt. 7.

Matt. 12.

Quæ opera non iustificẽt.

Sed quoniam non nostra, sed Dei quæ per Christũ Iesum in nobis operatur, & ex radice fidei charitate irrigata ꝓfert, non est quod opera bona contemnas. Quæ si contemnis, quod non solũ Dei, sed etiam nostra sint, eadem ratione fidẽ contemne, nam & hæc & nostra & Dei est. Quod si fidei tantum tribuis, tribuas & operibus bonis necesse est. Nam aut vtrumq; amplectere & orna, quia vtrumq; donum Dei est. Fides donum Dei & misericordia Dei ea est, quæ te præuenit: opera bona, donũ & misericordia eiusdem Dei quæ subsequitur sunt. De illa dictum; Misericordia Dei prçueniat me: De hac: Misericordia DEI subsequitur me. Præuenit te gratia DEI, & excitauit cor tuum, vt credas DEO, & propterea placeas: subsequitur te & fidem à te receptam, vt bene opereris, vt pietatis in studio te exerceas. Vtrunque donum Dei est, vtrunque DEI misericordia. Neque credere, neque bene operari sine gratia Dei potes. Quod credis corde, DEI est: quod ore confiteris, & veritatis bonitatisque diuinę Psalm. 58.

testis

testis es, donum Dei est, quod fidem tuam, osque tuum non fictum sed verum esse operando demonstras bonisque operibus ad laudandum Deũ gentes & impios prouocas, Dei donum summáque illa misericordia est, quæ te credentem sequitur, ad coronasque ducit. Neque opera tua sunt, quę Deus coronat, neque fides: vtrunq; donum eius est, & fidem suam & opera sua in nobis agnoscit, probat & coronat. Nã quod isti fidem suam iactant, quod opera abijciunt, non vident & fidem sibi, quæ Dei donum est vsurpare, & in operibus bonis contemnendis, donũ Dei contemnere, Deoque ipsi non minimam iniuriam facere, gratiamque eius, per quam nobis & fidem & opera sua infuderit, repudiare, & vtrunq; hoc munus Dei esse negare, cum suæ fidei omnia tribuant. Quod proptereà sibi vitam necessariò deberi, quia credunt, contendant, quod neminem damnari posse qui credat, affirment. Quod si verum esset, necessitate quadam & nodo indissolubili Deum alligatum haberent, voluntatémque ei liberam

Aduersarij Deo vim inferunt.

beram ſua fide eriperent, ac ſub pelle fidei monſtra viciorum impunita alerent, Deum ipſum & Chriſtum qui cuique ſecundum opera ſua mercedem redditurum teſtatur, iniuſtum efficerēt, cum propter fidem nec bonis operibus premia largiri, nec malos ſupplicio afficere poſſet, cum non aliud præter ſolam fidem eum ſpectare oporteret, cum ei ſoli honor omnis deberetur. Nam ſi ſcelerati non poſſunt puniri, propterea quod fide muniti ad ſupplicia trahi non poſſunt, nec bonis operibus honor vllus debebitur, qui ſolius fidei proprius ſit. Fruſtra igitur Paulus laborauit, fruſtra bonum illud ſuum certamen certauit, fruſtra curſum conſumauit: non poteſt dicere Paulus, in reliquo ſibi repoſitam coronam, quam ſibi iuſtus iudex redditurus ſit, ac ne Simon quidem magus qui credidit, à Petro propter ſuum ſcelus damnari debuit. neq; Corynthius à Paulo, qui nouercam vxorem duxerat, Sathanæ tradi debuit, falſa illa eius de die iudicij diſputatio apud fœlicē, & alijs locis eſſet, in qua de die illo diſ-

Roman. 2.

Si fides ſola iuſtificat, Simon Magus iuſtus eſt.

Act. 8.

Act. 24.

ferens, supplicia malorum infinita demonstrat, boniſq; premia oſtentat. Nō verus Chriſtus eſſet, q ſe promittit hædos ab ignis ſegregaturū, & bonos ad regnū ab initio mundi à patre ſuo eis paratū, miſſurum, malos verò in ignē diabolo & angelis ei⁹ conſtitutū detur baturū, non eſſet illa eius ſententia vera: Qui bona egerūt, ibūt in vitā æternam, q verò mala in ignē æternum, & alia infinita, quę longū fuerit in re prę- ſertim apertiſſima perſequi. Impudēs eſt iſtorū aſſertio, & erroris plena doctrina. Fides quidē initium & fons iuſtitiæ & vitæ noſtræ eſt, ſine illa nihil Deo in nobis placet, p hanc acceſſus ad Deū eſt, ſed initiū totū non eſt. Initia .n. ad ſuā perfectionē contendūt. Principiū ſalutis noſtræ fides, perfectio ipſa in operibus bonis, varijſq; pro Chriſto certaminibus lucet. Habet honorem fides quæ fundamentū ædificij noſtri eſt. Habent opera, quæ ædificium perficiunt & adornāt. Vtrunq; Dei donū eſt. A Deo fides, à Deo opera, q̄ fides ipſa ſocia charitate profert. Vt fidem donū ſuum in nobis Chriſt⁹ agnoſcit

Matth. 27.

& honorat, ita opera ob eã ipsam causam, quod sua dona sint, quod ex fidei radice per charitatẽ operantis & viuẽtis nascantur, & agnoscit & premijs honorat. Iactas tu quidẽ fidẽ, & hanc vbiq; ostentas, hac te contra oĩa pericula cõmunis. Quæro qd est, cur tantũ fidei tribuis? cur tantũ fidis? si propterea ꝙ tua sit, nihil est quod tibi debeatur: nihil enim est in nobis quòd Deo placeat. Quicquid nostrũ est, peccatum est. Sin aũt Dei donũ est, quid te inde efferas? quoniã non tua, sed Dei est. Quod si donum Dei est, non te iactare propterea, sed Deo gratias agere debes, qui te dignum iudicauit, cui suum donũ cõmitteret, quem ad credendum excitaret. Nõ abuti dono Dei ad scelera patranda, & libidines exercẽdas debes sed ad honestè & piè vitã instituendã tãto bono vti. fidẽ enim Christ⁹ bonorũ operum & pietatis matrẽ in te esse voluit, non libidinum ministram, & scelerum patronam. Donũ Dei fides est, ob eãq; causam ipsi Deo in nobis grata & accepta, quæ ab illo promanant bona sunt & honore digna. Quòd si

Fides si nostra non Dei est, placere Deo nõ potest

Fides Deo placet quia eius est.

Non tum ſtatim vt credidit, vt baptizatus ſit, coronam poſcit, ſed tum demum cùm curſum conſumaſſet, bella pro Chriſto confeciſſet,& ad perfectã, abſolutamq; iuſtitiam per opera bona perueniſſet. Quod cùm ita ſit,fidei noſtræ & iuſtificationis noſtræ, & initia, & gradus, & perfectionem eſſe, & eos errare, qui præter fidem nihil aliud ad iuſtificationem afferre volunt,dubitare nemo poteſt. Prima quidem cauſa & exordium vitæ noſtræ fides eſt, verũ tamen nõ ſolùm vitam, ſed etiam premia & coronas DEVS nobis parauit: non ſolùm ad vitam nos vocat,ſed etiam ad premia & ornamenta prouocat.Non fidei ſolùm ſuæ Paulus coronam propoſitã eſſe aſſerit, verùm certaminibus ſuis illis infinitis, & curſui conſumato. A fide vita noſtra initium capit, operibus bonis perficitur & conſumatur,ita vt verum ſit quod dixim⁹, non vnum genus eſſe iuſtitiæ noſtræ: Primum enim gen⁹ eſt quod in remittendis peccatis. lauacra ſacra& fidem Chriſti receptam præcedentibus,conſiſtit: alterum in exercendis operibus chari-

Corona Pauli.

Iuſtificationis tria genera.

charitatis, certamineque pro CHristo suscepto, & cursu vocationis legitimè consumando: tertium verò in pœnitentia pro peccatis, post gratiam acceptam admissis, agenda. Et in illo primo genere, sola fides operibus remotis iustitiæ nostræ causa est: In secundo & tertio, non sola fides, sed cum operibus bonis & pœnitentia coniuncta. Nam vt præcedentia fidem peccata, in Baptismo propter solam in CHristum fidem tolluntur, ob eamque causam solam iusti pronunciamur: ita in relapsis pœnitentia vna cum fide opus est, vt rursus iustus pronuncieris, gratiamque amissam recuperes. In ijs autē qui in recepta semel gratia perseuerant, opera, variaque virtutū exercitia requiruntur, vt ex iustis iustiores fiant, vt de virtute in virtutem eant, vt ex iustitia quam fides parit, ad iustitiam bonorū operum quæ ex fidei radice surgunt, perueniatur, vt qui iustus est per fidem, iustificetur magis per opera bona, maiusque premium consequatur, & non solùm vitam, sed beatissimam vitam coronamq; mereatur. Nam vt omnes

quidem stellæ lucent, omnes luminis participes sunt, sed aliæ alijs magis elucent, nec omnium vna & eadem gloria est. Ita omnes qui credunt iusti sunt ob eam ipsam fidem, verùm non omnium iusticia illa par est: alia Solis lux & gloria, alia Lunæ aliarúmque stellarum, alia eorum iusticia, in quibus nihil præter fidem lucet, alia eorum in quibus fides opera egregia per dilectionem operatur. Non solùm isti lucent, sed etiam elucent: non solum vitam sed etiam coronas merentur.

Alijs maiorē alijs minorē gratiā dari.

Maior fides maiori gloria ornatur.

Cur Paulus dixerit, Gratia Dei saluati sumus non ex nobis, donum Dei est ne quis glorietur.

CAP. XXXIII.

Operum bonorum magnum fructum premia & coronas esse ostendimus: non quidem quorumuis operum, sed eorum, quæ fides per dilectionem, spe firma & charitate non ficta comitibus operatur. Respondendum hoc loco videtur illis, qui Pauli verba

Comites fidei

verba nobis obijciunt, gratiáque Dei nos saluos esse exclamãt, nõ ex nobis, non propter opera nostra quæ fecim9 nos, totum illud iusticiæ & salutis nostræ donum Dei esse, nec esse quod operibus vllis tribuamus. Equidem nihil est ꝙ operibus tribuamus nostris, si illa nostra sunt, si non sunt dona Dei, nihil est nostrũ quod nos gratos Deo reddat. Quid enim nostrum est præter peccatum? nam si quid boni in nobis est, Dei donum est. Quod si opera bona, quorum fides quæ per dilectionem operatur, radix est, dona DEI sint, esse non potest vt non eadem Deo grata sint? cum Deus omnia quæ ipse facit, quę ab eo proficiscantur, & vt sua agnoscit, & bona esse pronunciat. Sine illo autem, non solum nihil boni agere, at ne cogitare quidem possumus. Quicquid igitur agimus boni, in illo, & per illum, & cum illo agimus, ille in nobis velle & perficere operatur, ille voluntatem nostram excitat, ille vires vt facere possimus largitur, præuenit nos, & voluntatem nostrã sua gratia ex-

Opera bona cur deo grata

Sine Deo nihil boni fit.

tia ex-

tia excitat,& excitatos iterque bene agendi ingreſſos proſequitur, & adiuuat,neque in curſu illo vires nobis deficiant,ſuſtentat,& contendentes fulcit. Quicquid igitur bene agimus, Dei eſt:ſed ita Dei, vt noſtrum etiam ſit. Ille quidem ſalutem noſtram operatur, non ſine tamē nobis operatur, Ille eſt bonorum omniū vitæq; noſtræ fons, ſed nos haurire vult. Fōs quidē tibi ſuppeditat aquas, tamen niſi tu ipſe haurias,ſitim tuam non ſedabunt. Ita fit vt opera illa & Dei ſint,& noſtra: Dei, quod omnium bonorum auctor & fons deficiens nunquam, & inexhauſtus ſit. Noſtra,quoniam ea oblata recipimus, quoniam cooperamur, quoniam vocantem ſequimur, & in vineam eius vocati,ingredimur,quoniam vocanti & præcipienti obedimus, & ea quę ille bona probat, ꝓſequimur,q̄ improbat mala, fugim⁹. Quam obedientiam noſtram quoniam probat, nō poteſt eſſe, quin ea quæ eo ipſo duce facimus, illi placeant. Si autem placent, mirum fuerit ſi nos non commen-

Deus fons bonorum.

Bona opera quomodo nostra et quomodo Dei sint.

mendent,ſi premia nobis non mere-antur, ſeipſum ecquidem Deus. qui voluntatem noſtrã ad ea omnia, quæ bene à nobis fiunt præparat, & præparatam adiuuat,odiſſe videretur, ac ſeipſum in nobis damnare. Sed quoniã ſeipſum amat, ſua conſilia probat, & opera noſtra quæ eius ſunt,ad quæ nos excitat & excitatos ducit, probet ne ceſſe eſt,premia eius & coronas decernat,vt ſuam illam immenſam bonitatem in nobis honore adornet.Nam ſi opera bona,opera charitatis, quoniã à nobis fiũt oderit,& vt noſtra abijciat, fidem etiam ipſam odio habeat neceſſe eſt:hæc enim & in nobis eſt, & radix operum bonorum eſt. Quod ſi fidem noſtram ita probet, vt propter eam, nobis omnia ſcelera noſtra & impietatem omnem donat, ecquidem opera bona noſtra auerſari eum,abſurdũ dicere fuerit, cum vt fidem noſtram, ita & opera bona noſtra dona ſua eſſe ſciat,& à ſe in nos effuſa.Si donum ſuũ fidem in nobis agnoſcit, ſi propterea quod credamus nos acceptat,non poteſt

Deum opera bona in nobis coronare.

teſt

test & opera ipsa non agnoscere, cum vt fides, ita opera, dona eius gratiaque, vt modo dixi, in nos effusa sint. Per eum credimus, per eum operamur: ille fidem cordibus nostris infundit, ille ne fides in nobis ociosa sit, vt per dilectionem operetur, author est. Plantauit arborem propter fructus. Si arborem probat, non potest fructus eius improbare: si arbor bona & fructus boni. Aut facite (inquit Christus) arborem bonam & fructus bonos: aut si fructus sunt mali, arborem etiam malam. Non potest enim, ait Christus, arbor bona malos fructus facere, nec mala bonos. Bona est plantatio CHRISTI fides, bona etiam opera quæ illa profert. Aut igitur fidei premia, vna cum operibus bonis auferenda, aut operibus bonis, operibus charitatis, quorum fides fons est, honor debitus reddendus, quia inquis, non ex operibus nostris iustificamur, donum enim Dei est, siquidem vt dixi nostris operibus, vt Pelagiani, vt Iudei, vt gentes, premia & honorem debere cõtenderem⁹, haberes q̃ diceres. Sed

Arbor propter fructum. *Matt. 7.* *Matt. 12.* *Quæ opera non iustificent.*

Sed quoniam non nostra, sed Dei quæ per Christũ Iesum in nobis operatur, & ex radice fidei charitate irrigata ꝓfert, non est quod opera bona contem nas. Quæ si contemnis, quod non solũ Dei, sed etiam nostra sint, eadem ratione fidẽ contemne, nam & hæc & nostra & Dei est. Quod si fidei tantum tribuis, tribuas & operibus bonis necesse est. Nam aut vtrumq; amplectere & orna, quia vtrumq; donum Dei est. Fides donum Dei & misericordia Dei ea est, quæ te præuenit: opera bona, donũ & misericordia eiusdem Dei quæ subsequitur sunt. De illa dictum; Misericordia Dei præueniat me: De hac: Misericordia DEI subsequitur me. Præuenit te gratia DEI, & excitauit cor tuum, vt credas DEO, & propterea placeas: subsequitur te & fidem à te receptam, vt bene opereris, vt pietatis in studio te exerceas. Vtrunque donum Dei est, vtrunque DEI misericordia. Neque credere, neque bene operari sine gratia Dei potes. Quod credis corde, DEI est: quod ore confiteris, & veritatis bonitatisque diuinæ *Psalm. 58.*

testis es, donum Dei est, quod fidem tuam, osque tuum non fictum sed verum esse operando demonstras bonisque operibus ad laudandum Deũ gentes & impios prouocas, Dei donum summáque illa misericordia est, quæ te credentem sequitur, ad coronasque ducit. Neque opera tua sunt, quę Deus coronat, neque fides: vtrunq; donum eius est, & fidem suam & opera sua in nobis agnoscit, probat & coronat. Nã quod isti fidem suam iactant, quod opera abijciunt, non vident & fidem sibi, quæ Dei donum est vsurpare, & in operibus bonis contemnendis, donũ Dei contemnere, Deoque ipsi non minimam iniuriam facere, gratiamque eius, per quam nobis & fidem & opera sua infuderit, repudiare, & vtrunq; hoc munus Dei esse negare, cum suæ fidei omnia tribuant. Quod proptereà sibi vitam necessariò deberi, quia credunt, contendant, quod neminem damnari posse qui credat, affirment. Quod si verum esset, necessitate quadam & nodo indissolubili Deum alligatum haberent, voluntatémque ei liberam

Aduersarij Deo vim inferunt.

beram ſua fide eriperent, ac ſub pelle fidei monſtra viciorum impunita alerent, Deum ipſum & Chriſtum qui cuique ſecundum opera ſua mercedem redditurum teſtatur, iniuſtum efficerēt, cum propter fidem nec bonis operibus premia largiri, nec malos ſupplicio afficere poſſet, cum non aliud præter ſolam fidem eum ſpectare oporteret, cum ei ſoli honor omnis deberetur. Nam ſi ſcelerati non poſſunt puniri, propterea quod fide muniti ad ſupplicia trahi non poſſunt, nec bonis operibus honor vllus debebitur, qui ſolius fidei proprius ſit. Fruſtra igitur Paulus laborauit, fruſtra bonum illud ſuum certamen certauit, fruſtra curſum conſumauit: non poteſt dicere Paulus, in reliquo ſibi repoſitam coronam, quam ſibi iuſtus iudex redditurus ſit, ac ne Simon quidem magus qui credidit, à Petro propter ſuum ſcelus damnari debuit. neq; Corynthius à Paulo, qui nouercam vxorem duxerat, Sathanæ tradi debuit, falſa illa eius de die iudicij diſputatio apud fœlicē, & alijs locis eſſet, in qua de die illo diſ-

Roman. 2.

Si fides ſola iuſtificat, Simon Magus iuſtus eſt.

Act. 8.

Act. 24.

& honorat, ita opera ob eã ipsam causam, quod sua dona sint, quod ex fidei radice per charitatẽ operantis & viuẽtis nascantur, & agnoscit & premijs honorat. Iactas tu quidẽ fidẽ, & hanc vbiq; ostentas, hac te contra oĩa pericula cõmunis. Quæro qd est, cur tantũ fidei tribuis? cur tantũ fidis? si propterea ꝙ tua sit, nihil est quod tibi debeatur: nihil enim est in nobis quod Deo placeat. Quicquid nostrũ est, peccatum est. Sin aũt Dei donũ est, quid te inde efferas? quoniã non tua, sed Dei est. Quod si donum Dei est, non te iactare propterea, sed Deo gratias agere debes. qui te dignum iudicauit, cui suum donũ cõmitteret, quem ad credendum excitaret. Nõ abuti dono Dei ad scelera patranda, & libidines exercẽdas debes sed ad honestè & piè vitã instituendã tãto bono vti. fidẽ enim Christ⁹ bonorũ operum & pietatis matrẽ in te esse voluit, non libidinum ministram, & scelerum patronam. Donũ Dei fides est, ob eãq; causam ipsi Deo in nobis grata & accepta, quæ ab illo promanant bona sunt & honore digna. Quod si

Fides si nostra non Dei est, placere Deo nõ potest.

Fides Deo placet quia eius est.

hoc donũ fidei honore dignũ, & Deo in nobis acceptum, opera quoq; bona quæ dona Dei sunt, ad quæ ille nos excitat, & excitatos auxilio suo confirmat, & vt Apostolus ait, & velle & perficere in nobis operatur, non possunt ei non placere. Vt fidem suam in nobis agnoscit, amat & acceptat, ita & bona opera quæ dona ei⁹ sunt, probat: Vt fidei vitam & premia proposuit, ita bonis operibus non solum vitam, sed meliorem etiam illam vitam de qua Christus ait vt vitam habeant, & abundantius habeant coronásque parauit, ad quas nos per filium suum vocat. Vtrumq; igitur donum Dei est, vtriusq; cura nobis par esse debet, vtriq; apud Deũ premia proposita sunt. Opera sine fide sordent apud Deũ, fides sine operibus mortua, nuda & informis est, operib⁹ bonis vt stola aurea exornatur, vtrumq; aũt Dei donũ est Quamobrẽ Paulus monet, ne quis glorietur, ne vel fidem q̃ sine gratia Dei præueniente, vel opera quæ sine gratia eius nos prosequente fieri non possunt, nimiũ iactet, premiáq; necessario sibi deberi

Philip. 2.

Sua dona Deus agnoscit.

Ioan. 10.

Iacob. 2.

Fides sine operib⁹ nuda.

prop-

propter eam putet. Nam vt fides, ita & opera dona Dei sunt, singulari gratia & bonitate in nos effusa. Monet igitur Paulus ne gloriemur, ne nobis, & ob fidem nostram & opera nostra placeamus, cum nec fides nec opera ex nobis, sed gratia Dei sint. Et propterea ait: Gratia DEI saluati sumus, non ex nobis, donum Dei est, ne quis glorietur. Vbi vides, nec fidei nec operum nostrorum meminisse Apostolũ, sed solum gratiæ Dei, vnde vita & salus nostra promanaret, quod Paulus non temerè fecit: Cum enim alios nimium fidem extollere, vt nunc nostri isti qui se Euangelicos dici volunt, faciunt, alios opera, vel legis vel quæuis alia, vt Iudei & Pelagiani, & non pauci superstitioni dediti, supra modum extollerent, vtrosque monet, vt cogitent diligentius fontem bonitatis omnis, salutisque & iusticiæ nostræ Deum, & filiũ eius Iesum Christum, qui morte sua vitam nobis peperit, qui per spiritum sanctum corda nostra ad credendum veritati excitauit, & ad opera ipsa ex-

Cur Paulus gratia Dei nos saluos esse ait.

Ephes. 2.

citat, ac non solum gratia sua nos præueniendo, & spiritu sancto voluntates nostras afflando mouet, sed etiam excitatos, & quasi iter ingressos eadem gratia prosequitur, sustentat, erigit, ac ne defessi ante metam subsistamus, vires nobis sufficit, ac gressus nostros confirmat. Hinc enim fides, hinc opera, hinc vita & corona nostra. Quid habes, inquit idem Apostolus, quod non accepisti? Iactas fidem, iactas opera, coronásque tibi debitas. Vnde illa quæso? tuáne sunt? in téne, & ex te solo nata? Nõ equidẽ: dei enim munera sũt, ex eius bonitatis fonte ad te defluunt. Quæ quoniam non tua sunt, desine ea arroganti⁹ iactare, gratias potius Deo age, qui humilitatem respexit tuam, qui te perditum & erratẽ ab interitu reuocauit, qui tenebras tuas illuminauit, & à via perdita ad viam salutis reduxit. Cum igitur fides & opera bona, dona Dei sint, & non nostris meritis vllis, sed singulari gratia Dei in nos effusa, ait Paulus, gratia Dei nos saluos fieri, non ex nobis, non nostris meritis dignitateque vlla nostra. Cur gratia? cur

Vnde fides et opera nostra bona.

1. Cor. 4.

cur non propter fidem? non propter bona opera? Quia & fides & bona opera gratia Dei sunt, gratiæ Dei debentur, nec fides, nec opus bonũ sine gratia nos aut præueniente, & voluntatẽ nostram excitante, aut ingressos iter, agendi bene & piè viuendi in nobis locum habere sine gratia DEI non potest. Totam igitur salutem & iusticiam nostram Paulus gratiæ Dei acceptam refert vt causæ primæ. Nam etsi fides vitam parit, & opera coronas expectant. iustificationisque nostræ & vitæ nostræ, coronæque nostræ causæ, sine quibus vita nostra & iusticia nostra non subsistat, sint, gratia tamen & bonitas Dei, Christiq; meritum, propter quæ omnia illa Deus pater acceptat, causa prima & fons est. Quod Paulus quoniam non ignorauit, & alios alias causas vocationis suæ afferre videret, & alios soli fidei, alios operibus multum tribuere audiret, omnes ad eundem fontem, hoc est, gratiam DEI & meritum CHRISTI reuocat, & vnde illa nata sint, quibus illi ornarentur, demonstrant, & neq; fidẽ nec opa

Cur gratia Dei dicimus saluari.

Gratia Dei princeps causa salutis nostræ.

Paulus oẽs ad fontem salutis reuocat.

bona nostra; verum Deum in nobis omnia bona operantem & nostri miserentem, causam & fontem esse do-
Rom.9. cet. Non est, inquit, volentis, neq; currentis, sed Dei miserentis. Nam quod credis, Dei est, quod facis Dei est, vt velis se sequi, vt credere. Ille te excitat, cor tuum aspirat, voluntatémque tuam quam gratia preuenit, excitat. Et cũ tu consenseris, vt & credas, & piè viuas charitatis opera exerceas, vt bonũ certamen certes, vt cursum cum Paulo consumas; vires tuas roborat, gressus tuos confirmat, nec te currentem prolabi patitur. Itaque & quod credis, & quod operaris, eius non tuum est: suam fidem, sua opera in te coronat, suisque premijs adornat. Atque hæc est causa cur PAVLVS gratia DEI nos saluos esse, non ex nobis, ait. Quæ ne ex nostro sensu fingere vide-
De bono perseuerantiæ cap.8. amur, audi diuum AVGVSTINVM hæc vt diximus ita esse, disertisque adscribam verbis docentem.
1 Tim.1. Misericordiam, inquit Paulus, consecutus sum, vt fidelis essem. Non dixit. Misericordiã cõsecut9sum, quia fidelis eram,

eram, sed vt fidelis essem. Hinc ostendens etiã ipsam fidem haberi, nisi Deo miserente, non posse, & esse donũ Dei, quod apertissimè docet, dicens: Gratia salui facti estis per fidem, & hoc nõ ex vobis, sed donum Dei est. Possent enim dicere, ideò accepimus gratiam, quia credidimus, tanquam sibi fidem tribuentes, gratiam Deo. Propter hoc Apostolus cùm dixisset: Per fidem, & hoc, inquit, non ex vobis, sed Dei donum est. Rursus ne dicerent, se suis operibus tale donũ meruisse, continuò subiecit. Non ex operib⁹, ne fortè quis extollatur. Non quia negauit, aut euacuauit opera bona, cùm dicat, Deum vnicuique reddere secundum opera eius: sed quia opera sunt ex fide, non ex operibus fides, ac per hoc ab illo sunt nobis opera iustitiæ, à quo est ipsa fides, de qua dictum est. Iustus ex fide viuit. Et alibi: Nemo potest venire ad me, nisi pater traxerit illũ. Magna gratia commendatio; nemo venit nisi tractus, & item ipsam quoque fidem op⁹ esse Dei dicit IESVS, hancque vt operemur iubet. Dixerunt enim ad eum

Ephes 2.

Cur dixit Paulus gratia Dei salui estis per fidem.

Opera ex fide non fides ex operibus.

Fides opus DEI.

Ioan. 6.

Aug. de praedestinatione sanctorū c. 7. Iudæi: Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Respōdit IESVS & dixit eis: Hoc est opus Dei vt credatis in eū quē *Ephes. 1.* misit ille. Et alibi item: Proinde quod continuò dixi, dicit idem Apostolus, idem Deus qui operatur in omnibus. Nusquam autem dictum est, Deus cre- *Ibidem ca. 3. Et libr 1. retract. cap. 33.* dit omnia in omnibus. Ac deinceps subiunxi. Quod .n. credimus nostrum, est, quod autem operamur bonū, illi⁹ est, qui credentibus dat Spiritum sanctum. Profectò non dicerem, nisi iam scirem etiā ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrumque ergo nostrum est propter arbitrium volūtatis, & vtrumque tamen datum est per spiritum fidei & charitatis. Neq; enim sola charitas, sed sicut scriptum est, charitas cum fide à Deo patre & Domino IESV Christo. Et quod paulò post dixi: Nostrum est credere & velle, illius autem dare credentibus & volentib⁹ facultatem bene operādi per Spiritum sanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus nostris. Verū est quidē, sed eadē regula & vtrumq; ipsi⁹ est, quia ipse præparat vo-

volūtatem, & vtrumq; nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis. Hæc Augustinus, & alia multa, quæ nostrā sententiam confirmant.

Ad iustificationem præparatione opus esse.
CAP. XXXIIII.

QVoniam autem fidem operaque eius bona quæ per dilectionem operatur, omneq; meritum nostrū dona Dei esse, non in nobis & ex nobis nata, sed tanquam è fonte bonitatis & misericordiæ Dei hausta, & in nos effusa, diximus: quomodo ea dona nobis donentur, & quomodo ea mereamur deinceps videndum. Atque equidē donari nobis non tantū fidē & opera bona, sed & ipsum meritū à Deo, qui gratis omnia nobis nullo præcedente merito largitur, & sua munera in nos ob solam suam bonitatem largè effundit, ex ijs quæ modo diximus certum fuerit. Gratia Dei saluamur, gratia Dei est vita æterna, nihil habemus boni, quod non ab eo acceperimus: verū tamen ita illa Dei dona sunt, vt etiam nostra sint: quæ vt nostra etiam, sint,

Merita etiam nobis donari à Deo, quam gratiam gratum facientē vocant.

Ephes. 2.

Bona opera quomodo nostra sunt. sint, cooperando, DEO in nobis & fidem & opera bona operanti,& nos animosque nostros præparando, efficimus. Præparamus autem nos, aptosq; idoneos, & capaces bonitatis, gratiæ, & donorum Dei reddimus, gratiæ illi, ad quam vocamur liberè assentiendo, & Deo in nobis operanti cooperãdo, vocanti obtemperando, & ducentem nos, impigrè & libenter sequendo, ac totos nos eius volũtati permittendo, illud CHristi dicentes: Fiat volũtas tua sicut in cœlo & in terra. Quemadmodum virgo beata & Deipara dixit: *Luc 1.* Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Difficilia beatissimę virgini nunciabantur, & quæ leges excederent naturæ, credit illa tamen, & potentiæ diuinæ imbecillitatem suam *B. Mariæ prudentia* commendat, ac ita salutem nostram, Deo in se operanti, & filiũ suum carne nostra in ea vestienti, credẽdo & assentiendo, cooperata, filium Dei concipit. Hæc est enim præparatio nostra, hoc vnum est meritum nostrum, cui tanta dona à Deo debeantur, assentiri hortanti, ducentẽ sequi, vocantem audire,

dire, & operanti in nobis cooperari: hoc modo enim meremur dona Dei, meremur vitam & iustitiam. Nam sicut Adam per inobedientiam indign⁹ bonis Dei factus: ita nos per obedientiam & assensionem idonei reddimur. Propter obedientiam Deus pater filiũ suum exaltauit, & dedit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine eius omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & inferorum: ad obediẽdum Deo, Dauid nos prouocat, vtq; eo modo nos præparemus ad gratiam & dona Dei, hortatur: Hodiè, inquiens, si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Totus ille Psalmus in hoc versatur, vt nos in aduentũ Christi præparemus, & dignos ei⁹ gratia, quam per eum Deus pater in nos effudit, reddamus, non alia ratione quàm quòd vocantem sequamur nihil tergiuersantes, imò ad adorandum illum cupidè occurrentes. Quod quoniam rebelles illi, qui ex Aegypto educebãtur facere noluerunt, vocantemque se & in terram patrib⁹ promissam ducentem sequi respuerunt, in desertis locis

Philip. 2.

Psal. 94.

Dauid ad quid nos vocat.

Num.

locis, vt indigni gratia muneribusque Dei, omnes perierunt. Quorum exemplo nos hortatur, ne tergiuersemur, sed vt statim vocanti pareamus, promittenti credamus, ac ducere nos volentem sequamur. Quod cùm fecerimus, dignos nos beneficio & gratia Dei fore. Cui consilio Apostoli paruerunt, qui vt primùm CHristum se vocantem audierunt, relictis omnibus statim secuti, & hæc ipsa eorum obediendi prompta voluntas præparatio eorum fuit, ad eam gratiam Dei accipiendam, quam accepturi erant Spiritu sancto in eos effuso. Paulus & vocanti obediuit, & operāti cooperatus est. Deus quidem illi Paulo operatus, Deus dona illa sua in eum effundit, sed non in inertem, verùm cooperātem, & noctu dieq; laborantem. Cùm verbo Dei assentimur, cùm vocantem audimus & sequimur, idoneos nos reddimus, capacesq; efficimur munerum Dei & vitæ æternæ, quę fidem & opera bona sequitur. Quod verbum Dei, qui non recipiunt, indignos se gratia Dei efficiunt, ac seipsos donis bonita-

Præparatio ad munera Dei, obedientia.

Verbū Dei recipiendo præparamur.

tatis diuinæ indignos pronunciant. Quod accidit illis Iudæis, quos Paulus damnauit, & ad quos ait: Vobis missum est verbum hoc: sed quoniam vos indignos eo facitis, nos conuertimur ad Gentes, quæ auditum verbum Dei receperunt, ac se dignas gratia Dei sua illa obedientia & verbi Dei approbatione, reddiderunt. Omnes quidem Deus saluos fieri vult, pro omnibus filium suum vnigenitum tradidit, omnes ad se vocat: Conuertimini, inquit, ad me, & ego reuertar ad vos, pulsate aperietur vobis, petite & accipietis, super omnes oriri Solem suum facit: non tamen omnes gratia sua & donis suis dignos iudicat. Cur ita? quoniam non omnes veritati obediunt, non omnes vocem eius audiunt, non omnes eius voluntati suam accommodant voluntatem, non omnes salutem nostram operanti cooperantur. Quod omnes vult saluos esse, quod omnes vocat, eius bonitatis est: quod non omnes ad se veniant, eorum vel malitiæ vel negligentiæ est, non cooperantur operanti, non accommodant suam, eius

Act. 13.
Rom. 8.
Malach. 3.
Ioel. 2.
Matth. 7.
Petentes præparamur.
Matth. 5.
Rom. 10.
Cur non omnes gratiæ Dei participes.

voluntati. Prima igitùr ratio præparationis noſtrę conſentire Deo vocanti, & nos vel palam verbo ſuo docenti, vel occultè Spiritu ſancto ſuo corda noſtra aſpiranti, & liberum arbitrium noſtrum, voluntatemque noſtram ad benè operandum, & ſuas vias perſcrutandas excitanti parere, cogitationeſque noſtras ad eum vertere, totoſque nos ei committere, deinde operanti in nobis cooperari, opera bona, opera charitatis, quæ ex radice fidei ſurgunt, exercere: ac in omni pietatis ſtudio exerceri. Cuius rei inſigne exemplum nobis in ſeipſo reliquit Patriarcha Abraham, qui & vocanti Deo paruit, patriam ſine vlla cunctatione deſeruit, nihil quod Deus iuberet velletque, neglexit, omnes ſuas cogitationes in eo defixit, voluntatique eius ſuam voluntatem ſubiecit & accommodauit, & voci Dei in omnibus paruit. Quod cùm feciſſet, meruit tantus & is eſſe, quem totus admiraretur mundus, qui multarum gentium pater eſſet, qui obedientiæ ac omnis pietatis exemplar nobis proponeretur, & in cuius ſemi-

Quomodo Deus nos vocat.

Præparatio ſecunda: opera bona.

Abrahæ præparatio.

CV ne

ne IESV Christo filio Dei, omnes gentes benedicerentur, veniamque peccatorum suorum, ac regnũ cęleste cõsequerentur. Obedientia illa Abrahæ, & in omnibus rebus consentiens voluntas voluntati, Dei præparatio eius fuit ad ea dona capienda, quibus à Deo or natus est. Quoniam inquit dominus, obediuisti voci meæ, benedicã tibi, & multiplicabo semẽ tuum, sicut stellas cœli, & veluti arenam quæ est in littore maris, & benedicẽtur in semine tuo omnes gentes terræ, & alia multa quæ illi promisit eam ob rem, quod illius voci vbiq; obedierit, & verbis eius crediderit: nihil enim æquè Deo in nobis placet, quã obedientia: Obedientiam, inquit, volo nõ sacrificium. Saul quod non obedierit præceptis Dei, ineptum se regno reddidit. Obediẽtia igitur est præparatio nostra, quæ nos Deo commendat, quę gratia ac donis Dei aptos & dignos reddit. Quæ cùm in Abrahamo summa fuerit, summa illi propterea premia à Deo proposita sunt, ac nõ solùm Abraham dignum seipsum tantis Dei beneficijs reddidit, verùm

Genes. 22.

1. Reg. 28.

Obedire Deo est preparari.

& posteros suos. Benedicitur Isaac propter obedientiam patris. Ero (inquit Deus ad Isaac) tecum, & benedicam tibi, & semini tuo dabo vniuersas regiones has, complens iuramẽtum quod spopondi Abraham patri tuo, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, daboque posteris tuis vniuersas nationes has, & benedicentur in semine tuo omnes Gentes terræ, eó quod obediuit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mãdata mea, & cœremonias legesque seruauerit. Quę verba diuina apertissimè docent, & ipsum Abraham & semen eius dignum tantis beneficijs & muneribus Dei, factum, ob obedientiam Abrahę atque ea opera quæ in eo laudantur. Obediuit Abraham DEO semper, & in se tantas virtutes, tantam fidem, propter quam & iustus & amic⁹ Dei factus est, & excitanti suam operam adiunxit, & vocanti absque vlla tergiuersatione paruit, patriam deseruit, filium vnicum suum Deo obtulit, præcepta Dei seruauit, legem custodiuit, & cœremonias quibus Deo honorem præsta-

Merita vnius prodesse alteri.

Gen. 26.

ſtaret, ſedulò coluit, meruit dignus eſ-ſe, tantis. quæ conſecuta ſunt & eum ipſum & filium ſuum Iſaac, ac deinceps vniuerſum ſemen eius, muneribꝰ Dei. Duo hîc laudantur in Abrahamo, Obedientia & opera pietatis. Obediuit vocatus, ſuamque voluntatem Dei vo luntati ſubiecit, ac idem cum eo voluit: deinde præcepta legeſque ſibi datas cuſtodiuit, ac cœremonias in oblationibus offerendis, & gloria Deo reddenda, inuiolatas & ſanctas ſeruauit, & Deo in ſe fidem & virtutes inſignes operanti, toto conatu, tota mente, omnibus viribus cooperatus eſt. Potuit enim Abraham vt alij impij, & vocem Dei ſe vocantis contemnere, & leges eius abijcere, cœremoniaſq;, vt cæteræ Gentes, alias confingere, cū libera volūtate vteretur: potuit cognitum Deum, non vt Deum glorificare, vt illi, quos Paulus damnat, quos in reprobum ſenſum datos à Deo pronunciat, fecerunt. Qui cùm cognouiſſent è rebus creatis creatorem, & gratia DEI ad veritatem perquirēdā excitati, cognitū Deū nō honorarūt vt Deū, ſed eū

Cuſtodire præcepta præparandi eſt munus.

honorem quem illi deberent, creatis rebus attribuerunt. Sed hoc facere noluit, Deo ſuo ſe vocanti ſeruiuit, ac in omnibus obediuit. Vt autem Abraham voce Deus excitauit, ita nos multis rationibus excitat, varias occaſiones ſui ſuæque virtutis cognoſcendæ offert. Quas qui non negligunt, ad lucem contendere moniti non ceſſant, dignos ſe DEI beneficijs præſtant, ac Deo recipiendo ſe præparant. Sic Cor-

Act. 10. nelius centurio cũ in Iudęam veniſſet, inter veri Dei cultores verſari cępiſſet, cęrimonias diuerſas populi Dei, quã gentilium eſſent, vidiſſet, & Deum vnum conditorem cœli & terræ venerari, reiectis idolis gentium videret, a-

Cornelij præparatio. nimum ad eum Deum colendũ flexit, cum Iudæis familiarius verſari cœpit, religionis eorum ſtudioſus, legiſq; diſcipulus factus, totam mentem ſuam, oẽs vires ſuas ad cognoſcendum & colendum vnum & verũ Deum vertit, ex gentili proſelitus factus. Neq;. n. veriſimile eſt, eum in idolis colendis perſeuerãtem, ac perſeuerare volentem, aut ieiunio, quod Venus cũ Baccho aſper-

natur,

natur, corpus maceraſſe, ac libidines Veneri gratas coercuiſſe, aut eleemoſynas quę charitatis ſunt munera, gentilem charitate vera vacuū tam largas dediſſe, neque orationes ſuas ad idola profuſas, DEO vero placere potuiſſe. Non aſcendunt orationes ad idola factæ in cœlū, non probatur ieiuniū hominis idolis dedito Deo cœli & terræ conditori, quæ populus Dei probabat qđ faciebat, ille probauit & fecit, vniq́ue vero Deo ſtudia ſua obtulit, idola impietatemq́; abominat⁹, proſelit⁹ factus, & legis Dei diſcipul⁹. Quoniā igitur Iudæos ieiunare, orare, eleemoſynas aſſiduè dare videret, non dubitans ea omnia Deo, in cuius cognitionem venire contendebat, placere, eandē viā pietatis & operū bonorū exercēdorū ingreſſus, ieiunat, orat, eleemoſynas egenis dat, & miſeris afflictiſq́ue ſubuenit. Quæ contentio eius qd valuit, quā Deo grata accidit, quā idoneū & dignū maiori gratia reddidit, Actus Apoſtolorū docent. Audi.n. qd angelus dicat: Corneli, eleemoſynæ tuæ, ieiunia & orationes in cœlū aſcēderūt. Quo- Act. 10.

modo aſcenderunt ſi opera nihil ſunt? Si ſunt peccatum, vt iſti dicunt, numnam peccatum in cœlum aſcendit: nũ angelos inde euocat? num gratia DEI dignos reddit? Orationes tuæ, inquit, ieiunia & eleemoſynę in cœlum aſcenderunt. Cur? Quoniam opera noſtra bona, contentio noſtra Dei cognoſcendi, Deo grata eſt. Aſpirata mẽs Cornelij occaſione ſibi oblata, quaſi vocata eſſet, ad Dei cognitionẽ & veritatis inquiſitionem ſe vertit, ac totis virib⁹ ad eam rẽ nititur, cõſentit internæ vocationi. Volũtas Cornelij, abiecto idolorum cultu verũ Deum quærit, & ita quærit, vt non intus & in corde tantũ ſubſiſtat, ſed foras ſe profert, ac in luce hominum verſatur: ieiunat, orat, eleemoſynas largitur, & Deo in ſe per Spiritum ſanctũ fidem & veritatis amorẽ operãti, cooperatur, ac ſe præparat, ad eam quã accepturus erat (vitę ſuæ fontem) fidem. Quæ opera ſua Deo grata, conatus gratus, contentioque illa veritatis agnoſcẽdæ, probatur, ac maiore gratia remuneratur. Nã cùm in illo interna Spiritus ſancti gratiá, quę nihil tale

Opera bona quã ſint grata DEO.

Gratia gratis data gratiã gratum facientẽ meretur

tale cogitanti infuſa eſſet, & omnia eius merita præueniſſet, operaretur, animumq́; eius & voluntatem ad legem recipiendam ac ſeruandam excitaret, ad maius beneficium, nō iam occultè, verùm aperta voce angeli vocatur, ad Christum fontem vitæ ęternę ducitur. Petroque principi Apoſtolorū docendꝰ traditur, & relicto pedagogio legis, ad Chriſtum magiſtrum veritatis omnis, & ad finem legis deducitur, particepſque iuſtitiæ Chriſti & vitæ æternæ fit. Chriſtique ipſius cohæres & Dei hęres eſſe pronunciatur, ac gratiam pro gratia accipit. Gratia illa DEI erat, quod Cornelio occaſio cogitandi veri Dei & veritatis inquirendæ oblata eſſet, quod potius in Iudæam vbi veri Dei cultus eſſet, centurio mitteretur, & non ad Barbaras Gentes idolorum cultrices gratia erat, quod ea occaſione motus, animum & voluntatem ad colendum Deum Iſrael, vertit: gratia erat ſpiritus cor eius moliens, & ad veritatis diſquiſitionem excitans. Quæ gratia Dei, gratia præueniens, non ſolùm merita noſtra, verùm etiam cogita

Quomodo occaſio gratiæ merendæ Cornelio oblata

Gratia Dei cogitationem etiã præuenit

gitationem omnem veritatis anteuertit, solaque misericordia Dei in nos effunditur. Quam primam gratiam, quoniam Cornelius grato accipit animo, quod voluntatem suam, eó quo occultè vocaretur, flexit, & Deo se excitanti obediuit, datur altera illi maior, vt ieiunet, vt oret, vt eleemosynas largiatur, ac Deo in se operanti veritatem & dignum iustitia sua reddēti, operibus pijs exercendis cooperetur, maioremque gratiam iterum mereatur, vt cognoscat vnū Deum patrē, & quem ille misit IESVM CHristum, in quem credēs, vitā ęternam habeat. Ita pro gratia illa grato animo recepta, qua nihil tale cogitans præuentus erat, & ad lucem è tenebris excitatus, gratiam bonorum operum accipit. In qua cùm constanter se exercet, & constanter perstat, datur illi pro ca vberior multò, Dei patris & filij eius IESV CHRISTI cognitio, quæ est vita æterna. Inde nata fides in CHRISTVM, inde spes illa quæ non pudefit; inde charitas vinculum & perfectio omnis pietatis enata, quæ Cornelium

Incrementa gratiæ.

lium bonis operibus ornaret, quæ in pietatis studijs exerceret ad varia certamina pro Christo impelleret, ac corona illi apud Deum reposita eum exornaret, regni cœlestis hæredem, & vitæ æternæ compotem redderet, quæ summa illa & maxima gratia est, in qua consistamus. Ad quam consequendã, seipsum Deo vocationique eius internę assentiendo, & extra opera pietatis exercendo, corpus ieiunijs castigãdo, ac orationibus continuis cœlos pulsando, dignum & idoneum reddidit, ac ad tanta munera recipienda præparauit, quod tamen totum Dei beneficium est, meráque Dei gratia, qui hominem illum excitare & vocare, nihil merentem, idolis seruientem dignat' est. Totum enim hoc beneficium Dei est: gratia eius saluamur, gratia vocamur. Verumenimuero quoniam vocanti assentimur, & ducentem nos viresque nostras fulcientem sequimur, ingredique post eum nitimur, deoque operanti cooperamur, nostrum quoque dicetur: non vult enim Deus nostram vitam operari sine nobis. Posset

Ephes. 2.

Præparandi ratio.

Cur Deus sine nobis vitam nostram non vult operari.

quidem qui est omnipotens, sed non vult, ne nos corona & præmijs æternis, quæ non nisi cooperantibus sibi & certamen certantibus tribuit, priuet. Nō solū enim hoc agit, vt nos saluos reddat, vt ad vitam nō merentes euocet, verum etiam vt operantes & certantes coronet, maioribusq; donis ac beneficijs exornet. Clarissima sunt hæc Abrahæ & Cornelij exempla; clarissimè docent p̄parari debere corda muneribus Dei & gratiæ recipiendæ. Nec alia de causa Ioannes ante Christum venit, non aliud docet & hortatur, quā corda ad eam gratiam, quā Christus à patre missus effusurus erat in nos, præparare & idonea reddere. Non enim aliud est parare viā domino quā aptū se reddere gratia eius & capacem donorum recipiendorum illius, quæ corde peccatis inquinato, mundiq; libidinib⁹ estuanti, infundi non possunt. Prima igitur præparatio detestari peccatum, Deo vocanti obedire & assentiri, omnem voluntatem eius voluntati subijcere. & operanti in nobis salutem nostram cooperari, gratiamque illam pri-

Matth. 3.
Marc. 1.

primam qua nos præuenit, cogitationesq; bonas cordi noſtro infundit voluntatem excitat ac ad ſe vocat, cupide amplecti; Hoc enim modo maiorem meremur gratiam, hoc modo gratia pro gratia nobis datur. hoc modo gratiam fidei meruit Eunuch⁹ ille, cui Philippum ſpiritus ſanctus legēti, Eſaiam occurrere iuſſit, præuentus erat gratia Dei, quæ cor eius incitabat, quæ ad cognoſcendum verum Deum eum excitabat, ac mentem ei⁹ erigebat. Qui dum ſe gratum Deo beneficij præſtat, legem amplectitur, dum eam meditatur, gratiáſque Deo qui eam populo ſuo ſeruando dederit, agit, maiorem gratiam meretur, maioribus muneribus Dei augetur, ad CHRISTI cognitionem, qui ſolus eſt via, veritas, & vita, finiſque legis deducitur, regni Dei hęres & vitę ęternę particeps fit. Ita prima illa gratia, gratiam maiorem meretur, ac DEI bonitatem ad ſe ornandam, augendam, & coronandam prouocat. Atque hæc eſt præparatio noſtra, hæc vna dignitas noſtra. quam & ipſam etiam ex eodem

Eunuchi præparatio. Act. 8.

eodem fonte bonitatis Dei haurimus nam & hoc meritum Dei gratia eſt. Non poſſumus velle, non poſſumus operari, non poſſumus mereri, niſi in nobis Deus ea omnia excitauerit, Omnis iuſtificationis noſtræ exordium eſt gratia Dei per IEſum CHriſtum, hoc eſt ab eius vocatione, quoniam nullis noſtris meritis vocamur, vt potè qui p̱ peccata auerſi eramus, per eius gratiã excitamur, & excitati adiuuamur & ad eiꝰ iuſtitiã cõuertimur, & liberè ei aſſentiẽdo & cooperãdo, aptamur & diſponimur, idoneiq; reddimur, ita vt tangẽte Deo cor hominis per ſpiritus ſancti illuminationem, neque ipſe homo nihil agat, inſpirationem illam recipiens (quam etiam ſi velit pro ſua libera voluntate & arbitrio abijcere, & negligere poteſt) neque tamen ſine gratia Dei ſe commouere ad iuſtitiam coram illo libera ſua voluntate poſſit. Cuius quidem libertatis noſtræ & auxilij ſimul diuini, verbis illis Propheta nos admonet: Conuertimini ad me & ego reuertar ad vos. Non erepta nobis eſt libera voluntas, nõ prorſus

Auguſt.

Arbitrium liberum gratia Dei iuuatur.

Malach. 3.

ſus extinctum liberum arbitriũ. Propterea iubet nos conuerti, quia in poteſtate noſtra eſt conuerſio illa. Propterea dicit: & ego reuertar ad vos, quoniam abſque ſuo ſubſidio, conuerti & venire ad ſe non poſſumus. Et propterea alibi dicitur; Conuerte nos Deus ſalutaris noſter. Vtraque voluntas cõcurrat neceſſe eſt, & noſtra & Dei. Nos iacentes, in cœno viciorum hærentes, auxilium Dei imploramus, manumq; eius prehenſamus; ille ſurgere conantibus manum dat, atq; prehenſos trahit. Hinc illud eſt, Conuerte nos & cõuertemur; ſine eo enim nos excitante, erigẽte, & ſuſtentãte, nec ſurgere, nec conſiſtere viribus noſtris poſſumus. Vt ſurgamus Dei gratia nos præueniat, vt ingrediamur ſubſequatur neceſſe eſt Diſponimur igitur & idonei reddimur ad iuſtificationem, tum gratia Dei nos præueniente & excitante, tũ excitanti gratiæ aſſentiendo, & proſequenti cooperando. Cuius diſpoſititionis modum Sacroſanctum Conſiliũ Tridentinum, ijs deſcribit verbis; Diſponuntur, inquit, homines ad ipſam iuſti-

Pſal. 79.

Imbecillitas noſtra.

Præparandi ratio in Sacrosancto Cōcilio Trid. relata. iusticiam, dum excitati diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata & *Rom.10.* promissa sunt. Atque illud in primis, à Deo iustificari impium per gratiam eius, per redemptionē, quæ est in Christo Iesu. Et dum peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iusticiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propicium fore, illumq; tanquam omnis iusticiæ fontem, deligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod, & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam antè Baptismum agi oportet. Denique dū *Heb.11.* proponunt suscipere Babtismum, inchoare nouam vitam, & seruare diui*Matth.9.* na mandata. De hac dispositione scriptum est: Accedentem ad Deum opor*Eccl.1.* tet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit. Et, Confide *Matth 3.* fili, remittuntur tibi peccata tua. Et. Timor domini expellit peccatū. Et. Pœniten-

nitentiā agite, & Baptizetur vnusquis- *Act.2.*
q; vestrū in nomine Iesu Christi, in remissionē peccatorū vestrorum,& accipietis donū spiritus sancti. Et: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos,in nomine patris & filij & spiritus sancti,docentes eos seruare quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda vestra domino. *Matth.28.*

Ad recuperandam gratiam & iustitiam per peccatum mortale amissam preparatione opus esse,& qua eius preparationis ratio sit,& fidem non esse partem pœnitentiæ, hominem semel iustificatum & peccare,& recuperare gratiam amissam per pœnitentiam posse,& præcepta Dei non esse obseruatu impossibilia.

CAP. XXXV.

ET ea quidem præparandi ratio ad iustificationem adultorum, primum ad Christum venientium, & sacro Baptismatis lauacro se à pristina impietate & erroribus abluentium, quam descripsimus est. Verumenimuero, quoniam acceptam iusticiam ex fide & baptismo, non facilè homines inuiolatam conseruare possunt, vtpotè qui fragiles sint, & ob infirmitatem corporis frangantur, & quod cogitatio *Infirmitas hominis.*

gitatio ſenſuſque noſter omnis pron⁹ & præceps feratur ad malum, ſubſidia nobis & remedia contra eum morbū à Chriſto relicta, ſancta Eccleſia mater noſtra demonſtrat, & à ſerpente peccati vulneratos, venenoque Sathanæ infectos ad æneum ſerpentem in cruce pendentem deducit, vulneribúſque illis malagina apponit, id verò eſt, pænitentiæ Sacramentum, per quod lapſi in peccatum, reparantur atque eriguntur, gratiamque peccato (quod quoniam mortem pariat, mortale & capitale appellatur) amiſſam, recuperant, ac iterum in numerum Chriſti fidelium recipiuntur. Quomodo Corynthius ille, quem Paulus ob libidines nefandas, quales nec inter gentes audirentur, perpetratas, Sathanæ tradiderat, Pœnitentia agenda, libidinē deteſtanda, vita emendanda, gratiam & iuſtitiam amiſſam recuperauit, & corpori Eccleſiæ, vnde vt putidum membrum, reſectus erat, iterum inſertus eſt; per hoc enim remedium pænitentiæ amiſſam iuſtitiam recuperam⁹, & ſauciam peccatis mentem ſanam⁹.

Subſidia hominis.

Pænitentiæ Sacramentū.

1. Cor. 5.

Ad

Ad quod remedium Ioannes nos prouocat dicens; Fratres, scribo vobis vt non peccetis; sed si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Deum patrē Christum Iesum, qui pro nobis interpellat. Videbat Ioannes spiritu Dei plenus infirmitatem nostram, non ignorabat Sathanam passim nobis laqueos tendere, mundique illecebris nos decipere, & in foueam mortis præcipitare, semper contendere, varijsque tentationum armis nos oppugnare, & à recto cursu, gratiáque gratis nobis per filium Dei data: deijcere. Qui conatus eius quoniam sæpe non inanis fit, remediū nobis Ioannes indicauit Christum, & Ecclesia præparauit sacramentum pænitentiæ. Difficilis ratio est, in semel accepta iusticia persistere: Quā etsi fidem integrè in Christum mediatorem & redemptorem nostrum retineamus, peccatis sæpe abolemus ac perdimus, Deum præuaricando in eum offendentes, & ad iram prouocantes. & nouis vulneribus consauciati concidim⁹. Quis erat Dei amantior? Quis præceptorum & iusticiæ Dei obseruātior?

1. Ioan. 2.

Homo varijs tentationum laqueis obnoxius.

tior? Quis apud Deum gratiosior ipso Dauide? cuius pietatis & obedientiæ & amoris DEI vox illa Diuina testis

Psal. 88. est. Inueni DAVID seruum meum. oleo sancto vnxi eum; manus mea auxiliabitur ei. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei Cur quæso ita? Quia inquit, veritas mea & misericordia mea cum ipso, & in nomine meo exaltabitur

1. Reg. 13. cornu eius. Et alibi. Quæsiuit sibi do-

1. Reg. 16. minus virum iuxta cor suum. Et, Inue-

Act. 13. ni Dauid filium Iesse virum secundum cor meum, qui faciet voluntates meas; ac cætera multa, quæ viri huius apud DEVM tanti, virtutes, gratiam & perfectionem in lege, & præceptis Dei seruandis demonstrant. Qui tamen tot præsidijs virtutum, tanta gratia DEI munitus, subsistere non potuit, grauissimè commisso adulterio pri-

Lapsus David mùm, moxque homicidio concidit, ac sententiam mortis in seipsum pronunciauit, DEVM à quo tantis muneribus exornatus erat, grauiter suo scelere offenso Quam ruinam suam cum cognouisset, ad eam medicinam, quã

vni-

vnicam esse sibi expositam videret, & qua sola morbum suum, & vulnus mortiferum illud sanaret, pœnitentiam, peccati detestationem, & misericordiæ DEI implorationem confugit. Et qui olim dixerat suæ innocentiæ confidens: Domine si feci istud, si est iniquitas in manibus meis. Et, neque peccatum meum, neque iniquitas mea, sine iniquitate cucurri: agnita sua infirmitate, ruináque sua præsenti, exclamat: Miserere mei DEVS secundum magnam misericordiam tuam. Et ruinæ suæ causam reddit, quod infirmus sit, quod in iniquitatibus conceptus esset, & in peccato natus sit. Agnoscit Dauid se infirmum esse, agnoscit causam infirmitatis suæ peccatum, in quo & conceptus & natus esset, quod originis peccatum vocatur, cum quo & concipimur & nascimur, quod vires nostras bonis rebus agendis, & in iusticia perseuerandi, debilitat, ac sēsus nostros ad mala oīa inflectit, ac planè præcipites agit. Vnde illa diuina vox sens⁹ & cogitiones hoīs prona sunt ad malū: peccato enim li-

Psal. 7.
Psal. 58.
Medicina Dauid.
Psal. 50.

bera voluntas nostra debilitata & infirma reddita, non facilè malis resistere potest. Quare perseuerare in iusticia Dei semel accepta & in gratia vocationis nostræ, non facilè possumus, nisi idem ille Deus qui nos vocauit, qui in nos sua munera effudit, qui nos iustificauit, qui nos sua gratia foueat, sustentet & currentes post se fulciat: Donũ Dei est perseuerantia in qua nemo perpetuò & in finem vsque permanere sine Christo adiutore potest. Si Dauid tot tantisque virtutibus præsentique gratia Dei munitus, ad aspectum vnius mulierculæ conciderit, difficilis omnino nostra perseuerantia est, quibus vndique insidiæ, tum carnis, tum Satanæ, tum mundi huius tenduntur. Nemo igitur quid posterius docebimus, & pietati & vocationi suæ tantum confidat, vt semel iustificatus, perpetuò se gratiam DEI retinere, & in sua illa iusticia ac innocentia permanere posse certò credat: Donum hoc DEI est, non ex nobis est. In nobis quidem, sed non ex nobis. Si ille manum nobis suam subduxerit: nisi nos

Non est facilè in gratia accepta permanere.

Perseuerantia donũ Dei.

nos vt gallina pullos suos sub alas suas collectos foueat, calefaciat, tegat, statim rapinæ mundi, & pruinæ peccati exponimur, multis casibus & ruinæ præsenti obnoxij sumus. Et quemadmodum mare ingressi, & si tranquillo cœlo vtantur, cursuque secundo velis extensis ferantur, tamen non ante se saluos esse iudicant, quam in portum venerint, quam cum omnes tempestates & scopolos omnes superauerint: Ita & nos, etsi nauem CHRISTI conscendimus, etsi secundis ventis gratiæ eius ferimur, tempestatem tamen aduersam mundi huius tentationum, insidias Diaboli prædonis, & scopulos in corpore nostro latentes extimescere debemus. Contra quæ pericula, & ne accidant, etsi accidant, præsidia nobis constituta. Ne accidant, timor & diuini præsidij inuocatio. Vnde illud est: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Etsi acciderint, si nauem nostram, vel euerterint, vel fregerint, & in scopulos impulerint,

Tempestas ante portum metuenda.

Matth 6. Luc. 11.

Naufragio facto quæ tabulæ arripiendæ. tabula nobis quæ arripienda fuerit in Ecclesia parata, demonstratur, Pœnitentiæ Sacramentum, quæ est fletus & detestatio peccati, confessio, animus contritus, misericordiæ diuinæ imploratio, vitæ emendatio, preces, eleęmosinæ, ac carnis ieiunio & vigelijs coercitio, scopulorúmque in eo hærentium conuulsio. Hoc modo DAVID naui sua qua securus ferebatur, tempestate peccati fracta, quæ tota mergebatur, enatauit, hanc tabulam arripuit, huic hærens, ad portum salutis delatus. Hanc item PETRVS in illis *Petri lapsus.* fluctibus negati CHRISTI arripuit, & ei insistens, vitam & gratiam CHRISTI recuperauit, vtque pastor gregis CHRISTI, primus & princeps Apostolorum, cui claues regni cœlorum *Math.16.* committerentur dignus indicatus, qui nobis exemplum esset, vt ipsis Iudæis DAVID fuit, ne peccatorum mole obruti desperemus, vt ad pœnitentiam refugiamus. Conuersus PETRVS confirmat fratres suos, & ne desperent peccato commisso, & *Luc.22.* gratia DEI amissa hortatur, non tam

ver-

verbis quàm exemplo suo. Qui cum apertè in ipsius Christi penè sinu consistens ipsum abiurauerit, & detestatus vitam suam fuerit, tamen pœnitentiæ medicina vulneribus suis admota, gratiam receperit, & à Christo rediuiuo non solum per mulieres, sed etiam ipsum Christum ad se venientē vltrò salutatur, & ad veniam, gratiámque priorem liberaliter inuitatur, ac nobis peccantibus exemplar viuū ꝓponitur, in quo & infirmitatē nostrā tanquam in speculo, & in gratiam, misericordiamq; Dei inspectemus Quod negauit, quod Christum abiurauit Petrus, infirmitatis & peccati nostri nos monet. Quod pœnitentiam agat, ꝙ fleat suúmque facinus detestetur, quod reuocatur, & gratiam amissam recuperat, quod maximis muneribus à Christo ornatur, remedium nobis primū pœnitentiam, deinde iusticiam nostram vnde sit, & prœmia eius nobis ob oculos ponit. Docebo, inquit DAVID, iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Quomodo docuit Dauid iniquos? quomodo & Petrus,

Pœnitentia vit. *Luc. 24.* *Marc. 14.* *Psal. 50.*

trus ſeipſum eis exemplum proponēs, ne & iuſticiæ ſuæ fidant, etſi prolapſi fuerint, ad pænitentiæ medicinam cō fugiant, gratiam per eam, vt & ipſe recuperaturi Nec Petrus igitur, neque Dauid ſuis viribus conſiſtere in ea, quam receperant, gratia & iuſticia poterant: Lapſi ſunt, & quomodo vita amiſſa recuperanda ſit, nos ſua pænitentia docuerunt; Et non eſſe certè currentis, & volentis, ſed Dei miſereutis, progreſſusq; noſtros præſidio ſuo munientis, hoc mun⁹ eſſe nos monuerūt. Qui igitur ſtat, caueat ne cadat. Quod ſi ceciderit, miſericordiam Dei imploret, ac ad pænitentiam totū ſe vertat. Neque enim impiæ illæ voces, doctrinàq; inſidioſa quorundam audienda eſt; pænitentiā non aliam eſſe quàm fidem, q̃ cū initium vitæ conſtituiſtent, noſtræ ei acceptam retuliſſent, donū Dei è quo omnia alia dona promanarent, fontémque vitæ & iuſticiæ noſtrę ac totā vitæ rationē & iuſtificationis confeſſi eſſent, mox inter pænitentiæ partes eam retulerunt, quaſi non videant, fidem donum Dei, & op⁹ abſolutè bo-

Roman. 9.

Aduerſariorum ineptiæ.

tè bonum esse:pęnitentiam autem luctum & detestationem sceleris admissi, errorisq; emēdationem. Non sua vi neque sua natura pœnitentia bonum opus est, sed tantum eo modo quod malum opus damnat, quod errorem & peccati magnitudinem agnoscit, cor libidine peccati ardens, frangit & cōterit, & ab iniquitate perprętata reuocat: Non omnis pœnitentia opus bonum est. Pœnituit Sceuolam illũ, qui primum hoc nomē apud Romanos sortitus est, quod non Regem ipsum Porsenam, sed purpuratũ sibi assidentem occiderit. Pœnitet latrones, quod à cursu suo aberrauerint, & rapinas facere non potuerint. Pœnitet adulteros, quod ne adulteriũ perficerent, tardius venerint: Sed pœnitentia hæc non solùm non est opus bonum, sed etiam sceleris augmentum. Pœnituit Saulem, quod Dauid non occiderit: Pęnituit Iudam quod innocentem sanguinem vēdiderit: pœnituisse multos vel erroris vel facti cuiuspiam scimus, vel gentiles vel fideles etiã: Quorum tamē pœnitentia non erat bona,

Fidē non esse partem pœnitentiæ ostenditur.

1. Reg. 20.
Matth. 27.

nec remissionem admissi erroris meruit Fides autem vt vel isti ipsi contendunt nunquam est mala, sed donum Dei. Semper est bona, semper manet, non ex malo ortum habet, verùm ex ipso bonitatis fonte Deo, cuius opus est, vti iam diximus. Opus est quidem in pœnitendo, non solùm fide, verùm & spe remissionis peccatorum indubitata, op' est credere Deum, pœnitenti syncero corde peccata remittere, & priori eum gratiæ restituere. Verumtamen alia est pœnitentia, quæ fidei subsidia poscit: alia fides quæ postulatur, & iustificationis est initium, penitentia peccati comes est: est enim admissi peccati detestatio, & dolor in corde nostro natus. Fides autem ante peccatum est, antequàm Adam peccaret fides erat. Credebat Adam verbo Dei, credebat, si de fructu vetitæ arboris edisset, se moriturum, credebat Deum esse, & remuneratorem operum esse bonorum. Posterius fraude Sathanæ per os serpentis Euam aggredientе, à fide illa cui vita æterna proposita erat seductus, & ad incredulitatem
Gen. 3.
præ-

præcipitatus peccatum cõmiſit, quod & mors & pœnitentia conſequebantur. Non erat opus pœnitentia, ſi non peccaſſet: peccati pęnitentia eſt, & peccatum pœnitẽtiæ peccatum. Sunt hæc ex eo genere rerum quę inter ſe conferuntur, & alterum alterius ſubſiſtentia eſt, cùm fides ſit ex iјs quæ abſolutè enunciantur, nec aliundè ſubſiſtentia eorum dependeat. Erat fides ante peccati ortum, non erat pœnitentia. Premium fidei Adæ vita ęterna proponebatur antequàm peccaſſet: peccatum, pœnitentia & dolor ille & fuga parentum noſtrorum conſequitur, fidei obiectum Chriſtus ipſe eſt, quem ſolũ reſpicit, pœnitentiæ verò peccatũ quod deteſtatur Fides eſt in Chriſtũ, fides in Deũ patrem, fides in Spiritũ ſanctum, fides certò credit omnia, quæ Deus ꝑ filium ſuũ promiſit, fides corda noſtra ſtabilit, lætitiam in nobis excitat, ſolatur, firmat: pœnitentia frangit, mœrore & dolore nos cõficit, pleróſq; etiam de ſtatu mentis ſuæ deijcit, omniſque mœroris & fracti animi cauſa eſt. Quem niſi fides & ſpes erigant, ac opem

Fides ante pœnitentiã.

opem illi adferant, simulachrum mortis est. Si igitur vt isti volunt, fides pœnitentiæ particula est, oportet fidem esse comitē peccati, & ex peccato nasci: Oportet concedi fidem, cùm esset nōdum fuisse: Fuisse quidem ante peccatum, cùm nōdum pœnitentia esset. Quod Adam Deum esse, & remuneratorem esse crederet: Nō fuisse autem, quoniam peccatum quod pœnitentia comittatur, patratum non fuerit, nisi fortè duas fides esse velint, & alterius ortus ipse sit Deus, alterius peccatum.

Fidei & pœnitentiæ differentia. Et aliam fidem esse, quæ corda nostra sólatur & erigit: aliā quæ frangit, mœrore afficiat, & quæ à malo originem trahat. Quæ quoniam inepta sunt, & non modo sanę rationi, verumetiam corrupto sensui repugnent, & reprehendenda, & vt vana reijcienda, & vt à delirantibus menteque captis cōficta damnanda. Aliud est pœnitere dolereque ob peccatum admissum, aliud

Psal. 115. credere. Credidit Dauid antequàm peccasset. Credidi, inquit, & locutus sum: Pœnitentiam tum demùm egit, cùm adulter & homicida factus esset.

Non

Non sunt idem ea, quæ & temporibus distincta sunt, & origines obiectaque diuersa in quibus versentur, & ad quæ referantur, habent. Si in gratia & iustitia per fidem apprehensa consisteremus, immotique perseueraremus in finem vitæ non peccántes, pœnitentiæ Sacramēto opus non fuisset, cùm causa eius instituendę, fuerit peccatum ipsum commissum, & à gratia accepta & iustificatione fide apprehēsa discessio, qui viam rectam ingressus, non aberrat ab ea, reductione non eget: errorem reductio sequitur. Fides & baptismus via recta iustitiæ, pœnitentia aberrantium ab illo vero cursu reuocatio & reductio est. Quæ quàm diuersa sint, vtroque etiam oculo captus videret. Si aberrauerit à suo cursu, & aliò quàm quò venire constituit deflexerit, reduci optat, opemq́, prætereūtiū implorat. Aliud esse iter scientiēs, in qđ errore delapsus, aliud qđ ingredi constituerat. Sed de discrimine fidei & pœnitētię satis, sine fide nemo iust⁹, nemo vitā cōsecut⁹ sine pœnitentia nisi peccasset, æternā vitā & iustitiā ob solam

fidem consecutus fuisset. Et beata virgo absque pœnitentia, non solùm iustitiam & vitam consecuta per fidem, verùm etiā mater vitæ nostræ esse meruit. Beata, inquit Elizabeta es, quæ credidisti. Non cadit in Deiparam virginem peccatum. Neque igitur pœnitētia in ea locum habet: at fides in ea locum habuit, ob fidem enim benedicta esse pronunciatur. Fides absolutè bona est, vtpotè donum & opus Dei: pœnitentia eo tantum modo bona, quod Dei auxilio in cordibus nostris accenditur, quod malum detestatur, quod ob bonum amissum & gratiā Dei deperditam, dolore corda nostra conterit, & ad bonum op⁹ reuocat, recuperandæq; gratiæ instrumentum fit. Nā quod à peccato ortum habeat, eo modo inter bona numerari non meretur, & propterea non omnem pœnitentiā, aut bonam, aut Sacramentum esse diximus. Quatenus à peccato oritur, nō est bona, qua parte Dei mot⁹ in nobis est, & Dei gratia infusa excitatur, cordaque nostra incendit desiderio gratię & bonorum Dei amissorū recuperando.

B. virgo sine pœnitentia.

Luc. 1.

Pœnitentia cur bona.

dorum,& odio peccati,bona eſt & Sacram. ntū. Fides aūt abſq; diſtinctione omni bona eſt,opus Dei, donum ſancti ſpiritus eſt : quæ gratia etiā propter peccatū mortiferum,& iuſtitia amiſſa permanet. Nam quod quidam dicunt, peccato mortali fidem amitti,id & vanum & impium eſt. Non amiſit Corinthius fidem propter peccatum cōmiſſum fidelis erat, ſed gratiam amiſerat, cui per pœnitentiam reſtituitur. Sed lōgius progredior quàm res poſtulat. Conſtat aliud fidem eſſe, aliud pœnitentiam, ineptéq; eos facere, qui ſatiſfactione,quæ eſt pars veræ pœnitentiæ reiecta, fidem cui omnem iuſtificationem ipſi attribuunt,inter partes pœnitentiæ numerant. cùm pœnitentia aliud prorſus ſit Sacramentum à baptiſmi Sacramēto vbi ex ſola fide iuſtificatio dependeat Fatemur pœnitētiā vt & omne bonum opus abſq; fide nō eſſe, cùm fides & vitæ & iuſtitiæ, & omnis meriti noſtri fundamentum ſit: non tamen inde neceſſariò colligi debet, fidem partem pœnitentiæ eſſe, cùm eadem ratione , eam etiam

Fides abſque diſtinctione bona.

1. Cor. 5.

bono-

Si fides pars pœnitētiæ, etiam & operum bonorū pars est.

bonorum operum & charitatis officiorum partem esse, dicēdum esset, cùm opera illa sine fide nō possint esse Deo grata, cùm illi nonnisi ea opera, quę fides per dilectionem operetur, placeāt, & hæc sit principium & fundamētum quod iustificationem nostrā sustineat, & vnde gratia Dei in nos effundatur, & propter quam ab impietate ad Christum vocati, iusti pronunciamur. In qua si constanter & citra vllam offensionē perseuerаremus, nec in hoc cursu nostro bonisque operibus (quæ ex radice eius oriuntur) exercendis, & iustificatione nostra per opera charitatis augenda, in offendiculum peccati impingerimus, pœnitentia nobis non fuisset necessaria. Verumenimuero quia non quiuis in ea integrè & absq; omni offensione permanere, & ad metam vsque decurrere potest, propter eam, quam dixi, nostram infirmitatem, & laqueos diaboli, alio nobis præsidio, & alia medicina opus fuit, ad quam lapsi & gratia amissa, ipsa fide retenta decurreremus, ac vulneribus nouis morbisque nouis, noua subsidia peteremus.

Non peccāti, pœnitentia non est necessaria, fides verò necessaria.

Gratia amissa fides retinetur.

Pauci

Pauci ecquidem ſunt, quibus hoc ſingulari Dei dono & gratia datum eſt, vt inoffenſæ curriculum vitæ conficiant, ad metam perueniant. Plures ſunt qui corruunt, plures qui hac medicina egent, & vt naufragio iuſtitiæ & gratiæ facto, enatent, tabulam hanc pœnitentiæ arripiunt. Falluntur vehementer illi, qui ſemel iuſtificatos & gratia Dei illuminatos peccare poſſe negāt, cùm exempla clariſſimè teſtantur, multos lapſos eſſe, & pœnitētiæ beneficio gratiæ Dei, reſtitutos eſſe, vt Dauid, vt Corintheum, vt alios plurimos. Qui etſi iuſti fuiſſe, & Déo dilecti ſcribantur, tamen poſt acceptam gratiam peccarunt, ac iuſtitiam ſuam deformarunt, gratiamque gratis datam, & bonis operibus cumulatam vna hora euerterint, prolapſi in peccatum. Salomon delitiæ Dei quàm grauiter lapſus fuerit, notius eſt, quàm vt narrare opus fuerit. Nicolaus Antiochenus inter ſeptem Diaconos boni teſtimonij ab Eccleſia numeratus, & Apoſtolorum authoritate cum cæteris confirmatus, dono Dei accepto, & poſt multa pie-

Multi poſt acceptam gratiam cadunt.

Act. 6.

tatis opera & exercitationes, in turpē illam hæresim prolapsus, quæ ab eo Nicolaitarum appellatur. Non fidat sibi
1. Cor 11. quisquam semel accepta gratia. Qui stat, videat ne cadat. Opem DEI imploret, ne inducatur in tētationem oret, ne post baptismum & acceptam iusticiam gratiamque superbiat, viribusque suis tantum fidat. Nam vt sua præsidia implorantibus, Deus opem fert, imbecillitatem eorum roborat: ita viribus suis nimium confidentes &
Confidentes sibi Deus deserit. elatos deserit, ac suis viribus permissos superbiam eorum ruina redarguit. Quod non solum Salomoni, verum
Psal. 7. & ipsi Dauid, qui soleret dicere: Si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, accidit. Vterque in peccatum lapsus, vterque ad pœnitentiæ remedium cōfugit, quæ præparat & disponit homines ad iusticiam amissam & gratiam DEI euersam, recuperandam. Nam vt fides ad baptismum venientes, obedientiáque vocanti DEO, præparat & disponit homines ad gratiam & iustificationem per fidem in baptismo primum accipiendam: ita pœnitentia
eos

eos qui acceptam amiserunt, ad recu-perandam præparat, & qui in possessi onem amissam ob peccati fœditatem iterum reducatur, dignos reddit: DEVS enim qui cor contritum & humilitatum non despicit, vt viderit hominem lapsum, pœnitentiam admissi sceleris agere, miseriam in quam prolapsus fuerit, quæ bona amiserit, vnde exciderit agnoscere, & peccatum suum detestari, misericordiam suam implorare, dignum cui ignoscat, quem in suum locum restituat, pronunciat, ac ita iterum nobis iusticiam suam & gratiam reddit, ac inter filios & regni sui hæredes numerat. Per pœnitentiam DAVID amissam gratiam reuocauit: Pœnitentia & fletus Ezechiæ in sedecimum annũ vitam produxit, ac gratiam superbia amissam, restituit. Possumus igitur iustificati peccare, possum⁹ p̃ pœnitentiã gratiã & iustitiã peccato amissam recuperare. Si persisteremus in priore iusticia, & ad finẽ vitæ vsq; p̃seueraremus, nusq̃ offenso Deo nisi ad peccata relabi semel degustato dono Dei, possem⁹ & de virtute in virtutem

Pœnitentia præparat ad recuperandã gratiã amissam.

Psal. 50.

4. Reg. 20.

de fide in fidem, de gratia in gratiam charitatis operibus exercendis, aſcenderemus, nullo offendiculo facto. Si morbum ſemel ſanatum vulnuſq; nō refricaremus, ad alterā hanc medicinā decurrere nos, nō fuerit neceſſe. Quod quoniam etſi non omnino impoſſibile, verùm tamen difficile ſit: & ſolis prędeſtinatis ſingulari gratia à Deo datum, remedio, recrudeſcentibus morbis nouo opus fuit, quod CHriſtus cōfectum in Eccleſię ſinu nobis repoſuit, ad quod aſſiduè nos peccantes, & ipſe & mater noſtra Eccleſia vocat dicens: Conuertimini ad me & ego reuertar ad vos. Promittit ſe peccatorū noſtrorum, ſi pęnitentiam agamus & à vitijs noſtris peſſimis ad ſe redeamus, nō recordaturum. Atq; hæc eſt præparatio & diſpoſitio ad ſecundam iuſtitiam & gratiam amiſſam, recuperandam; quā hoc contextu verborum Sacroſanctū Concilium Tridentinum deſcribit & informat. Si, inquit, ea in regeneratis omnibus gratitudo erga DEVM eſſet, vt iuſtitiam, in baptiſmo ipſius beneficio & gratia, ſuſceptam, con-

Morbus peccati recrudeſcens, medicina noua opus habet.

Malach. 3.

Eſa. 43.

Tridētini Cōcilij decretū.

ſtan-

ſtanter tuerentur, non fuiſſet opus, aliud ab ipſo baptiſmo Sacramentum ad peccatorum remiſſionem inſtitui. Quoniam autem DEVS diues in miſericordia, cognouit figmentum noſtrum, illis etiam vitæ remedium contulit, qui ſeſe poſteà in peccati ſeruitutem, & dæmonis poteſtatem tradidiſſent, Sacramentum videlicet pœnitentiæ, quo lapſis poſt baptiſmum beneficium mortis CHriſti applicatur. *Cur Sacramentũ pœnitentiæ inſtitutum.* Fuit quidem pœnitentia vniuerſis hominibus, qui ſe mortali aliquo peccato inquinaſſent, quouis tempore ad gratiam & iuſtitiam aſſequẽdam neceſſaria, illis etiam qui baptiſmi Sacramento ablui petiuiſſent, vt peruerſitate abiecta, & emundata, tantam Dei offenſionem cum peccati odio, & pio animi dolore, deteſtaremur. Vnde Propheta ait: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & nõ erit vobis in ruinam iniquitas. *Ezech.18.* Dominus etiã dixit: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. *Luc.13.* Et princeps Apoſtolorum Petrus peccatoribus baptiſmo initian-

Act. 2. dis pœnitentiam commendans dicebat: Pœnitentiã agite & baptizetur vnusquisq; vestrum. Porrò nec ante aduentũ Christi Pœnitentia erat Sacramentũ, nec est post aduentũ illius cuique ante babtismum. Dominus autẽ Sacramentũ pœnitentiæ tũc præcipuè instituit, cum à mortuis excitatus, insufflauit in discipulos suos dicens. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorũ retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto, & verbis tã perspicuis potestatem remittendi & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, Apostolis & eorũ legittimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum patrũ consensus semper intellexit, & Nouitianos remittendi potestatem olim pertinaciter negantes magna ratione Ecclesia Catholica, tanquam hæreticos explosit, atque condemnauit. Atque hæc est præparatio eorum, qui ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderint, & qui hanc rationem reparationis nostræ tollunt, lucem soli auferre

Quando pœnitentia cœpit esse Sacramentum.

Ioan. 20.

auferre conantur, ac Dei misericordię derogant, quales Nouationos fuisse pa- *Nouatiani.* tres sancti nobis tradiderunt, quosque ob tam apertum errorem in loco hæreticorum, vt modo dictum est habuerunt, doctrinamque istam vt impiam ab Ecclesia exterminarũt. Reparati multi post lapsũ, Christiq; gratiã recuperarunt; pænitẽtia in animo eorũ à Deo excitata, vt exemplis clarissimis docuimus. Non vult DEVS peccatorem perire, sed conuerti & viuere: Non solum septies, sed septuagies septies erranti & peccanti ignosci voluit. Non cuiuis quidem peccanti, verũ ei qui pœnitentiam egerit, qui errorẽ suum damnauerit, peccatum commissum oderit, quod veræ pœniten- *Pænitentia vera signa.* tiæ munus est. Quare vt istorum error est abominandus, qui pœnitentiæ locum in lapsis esse negant: ita & eorum impudens asseueratio non ferenda, *Opinio non ferenda.* qui hominem semel iustum à Deo ꝓnunciatum à gratia illa iustificationis excidere negant, cum apertissimè exẽpla innumera doceant, hoẽs à gratia iustificationis sæpè excidisse, & Paulꝰ di-

cat auaros fidei naufragium feciſſe, & omnes fornicarios, adulteros, moles, maſculorũ cõcubitores, fures, auaros, ebrioſos, maledicos, rapaces, cæteriſque vitijs obrutos, neget regnum Dei poſſidere. Quod quidem non de Gentibus & idololatris ſcribit, verũ Chriſtianos & fideles monet, ne tales ſint. Nam ſi fideles peccato gratiam iuſtificationis in ſe non corrumperent, quomodo fieri poſſet, vt ob ea peccata quæ recenſet, & ne in eo errent admonet, à regno cœleſti, quod gratia Dei iuſtificatis datum eſt excluderet Apoſtolus? Hoc docet, hoc agit Paulus, vt non errent, vt ſciant peccatis mortalibus perpetratis, iuſtificationis dona in ſe euertere, fidemque illis ad vitia priora relapſis, nihil ad vitam promiſſam conferre, nec minus quàm infideles damnari. Neque igitur eorum doctrina probanda, qui negãt peccato mortali, iuſtificationis gratiã fideles amittere: neq; illorum qui denegant lapſis veniam, & non poſſe iuſtitiæ gratiam amiſſam, pœnitentia agẽda recuperare contendunt. Sed neq; illi probandi, qui

Error inſignis.

qui aut non posse hominem semel iustificatum peccare, aut sine gratia Dei & auxilio ad finem vsque vitæ sine peccato perseuerare posse, contendunt. Quemadmodum & illorum detestandus error, qui præcepta Dei obseruatu homini impossibilia esse, & propterea ad eorum obseruationem fideles non adstringi doceant. Neque enim ita grauia sunt, vt portari non possint. Nihil Deus nobis pręcepit, quod portare nō possemus, imò iugum suum suaue, & on⁹ suum leue esse ait, & eum beatum esse vocat, qui iugum suum ab adolescentia portare didicerit. Arcta quidem via est qua itur ad vitam, sed ijs arcta & ardua qui vitijs onerati, mundoq; dediti & mancipia eius facti: At ijs qui CHristi desiderio flagrant, nihil quod Christi est graue, qui vel montes ipsos transferāt, & sint sanè ea grauia, vt quidem nobis mundi illecebris constrictis, grauia sunt. At diuino auxilio accedente, leuia & ad implendum facilia fuerint, Nihil est apud Deum impossibile, nihil ijs qui se ei tradiderunt, eiusque ope nituntur, graue & difficile.

Præcepta Dei obseruatu non difficilia.

Matth. 11.

Sed neq; propterea quod grauia sunt negligenda, cum grauibus ferendis vir tus probetur, & probata premijs orne tur. Currere nos Paulus iubet, vt com- *1. Corint. 9.* prehendamus. Grauis contentio, ve- hemens & laboris plen⁹ cursus eorum est, qui in stadio currunt: nihil tamen eo deterrentur, quominus currant, vt premia & honorem cōsequantur: gra- *Premia pondus leue reddunt.* uitatem ponderis, magnitudo premij subleuat, viresq; ferentibus auget. Certauit Paulus & cursum consumauit ob eam coronam quam sibi repositam vidit, nihilque tam arduum, tam graue putauit, quod spe eius coronæ non aggrederetur, & humeris suis imponi nollet: nihil est amanti difficile. Si Christum amas, nihil eorū quæ præcepit tibi difficile fuerit. Sed ad alia pergamus.

Timorem gehennæ ignis, inferi, & suppliciorum, præmiaque proposita ne vocati in suo cursu concidant, custodes & exhortatores esse.

CAP. XXXVI.

Erunt,

ERunt, inquit Apoſtolus, cùm ſanam doctrinam homines non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria, coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus. Quod cùm alias verum eſſe, tum verò hac ætate noſtra, quæ præter fidẽ & Dei miſericordiam audire nihil ſuſtinet, & verum eſſe deprehenditur. Non ſuſtinent iſti qui noua dogmata inſtituunt, nouoq́ue Euangelicorum nomine gloriantur: ſanam doctrinam, quæ non ſolùm fidem ſalutis noſtræ & iuſtitiæ fontem, & Dei ſummam erga nos miſericordiam prædicat, verùm etiam de timore DEI, de ſupplicijs impiorum, peccati turpitudine, igne æterno, diabolo & angelis eius parato, iudicio ſeuero, DEI, ſupplicijſq́ue inferorum differit: premia bonis, ſupplicia malis decernit, virtutes commendat, bona opera exigit, peccandi licentiam coercet; vitia, libidines, homicidia, adulteria, ſcortationem fornicationem, & id genus plurima damnat, æterniſq́ue ſupplicijs mactat. Non ſuſtinent hanc doctrinam corrupti huius ætatis mores.

Euangelici ſanam doctrinã non ſuſtinẽt.

Sana doctrina que doceat.

Matth. 25.

Vt primùm de supplicijs dieque iudi-dicij tremendo in sermonem ingrediaris, deiecto vultu discedunt. De gratia, bonitate, misericordia Dei, Christi meritis, differi apud se volunt, & vera hac doctrina relicta, eiusq; doctoribus damnatis, Magistros eos qui à Paulo describuntur, coaceruant, qui suis auribus libidine estuantibus, blandiantur, qui regna cœlestia sibi obtrudant, merita Christi ostentent, fidem solam satis esse, qua omnia illa consequatur, afferant, peccati nullam mentionem faciant, libertatem viuendi scelerate permittant, neminem qui credat, etiamsi sceleratissimus sit, etiamsi idololatras, libidinibus, & alijs scelerib⁹ exercendis superet, damnari posse, nisi Christus ipse primùm damnat⁹ fuerit, vt calua mens illa Caluini non solùm docere suos, sed etiam institutionibus illis suis, quibus omnem impietatem complexus est, tanquam fundamentum salutis suorum inserere non erubuerat, ac se in ea impietate prodenda, vt victor iactauit, suæque elegantiæ vim monstrare contendit. Hæc cer-

Magistri Euangelicorũ quid doceãt.

Institutiones Caluini.

certè est illa prurientiũ aurium doctrina, hæc vitia ornat, libidines coronat, fures, adulteros, omniumque scelerum authores cœlo infert, inferni ignes mendacijs suis extinguit, imò infernum ipsum suppliciaque illa obruit euertitque, & homines ad peccandum & impiè viuendum securitate suppliciorum proposita inuitat, ac tum maximè Sathanæ cruciandos æternum tradit. Hoc fecit serpens ille, qui primum hominem euertit. Videbat metu supplicij, metu mortis à Deo denunciatæ. Euam abstinere à fructu vetito, videbat metu eam in officio & Dei preceptis perseuerare. Tollit igitur illum metum, mortem non timendam, quæ nulla esset, concionatur, ac incautam mulierem securitate illa mortis & supplicij ostẽtata, in fraudem præcipitat, & morti Sathanæque suo magistro tradit. Illius serpentis ista est progenies: hinc istæ viperæ sunt natæ, quæ homines securos suppliciorum reddunt, & merita CHRISTI regnaque cœlestia sola ostentant, serpẽtem illum antiquum cuius pro-

Doctrina Euangelicorũ.

Serpens metu sublato hominem decepit. *Gen. 3.*

Hæretici viperæ, proles veteris serpentis.

progenies sunt, imitantur. Quo metu mortis Euæ adempto, scientiam bonorum & malorum, hoc verò est diuinitatem ostentauit. Eritis, inquiens, sicut dij scientes bonum & malum. Veteris huius magistri sunt hæc noua volumina, noui lapsus, nouum venenũ, Doctores isti, auribus prurientibus inseruientes, supplicia scelerum tollentes, sola Christi merita & fidem solam proferentes, quasi CHristus scelerúm patronus sit? quasi non propter peccata euertenda venerit? quasi nō nouum hominem exuto veteri nos induere voluerit? Nihil fides in CHristum, si in veteri fermento, quod Paulus expurgare, azimosq; fieri nos iubet, permaneas, si vt sus ad volutabrum cœni, & canis ad vomitum redieris, tibi profuerit. Crucem suam portantes Christus agnoscit, meritorumque suorum participes esse decernit; hædos libidinem mundi olentes, in ignem æternum detrudit, quod isti propter pruritum illũ suum & libidines mundi huius, quib⁹ æstuāt, aut nō vident, aut vidēt qdē, nā nec cœca mens ea ignorare potest, verùm

Christus cur venerit.

1. Cor. 5.

2. Pet. 2.

Libido veritati aduersatur.

rùm libidine victi, veritati ipsi apertè aduersantur, ac tacere sanæ doctrinæ Magistros iubent, & suis libidinibus blandientes coaceruāt magistros. Nō est hoc Christi discipulum esse, non est è schola discipulorum Christi prodijsse, sed potius è Neronis, omni libidinū ac scelerum fabrica, è qua prodierat Fœlix ille, apud quem Paulus, cùm de iustitia, castitate, & de iudicio futuro disputaret, conscientia suorum sceletrum tremefactus, Paulum tacere & abire iussit: mortifer enim morbus & perdita valetudo, medicinam aspernatur, interireq; quàm sanari malit. Cùm isti de pœnis inferi, malorum supplicijs, æterno igne, in quem mittendi esse, nisi à peccatis discedāt, nisi nouam vitā, nouum hominem CHristum cū fide induant, dicuntur, medicinā hanc doctrinæ & admonitiones salutares auersantur, deserta sana doctrina discedunt, scholas nouas & Neronis libidinū officinas quib9 Spintriæ prçsint, cōstituūt, & omni metu pœnarū ac supplicij remoto, solā fidē cōcrepātes, ī libidinū ac scelerū volutabro deliciātur quasi

Act. 24.
Fœlix Paulo disputante exterritus.

Euāgelici vn de cœlū affectant. quaſi ſtatim cœlos inde ſcāſuri, & quaſi monſtra illa quæ impij finxerunt, vrſarum, ſerpentum, Iunonis, Veneris, Ganimedis, & aliorum ſceleratorum ſocij & cohæredes futuri. Vnde, vt ibi integrum retineant regnum, ſanctos *Euāgelici cur ſanctos oppugnant.* detrahere conantur, metuentes ſcilicet, ne & illis ſuis ſceleribus aduerſentur. Non eſt diſſimilis ratio doctrinæ iſtorum: perinde iſti vitijs & nefandis quidem libidinib⁹ regna cœleſtia partiuntur, & tradunt, atque vetuſtas illa idolorum cultrix ac ſcelerum omniū inuentrix, ob eas ipſas libidines Venus *Euāgelium aduerſariorū carnale.* tranſlata in cœlum, cæteraque illa cōficta monſtra. Quid igitur ab his iſti differunt? Si vitam ſpectes, nihil, imò ipſiſſimi Ioues, Martes, Vulcani, Veneres, Iunones ſunt: ſin religionem, hoc ipſo ab eis alieni ſunt, quod Euangelium in ore & fidem ſolam habent: Chriſtum verò quem ore profeſſi, factis & vitæ turpitudine, vitiorumque magnitudine, qua monſtra illa ſuperant, abnegant, vbi bonis operibus & charitate, ſine qua fides nihil eſt, locus non datur: Quid ibi CHriſtus habet? Quid ſuum

um esse agnoscitur? Fidem inquies, Fidem ille postulat, non opera. Quid igitur habes, quo à diabolo differas? Habet ille fidem, credit & contremiscit. Si hoc satis est, priorem ille locum in regno illo tuo cœlesti habet, prior credit, & ita credit vt contremiscat, cum tu omnem timorem amoueris, ac ad nomen Dei non solum non cõtremiscas, verum etiã ad omne facinus proruas, audaciúsq; pecces. Non solam fidem Christus, & sui discipuli nobis cõmendarunt; opera etiam charitatis postulant, fictã fidem & mortuam damnarunt, viuam requirunt, quæ per dilectionem operatur, quæ cum spe & charitate coniuncta vigeat, omnéque scelus abominetur, damnet & frangat, quæ virtutis ac pietatis opera exerceat cõplectatur & persequatur. Quæ quoniam contemnis & damnas, eodem numero quod monstra illa gentilium, ac ipse omnium scelerum inuentor Sathan vis haberi. Illa sana est doctrina, quæ vicijs non blanditur, quæ pœnas irrogat, metu suppliciorum ad officium pietatis homines errantes reuocat

Vera doctrina.

quæ non ſolum premia iuſtis cũ Chriſto ipſo, verũ etiam impijs & ſceleratis graues pœnas, diem iudicij tremendum proponit, peccata damnat, in ignem mittit, vt & premijs vitæ æternæ ac beatæ oculis ſuis expoſitis, ad benè agendum piè & caſtè & ſobriè viuendum, auditorem prouocet & excitet, & pœnis monſtratis, inferni baratro aperto, peccatorum ſupplicijs explicatis, igne æterno accenſo & ſceleribus intentato, metu gehennæ à peccando deterreat, & ad piè viuendum impellat. Vtrumq; CHRISTVS nobis propoſuit, inter ignem & aquam nos poſuit; ignis exurit, aqua reficit aduſtos. Quod vel ille epulo qui Lazarum neglexerat teſtatur, cum guttam aquæ, linguæ flamma exuſtæ recreandæ poſtulat. Inter metum & ſpem poſiti ſumus, gehenna nos terret, ſpes coronæ bonis operib⁹ expoſita, ſolatur. Ibi ſupplicia malorum, hîc premia bonorũ. Vidit Paulus ipſe inter hęc duo curſum ſuũ poſitũ eſſe, vidit in altera parte certaminis & curs⁹ ſui boni, coronã regni cæleſtis, q̃ certò ſibi pollicetur de

Inter ſpem & metum hominem locatum eſſe

curſo

curſo ſpacio quod ingreſſus erat: vidit ſupplicia & pœnas, ſi à curſu illo deflecteret, ſi certamen deſereret, ac è prælio prædicandi verbi DEI, gratiæque Chriſti excederet, ſi vocationi ſuæ non reſponderet, ſi ſe mundi illecebris vinci pateretur, ac certamine neglecto ocio & mundi voluptatib⁹ traderet; ac ꝓinde exclamat: Væ mihi niſi prædicauero. Cur ita Paule? Fidem habes, in Chriſtum credis, cur tibi væ niſi prædicaueris? Quæ ſupplicia te manent? q̄d metuis? Metuo dicet Paulus gehennā, metuo officij deſerti pœnam, illam ſcilicet; Qui me negauerit coram hominibus, negabo eū coram patre meo. Negat autem eum, qui non prædicat, qui non ſequitur, qui crucem ſuam non tollit. Quæ igitur pœna hunc ſequitur? Negabo eū corā patre meo, Quid hoc eſt? nunq̄ inter meos numerabo, nunq̄ coheredē faciam meum. Illud illi dicam: Amen dico tibi, neſcio te, vade maledicte in ignem æternum. Hanc ergo pœnam metuit Paulus, in quam ſi incidiſſet, diceret, væ mihi. Quā vt effugeret, & coronas acciperet,

Paulus non ſola premia ſed & ſupplicia ſpectauit.

Math. 10.

Math. 16.

laborat, prædicat, increpat opportunè importunè, pericula in mari, pericula in terra, pericula inter gentes, pericula
1.Cor.11. inter ſuos adit; Flagellatur, virgis cæditur, occiditur, mergitur, eſurit, alget, nullum periculum Chriſto prædicando effugit. Cur ita? Quia premijs, vt agat, excitatur & metu ſuppliciorum, ne deſiſtat, ne Chriſtum in quem crederet, corde, ore & factis abnegaret,
Matth.25. illámque vocem audiret, Amen dico vobis, neſcio vos, ite maledicti in ignẽ æternũ, terretur. Væ mihi, inquit Paulus, niſi prædicauero. Quamobrem væ? Propter eam pœnam, quam proſpicio negligentiæ meæ, & abiecto CHriſti prædicandi officio mihi imminere. Igitur Paulus non ſolum alios ſupplicijs à peccato deterret, premijſque ad piè viuendum incitat, verum ſeipſum etiam in eodem biuio poſitum eſſe teſtatur, & non ſolum premiorum ſpe, ſed etiam metu pænę Chriſtum prædicat, certamen pro illo certat, curſum conſumare contendit. Si Paulus vas electũ Chriſti metuit, ſi ſe iuſtum poſt tot labores exantlatos pronunciare non audet,

det, quid tu quæso agis? Cur non metuis? cur suppliciorum & iudicij seueri mentionem apud te fieri nō vis? cur securus & omni metu solutus viuis? & quidem ita viuis, quomodo Paulus ne homines viuerent, tot labores obijt, tot pericula & discrimina adijt, die & nocte prædicare non cessauit? Scilicet tu Paulo iustior ac perfectior es? Plura tibi Christus quàm Paulo debet? pluris te æstimat, plus te amat, & propterea illum laboribus, vigilijs, ieiunijs, mortibus obiecit, te verò in lupanari voluptatum tuarum, vt mollius & securius cubes locauit, vt te omni genere viciorum inquinatum, vt impudicam venerem à dextris suis locet, Pauloque anteponat. Non solum credere Paulum voluit, prędicando verbo suo periculis eum obiecit, nisique officiū delatum strenuè obiret, etiamsi mille fides haberet, væ illi denunciauit; te verò delicatum nihil boni agere, libidinibus vacare, genio indulgere hic voluit, vt nihil pro se perpessum Paulo ipso altius tolleret, ac Sanctis qui piè vixerunt, qui labores, tormenta, crucia-

tus infinitos pro ſe pertulerunt, cœlo ſecundum tuam doctrinam deturbatis; te nouum Bacchum eó vocaret, vt nouo Ioui regnum cœli, in quó cum ſua Iunone Venereque impudenter res, traderet? Fallimini viri boni, fallimini multum. Non hoc eſt iter Chriſti, non hac venitur in cœlum via: ad infernum quem magiſtri veſtri doctrina ſua obturarunt, tenditis; metu pœnarum remoto, in eas pœnas deducimini. Expergiſci vos aliquo oportet à ſomno iſtorum Mercuriorum, quem oculis veſtris vt Argo Mercurius infuderũt, vt nos cauſæ veſtrę ſecurè indormientes, Sathanę igni ęterno vrendos, ac morti metu eius ſublato, quod Euæ accidit traderẽt. Duo ſunt curſus noſtri in hac vita cuſtodes & ductores, metus pœnarũ & ſpes prǫmiorum. Alterum nos ad omnem pietatem inuitat, & volentes ducit: alterum inuitos etiam vrget, & nolentes ad rectè agendum impellit, & à vicijs repellit. Nã quemadmodũ ſalutis noſtræ author Deus, & q neminẽ perire, ſed oẽs ſaluos eſſe vult, nondũ credentibus cauſas & occaſiones,

Falluntur aduerſarij.

Cuſtodes noſtri.

nes, quibus eos ad credendum & veritatem peruestigandam cognoscendãq; excitet, offerre & præmittere solet, ita illuminatis, ad veritatis cognitionẽ deductis, & credentibus atq; iter vitæ ingressis, ne à recto cursu alio deflectant, ne vel illecebris mundi irretiti insistant, & ad mundi voluptates, vnde euocati sua bonitate essent, reuoluãtur, vel molesto cursu laboribusq; ꝑ Christo ferendis & periculis subeũdis fracti, cursum suũ interrũpant, & ad ocium mundiq; desideria relabantur, custodes & duces eis appo suit, timorem suppliciorũ & spem maximorũ premiorũ quorum alter inferni tormenta, ignes, cruciatus æternos, tenebras vincula, tyrannum Sathanam, omneque suppliciorum genus, apertis inferorum claustris, eis ostentaret, & quasi faces serpentésque furiarum eis intentaret. Quibus exterriti, & mundi huius inanes & breues voluptates, desideria carnis, omneque genus viciorum ac peccati, quod regnum Sathanæ est, diffugiant ac euitent, illud inculcans eis semper; Qui mala egerũt

Regnum Sathanæ.

Matth. 25. ibunt in ignem æternum. Et, Ite maledicti in ignem æternum, Diabolo & angelis eius paratum, ibi erit fletus & stridor dentium, & alia plura. Ac non solum pænas illas quæ fata sequuntur explicet: verum etiam iram DEI in eos, qui veritati non obediunt, qui dotibus & DEI & suis, in hoc mundi curriculo abutuntur, impiè viuunt, sceleribus indulgent, suppliciáque præsentia, quibus in hac vita affligantur, vt pestem, famem, bella, vrbium excidia, cædes, regnum ac regnorum interitus demonstret, eáque illis omnia impendere denunciet, si à recta illa quam ingressi fuerint DEO pro sua bonitate eos vocante deflexerint, & sineglecta luce veritatis, castitate, iusticia, cæterisque virtutibus, in tenebras viciorum se coniecerint, & ad volutabrum vt sues, vomitúmque suum vt canes redierint; Hæc enim omnia genera suppliciorum, impietatem & mundi desideria sequuntur. Non solum apud inferos post hanc vitam impij cruciãtur, in hoc etiã mundo varijs supplicijs afficiuntur, ac suorũ scelerũ pœnas

Cõcionatoris boni officiũ.

Impiorũ supplicia.

pœnas dant. Dedit pœnas inobedientiæ suæ Saul: non tantum regnum perdidit, verùm & ipse cum tota stirpe interijt. Dederunt pœnas graues tyranni Pharaones, Antiochus, Hærodes, & alij plurimi impietatis suæ in Deum, in populumque eius, sui sceleris. Non solùm Sodomorum regnum hiatu terræ absorptum, propter eà quæ patrabant scelera: sed etiam populus Dei ob præuaricationem suam, & ciuitatē sanctam, & templum Dei amisit, & in sęuissimam & crudelem abductus seruitutem. Non solùm enim Deus scelera illa æterni ignis, quem Sathanæ & angelis eius parauit pœna mactat, verumetiam in hac vita sceleratè viuentes, & à sua lege & veritate recedentes, varijs supplicijs afficit. Non refero Iuda & Israel, impios reges, non refero quam graues pœnas impietatis suæ & præuaricatæ legis dederunt: hæc enim sacra historia copiosè exponit, quę exempla oculis nostris obijciuntur, propterea vt hoc metu in officio vocationis nostræ facilius retineamur, præuaricari in Deum non audeamus, Deum

Gen. 18. et 19

Scelerati & hic & in illa vita puniuntur.

nos ad coronas vocantem sequamur. Malus quidem custos officij est timor, facilè stationem suam deserit: verumtamē quoniam ingenia hominum varia sunt, varij custodes illis necessariò quærebantur. Sunt enim quidam, qui totum studium suum ad laudem, gloriam, honestatis amorem, & ad omne genus virtutū conferant, qui non metu suppliciorum, sed desiderio honesti ferantur, qui non metu suppliciorum, sed desiderio honesti ac virtutum, premiorumque, quæ virtutem & pietatem cōsequuntur, hoc est glorię & honoris, iter rectum ingrediantur, nec se vllis illecebris ab eo cursu deijci sinūt. Sunt alij qui neque premijs, neque honore, neque vita illa æterna, quæ procul ab oculis eorum posita sunt commouentur: qui tamen & præsentes pœnas, & æterna post hanc vitam supplicia cōtemnere non possunt. Viderunt hoc ita esse etiā illi, qui in Rebuspubl. non malè institutis versabātur, quamuis lucem Euangelicam ingressi nō fuerint, quamuis Deum verum huius œconomiæ diuinæ in deducendis nobis

Timor qualis custos officij.

Varia genera hominum.

bis ad vitam meliorem ignorauerint. Vidit hoc non malus & Reipub. gerendæ & dicendi magiſter Tullius, cuius verba hæc ſunt: Et quoniam non ad veritatem ſolùm, ſed etiam ad opiniones eorum qui audiunt, accommodanda eſt oratio, hoc primùm intelligamus, hominum duo eſſe genera: alterum indoctum & agreſte, quod anteferat ſemper vtilitatem honeſtati: alterum humanum atque expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponat. Itaque huic generi laus, honor, gloria, fides, iuſtitia, omniſque virtus: Illi autem alteri quæſtus, emolumentum, fructuſque proponitur, atq; etiam voluptas, quæ maximè eſt inimica virtuti, boniq́ue naturam fallaciter imitando adulterat: quàm immaniſſimus quiſque acerrimè ſequitur, neque ſolùm honeſtis rebus, ſed etiam neceſſarijs anteponit. In ſuadendo cum huic generi hominum conſilium des, ſæpè ſanè laudanda eſt, & illud videndum, quantò magis homines mala fugiant, quàm ſequan-

quantur bona. Nam neque honesta tam expetunt, quàm deuitant turpia. Quis enim honorem, quis gloriam, quis laudem, quis vllum decus tam vnquam expetat, quàm ignominiam, infamiam, contumeliam, dedecus fugiat? quarum rerum dolor grauis est. Omnino genus hominum ad honestatem est natũ, sed malo cultu, opinionibusque corruptum. Quare in cohortando atq; suadendo, propositum quidem nobis illud erit, vt doceamus qua via bona consequi, malaque vitare possimus. Sed apud homines bene institutos, plurimum & de laude & de honestate dicemus, maximeque ea virtutum genera tractabimus, quæ in cõmuni hominũ vtilitate tuenda augendaque versantur. Sin apud indoctos imperitosque dicemus, fructus, emolumenta, voluptates, vitationesq; dolorum proferantur: addantur etiam contumeliæ atque ignominiæ. Nemo enim est tam agrestis, quem non, si minus ipsa honestas, at contumelia tamẽ & dedecus magnoperè moueat. Hæc ille: quæ apertè docent, timorem supplici-

pliciorum, virtutis, honestatis, vtilitatisque, non rarò authorem & custodem officij esse. Malum quidem custodem metum dixerunt sapientes viri, & sit sanè malus: negari tamen non potest, mala sua vi & natura, vsu bona reddi, & venena medicinam morborum fieri. Malus timor est, sed vita æterna, quam ne transgrediendo præcepto Dei amittas, timor suppliciorum te coerçeat, bona est. Bonum est, dum metu suppliciorum lucem Christi deserere non audes, ac diutius in ea detentus amare eam incipias, & quod metu pœnarum faciebas, sponte & amore eius, quod bonum esse expertus es, facias & complectaris. Sæpè fit vt timor in charitatem vertatur, vt quod timore negligere nolueris, amare incipias, & pro timore charitatem recipias: qua recepta timor foras eijcitur, hoc est, cessat esse custos tuus, charitas te eò ducit volentem, & desiderio vitæ æternæ flagrantem, ad quam inuitum te timor suppliciorum impellebat, petendam. Si igitur supplicia, metumque eorum spectes, malus est timor,

Mala vsu bona reddi.

mala

mala supplicia: sin ea ad quæ impelleris, & vnde repelleris, cogites, bonus est, nec otiosus custos, vrget vt in luce accepta persistas, ne neglecta luce in tenebras te præcipites, prohibet, ad vitam te cogit, à morte & interitu abducit, & quasi vi vltrò perire volẽtem, inhibet. Quamobrem falluntur illi, qui metum iudicij diuini & gehennæ damnant: præmissus enim timor (inquit Augustinus) in cor nostrum, pellit inde consuetudinem malorum operum, & seruat charitati locum, qua tanquam domina veniente, vt illa insideat, abscedit. Est certè timor seruus & minister charitatis. Ne possideat diabolus cor tuum, præcedit seruus in corde tuo, vt seruet dominæ suæ venturæ, locum charitati. Fac, inquit Augustinus, vel timore pœnæ, si nondum potes amore iustitiæ. Veniet domina, & seruus abscedet, quia consumata charitas, foras mittit timorem. Nam timor quo gehennam times, & ideò mala non facis, continet te, & sic volentem, peccare animo interire, non finit. Est quidem timor custos quasi pæda-

Commoda timoris.

Epist. 110. ad Honorat.

De verbis Apostoli ser. 13

Aug. de verbis Pauli sermon. 18.

pædagogus legis, custodiat tamen timor iste: dum enim non facis timendo, veniet charitas quæ est perfecta, quæ nihil timet, quæ perfectam iustitiam operatur. Timor igitur non potest esse malus, qui charitati quæ bona est, præparat locum, & venienti vt dominę loco cedit, arcemque iustitiæ illi, quam inuitis ciuibus ne periret conseruauit, gubernandam tradit Timor charitati ostium in corda nostra intrandi aperit. Qui si abfuerit, qua charitas ingrediatur non habebit Sicut videmus, inquit AVGVSTINVS, per setam introduci linum, quando aliquid suitur: sic timor primo occupat mentem, & tanquam seta prius intrat, non vt ibi perpetuò maneat, sed vt bonum introducat, quia ideò intrauit vt induceret charitatem: cui nisi cedat, nisi exeat, charitati locus non fuerit. Primus igitur timor dux viæ est, primus custos cursus nostri, qui nos à morte reijcit ad vitam, etiã reluctantes impellit, cuius non ignarus Propheta dixit: Confige

Tom 9 in epistol. Ioan. tract. 9.

Dauid exoptat timorem. *Psal. 118.*

fige timore carnes meas, à iudicijs enim tuis timui. Quid optat Dauid? timorem cordi suo inseri, quo à peccando reuocetur, ne in iudicium Dei, & sententiam pro sceleribus admissis, incidat. Postulat igitur eo timorē suum configi, qui à facinore eum deterreat, ne admisso peccato in eum incidat timorem, quem sententia diuina pro admisso peccato decernenda, excitaret, in quem inciderat, cùm diceret illud: Miserere mei Deus, secūdum multitudinem miserationum tuarū. Quod si Dauid timorem suo cordi inseri postulat, si se tutiorem eo munitum contra peccatum esse iudicat, nō potest equidem dici timorem, quo à peccato refrenamur, aut ad petendam veniam peccati admissi excitamur, malum, aut peccatum esse. Neque enim Dauid peccato committendo peccatum adulterij & homicidicij expiare potuisset. Bonus illi erat timor, qui ad pœnitentiam eum excitauit, & ad misericordiam domini implorādam impulit. Quicquid à malo nos abducit, & ad bonum adducit, non nisi bonum esse.

esse non potest. Non est igitur quod quis timorem damnet, non est cur peccatum metum gehennæ appellet, cũ met⁹ pœnarũ & iudicij, & calamitatũ hominem Christianum à peccãdo deterreat, in officio contineat. Etsi peccauerit, ad pœnitentiã & ad implorandã Dei misericordiam excitet, charitatiq; cordis nostri fores aperiat, qua intrante discedit, ac vt se meliori locũ relinquit, paratasque sedes tradit. Non minus metus gehennæ, timorque iudicij Dei, ac suppliciorum, nobis prodest, quam premiorũ spes proposita. Etsi enim spe premiorũ, quæ fidei nostræ & operib⁹ bonis ꝓponuntur, hoĩs excitantur, & ad ceptũ cursum certaminaq; pro Christo subeunda incitãtur, volentes tamen & maiora mente voluentes, altiusq; oculos fidei tollentes, magis concitant, quàm vulgus mundi huius illecebris immersum, & quod nonnisi ea, quæ ante pedes sunt, quæ passim oculis eorum occurrunt, in sensusque incurrunt, spectat & amplectitur. Illa autem quę sursum sunt, quæ à sensu procul absunt, bona,

Metus charitati locũ dat.

Vulgi iudiciũ

vel non tanta esse putant, quanta prædicentur, vel fabulis similiora, vt potè quæ vel captum eorum excedant, vel quod eorum nullam effigiem hic videant: mens enim purior ad illa cœlestia fertur, mens pura oculos suos in arcana illa infert, & quæ in cœli tabernaculis condita sunt, contuetur ac perspicit: sensus obtusi & beluini, in eam lucem suos oculos inferre nequeunt, atque illa amplissima premia nobis à Christo in cœlis præparata, & mē sam illam, quam nobis in regno patris parat, negligunt. Hæc quæ hic passim occurrunt, quæque cernunt, quibus feruntur, illis reconditis & sensum suum superantibus anteponunt: At pœnarum, suppliciorumq;, quorum hic passim exempla occurrunt, quorum acerbitatē & in alijs & in seipsis experiuntur, contemnere non possunt, sensuque eorum vehementius commouentur, & cum ea commemorantur, cum acerbus dolor ille explicatur, tanquam sibi ipsis iam facibus admotis excitantur ac exiliunt, metuque eorum quæ passuri denunciantur, à pec-

Timor excitat homines.

cando abstinent peccatumque quod etsi non oderunt, relinquunt tamen, nec attingere audent. In quo metu si diutius persistant, peccare dediscant, & voluptatis eius, quā inique agendo capiebant, obliuiscuntur, virtutesq; & pietatē, quam non amarunt, quam vt asperam refugiebant, sensim amare & complecti, sine vlla vi, incipiunt, ac excluso metu, charitati locum dant, virtutes amant, pietatis & iusticiæ studiosi redduntur. Et quemadmodum pueri literarū studia, quæ vt aspera & molesta ætati & ingenio suo repudiāt, minis & verberibus adacti, colere consuescunt, sensimque amare ea, & quē fructū, quā voluptatem illæ intra se cōtineant, agnoscere incipiūt, vt deinceps sua sponte studia earum, reiecto pædagogo & virgis, ad ea ferantur, neque se ab eis abduci sinant, ac toto pectore ea cōplectātur: ita & illi quibus disciplina Ecclesiæ, pceptaq; Christi & officia pietatis asperiora vidētur, q mundi voluptates, laborib⁹, & tribulationib⁹ fidelium anteponunt: metu pœnarū iudicij extremi, & ignis ardētis, & à mū-

Pueri quemodo studia amplecti incipiant.

Metus commoda. di cupiditatibus reuocantur, peccare territi desuescunt, ac pietatis studia amare, & peccatum odisse sensim incipiunt & consuescunt, ac progressu tẽporum, vsu & exercitatione & peccatum toto corde oderint, & pietatis studia tota mente complectantur, metuque quo à peccato deterrebantur, ammoto, & amore in eius locum vocato, sponte & cupidè virtutes complectãtur, & se impietatis studio exerceant, ac pro timore. seuero illo pædagogo, & plagas præsentes intẽtante, charitatem ducem benignam admittant, & sequantur. Cum igitur non vna omnium ratio, non omnium vna natura & studiũ sit. omniũ autem Ecclesia curam susceperit, omnes ad Christũ vocet, sciatq; Deum omnes saluos esse velle, neminẽ ex eis perire velle, sed vt conuertantur, vt ad se veniant & viuant, vt omnes eo deducat, operam sedulam in eam rem dat. Alijs premia illa ineffabilia promittit, & spe coronæ ad piè Deum colendum, & vitam innocentem agendam, excitat: alios qui tardiores sunt, qui terrenis inhiãt, qui mun-

mundi libidinibus immersi, ad illa ineffabilia oculos attollere, vel nolunt, vel nõ possũt, pœnarũ grauitate, iudicij diuini seueritate, vermis illius, qui nũq̃ moritur, & ignis qui nũq̃ extinguitur, alijsq́; generibus suppliciorum, quæ & in hac vita mundo deditis & peccatoribus, & post fata impendeant, ante oculos posita, & à mũdi amore auocat, & ad Christi fidem operaq́; bona, vitæ innocentiã ꝑtrahere conatur, ac Deo, quoquo modo adductos tradere contendit, varia scilicet ratione sanandi & persuadendi adhibita, omnes ad salutem & incolumitatem euocat, omnium salutem operatur, ad ea quæ illis commoda videat, quæ vtilia, quæ vitã afferant deducere contendit, varijsq; argumentis, ingenio cuiusque & opinionibus seruiens, vtitur. Alijs premia quæ petant proposita demonstrat; alijs supplicia & pœnas quas fugiant ob oculos ponit. Non eandem suadendi rationem oratores apud omnes adhibent; non ijsdem argumentis vbique vtuntur: nec semper eodem modo, non easdem machi-

Vermis non moriens.

Diuina prouidentia, in salute nostra, alios premijs metu pœnarũ excitat.

nas pectoribus auditorũ expugnandis admouent, non eodem modo in prælium armati descendunt. Alios honorum ostentatione, alios gloriæ splendore, alios virtutum amore, alios lucri cupiditate, opum ostentatione, voluptatibus alios, ad ea quæ suadent amplectenda & probanda impellunt: vt naturam, vt mores, vt studia cuiusque viderint, ita orationem suam temperant, studijsque auditorum omnia sua argumenta & suas suasiones accommodant, vt ex ijs Ciceronis quę retulimus verbis, & ex orationibus, tum eius ipsius, tum aliorum multorum cõstat. Idẽ studiũ, eadẽ cõtẽtio Ecclesiæ est. In qua quoniam varia ingenia, varia studia, mores, instituta hominum inueniantur, varijs rationibus ad piè viuendum, Christique viam currendam omnes incitat. Alios metu pœnarum à peccato deterret, & ad piè viuendum adducit: alios premijs vitæ æternæ, regni cœlestis & splendore gloriæ, non inuitos excitat. Viderunt hanc ingeniorum diuer-

Ingeniorum varietas, variam institutionẽ postulat

uersitatem, & suadendi varietatem columnæ Ecclesiæ patres sancti GREGORIVS Nazianzenus, HIERONYMVS & alij multi: & propterea mo nuerunt non eandem cunctis exhortationem conuenire, quod non omnibus par morum ratio contingat, & ea quæ alijs profuerint, alijs officere; Diuersa valetudo, diuersa remedia postulat. Aliter (inquiunt illi) admonendi sunt homines paupertate, afflictionibus, aut miserijs confracti. Hi enim per æternum cœleste premium, sunt ad spem, fiduciam & patientiam erigendi; delicatis verò illis & carnis illecebris deditis, decor iusticiæ premiumque cœlestis vitæ non tantum saperent, vt illi miserias, calamitates doloresque in sua paupertate & afflictionibus hic ferre didicerunt: ita illa supplicia, quæ eis deinceps intentarentur, non multum metuenda videantur, at delicati & voluptati asueti, dolorem maximum malum iudicant. Delicati igitur per timorem gehennæ ignis, diuinique iudicij seueritatem, conturbandi, sup-

Non eodem genere docendi apud omnes vtendum esse patres docent.

Vide Driedonem

plicia illis ob oculos ponenda, ignis oculis eorum inferendus, serpentes collo inijciendi, furiarúmque & inferi horrenda facies obijcienda. Quib⁹ si non moueantur, etiam præsentes pœnæ & supplicia adhibenda, carceres aperiendi, virgæ expediendæ, secures proferendæ, gladijque nudandi. vt si futuris malis non moueantur, præsens supplicium & tormenta delicato illi; suo corpori admota, à peccando eos absterreant, & ad pietatis studium compellant, ita & illi spe bonorum erigentur, & isti metu suppliciorum terrebũtur: vtrique suum officium facient.

Metum suppliciorum & spem premiorum non esse inuentum pontificis Romani sed Dei ipsius institutum

CAP. XXXVII.

Spes premiorũ & timor pœnarũ Dei institutũ est.

NE autem hanc rationem retinendi hominis in officio nouam & Romanum figmentum esse, vt plæraque alia isti qui omnia euertere conãtur, & putent & clament, altius hoc institutũ videtur esse repetendũ, & nõ ab hominib⁹ inuentũ, sed ab ipso Deo ab ini-

ab initio constitutū esse, demonstrandum. Vt primùm enim Deus hominē è limo terræ eformauit, & in paradisi illa amenitate, omni genere deliciarū luxuriante locauit, hos custodes & pędagogos illi apposuit, metum ac premia: metum mortis, quæ esum pomi vetiti sequeretur: premium & eas quibus tum perfrueretur, paradisi voluptates, & vitæ immortalitatē: Ita enim ad eos loquitur, & legem hanc fert: Ex omni arbore fructu vescimini, præterquàm ex arbore quæ ėst in medio paradisi, cauete ne comederitis fructum: quácunque enim hora illud gustaueritis, morte moriemini. Qua lege vides Adamum cum Eua hęredem mundi, paradisique dominum constitui: Audis præceptum illi dari, omnes fructus, omnem arborem eius vsui permitti, vnam arborem tantum excipi ac vetari ne eam attingat, mandatique eius custoditi premium, vitam mortis expertem: præuaricati verò mortem præsentem. Vt igitur suum præceptū sequantur, vt beatā vitam consequantur, ne à cursu demōstrato deflectant, Gen. 3.
 quasi

quaſi cancellis eos ſepſit, mortis metu, & vitæ æternæ ſpe. Mortis metus ne guſtent, ne præceptum Dei violent, terret. Immortalis vita propoſita, vt quod mandatum eſt cuſtodiant, ne ab eo prauaricentur ſuadet. Cui ſuaſioni dum obediunt, dum premia vitæ æternæ, & tetrā mortis faciem apud ſe expendunt, & alterum expetūt, alterum exterriti fugiunt, præſentibus bonis & amœnitate paradiſi cōmodiſque omnibus perfruuntur. At violata ea lege, & premijs propoſitis, & metu mortis contempto, arbore vetita violata, & illa commoda amittunt, nudos ſe eſſe vident, ac præ pudore à ſe diffugiunt, latebras turpitudinis & nuditatis ſuæ tegendæ quærunt, ac mox ſententiam mortis in ſe pronunciari audiunt, paradiſo exturbātur, ac laborib⁹, ſudorib⁹, dolroib⁹, morbiſq; ſubijciūtur varijs, ī ſudore & labore ꝑpetuo pane veſci iubentur. Premia igitur, & metum pœnarum inſtituit Deus, nobiſque vt cuſtodes currentibus appoſuit, vt alter à peccando pœnarum facie obiecta nos abſterreret, alterum ad præ-

ſtanda opera pietatis, curſumque vitæ rectum tenendum, premiorum ſplendore exhortarentur. Niſi primus homo metum ſuppliciorum abieciſſet, ad ea premia quæ illi expoſita erant perueniſſet: at eo amoto extemplo in calamitatem incidit, peccatum commiſit, premia immortalis vitæ amiſit. Vnde conſtat, quid metus, quid timores ſuppliciorum commodi hominibus ad CHRISTI fidem vocatis afferant. Neque hominum Romanique Pontificis hoc inuentum eſſe, ſed Dei hominis conditoris ſapientiſſimũ inſtitutum. Cùm enim Deus hominem ita condidiſſet, vt illi libera voluntate & arbitrio ſuo vteretur, libertatique ſuæ eum permiſiſſet, vt bonorum operum premia & coronas, iuſtitiam vltrò ſequenti, & meliorem partem eligenti daret, ne pro ſua infirmitate ille ad deteriora præcepti & conſilij ſui immemor delaberetur, & mala bonis præponeret, metum & premium illi vt conſiliarios adiecit. Qui vt meliora eligeret, vt ſuum præceptum ſeruaret ſuaderent,

derent, ſpes premiorum gloriæ ſplendorem & vitæ immortalitatem æternaſque voluptates demonſtraret, metus faciem tetram mortis, iudicij diuini ſeueritatem, ignes æternos & labores ſudoreſque quos quærendo victu exhauſturus eſſet, peccare volenti, & à pręcepto diuino diſcedere paranti obijceret, vt à facinore cogitato, & delecto abſterreret. Et hic vide prudētiam diuinam, iuſtitiæq; ſeueritatem, vt nō ſolùm futurum premium vitę immortalitatem homini primo propoſuit, ſed etiam præſenti vitæ voluptates paradiſi, ita peccato mortem & ſupplicia futura apud inferos, & præſentis vitæ labores, ſudores, dolores & alias moleſtias. Vnde rectè eos facere dicendum eſt, qui non ſolùm peccantibus, ſupplicia iudicij extremi minantur, verumetiam magiſtratui puniendos tradunt. Vt enim boni & præſentibus cōmodis perfruuntur, & cœleſtis regni gloriam expectant: ita malis & venturum iudicium Dei, igneſque ęterni denunciandi, & huius vitæ præſentiſque temporis pœnæ admouendę, ne & hię
&

&'poſt hanc vitam impunè peccent, iuſtitiæq; quam ſceleribus merentur, hoc eſt ſupplicij nuſquam nō ſint participes. Idem cuſtodes metus cum ſpe premiorū, qui Adamo admoti à Deo erant, Caino etiam, irato fratri, & cedem eius ſpirati, ab eodem Deo admouentur. Quem cùm videret ita furentem & inuidia æſtuantem, nec ignoraret quid animo ille volueret ſupplicio mortis eum, à facinore animo concepto deterrere, & ſpe gratiæ ſuæ ad benefaciendum, charitatemque colendã adducere contendit, & ſceleri pęnam, & bonis operibus ſuis premium oſtendens: Quare, inquit, iratus es, & vultus tuus concidit, nónne ſi benè egeris, recipies: ſin autem malè, ſtatim in foribꝰ peccatum aderit. Quaſi dicat, moleſtè fers & iraſceris fratri tuo, quod eiꝰ munera probauerim, quod accepta & grata mihi eſſe videas, tua verò à me repudiata & contempta cernas: non eſt qđ vel inuideas vel iraſcaris fratri, in tua poteſtate eſt probari, à me munera tua improbaríue. Age bene, charitatis ſtudia, & in me & in fratrem exerce, & ſtatim

Adamus inter ſpem & metū ſtatim poſitus.

Gen. 4.

Cain à DEO terretur et ſuſtentatur.

tim cognoſces munera tua & holocauſta, quæ ob vitia tua & impietatẽ, auerſatus ſum, & repudiaui, mihi gratiſſima & accepta fore. Mentem & pietatem offerentis, nõ magnitudinem oblationum ſpecto. Quod ſi in tua iſta impietate, & inuidia odioq́ue fraterno perſiſtas, & ſcelus quod animo vol uis perfeceris, vitæq́ue rationem non mutaueris, peccatum tuum in foribus tuis excubat, ac ipſa mors præſens adeſt, quam peccatum peperit. Dederunt parentes tui pœnas, præcepti mei præuaricati, dabis tu, cum tua progenie multò maiores. Quorſum autem hęc? vt à ſcelere concepto, quem premijs abduci non poſſe videbat, ſupplicij cõminatione deterreret, proponit vtrũque, & ſuã gratiam ſi reſipiſcat, & pœnas graues, ſi in malicia perſiſtat. Ac vide quid ſcriptura doceat, poſito Caino inter ſpem & metum, propoſitis illi & premijs & ſupplicijs, relinquitur illi libera poteſtas ac voluntas: Sub te, inquit Deus, erit appetitus eius, & dominaberis illius. Ego quidem tibi indicaui, quid eligas, quid fugias, vim tamen

Caini libera voluntas relinquitur. Gen. 4

mentib⁹ nullã infero, tuo libero arbitrio ac volũtati tuæ te relinquo, tu tuã voluntatem citra vllum impedimentũ explere poteris, libera tibi electio, vel mortis suppliciorumq́; , vel gratiæ & misericordiæ meæ deligendæ datur. In altera parte ignis est, in altera aqua; mitte manum ad vtrum velis: boni operis premia laturus, mali pœnas graues daturus. Tu voluntatis tuæ & factorum tuorum, dominus & moderator esto, tu cupiditati & appetitui tuo dominaberis: quod volueris probaueris, liberum est tibi facere. Vbi vides liberi arbitrij dominium nobis dari, liberam voluntatem & eligendi potestatem nobis relinqui, nullis fatis vinculisq́; insolubilibus ac necessitate vlla agẽdi nos adstringi. Data Adamo libera voluntas edendi vel abstinendi à fructu arboris in medio paradisi florentis, vtriusque illi premium demonstratum: Si abstineat, immortalem vitã: si comedat, mortem. Eadẽ volũtas libera Caino datur, bono opi suo gratia Dei, sceleri admisso mortis suppliciũ proponitur, vtriusuis eligẽdi pote-

stas

ſtas ei permittitur. Quare inſaniunt ac Soli lumen adimunt, cœloque arma vt Gigantes inferunt, qui de libero hominis arbitrio doctrinam Catholicæ Eccleſiæ oppugnant. Expreſsè hic ſcriptura de libero arbitrio loquitur, palamque indicat, & liberum arbitrium voluntatemq; hominis liberam eſſe, & Deum homini metum & ſpem premiorum, vt cuſtodes exhortatores, ac veluti curſus eius duces appoſuiſſe; eoſque impietatis & hæreſeos nefandæ reos eſſe, qui metum noſtrum, peccatum eſſe clamant, cùm Deus peccati author nũquam fuerit, cùm Deus metum nobis ne peccatum cõmittamus, appoſuerit. Donum Dei metus eſt: Nemo metuere & ſupplicia, & ipſum Deum poterit, niſi illi gratia Dei, hic metus infuſus fuerit. Qui metum hunc damnant, conſilium diuinum apertè reprehendunt, & ipſum Deum bonitatis omnis fontem, criminis reum agunt. Qui enim eſſe poteſt, vt eum, qđ ille fecerit, quod conſtituerit damnes: non eum ipſum, qui fecerit damnes? peccatum metum gehẽnæ, peccatum

pre-

premij cogitationem, dum benè agere pietatemque colere instituimus, vocas peccati Deum & metus pœnarum & expectationis premiorum authorē afferas esse necesse est. Quis enim iubet metuere? Deus. Quis sperare? Deus. Si spes premiorum, si metus suppliciorū, aut peccatū est, aut deteriores reddit, quomodo Deus peccati author non est? cùm hæc quæ arguis eius sint, & ab eo nobis assiduè cogitanda proposita sint. Bonus est ipse, & quidem sol⁹ verè bonus: bona sunt omnia quæ ab eo proficiscuntur. Quicquid ipse fecerit, consuluerit, præceperit, bonū est, cuncta quæ fecit bona esse vidit. Ab illo metus suppliciorū, ab illo expectatio & spes premiorum: Vtriusq; ille, vt iā ostendimus author fuit, vtrúnque bonum nobis & salutare, vtriusque finis bon⁹. Esse autem nequit, vt cuius finis bonus sit, vt id non sit bonum. Confugis tu ad illud Pauli Non ex nobis, donum Dei est. Ac inde colligis, si premia bene agendo cogitemus, operibus nostris nos iustos fieri velle, non gratia donoque Dei, atque hoc modo

Si metus suppliciorum peccatū est, Deus erit author peccati.

iniuriam bonitati diuinæ fieri, à quo solo iustitia omnis nostra, absq; omni merito nostro sit; quod nō negamus, ac ita esse, multis ac necessarijs rebus iam ostendimus. Verumtamen nunquam tibi cōcedemus, cogitationem nostram præmiorum propositorum, Deo aduersam esse, cùm ille ea ipsa prẹmia nobis proponat, cùm nos ipse p CHristum filium suum, ad ea capessenda excitet, cùm Apostolis præmia pijs, quę vt se sequerētur, reliquerūt, promittat, iudicesque duodecim tribuum eos fore denūciet, & ea spe præmiorum ad certamen suum, animos eorum erigat atque firmet. Et quidem tum ea promissa facta, cùm de industria, de præmijs eorum, qui se sequerentur, CHRISTVS dissereret, cùm adolescenti præmium regni cœlestis, bonorum pauperibus distribuendorum & mōstraret & promitteret: Vos, inquit, qui reliquistis omnia, & secuti estis me, centuplum accipietis, & sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Volo, inquit pater, vbi ego sum, ibi sit & mi-

Matth. 9.

ni-

nister meus: Et cætera multa quæ passim in Euangelio occurrunt. Plena est sacra scriptura exemplorum huius generis. Vbique, vt pręmia rectè agentibus, iusteque viuentibus & pietatem colentibus, proponuntur: ita præuaricantibus legem & iniustè operantib⁹, varia genera suppliciorum denunciantur. Reuelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem & iniustitiā hominum eorum, qui veritatem in iustitia detinent. Inquit Paulus: Bona agentibus & legem diuinam seruantibus, magna præmia Moyses proposuit, præmijsque præsentis vitæ ad custodiendam legem excitauit, promisit vitam à morbis liberam, frugum copiam, pluuias temporibus aptas, rerum omnium copiam, terrā lac & mel fluentem, multiplicationē gregis, frumēti, vini, olei, & omnium fructuum, quos vel terra vel arbores, vel greges ipsi pariāt, promittit benedictionē in agris, in ciuitate, in matrimonio, liberis, & omnibus negotijs. Contra verò discedentibus à lege, & iniqua agentibus, graues & præsentes intentat

Rom. 1.

Moyses etterret & solatur.

pœnas, terræ ſterilitatem, ventos vrentes, famem, cedes, captiuitatem, grauiſſimas ſeruitutes, ac multiplices calamitates, quorum etiam exempla plurima in ſacra ſcriptura paſſim occurrũt. Quoties enim Iſrael à lege Moyſi diſceſſiſſet, & in Deum ſuum præuaricatus fuiſſet, toties varijs & grauiſſimis ſupplicijs affectus: Non ſolùm tum, cùm in terram patribus promiſſam ingreſſus eſſet, verùm etiam intereà, dum à Moyſe in eam ex Aegypti
Num. 21. ſeruitute liberat⁹ duceretur. Noti ſunt
Exod. 32. ſerpentes quos Deus in eos immiſit; nota cędes adorãtium vitulum, in Aegyptumque reditum parantium, notũ illorum ſupplicium, qui in terram pa-
Exod. 16. tribus promiſſam ingredi recuſarunt,
Num. 16. qui in deſerto omnes mortui ſunt: Notus eſt Choræ & ſui ſceleris ſociorum
Num. 25. interitus. Non ignoratur premiũ Phinees, qui legem Dei zelatus, in ſcortatores, idolis ſeruientes impetum fecerit, ac principes coniurationis à DEO
Deut. 1. rit, ac principes coniurationis à DEO deficiendi, occiderit. Honoratus eſt Io-
Num. 14. ſue, honoratus Chaleb, quòd Deo paruiſſent, quòd vera populo, alijs explo

rato-

ratoribus mentientibus, & ab ingressu terræ in quam ducebãtur, populum deterrẽtib⁹, retulissent, atq; vt Deum sequerentur, in eoque spem suam figerent, hortati essent. Nota est Dauidis & pœna adulterij, & pietatis eius premia. Passim exempla & premiorum iustitiæ & pręuaricationis suppliciorum occurrunt. Nihil est quod diutius moremur: Dei inuẽtum est & institutum, tum spes premiorum, tum metus suppliciorum, custodes & pædagogos eos duos esse Deus nostros voluit, vt alter nos pœnarum acerbitate exposita, & oculis nostris subiecta, à peccando deterreret: altera illa, spem premiorum dico, commodis premijsque amplissimis castæ, iustæ, & piæ vitæ explicatis, ad bene agendum semper hortaretur, ac vterque nos in officio continerent: metus terrendo, spes premia amplissima ostentando. His duobus liberam voluntatem nostram, consiliaque nostra sepire voluit, ne ad ea quæ pernicìem nobis afferent, libertate arbitrij nostri abuteremur. Etsi abusi essemus, ne inanes causas facinoris nostri fingeremus,

Spes & metus custodes officij.

mus, culpam nostram vel in DEVM, vel in aliud quiduis reijceremus, sed nosmetipsos potius damnemus, qui custodibus nobis Apostolis & consultoribus datis, non paruerimus, sciētes ac prudentes, liberę nos ruinæ tradidimus, deteriore parte electa: Nostra enim culpa non Dei, non astrorum. nō elementorum est. Non vlla externa vi perimus, libera voluntas nostra est, liberè quod vult eligit, liberè amplectitur. Videt supplicia impietatis & iustitiæ, habet qui eam admoneat. Hinc metus eam pœnis malorum demonstratis dehortatur. inde spes & præmia ad rectè viuendum, & omnem impietatem fugiendam exhortatur. Tua ipsius culpa est, qui in ignem manum potius quàm in aquam conieceris.

Non peccare eos, qui metu suppliciorum premijue spe, à vitijs abstinent, bonaque opera exercent.

CAP. XXXVIII.

NON est igitur, quod quis aut metum suppliciorum, aut expectationem præmiorum reprehendat, nō est

est quod peccatum esse contendat. Vtrumque est donum Dei, vtróque nobis, incolumitatique nostræ consultũ esse Deus voluit. Vidit nos ad bene agendum & iustitiam colẽdam pigros esse, ad mala autem præcipites ferri, & sensus nostros ad deteriora semper ꝓniores. Prouidit igitur nobis vt meliora eligamus, præmijs nos hortatur, vt peccata vitemꝰ, supplicia sensibus nostris admouet, & quos ad pręmia coronasq; petendas negligentes videt, ignis æterni supplicio excitat, & terrore incutiendo à via illa lata, qua ad inferos segnes feruntur, dimouere contendit, inuitosq; etiam, & perire vltrò volentes, conseruare & ad vitam attrahere nõ cessat. Tu verò non solùm ducentem, & vltrò vitam tibi offerentẽ, non sequeris, verùm etiam dona sua & sapientiam in te seruando calumniaris, metum pœnæ, præmiorumque expectationem, peccatum esse dicis, blasphemareque Deum non erubescis, & iram DEI in diem iudicij tibi ne thesaurisas. Si metus pœnarum, spesque præmiorum peccatum sunt, cur idem

Christus qui premia nobis proposuit, Phariseis metum gehennæ & supplicíorum cominatur, & quos premijs ad fidem alicere non potuit, metu iniecto excitat. Nullum genus medicinæ in nobis sanandis Christus prætermittit, & pœnarum metum & spem magnorum premiorum languentibus nobis admouet: Qui igitur potest esse, vt metus quo à peccando abducimur, malus sit? aut quomodo homines deteriores reddit? quem CHristus medicinam nobis aduersus vulnera peccati esse voluit, & ne deteriores fieremus, eò nos cohibet? Nisi fortè CHristum ipsum; in quo Paulus peccatum nunquam inuētum esse testatur, peccasse, cùm metum incuteret Phariseis, cùm peccantes terreret, ignem eis & tenebras minaretur, cùm premia Apostolis proponeret, secundum tuum hoc nouum & quintum Euangelium asseueres? Nunquam CHristus peccatum fecit, nunquam peccàti author fuit, ad euertendum, non ad stabiliendum cōmendandumque hominibus peccatū venit. Ad Paulum confugis, verba eius

recitas, gratia Dei nos saluos & iustos esse dicis, gratia Dei nos saluos factos, donum Dei esse, non ex nobis ne quis glorietur. Paulum appellas, Pauli aduersum te sententiam audi. Quæ illa sententia est inquis? Illa, quam Romanos damnando, in te, quem non ignorabat spiritu Christi plenus, hanc impietatem assecueraturum, pronunciauit. Audi enim quid ille dicat, quid cõtra aduersarios veritatis decernat, quo modo eos & accuset criminibus eorũ prolatis, & supplicijs æternis addicat. Primum ait eos repletos esse omni iniquitate, malicia, fornicatione, auaricia, nequicia, plenos inuidia, homicidio, cõtentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, odibiles, cõtẽtiosos, superbos, elatos, inuentores malorum parentibus nõ obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Hæc crimina sunt quæ Paulus Romanijs obicit, & reos eorum agit. Audi qd decernat, quomodo cominetur & quem metum illis incutit. Qui cum iusticiam, inquit, Dei cognouissent,

Romanos Paulus terribat.

Rom. 1.

non intellexerunt, quoniam qui talia agũt, digni sunt morte. Audiuisti quæso quid Paulus dicat? audiuisti morte mulctari eos, quorum scelera protulerat, audis quem suis metum incutiat, vt eos ab illis quę enumerauit sceleribus absterreat, & ad bona opera Euangelio Christi digna, pietatem colendam abducat. Audi quid deinceps pronunciet; Non solùm patratores eorũ quæ enumerauit scelerum, morti addicit, verùm etiam ijs, qui & si ipsi ea nõ patrant, ijs tamen qui ea patrant, vel non aduersantur, vel consentiunt, ac vicia eorum tacendo comprobant Non solùm, inquit, qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Quid hic quęso Paulus ait? quid decernit? Non solùm facienti, verùm etiam consentienti mortem cominatur, ac grauissimè cominatur. Propter quod, inquit, ô homo inexcusabilis es. Inexcusabilẽ Paulus asserit, nõ solũ scelera patrantẽ, verumetiã ei assentientẽ. Cur inexcusabilis? an ne non poterit ad eas confugere excusationes, quibus tu in tuã & aliorũ perniciẽ abuteris, satis te vr-

Rom 2.

geri

geri dicens, ſyderũ illos eſſe motus, & vim inclinandi tui ad mala illa patranda, liberũ arbitriũ tuũ nullũ eſſe, & bona & mala quæ hoẽs faciant, à Deo in nobis excitari. eundẽ Deũ Dauid cauſã fuiſſe vt adulteriũ cõmiteret q pœnitentiã in eo cæteraq; egregia facinora excitauerit. Cur nõ dicit, ille à Paulo dãnat⁹, Fidẽ habeo, dãnari non poſsũ: & cætera figmẽta veſtra qbus veritati illuditis, & ſcelerib⁹ veſtris patrocinamini. Nõ audit hæc tuus quẽ appellaſti Paul⁹ ſentẽtiã, apertè fert inexcuſabilẽ te eſſe ꝓnunciat, iudiciũ Dei ſecundũ veritatẽ, nõ ſecundũ figmenta veſtra eſſe ait, conſtitutũ & immotũ. Scimus inqt, quoniã iudiciũ Dei ſecundũ veritatẽ in eos eſt, q talia agunt: qd agũt rogo? in quos Dei iudicium ſecundũ veritatem inſtitutũ eſt? Diuitias bonitatis & ſapientiæ Dei, contemnunt ſapientię eius, ſuis figmentis & mendacib⁹ interpretationibus, blaſphemijſque illudunt, ſcelerum ſuorum ad quæ ſua ſponte feruntur, cauſas in âſtra rejiciunt, cœli quod eſt ſedes & tronus Dei curſus infamant, fata, ipſi fatui, fingunt,

gunt, in Deum ipſum bonitatis fontem cauſas nequiciȩ ſuæ conijciunt, ac reum ſcelerum omnium ſuorum, quæ ſine vllo timore & pudore patrant, authorem afferunt, ac veritati tenebras offundere conantur: hoc enim eſt, diuitias bonitatis Dei contemnere, ſapientiæque eius illudere. Contemnũt bonitatem Dei iſti, qui ad pœnitentiã adducuntur, ad quam & metu ſuppliciorum, & ſpe premiorum excitantur. Qui tamen ſceleri ſuo ita indormiunt, vt etiã deo ſe excitãti ac ſũmũ viciorũ eis excutiãti, ſuis Zophiſmatis illudant peccatiq; omnẽ metũ tollãt, ſpẽ premiorũ in benè agẽdo dãnẽt, & ſecũdũ duritiam ſuam, impœnitenſque cor ſuũ, iram Dei in diem iræ ſibi theſaurizant, graues pœnas ſuorũ quæ tuentur peccatorum, in die reuelati iuſti iudicij Dei, daturi, quo in iudicio Deus reddet premia ſecundum ea, quæ quiſque geſſit. ijs qui ſecundum patientiam boni operis, honorem & incurruptionem quærunt, vitam æternam. Premium bonis operibus vitam æternam Paulum propoſuiſſe, quam in die iudicij

Premia bonis Paulo proponit.
Rom. 2.

cij

cij illis redderet, qui ea agerent, vides. Quod premium cogitantes, & quasi ante oculos suos positum cōtuentes, piè, castè & iustè viuerent. Quod premium si non liceret bene agendo intueri, eiusque spe ad bona opera agenda excitari: aut si hoc peccatum esset, & Dei bonitatis honorem imminueret, Paulus nunquam ad eam spem suos vocaret, reiecta omnium spe & cogitatione premiorum, de sola fide & gratia Dei concionaretur, nullum discrimen inter benè viuentes, & impietatis sectatores statueret, omnibus absque discrimine gratiam Dei demōstraret, quæ & bonis & malis exposita est, vt solis splendor. Gratia enim Dei omnibus sinè merito vllo vltrò offertur, omnes ad eam vocantur, non omnes tamen eam consequuntur, nō omnes premiorum vitæ æternæ, ad quæ nos Apostolus vocat, participes fiunt; Omnes currunt, non omnes brauium capiunt. Illis tantum datur qui legitimè certauerint, cursum consumauerint, piè, castè & iustè, vixerint. Omnes vocantur, sed non omnes eam viam 1. Cor. 9.

am qua ad prę mia cœleſtia venitur, ingrediuntur, non omnes curſum conficiunt, multi alio deflectūt, nec eó quo gratia Dei vocantur, contendunt, viā illam latā, quæ mortis eſt, arctæ illi cœleſti anteponunt, mundi illecebris mā cipantur, ac gratiam gratis ſibi oblatā, & donum Dei contemnunt. Et quidem quod vocantur gratiæ DEI eſt, donum Dei eſt, non ex nobis: Quod eam viam, qua ad vitam & premia venitur, negliunt, & eam quæ ad inferos ducit intrepidè arripiunt, eorum eſt electio: gratia Dei vocamur, noſtra autem voluntate, hanc vel illam ingre-
Rom. 9. dimur viam; Non eſt quidem currentis & volentis, ſed Dei miſerentis: verum tamen ita Dei eſt, vt noſtrum hoc munus etiam ſit. Neque nos ſine gratia Dei currimus, neque ille ſine aſſenſu & voluntate noſtra deducit, currentes adiuuat, quod ante pluribus docuimus. Qui igitur gratia DEI euocati, & ad brauium illud deducti, mundi deſideria, labori & contentioni, libidines caſtitati, iniquitatem iuſticiæ anteponunt, & vitæ prę mijs quę
illis

illis indicantur reiectis, ad ea quæ mũdus illis ostentat, cursum vertunt :ea premia quæ patientiæ & bonis operibus exposita esse, Paulus demonstrat, non modò non consequuntur, Sed etiam vt contrariam viam ingrediuntur, ita contraria premia referunt, mortem & interitum suppliciaque apud inferos æterna, vt hæc quæ sequuntur apud Paulum disertè docent. Ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio; tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudei primum & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum. Hæc Paulus, quæ rogo te quid aliud docent? quam supplicia iniquitati, gloriam & honorem, æternamque pacem, iustè, piè, & castè viuentibus proposita, & in altera parte metum & terrorem esse, in altera spem premiorum. Quæ duo vt pædagogi duo nos ducant, metus terrendo, spes premiorum hortando, in officio confirment. Rom. 2.

Timorem & premia bifariam spectari.

CAP. XXXIX.

SEd occurret aliquis, ac nobis Christũ opponet, Phariseos, qui & si spe premij multa egregia facerent, eleęmosynas egenis largirentur, orarent, ieiunarent, victimas offerrent, reprehendentem tamen, ac scopum eum, quem illi in exercendis illis bonis operibus spectarent, damnantem. Obijciet item nobis eundem CHRistum, timorem suis excutientem. Sed isti obices cursum nostrum minime impedire possunt. Non quemuis timorem Cristus suis excutit, non omnem metum tollit sed eum solum, qui à rectè agendo, à pietate complectenda, virtutibus exercendis, à veritate & Deo homines abripit, & à cursu eo, quem duce ipso ingredimur, & ad illa premia quæ nobis ipse proposuit, properam⁹, abducit, Deoque vero & quem ille mi sit Iesum Christum abnegato, ad idola mundique desideria sectanda, impellit, qui homines plusquàm Deum ipsum metuit, officiaque pietatis deserere cogit; quod genus timoris graue

Quod genus timoris peccatum est.

pia-

piaculum, graue scelus est, mortisque æternæ instrumentum. Quem metum Sathan ipse pijs hominibus sæpè incutit, vt eos pietatis officij, & veri Dei pręceptorum & fidei, quæ & vitæ & iustitiæ nostræ fundamentum, desertores reddat, mundiq; laqueos illis inijciat, & post se abducat. Quomodo populũ Dei terruit, cùm Antiochus varia tormenta, acerbaq; supplicia ijs, qui nollent legem Dei deserere, idolaque colere obijceret, ac multiplici pœnarum genere torqueret. Cui timori qui cessissent, grauiter peccabant, execrãdum scel⁹ admittebant, ac dum vitę metuerent, vitam eam quę verè vita est, amittebant. Quem metum Eleazarus contempsit, firmus & immoto animo omnia tormentorum genera superauit. hic idem metus Paulo & Apostolis admotus, nunquam eos à suo statu, & CHristi prædicatione, dimouere inflectereque potuit, firmi constantesque in fide in Christum & Deum, spe presidij diuini, in certamine aduersus diaboli conatus suscépto perstiterunt, mundiq; huius terrores omnes, & ille

2. Mach. 5. 6. & 7.

cebras omnes superarunt. Hunc metum quem Sathan per ministros suos tyrãnos, pijs hominibus obijcit, Christus contemnendum docet, & tanquã præsentem interitum nostrum, sceleʃque graue amouendũ à cordibus monet: illum verò qui Dei est commendat, vtpotè qui nos in officio pietatis, fide & Dei obedientia contineat, à peccando deterreat, & ad charitatis officia sensim deducat, vitamque in nobis operetur, quẽ Dauid optat dicẽs: Cõfige timore tuo carnes meas. De vtroq; eo timore CHristus ita ait: Nolite timere eos qui occidũt corpus, sed eum timete, qui potestatem habet mittere corpus & animam in gehẽnam ignis. Mundi metum Christus damnat, metum DEI commendat: non enim hoc quod homines minãtur metuendum, sed quod Deus minatur. Mundus corpora occidit, quæ Deus suscitat, & ad vitam quæ verè vita est, reuocat: Deus & animam & corpus, æternis cruciatibus ignis tradit, cuius decretum homo rescindere nunquam poterit. Itaque CHristus idem ait, eum qui amat in

Qui metus sit bonus.

Matth. 10.

Ioan. 12.

in hoc mundo animam ſuam, perditurum eam: cum verò qui oderit, in vitam æternam eam cuſtodire. Amare is dicitur vitam in hoc mundo, qui homines metuens Deum deſerit, corporis incommoda fortunarumq; iacturam fugiens, Deum offendit, & iram eius in ſe concitat. Qui huic mundo deditus & pręſentis vitę amore victus, DEVM qui & ipſum corpus & animam in ignem æternum mittere poteſt, non metuit, ac deſerit: At qui in hoc mundo vitam ſuam, præ veritate, iuſtitia, fide negligit, qui hominum minas contemnit, DEI ſolius mandatis hæret, omniaque amore eius pericula ſubit. Odiſſe quidem vitam & ſeipſum videtur, cùm tamen vel maximè eam interim amet, & ab interitu conſeruet. Hoc modo PAVLVS animam ſuam in hoc mundo odio habuit, hoc modo eam in vitam æternam conſeruauit. At illi miſeri, qui vel metu tormentorum, vel gloriæ diuitarumque amore, CHRISTVM IESVM deſeruerunt, tormentis & igni æterno eã conſeruarũt, *Vitã amare quid ſit.*

qui timore hominum victi sunt, animam quam amarunt, æternum perdiderunt. Pulchrè igitur monet Augustinus, vt id quod minatur omnipotēs exhorrescamus, & quod pollicetur amemus. Quibus verbis & timere nos Deum præcipit, & amare præmia promissa suadet, duosq; illos duces, quos nobis appositos à Deo dixim⁹, metum diuini iudicij, & spem prę̄miorum nobis commendat. Duo igitur genera metus sunt: Alterum quod à Sathana per sua instrumēta homines nequam contra nos excitat, quod pluris mundum hominumq; fauorem nos facere, quàm ipsum Deum, quàm vitam æternam cogit: Alterum verò, quòd omne periculum mundi, & omnia commoda eius cōtemnere iubet, Deumque solum metuere, & ea quæ ille malis irrogat, suppplicia vitare hortatur. Quod gen⁹ timoris bonum & Dei donum est: nemo enim hoc timore timere potest, nisi diuina gratia hic timor ei infundatur, vt illa Prophetæ testantur quæ modo retuli, quibus hunc timorem postulat, dicens: Confige timore

Metus diuini iudicij.

more tuo carnes meas. Quo timore *Psal. 118.* sanctos illos viros, quorum pietatem scriptura celebrat, timuisse scimus. Timuit Abraham Deum, timuit Iob, ti- *Abraham timuit Deum.* muerunt omnes alij. A iudicijs tuis, inquit Dauid, timui. Et beatus vir ille dicitur, qui timet dominum. Quod gen⁹ timoris non est simplex: habet enim amorem & charitatem sibi admixtam, nam & supplicia metuit euitareq́; contendit, vt mala, & Deum amat, neque eum offendat, ne à gratia sua excidat cauet, omnia illa quibus supplicia exposita sunt, vitat. Non solùm mala illa contendit euitare, verumetiam bonitatem Dei amat, qua ne priuetur metuens, vitia fugit, ac ita duo semper ꝓspicit, metum gehennæ & gratiam ipsam Dei, quā inoffensè custodit. Quod genus timoris salutare, & donum Dei est, vt diximus. Cuius respectu qui non peccat, qui in officio manet, Deiq́ue præcepta custodit, non solùm non fit deterior, non solū non peccat, non solū gratiæ Dei nihil detrahit, sed etiam ipsum honorat, cuius mandatis paret, & nulla in re ab officio pietatis disce-

dens, fauoremq; eius conseruat, iustus & timens DEVM beatusque esse pronunciari contendit. At si quis illum timorem, quem CHRISTVS damnauit, quem nobis præcepto suo adimit, hominum inquã timorem, quo à Deo præceptisque eius & fide in Christum IESVM veritateque colenda, & iustitia exercenda abducimur, respiciat, si omnia ita agat, vt terrores mundi effugiat, ac hominum neglecto DEO fauorem venetur, multum & perniciosè peccat, honorem quem Deo debet ad homines transfert, in cõsilium impiorum abit, & cathedras pestilentis honoris ambit, & corpus & animã igni æterno cõdemnat. Hunc igitur timorem pestiferũ si damnes, ac in numero peccatorum habeas, iudicium tuum probo, idẽ hic cum Ecclesia, quę istam pestem detestatur, sentio. Si autem metum gehennæ suppliciorum ignis æterni in vitãdis vicijs, peccatum vocas, omnemq; nostram in cursu nostro decurrendo cogitationem, ab eo seuocas, teipsum igni æterno cõdemnas, Deo aduersaris, eius gloriæ detrahis,

Timor malus.

Psal. 1.

his, qui pro sua sapientia, & vitę nostrę studio, tum præmia bonorum operũ, tum flagitiorum supplicia nobis apposuit, eaque semper cogitare & prospicere præcepit, vt & metu pœnarum à peccato abducamur, & amore desiderioq; præmiorum amplissimorum, ad benè, piè, iustè casteque viuendum inducamur. Nam quod cogitationẽ prę miorũ damnas, quod eo modo gratiæ Dei nos iniuriam facere ais, quod iustitiam, præmia expetentes à Deo colamus, quod propterea iustificari cõtendam⁹, id quoq; quale sit, nõ est difficile demonstratu. Nã si pręmia illa & mercedẽ, quę ab hominib⁹ mundiq; huius fuco dependent damnas, nõ tu sol⁹ ea, sed etiã ipse CHrist⁹, veritas & vita nostra, in Pharisæis damnauit, nullã partẽ præmiorũ cęlestiũ eis reliquit, propterea ꝙ ab hoĩb⁹, quorum fauorẽ, & gloriã venarentur, præmia captarẽt, hoĩb⁹ placere, ab hominibus laudari, honorari, in locis primis locari, & fortunis augeri potius quàm à Deo, cuius gloriam negligerent, expeterẽt. Amen. inquit, diço vobis, quoniam receperunt *Cogitatio præmiorum quæ damnatur.* *Matth. 5.*

mercedem suam: receperūt enim præmia ab hominibus, dum laudantur, dum honorantur, dum salutantur, primas cathedras in synagogis, primos accubitus in nuptijs, titulosque magistrorum accipiunt, nihil illorum ieiunijs, nihil orationibus, nihil eleemosynis, quamuis tubarum cantu egenos ad eas capiendas euocarent, quamuis homines in sui admirationem verterent, CHristus Deum patrem illis debere testatur, cùm non eius gloriam in ijs agendis spectaret, non Deo placere, pietatem suam contenderent, sed hominum fauores, & mundi tum glorias, tum opes venarētur. Hoc studium, hanc præmiorum in bene agendo cogitationem, & hunc scopum operum bonorum, si damnas, peccatumq; appellas, nemo te damnare potest. At si illa præmia illamque mercedem, quę à Deo dependet tota, quam ille pietati nostræ proposuit, ad quam nos inuitat, quam neque oculis nostris, neque cogitatione cordis nostri comprehendere Isaias & Paulus posse nos, asserāt: multum falleris, multum gloriæ Dei detra-

Pharisæorum mores.

detrahis, ac ingrati animi eum planè condemnas, bonitati eius manicas inijcis, poteſtatemque ſtudij noſtri obedientiæ & amoris in ſe honorãdi, præmijſque ornandi adimis, cùm Dei bonitas omnia dona ſua in nos effundere cupiat, cùm nos coronis ornare contendat, quę coronę & honores, nõ niſi certantibus, non niſi malis reſiſtentibus, & bona operantibus ab eo dentur, expectationem pręmiorum peccatum vocas, ſtudium bene agendi tollis, quo ſublato manum bonitatis diuinæ claudis, quę otioſis, quę non certantibus clauſa eſt. Deſine igitur & meritorum & metus gehennę cogitationem damnare: deſine ſapientiam Dei quæ vtrumque inſtituit, nobiſque cuſtodes dedit, reprehendere, ac dona Dei calumniari, homines à præmijs ſibi paratis, coronaq; operib⁹ bonis expoſita, retardare, ac gloriæ eorũ vel inuidere, vel obſtare. Sed ad illud credo, tu iterum confugies, Cùm feceritis omnia, dicite ſerui inutiles ſum⁹, quod debuimus fecimus. Si inutiles ſerui Dei ſumus, pro ijs omnibus quæ fece-

2. Tim. 4. *Corona cui datur.* *Luc. 17.*

rim⁹, quid premij nobis debetur? quas coronas poſcemus? Nihil nobis debetur, nihil ſeruo dominus, cum ſuũ officium facit, debet. Eſt quidem quod nobis obijcias, CHRISTI verba ſunt quæ refers, quibus inutiles ſerui DEI eſſe pronunciamur, ſed tamen qui ſenſus eorum ſit vide. Nos quidem & arare & paſcere, & cœnam parare, vt ſeruos ſuos & mancipia ſua iubet DEVS, præcipit vt omnia quæ mandauerit faciamus, nobis tamen proptereà nihil eo nomine deberi decernat. Equidem nihil nobis debetur, ſi vires ſpectentur noſtræ, ſi noſtra impuritas, quæ nihil rectè agere poteſt, inſpiciatur. Non eſt currentis, non laborantis & officia præcepta implentis, ſed DEI miſerentis, ſine illius gratia & ope nil vtile agere poſſumus, viribus noſtris non conſiſtimus, debitum flagitare non poſſumus. Quicquid ſumus, DEI beneficio ſumus: ille & velle & facere in nobis excitat, ille vires dat, ob idque vt ante diximus, totum quod à nobis benefit illi tribui-

Nihil nobis deberi quomodo accipiendum.

buimus: nihil nobis deberi ab illo fatemur, non debitam mercedem, ſed gratiam quam vt ſerui peculium à ſuis dominus expectare ſoleant poſtulamus. Fideli & diligenti ſeruo, nomine peculij, dominus de ſuo aliquid elargitur, frui ſuis bonis permittit, operas & fidem ſerui honorat, ignauos flagris caſtigat, honorem illis nullum habet, quod quærunt vt ſuum accipit, nullum peculium eis concedit, quod non merentur, virtus enim honorem & præmia vt apud homines, ita apud DEVM meretur. Nihil equidem ille nobis debet, voluntatem tamen noſtram, ſtudium erga ſe noſtrum & benè agendi animum, operaque quę fides per dilectionē in nobis exercet, honorat, nobis quidē qui nihil ob noſtri peccati ſordes purum agere in conſpectu eius poſſumus, nihil debet, fidem tamen, opera bona iuſticiæ pietatiſque ſtudium, quæ ſua dona ſunt, in nobis honorat, ac præmijs vt peculio quodam auget, ſuiſq; commodis nos pro ſua bonitate perfrui liberaliter permittit, & quod nobis

Matth.25.

Serui boni honorantur.

Deus non debita nobis donat. bis non debeat, donis suis quibus nos adornat, largitur, muneraque sua in nobis coronat, & omni genere bonorum cumulat. Ornat fidem qua purificamur, & idonei serui ad eius munera obcunda reddimur. Non solùm autem fidem, verùm etiam ipsa bona opera, quæ fides per charitatem & dilectionem operatur, in nobis honorat, premijsque sua bonitate & diuitijs dignis ornat. Quæ quidem bona opera sunt lux fidei nostræ, quam lucem gentes cùm videant & admirentur,

Matth. 5. DEVM patrem glorificant, ac debita laude exornant. Hanc igitur

Quid Deus in nobis coronet. lucem in nobis DEVS coronat, huic debita præmia reddit: per hanc lucem operum, ea, quæ nobis præmia proposuit, consequimur, dignique gratia & omni honore iudicamur. Quæ lux

Bonorum impar honor. bonorum operum, quoniam non in omnibus par est, non par honor, nec præmia paria omnibus redduntur, alij alijs copiosius peculium hoc

Matth. 25. à domino consequuntur. Alij talentum vnum, alij duo, alij quinque,

alij

alij decem dantur, omnes tamen pro magnitudine sui peculij à DEO dati, lucrum facere iubentur. Qui plura lucratus fuerit, maiore honore dignus iudicatur, magis lux eius lucet. Sicut stella à stella differt in gloria, sic & seruorum CHRISTI lux diuersa erit: quæ diuersitas non tam ex fide, quàm è bonis operibus & lucro talenti fidei nascitur, augenti peculium, augetur lucrum & honor apud dominum, cuius opera maiora & clariora, ille honoratiorem locum apud dominum sortitur: multum habenti plus datur, negligenti sua bona auferuntur. Etsi igitur DEVS nihil nobis iure, vt seruis dominus debeat, & vires nostræ nihil neque conari neque efficere possunt, ille tamen voluntatem nostram suis mandatis parere contendentem, operasque nostras, cursum nostrum quem gubernat & fulcit, honoris debitis remuneratur & exornat, velle nostrum probat, & prẹmio dignum iudicat, & hoc vel maximè quòd vocanti paremus, probat, præmijsque dignos iudicat. Quæ omnia

1.Cor. 15.

Voluntatē nostram Deus probat.

nia apertè docent, non peccare eos, qui præmiorum ſpe mandata Dei ſeruare contendunt, operaque pietatis exercent. Nam quod dictum eſt, Nos ſerui inutiles ſumus, fecimus quod debuimus, eó ſpectant, vt nos quidem & ſi fecerimus præcepta diuina, & ea omnia officia pietatis ad quæ vocati ſum⁹ cōpleuerimus, non tamen præmia ꝓpptereà à Deo vt mercedem debitã poſcere poſſumus, ſed totũ hoc bonitati Dei committimus. Ille gratia ſua nos vocat, quo nomine illi plurimum debemus; ille præcepta ſeruanda dat, & dignos quibus ſua conſilia credat, facit, quæ magna gratia eſt: Ille prẹmia ꝓ ſua bonitate nobis largitur, non merito noſtro: quod vocat, quod ſuæ occulta ſapientiæ nobis communicat, & ad ſua officia euocat, vaſa honoris nos facit: vt portemus nomen eius dignos iudicat, totum eſt bonitatis eius, totum gratiæ eius, non meritis noſtris debetur. Nos quidem inutiles natura noſtra, ob eas ſordes quas peccato contraximus, ſed ille pro ſua in nos bonitate & miſericordia dignos

Luc. 17.

Serui inutiles ſumus quomodo intelligendum.

Dei bonitas.

&

& vtiles ſibi facit, in vineam ſuam vocat, præcepta piè viuendi dat, & quaſi vaſis electis ſuum nomen, ſuæque ſapientiæ arcana infundit, totum hoc donum Dei eſt, non eſt quod præmium inde flagitemus. Sed & quod ille præmia largitur, id quoque gratiæ eius beneficium totum eſt. Nos facimus quod ſecundum vacationem noſtram debemus, ille quod non debet, quod non meremur largitur, & obediendi ſtudium noſtrum amplectitur, cuius bonitati nos officiaque omnia noſtra, ac cogitationes noſtras committere debemus, & ea ad quæ vocamur, ſyncero corde complecti, vocantem ſequi, præcepto eius parere, in conſilia ſua non inquirendo. Quod dum Abraham facit, iuſtus reputatus, & amicus Dei vocatus; magnaque præmia meruit: Audit vocem illam, Ne timeas Abraham, ego tecũ ſum, merces tua magna apud me, terram quam cernis tua eſt, tibi eam & ſemini tuo dabo. Nam quod ad metum illum qui eſt gehennæ, attinet, ſi præmia non meretur, pœnam

Omnis dignitas noſtra ex Deo eſt.

Deum ſequi debemus.

Gen. 26.

nam tamen effugit, quo nomine non potest dici inutilis; ille verò qui nos Deum quem amamus offendere non patitur, quo Dauid carnes suas configi optat, non potest præmijs & honore carere. Sed ad alia pergamus.

Iustificationem nostram non solam esse remissionem peccatorum admissorum, verùm etiam inspirationem gratiæ & donorum Dei, quæ ad bene operandum nos & excitat & adiuuat.

CAP. XL.

CAusæ quæ sit iustificationis nostræ superius diximus, nunc qua ratione fiat inquirendum, non enim omnium ea de re sententia est, alijs alia videtur iustitiæ nostræ ratio: Alij enim Iulianum Pelagianum secuti, in sola remissione peccatorum iustificationem nostram versari & consistere asserunt: alij alias rationes sequuntur. Ecclesia verò Catholica, veritatis omnis columna, & fides recta, non sola remissione peccatorum iustitiam nostram cõstare asserit, verùm etiam gratiæ & donorum Dei cordibus nostris infu-

Non eodē modo oēs de iustificatione sentire.

Iustificationis ratio quæ sit vera.

infusione, quæ & peccatis ꝓpter Christum nobis à Deo remissis, deinceps resistat, & ad opera bona, castam, sobriam, & iustam vitam deducant, & ad opera bona excitent: Est enim iustificatio nostra, vt Sacrosanctum Concilium Tridentinum docet, non sola remissio peccatorum, sed & sanctificatio & renouatio interioris hominis, per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit hæres secundum spem vitæ æternæ; Post remissionem enim peccatorum, mūdata domo nostra, per CHristum IEsum, qui nos sanguine suo ab iniquitate nostra mundat, gratia Dei per spiritum sanctum in cordibus nostris nobis infusa, ꝗ iustificamur, diffunditur, atque nobis inhęret. Vnde simul in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hæc omnia infusa accepit homo, per Christum Iesum cui inseritur, fidem, spem, & charitatem, quæ dona spiritus sancti, & peccatum sanguine Christi deletum, deinceps nobis imprimi non patiuntur, & virtutum studiū, Sess. 6. ca. 7.

Ii pie-

tatis officia, operaque bona excitant. Quibus agendis verè nos iustos & mēbra Christi demonstramus, acnon solùm nos recessisse à malo, verum etiā facere bonū, non solùm mortuos Sathanæ & peccato, sed etiā viuere Christo & operibus bonis nos probamus, & nos à morte ad vitā verè esse translatos ostendimus. Neque enim satis est, vt toties diximus, liberari à malo, nisi etiam in possessionem bonorū veniatur, nisi abiectis operibus tenebrarū, opera lucis exerceamus. Primus igitur gradus iusticiæ nostræ, remissio peccatorū per Christū Iesum; secundus gratiæ Dei & donorū eius in cordib⁹ nostris diffusio: tertius resistendi peccato, & benè agendi, piè castè, iustè viuendi voluntas. Nam ꝙ Pelagiani aliter sentiant, quòd sola remissione peccatorū hominem iustum esse definiant, id totum vanum & hæreticum figmentum est, & Ecclesiæ Catholicæ & fidi verè aduersum. Quem errorem diuus Augustinus, quod suo tempore maximè caput suum attolere conaretur oppugnat, ac eum deprimit, gratiaque

Quando verè iusti simus.

Opera probāt nos Christo viuere.

Primus gradus iusticiæ.

2. Gradus.

3. Gradus.

Refelluntur aduersarij.

Dei,

Dei,non solum reatum omnium peccatorum solui,in omnibus qui baptizantur in Christo, quod fit spiritu regenerationis,verum etiam in grandibus & adultis,voluntatem & liberum arbitrium sanari, & à domino spiritu fidei & charitatis præparari disertè docet, multisque in locis eam sententiam vrget, ac eos qui iustificationem nostram sola remissione peccatorum constare asserunt, Anathema esse iubet. Quicunque inquit dixerit, gratiã Dei qua iustificamur, p Iesum Christũ dominũ nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quę iam cõmissa sunt, non etiam ad adiutorium gratiæ vt non committantur, Anathema sit: Gratia enim Dei per Iesum Christum, quod fides vera & catholica tenet, semper Ecclesia pusillos cum magnis,à morte primi hominis ad vitam secundi hominis transfert, non solum peccata delendo, verum etiam ad non peccandum recteque viuendum, eos qui iam possunt vti volũtatis arbitrio, sic adiuuãdo, vt

De Eccl. dogmat. cap. 28.

Aug. ep 106. ad Sextum.

nisi adiuuet, nihil pietatis atque iusticiæ siue in opere, siue etiam in ipsa voluntate habere possimus. Non sola igitur remissione peccatorum iustificamur, non sola remissio peccatorũ iustos nos reddit, verum vt ante necessaria est inspiratio fidei, & timoris Dei, ita post remissionem peccatorum, nisi mundatam domum spiritus sanctus habitet, spiritus immundus cum septem alijs venit, & fiunt nouissima illi⁹ hominis deteriora, quàm erãt prima. Necesse est igitur, vt nostri cordis domo mundata, & peccatis nobis remissis, spiritus sanctus in nobis maneat, & donis Dei contra insidias Sathanæ & imminentia nobis peccata armet, & charitate, sine qua nemo rectè viuit, communiat, quæ diffusa in cordibus nostris, ad opera bona, & piè, castè, sobriè, & iustè viuendum nos excitet, ac non solum morbum ab interiore homine nostro amoueat, verum etiam vires ad benè operandum infundat. Nam sicut claudus, inquit Augustinus ideo curatur, vt sanato malo p̃terito, futurus dirigatur ingressus: sic mala

Aug ep. 105. ad Sextum.

De nat et gratia cap. 26.

nostra

noſtra non ad hoc ſolum ſupernus medicus ſanat, vt illa iam non ſint, ſed etiam vt deinceps rectè ambulare poſſemus. Duo igitur ſpectat medicus noſter Deus, & vt deleat quod peccauimus, & vt præſtet vires ne peccemus: atque non ſolum vt non peccemus, verum etiam vt benè operemur. Tollit morbum, reſtituit vires, quibus & reſiſtamus recurrere conanti malo, & aggrediamur bonum, operemurque ſalutem noſtram. Hoc modo ſanatus Paulus, primùm reuocatur à perſecutione Eccleſiæ & Chriſti ipſius, quod grauiſſimum peccatum erat, & morbus mortem præſentem ferens: deinde vocatur ad bonum, & Chriſtũ prædicandũ, ab infidelitatis morbo ſanatur, & à peccato gratia Dei abſque vllo ſuo merito, emundatur. Deinde ad Euangelij prædicationem mittitur, & vt vas electum nomen Chriſti portet. In quo prædicando ne ſuccumbat, Sathanæ, hoſti Eccleſię & Chriſti reſiſtat, gratiam Dei & cętera dona, quibus armat⁹ in acie firmus ſtaret, accipit, primum vt vas immundum emundatur,

Quid Deus in nobis curãdis ſpectet.

Peccatum Pauli.

Paul⁹ à morbo incredulitatis ſanatus ad prædicandũ mittitur.

ac mundus à labe peccati fit: deinde ei nomen Christi infunditur, fitque vas purum Christi, fide, spe, charitate plenum. Quibus donis instructus, res magnas & stupendas gerit, ac Sathanæ mundoque vniuerso resistit. Et quidem Paulus sua vi nihil erat, sed gratia Dei id quod erat factus, quæ gratia Dei & dona ei infusa, vires illi suppeditarunt, ociosa in eo non fuerunt. Vt primum credidit, vt primũ sacro lauacro mundatus, CHRISTO amicus fit, CHRISTVM prædicat, Iudeos refellit, & in eo completur illud Prophetæ: Credidi & locutus sum. Non est in Paulo fides, quæ est donum Dei, ociosa: loquitur, docet, veritatis aduersarios premit, mirantur aduersarij: vnde illi tantæ vires, tantus animus visque dicendi, gratiam Dei in eo non animaduertentes, recordantur cum secum staret, non tantum illi virium fuisse, quibus ille respondet. Ego quidẽ vt ante, ita & nunc nihil sum: quod autem sum, id totum donũ Dei est. Gratia Dei sum id quod sum, & gratia Dei in me non est ociosa. Per hanc remissionem

Psal. 115.

Paulo vnde vires in docendo.

1. Cor. 15.

onem peccatorum, per hanc vires pdi candi, ac p Christo tantum certamen sustinendi accepi: gratia Dei me susten tat, donaq; eius me ro borant, quæ me ociosum esse non sinunt, quæ ad certamen excitant, ac virtutes in me operātur. Fatebatur Paulus, & se sua natura nihil esse, & gratia Dei potentem esse, non suas illas vires, sed Christi in se loquentis & tantas res operantis esse. Fatebatur tū demū, se ad perfectam illam cui corona debeatur, iusticiā venisse: cum nō solū Christo & in Christū credidisset, sed cū spiritu sancto sanctificatus esset, & dona Dei accepisset, armatus & cōfirmat⁹ in certamē discedens, victoriā de hoste Christi reportaret, bonū certamē certasset, & cursū consumasset: quo cōsumato, coronas & prę mia poscit. Concludamus igitur, iustificationē nostram, nō sola peccatorū remissione fieri, verū etiā gratię Dei & donorū ei⁹ infusione, q̄ sūt fides, spes, & charitas: q̄ diffusa ī cordib⁹ nostris, opa bona, opa pietatis exercet sine qua fides, vt iā diximus, ociosæ & mortuæ instar est. Quę etsi iniciū iustificatiōis

Quod sum, inquit gratia Dei sum.

Conclusio

noſtræ ſit, niſi tamen ſpes qua roboratur, & charitas qua perficitur, ad eam accedat, & quod illa orſa eſt perficiat, aut nullũ, aut exiguũ fructum affert, ocioſa manet, mortuæ nomẽ ſortitur.

Spem & charitatem fidei comites eſſe.

CAP. XXXXI.

VT igitur fides prodeſſe, vt fructũ parere queat, comites illi accedere ſpem & charitatẽ neceſſe eſſe. Et ſpẽ quidem eiuſmodi eſſe oportere certũ eſt, qua nihil nobis ipſis tribuamus, vt nõ nobis ipſis fidamus, verũ omnẽ illã ſpem & fiduciam noſtrã in Deo defigamus, ac in eo ſolo eam ponamus, cuius vnigeniti filij morte remiſſionem peccatorum conſecuti ſumus, in domino Deo ſpes noſtra eſſe debet: viribus noſtris, præſidio humano non eſt fidendum. Si conſiſtant, inquit Dauid aduerſum me caſtra, non timebit cor meum: ſi exurgat aduerſum prelium, in hoc ego ſperabo. Et, Bonum eſt ſperare in domino, quàm ſperare in homine, qui ſuis viribus fidit. Sperat in homine, hoc eſt, in ſeipſo, quæ ſpes vana & inanis eſt. Spes igitur & fiducia noſtra

Viribus non fidendum. *Pſal 26.*

Pſal. 117.

nostra in solo Deo posita, firma & vtilis est. Si in domino confidis, & quæ credidisti vera esse, certa & indubitata spe futura expectas, veluti remissionẽ peccatorum propter Christum & vitam æternam, hæreditatemque regni cœlestis, vt ille nobis promisit, benè speras, & ad thronum Dei accessum tibi paras. Quod.n. crediderimus, quod Christus nobis promisit, spe etiam certa & firma complecti debemus, verbum Dei immotum & æternum esse credentes, cum ille dixerit, cœlum & terram transitura, sua autem verba immota & æterna esse. Spes igitur firmat fidem, viresque illi ad ea quæ credit apprehendenda & possidenda, suppeditat. Nam qui credit quidem Christum in mundum venisse, pro peccatis nostris mortuum esse, & cætera alia, spe autem certa & firma destituitur, deque bonitate & gratia Dei, quã nobis per filium suum vnigenitũ promisit, dubitat, fides sua nihil illi prodest, non vt iustum commendat, sed vt reum apud Deum accusat, & diffidentiæ damnat. Cuius vicij cum alios

Verbum Dei æternum.

Mar.13. Luc.21.

Fides spe firmatur.

Matt.8.&14.

tum etiam Apoſtolos ſuos Chriſtus reprehendit & reos fecit, & modicæ fidei eos vocat, quod ea quæ crederent, non firma ſpe apprehenderent, neque planè fiderent. Spes ergo fidei robor eſt: quæ tamen & ipſa vana & inutilis prorſus erit, ſi ad eam charitas non acceſſerit. Nam vt fides veritatem apprehenſam credit, ſpes certa fiducia quæ fides comprehendit, expectat, ita charitas vtramque ad operanda ea, quibus & fides & ſpes commendatur, excitat. Nã fruſtrà crediderit aliquis, peccata ſibi propter CHriſtũ remitti, niſi iuſtũ de patratis illis dolorem corde conceperit, niſi deteſtatus & confeſſus illa fuerit, niſi fructus dignos pœnitentia ſua egerit, fruſtrà miſericordiam quam credidit, & quam ſperat implorabit, qui eam à ſe imploranti negauerit, fruſtrà remiſſionem debitorum ſuorum apud Deum orabit, niſi debitori ſuo ſe petenti remittat debitum. Dimittite, inquit Chriſtus, & dimittetur vobis, Date & dabitur vobis, & niſi remiſeritis peccata aliorũ, non dimittetur vobis. Dat nobis eius

Incredulitatem improbat CHriſtus.

Charitatis vis.

Luc. 6.

rei

rei clariſſimum exemplum, ſeruum illum, cui decem millia talenta donata erant: qui quod conſeruo ſuo centum denarios donare nollet, debiti quod erat illi donatum reus damnatur, & ligatus in carcerem, omni ſpe miſericordiç adempta cõijcitur; quare cõiuncta ſint fidei neceſſe eſt, ſperare & benè agere. Primũ quidem eſt credẽdum, deinde ſperandum, tertio loco charitatis opera exercẽda. Sine charitate & fides & ſpes inutiles ſunt. Charitas eſt, quæ & fidem & ſpem perficit: charitas eſt perfectio iuſtitiæ. *Charitas perfectio iuſtitiæ* Fruſtrà credis, fruſtrà ſperas, niſi charitatis opera exerceas. Quod cùm videret Dauid, ſæpiùs nos vt ſpei noſtræ, charitatis opera adiungamus, monet. Spera, inquit, in domino, & fac bonitatem, & paſceris tu diuitijs eiꝰ. Et, Sacrificabo ſacrificium & ſperabo in domino: tum demũ enim ſpes in domino prodeſt, cùm bonitatẽ facimus, cùm opera pietatis, quç fides per charitatem profert, exercemus. Tũ & fides & ſpes vtilis & viua eſt, cũ ꝑ dilectionẽ operatur, *Fides viua.* cũ declinat à malo & facit benè. Nã ſi nihil aliud fecerimꝰ

quàm

quam credamus & ſperamus, credere & ſperare profeſſi charitatis opera neglexerimus, & ab iuſtitia quam fides parit, longè remoti fuerimus, & illam vitam, quam nobis promiſſam ſperamus, nulla ratione conſequi poterimus, & ab ingreſſu regni cœleſtis excludemur. Quo ſi peruenire velimus, operemur neceſſe eſt opera charitatis, quæ iuſtitiam noſtram perficiunt, & ſpem confirmant: hoc enim eſt operari ſalutem, opera charitatis exercere, non ſolùm credere & ſperare. Nõ ſola igitur fides iuſtitia noſtra eſt, non ſola ſpes & fiducia præmia & coronas conſequitur, ad honoreſque nos euehit. Multi ſunt qui credunt, & dæmones quidem, multa qui falſa fiducia nituntur, nihilque ſibi non promittunt, regna cœleſtia ſpe deuorant, ac ſe iam eſſe cum CHRISTO gloriantur. Qui quod charitate vacui ſint, toto cœlo, quod dicitur, errant: nihil min⁹ quàm hoc quod credunt & ſperant conſequuntur. Sperabant virgines fatuæ, ſe introituras cum ſpõſo ad nuptias, credebant illis quæ ab illo nunciabantur,

Iuanis iactātia fidei.

Virgines fatuæ cur reijciuntur.

VO-

vocatæ occurrunt: ſed quoniam oleũ defuit, quoniam oleum operum charitatis non acceperant, reijciuntur & excluduntur: fruſtra pulſant fores, *audiunt illã horrẽdã vocem: Amen dico vobis, neſcio vos, vt & illi qui dicebãt, Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus? nónne ſigna in nomine tuo fecimus & prophetauimus? Credebant iſti, & ſpem fiduciamque vitæ æternæ habebãt, ob eamq; petendam acceſſerant ad CHriſtum: quibus ille tamen reſpondit, neſcio vos: ite maledicti in ignem æternum. Si crediderunt, ſi ſperarunt, cur reijciuntur? cur non iuſti pronunciantur? Quod charitate vacui ſint, quod fides & ſpes eorum charitatis operibus perfecta non fuerit. Vt igitur perfectam iuſtitiam cõſequamur, & verè iuſti & ſim⁹ & pronunciemur, charitas fidei & ſpei noſtræ comes adiungenda. Sed & charitas illa vt & fides & ſpes, vera non ficta ſit, hæc enim non iuſtum, ſed hypocritã reddit. Non d. fuerunt opera charitatis Phariſæis, dabant eleemoſynas, ſubueniebant inopi: ſed quoniam illa charitas ficta erat,

Matth. 25.

Matth. 7.

Doctores qui charitate carent damnantur.

Charitas ficta non prodeſt.

erat, & ambitionis instrumentum, ostentatioque pietatis, captandi hominum fauores, gloriamque mundi, nõ iusti à Christo iustitię datore, sed hypocritæ & parietes inalbati esse pronunciãtur. Nisi abundauerit iustitia vestra
Matth. 5. plusquàm scribarum & Pharisæorum, non intrabitis, inquit, in regnum cœ-
Abundantior Iustitia charitas est vera. lorum. Quæ est abundantior iustitia? Charitas ex corde puro & conscientia bona & fide non ficta. Charitas igitur perficit iustitiam: sola charitas est, quæ & fidem & spem perficit & vtilem efficit: Vbi hæc nõ est, omnia inania sunt, nihil Sacramenta, nihil eleemosynæ, nihil ieiunia, nihil fides, nihil spes absque charitate sunt. Huic Paulus soli omnia tribuit, Corinthios suos ne errent, & sola fide & spe nitantur, monens, hanc vel maximè sectari iubet, ac virtutes eius vimq; pluribus depin-
1. Cor. 13. git verbis. Si, inquiens, linguis hominum loquar & angelorum, charitatẽ autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniẽs. Etsi habuero prophetiã, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: etsi habue-

habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperū omnes facultates meas, etsi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Charitas patiēs est, benigna est, charitas nō ęmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa non quęrit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit, siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. Hæc Paulus quæ disertè docent omnia illa quæ recensuit, tum demùm nobis prodesse, cùm charitas illis assistat; frustrà habebis omnia, nisi charitatem habeas. Inanis tua fides, inanis spes, linguarum cognitio, eleemosynæ & cætera omnia nihil profuerint, nisi à charitate ea proficiscantur & exornentur, quæ est ex puro corde, quæ non ficta est.

Sine charitate fides mortua.

Qui

Qui, inquit Augustinus, charitatem non habet, frustrà cætera habet. quam tamen nemo nisi seru⁹ Dei habere potest. Etenim qui Christi non sunt, neq; charitatem veram quæ donum Dei est habere possunt. Quæ cùm ita sint, opera danda. vt & credamus, & speremus, & charitatis opera exerceam⁹: quæ qui negligit, iustitiam negligit. Opera illa, & fidem & spem quales sint, demonstrant iustitiamque à fide inchoatam, spe firmatam & auctam perficiunt, & absolutam præmijsque dignam reddunt.

Charitas donum DEI.

Charitatem non esse eandem re ipsa cum fide & spe.

CAP. XLII.

SED & illorum ineptiæ non ferendę, qui fidem spem & charitatē, nō re sed nomine tantum distinctas virtutes esse volunt, in eoq; diligenter philosophantur, & nimium ingeniosi videri volunt, si quid contra apertam veritatem garriant. Quos quoniam ipse Paulus apertè refellit, non est cur eis aut Augustinum, qui hæc distincta in En-

Enchiridio ſuo eſſe doceat, vel aliquē alium Doctorum, qui eum errorem iam olim refutarũt, obijciamus. Quid enim ea verba, quæ modò ex Paulo retulimus, volunt? quid indicant? quam fidem, ſpem, charitatem, diſtincta dona Dei, diſtinctasq; virtutes eſſe. Nũc, inquit, tria hæc manent, fides, ſpes, & charitas, maior autem horum eſt charitas. Tria, inquit Paulus, hæc manent: ſi tria ſunt, non vnum certè ſunt, & idem, ſed diuerſa & plura ſunt: tria enim non ſunt vnum. Quomodo Paulus tria hæc manere diceret, ſi vnum re ipſa eſſent? cum non in nominibus ſed in rebus numerus locum habeat. Poteſt vna res pluribus nominibus, notari, vna tamen manet eius ſubſiſtentia. Neque enim nominibus multiplicatis, rem ipſam multiplicari neceſſe eſt. Vnus erat Publius Cornelius Scipio, quamuis tria nomina haberet, non alius Publius eſt, quā qui Scipio, qui Africanus dictus: neque tres Sciones conſules contra Annibalem miſſo Pub. Cornelio Scipione, mittũtur, quamuis ille triplici nomine vo- 1. Cor. 13.

 cetur.

cetur. Nomina multiplicata substantiam rei non multiplicant, nec nomē vnum plurium rerum, vnam rem reddit. Si plures sint Scipiones, & si vno eodemque nomine vocentur, non vnus tamen Scipio, sed plures sunt. Trecenti Fabij in bello Veientano cæsi, non vnus, quamuis vno nomine Fabij dicerentur: nomina enim neque augent, neque diminuunt rerum numerum. tria vnum esse non possunt. Iam quæ re ipsa vnum sunt, quamuis nominibus plura esse videantur, inter se comparari nequeunt: neque si vnum fuerit aliud abesse potest. Hæc autem quæ Paulus tria esse docet, fides, spes, charitas, & conferuntur inter se, & aliud alio mai⁹ esse dicitur, Tria, inquit Paulus, hæc manent, fides, spes, & charitas. tria esse numerat, tria manere docet, quotum posteà vnum tantum manebit, charitas ipsa fide & spe extinctis ac mox inter se ea confert, maioremque spe & fide charitatem esse asserit. Maior, inquit, horum est charitas: Horum dixit, numero multitudinis, vt nō ad vnum referat, sed ad plura, & inter

Liuius.

Idem sibi nō confertur.

Quæ comparantur plura sunt.

ea

ea charitatem maiorem. Si vnum sunt & idem, quomodo idem seipso aut minus aut maius est? quomodo fide & spe cessantibus, charitas manere dicitur? Si idem spes, fides charitas sunt, manente charitate fides cum spe manebunt, non potest enim idem simul & esse & nō esse, quomodo PAVLVS dixit, si fidem habeam vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum? Si enim fides & charitas vnum sunt, qui fidem habet, non potest dici charitatem non habere. aut si hanc non habet, nec fidem habebit. Iam illa quid volunt? quod fides initium iusticiæ sit, charitas verò perfectio. Fides, ait Paulus, per dilectionem operatur. Aliud autem est quod operatur, aliud per quod quis operatur. Sed diutius in re luce ipsa clariore occupor, præsertim cum tam apertas nugas viri graues refutauerint, ac prorsus euerterint. Ga. 5.

Iustificationem esse formam re ipsa homini iustificato inhærentem, non imputatiuè tantum.

CAP. XXXXIII.

ATque ex ijs quæ dicta sunt, facile eorum conuincitur error, qui dicunt iustitiam nostram non esse in nobis re ipsa, sed tantum nobis eam imputari, cùm illa re ipsa in CHRISTO consistat, qui vere iustus est: nos autem propterea tantum iustos esse, quod iustitia CHristi quam fide apprehendim⁹ nobis imputetur, vt noui isti Doctores loquuntur, & accepta nobis feratur. Atq; ita nos non esse verè iustos, sed ꝑ iustis imputatiuè haberi, quaten⁹ CHristi iustitiam per fidem possideamus: hanc enim solam esse volunt nostram iustitiam, non quatenus ea nobis à Christo communicatur, sed quatenus in Christo ipso residens, posteaquàm eam, per fidem apprehenderimus, nobis perinde ac si nostra esset imputetur: Docent enim isti, nos reputari iustos, hoc est, acceptos non propter propriam qualitatem, hoc est, non propter gratiam, quam de plenitudine Christi accepimus, sed propter aliud extra nos, scilicet propter mediatorem IESVM CHristum per misericordiam Dei. Quod figmentum non diffi mi-

Doctrina erronea.

mile est faciei, quã in speculo cernim⁹, quæ cũ nõ re vera ibi sit, est.n.in nobis, qui speculũ intuemur, & nos quales simus cõtẽplamur: tamẽ videtur esse, & quales nos ipsi sum⁹, nobis demõstrat. Speculi igitur nos secũdũ istorũ doctrinam instar sum⁹, in quo Christi iustitię forma appareat, quæ re vera in speculo illo nõ sit. Nã vt forma illa, quę nos refert in speculo, non est forma speculi, nec re ipsa in speculo cõsistit, sed in nobis est: ita isti iustitiã in CHristo re ipsa impressam in nobis tantũ simulachrũ videri, & putari esse cũ non sit, asserũt. Quæ doctrina apertè ex illis quæ diximus ante, falsa esse demõstratur. Nã si iusti tũ sumus, cũ peccatis nobis propter Christum IESVM penitus remissis, & radicit⁹ extirpatis, nõ in summa cute tantũ abrasis, gratia Dei cordib⁹ nostris infunditur, ac dona illa spes fides, charitas nobis dantur, & tũ demũ pfectã iustitiã cõsequamur, cũ charitas in corde nostro diffusa, opa bona in nobis excitat, & fides in nobis p dilectionem opatur. quomodo fieri potest, vt iustitia cui⁹ causæ ĩ nobis sint, ac re ipsa in

Imputatiua iustitia speculo confertur.

Extirpari peccata, non radi.

Gal. 5.

Causa iustitiæ in nobis est, igitur & iustitia ipsa in nobis.

in nobis operentur, non sit in nobis re vera? Iusticia etenim nostra est charitas ex corde puro & conscientia bona, & fide nō ficta, q̄ tria in nobis re ipsa sūt, ac in corde nostro diffunduntur, & virtutes opantur, humiles, castos, iustos, pios efficiūt. Quę omnia in nobis sūt, & formā nobis imprimunt noui illius hominis, qui est Christus nam per hæc tria, fidem, spem, & charitatem, character Christi nobis imprimitur, & imago illa q̄ peccato deformata erat, planeq; obsoleuerat restituitur quæ imago & similitudo in nobis re ipsa est, ac interiorē hoiēm nostrū instaurat & informat, deletoq́ Sathanę charactere q peccatū est, nouā nos creaturā facit, vt vbi abūdauit peccatū, supabundet gratia ait Paul⁹. Quæro aūt ex istis: nū peccatū re ipsa in nobis sit? nū nobis formā & charactērē Sathanę imprimat? an verò extra nos est, & in Sathana solo hæreat, & nobis imputetur tantū? Re ipsa in nobis peccatum est, ab eo peccatores & iniusti appellamur: in omnes peccatum Adæ transiuit, & impressum re ipsa inest nobis. Audi Paulum

Imago & similitudo Dei in homine.

peccatum Sathanę character.

Rom. 5.

Peccatum in nobis hæret.

lū, Sed non ſicut delictū ita & donū; ſi .n. vnius delicto multi mortui ſunt, multò magis gratia dei & donū, in gratia vnius hoīs Ieſu Chriſti in plures abundauit. In nos trāſiſſe re ipſa delictū Adami, docet Paul⁹, in nos gratiā Dei & iuſticiā effudi, nobiſq; eā imprimi diſertè concionatur. Vt peccatū & iuſtitia in nobis reipſa ſunt, ita iuſticia in nobis eſt, verè liberi, verè iuſti ſum⁹. Si vos inqt Chriſt⁹, filius liberauit, veri liberi eritis. At iſti non eritis aiunt, verè liberi. Sed hacten⁹ tantū eritis à peccato liberi, quatenus vobis non imputabitur. Pater, inqt Chriſt⁹, ſanctifica illos in veritate. Iſti verò nō in veritate ſanctificari nos dicūt, nec verè iuſtos neq; ſanctos re ipſa, ſed imputatiuè tantū haberi; Quod nō aliter dicunt, quā ſi quis ſimiā pulchrā, quæ deforme mōſtrum eſt, dicat eſſe, eiq; imputet eā formam, quam illa habere non poſſit, imputatione enim ſua tribuit, qui quod non eſt tribuit. Certè iſti illorum ſimiles ſunt, qui cum deformes liberos habeant, tamen pulchros appellant, & pro venuſtis eos habent. Ac vide

Vide Hoſium

Ioan. 8.

Ioan. 17.

ſtorum animum:ita opera bona oderũt, vt & gratis quidem ſibi oblata recipere, & intra viſcera ſua admittere nolint,extra ſe ea eſſe volunt, cũ Chriſtus dicat Qui fecerit iuſtitiam, iuſtus eſt:facere autem iuſtitiam in nobis eſt. Quam quod iſti nõ faciunt, extra nos eam locant, ne vim vllam veniens ad nos,libidini noſtræ afferat. Si iuſtitia noſtra extra nos eſt, & fides quam iſti ſolam eſſe iuſtitiam docent, extra nos erit, extra erit fiducia quam iactant, extra eos eſt re vera charitas: hãc enim cum operibus bonis à ſe allegant & arcent.Si fides tua eſt in te, & iuſtificationis tuæ cauſa eſt, cur iuſtificatio quã illa parit,nõ ipſa tibi ineſt?ſi fides,ſpes, & charitas,quę tuæ iuſtitiæ cauſę ſunt, in te ſunt, & iuſtitia ipſa, re ipſa in te hæret,& vt imago ſimilitudoque Chriſti tibi impreſſa lucet. Nam quod iſti
Pſal.31. ad illud confugerunt: Beatus homo cui non imputauit dominus peccatũ, non eò ſpectat, vt iuſtitiam noſtram extra nos eſſe doceat, ſed quod remiſſio peccatorum nobis propter CHriſtum datur, & ita datur, vt nulla eorũ

memo-

memoria existat. Re ipsa igitur nobis imprimitur iusticia: Nam si imputare verbum, est acceptum tantum facere, peccatum quoque re ipsa non hęrebit in nobis, sed tantum vt & iusticia imputabitur, ac ita nos non verè peccatores erimus, sed tantum imputatiuè. Si propterea homo beatus, quia non imputatur ei peccatū, & imputare est adscribere aliquid alicui, quod ille re vera non habeat, beatus ille erit homo cui Deus peccatum non acceptū fert, hoc est, cum ille verè peccatum nō habeat, peccatum illi non adscribat. Si iusticia imputatiuè tantum est in nobis, & peccatū tantū imputatiuè, non verè erit, & ita non nostro vicio peccatores erimus, sed Dei culpa, qui nobis vel imputat, vel nō imputat, quod nostrum non est. Si potest non imputare peccatū, potest etiā imputare peccatū, nā si imputat iusticiā, q̄ non est, potest imputare etiā peccatū ꝙ nō est. Nō imputatio peccatores reddit; sed ipse reatus re ipsa admissus: nō imputatio iusticiā nostrā parit, sed q iusticiā operatur iustus est. Beatus igitur homo, cui non

Non imputari peccatum, est remittere peccatum.

imputauit dominus peccatum, id est, cui peccatum cōmissum remisit, propter suam misericordiam, neque amplius eū peccati cōmissi dānat, sed eo illi donato iusticiā suā & gratiā ei quæ diffunditur in corde ipsius, infundit ac re ipsa iustum facit, ac verè iusticiam nobis imprimit, imaginemq; illam & similitudinem, ad quam nos creauit, q̄ peccati sordibus obruta erat, reformatam restituit. Re vera tollit peccata mundi, qui ait. Ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorū tuorū non recordabor. Delet formā peccati, q̄ re ipsa & verè nobis à Sathana imprimitur Non dicit igitur, ego imputo, sed ego deleo, & deleo qd' est in te, nō qd' extra te est pctūm. Vt igitur reipsa peccatū delet, ita reipsa iusticiam suam nobis imprimit, quę est imago & similitudo Dei, ad quā creati sumus. Sed isti vrgent illud suum: Beatus cui non imputauit dominus peccatum, vt inde suam doctrinam stabiliant, ac iusticiam imputatiuam nobis vel inuitis obtrudant, vt cum putemus nos ab eis pulchrè adornatos, & no-

Deletur quod in nobis est, non quod extra.

nouo panno isto iusticiæ à se contexto vestitos, nudos in conspectum Dei omnibus cælitibus deflendos ꝓducāt, ac vt histriones fabulā apud suos agāt qbus, vt sartor quidā nebulo simplici thrasoni illusisse narratur, suis illudāt, cuius fabulæ ea sūma est. Vano cuidā & simplici thrasoni pānus à nebulone sartore describitur percōmod', sed eo colore infectus, vt à nothis & spurijs conspici non possit. Itaq; thraso cupidus emendi, pannum sibi proponi iubet: nebulo protinus tanquam multarum vlnarum molem profert, & pansis palmis vt mercatores solent, licia deducit, speciem miratur, emptori suo prædicat & ostentat. Quem pannū thraso cùm nullum videret, adulterij matris suspitione protinus tactus ob eamque causam pannum illum se videre non posse putat, confiteri tamē, se nihil videre, erubescit, ac vt probrum suum & matris suæ celet, pannum quem nullum viderat, & qui nullus esset, se videre & admirari dicit, & emit, vestemque sibi sarciciri iubet. Hic sartor exultare & serio

Doctrina hæreticorum de imputatione iusticiæ similis fabulæ.

Histrionum artes. ſerio triumphare incipit, pannum diuidit, diuiſionis ſtridorem miris modis imitatur, veſtemque hoc egregio inuiſi & inuiſibilis, nothis & ſpurijs, coloris panno conſarcit, precium denique accipit, & veſtem thraſoni ſtulto addicit, ac vt ſolent ſartores, alijs depoſitis veſtibus, thraſonem miſerum, nunquā viſa illa veſte induit, & aptam eſſe affirmat, miramq; venuſtatem ei⁹ dilaudat, ac vt in publicū ita veſtitus prodeat, ac quantum illa veſtis gratiæ ſibi & admirationis hominum afferat, experiri iubet. Prodit ille vt erat nud⁹, fit hominum concurſus, alijs nouitatem inſaniæ mirantibus, alijs vt ſtultū thraſonem ridentibus. *Accomodatio fabulæ doctrinæ imputatiuæ.* Nónne ſimile hoc eſt, quod iſti agunt, iuſtos nos eſſe docent, ea iuſticia, quæ in nobis non eſt, ſola apprehenſione per fidem Chriſti iuſticiæ, nos iuſtos eſſe aſſerunt, & nudos vacuoſque omni iuſticia. & veſte illa, quam nuptiæ CHRiſti poſtulant, Sathanæ ludendos tradunt, à thraſonibus inſenſatis præcium, nunquā viſi iuſticiæ ſuæ panni emungunt, ac *Origines.* voces veræ doctrinæ arte ſua imitantes

tantes in fraudem homines præcipitant; Percommodus pannus & vestis esse videtur, aliena iusticia te iustum esse, CHRistum pro te satisfecisse, te non oportere opera bona agere, illa prouulgata iam esse: nullam gratiam tibi apud DEVM parere, modo per fidem CHRISTI iusticiam apprehendas, omne genus libidinum licere tibi patrare, ob nulla vicia te damnari posse, viueres vt velles, desiderijs tuis seruires, nihil id esse, fidem solam tuam CHRISTVM inspicere ac probare. Venusta hæc species iusticiæ & mundo grata, imò Sathanæ gratissima, tua ista vestis, cum qua cum in nuptias ingressus CHRISTI fueris, audies statim, Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? Audies statim vocari seruos, qui te ligatis manibus & pedibus in tenebras exteriores mittant, ac Sathanæ cuius opera operatus fueris, cruciandum tradanr. Sed quoniam vt diximus DAVIDIS illa isti sibi psallunt: Beatus vir cui Dominus non imputauit peccatum, quomodo ea verba intelligenda sint,

Matt.22.

da ſint, quis eorum non modo ſonus quem hiſtriones iſti immitrantur, ſed etiam ſenſus paulò latius explicandũ videtur, verãque explicationem eorũ verborum huic loco inſerendum, quam ijs verbis lumẽ Poloniç noſtræ Diuus Hoſius exponit. Verum à ſancto Dauid, aiunt, ſcriptum eſt: Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. Scriptum eſt, verùm non eo ſenſu, quo volunt nouatores iſti, neque hoc verbis iſtis Dauid ſignificare voluit; peccatum, quod quidem veri peccati rationem habet, quodq; ſempiternæ mortis reum facit hominem, catenus tãtum remitti, vt non imputetur, non aũt vt nõ ſit. Longè abfuit ab hac ſententia ſanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere potiùs voluiſſe videtur, Beatum eum eſſe, in quo ſic peccatum deletur, vt eius etiã oĩs memoria extinguatur, quaſi nunq̃ admiſſum fuiſſet, vt fiat illud quod per Ezechielem dicit dominus; Omnium iniquitatum quas operatus eſt, non recordabor. Iuſtin⁹ Philoſoph⁹ & martyr proximus Apoſtolorũ tẽporibus, cum

Pſal 31.

Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, explicatur.

Ezech. 18.

Iuſt in col. cũ Tryphone Iudæo.

cū hunc ipſum locū adduxiſſet, quaſi perſtringēs noſtri temporis hęreticos: Beatus, inquit, cui non imputabit dominꝰ peccatum, hoc eſt, cui pœnitenti peccata remittet Deus. Nō ſicut ꝓdicatis voſmetipſi fallentes & alij quidā veſtri ſimiles aſſeuerant, etiā ſi peccatores fuerint, modo Deū norint, nō imputabit eis peccata dominus. Videtur aūt Propheta quaſi gradꝰ quoſdā conſtituere, qddā vt amplius eſſe velit tegere peccata q̃ remittere; Rurſus maius qddā nō imputare, q̃ tegere, quēadmodū à doctiſſimo Origene, & ab Euthimio legimꝰ annotatū. Tunc .n. nō imputari peccatū interpretatur Origenes, quando mēs hoīs ad perfectū venerit, ita vt oīs malicia ex ea penitꝰ amputetur, eo vſq; vt nullū in eo veſtigiū poſſit reperiri neqtię. Hierony. quoq; pſalmū hūc enarrās, remitti dicit peccata p baptiſmū, tegi p charitatem, de qua ſcriptū eſt qđ operit multitudinē peccatorū, nō īputari p martyriū. Quibus verbis nō obſcurè videtur indicare, maiꝰ qddā ſignificare, cū nō imputari, q̃ cum vel remitti, vel tegi peccatum

Diſcrimē inter tegi, remitti & imputari.

Li. 4 in ep. ad Rom.

In pſal. 31.

Imputari apud veteres quid.

1. Pet. 4.

Quid sit non imputari peccatum. tum dicitur. Quamobrem cùm legimus, non imputari nobis peccatum, ſic accipere debemus, vt cùm puluiſculo, quod aiunt, ablatum, nec vel veſtigium vllum deinceps eius in nobis reliquum eſſe factum perſuaſum habeamus. De iuſtitia verò, CHRISTO potius & Apoſtolis eius fidem habeamus, qui verè nos ſanctos, verè liberos, verè iuſtos eſſe conſtitutos, ac filios DEI non modo nominari, verùm etiam eſſe dixerunt: quam nouatoribus iſtis, per quos non aliam ob cauſam, hanc de ficta & imputata iuſtitia, quam ipſe commentus eſt Sathanas, doctrinam diſſeminauit, quam vt homines veræ iuſtitiæ prorſus expertes faceret. Hæc Hoſius & alia plurima, quæ ex eius libro petantur: nos hæc pauca ex eo interea decerpſiſſe ſatis fuerit, qui ad alia properamus.

Homines iuſtos eſſe non ea iuſtitia qua Deus iuſtus eſt, ſed qua illi ipſi iuſti ſunt.

CAP. XLIIII.

Non

NOn dissimilis est error eorum superiori; qui nos iustos esse non nostra iustitia, sed ea qua ipse Deus iustus sit asserunt: nam & isti nudos nos iustitia esse volunt, vesteque illa quā fides spe & charitate sibi adiunctis, consarcit, nos exspoliant, nudosq; nos ad tribunal Dei deducere conantur. Habet suam Deus iustitiam, quę eius propria est: habent homines suam propriam, non quod proprijs viribus & suis eam contexant, sed quod Deo eam texenti, suum studium accommodent, & beneficio eius acceptam asseruant, & legitimè ea vtuntur. Iustitia enim Dei nostra fit, cùm donatur nobis, & cùm in ea accepta consistimus. Vnde fit, vt eadem iustitia & Dei donantis, & nostra, qui dono nobis datam accipimus, dicatur; iustitia namq; Dei nobis fit iustitia, cùm ei co hærēdo iustè viuim⁹, & multò magis minúsue iusti sum⁹, quanto magis minúsve illi cohærem⁹, ait Aug. Quid.n. aliud est iustitia in nobis, vel q̄libet virt⁹, qua rectè sapi ēterq; viuitur, quam interioris hominis pulchritudo, secundum quam pul-

Similis superiori error refellitur.

Aliā Dei iustitiā alia nostrā esse.

Iustitia DEI quomodo nostra fit.

Epist. 85.

chritudinem ad imaginem & similitudinem Dei facti sumus. Quam imaginem quoniam peccati venenum & obscænitas deformat & corrumpit, Paulus nos monet, ne conformemur huic seculo, sed vt renouemur in nouitate mentis nostræ, vt hoc modo probemus nos scire quæ sit voluntas Dei, quod bonum & placitum ei & perfectum. Cùm igitur Deus per gratiam suam dona sua nobis largitur, iusticiamque suam nobis, quam nos ipsi ex nobis habere non possumus, dat, & nos eā accipimus, & acceptę cohęremus in eaq; viuimus, nostra fit, in nobis verè hæret, & vt forma materiā sibi subiectā perficit & exornat. Si originem eius ac fontē spectes, Dei est, q est & iusticiæ & omnis opis boni fons & causa efficiens: sin eius possessionē hæreditatemq;, nostra est: illa est imago ad quā interior homo cōditus est. Falsum igitur dicunt, qui iusticiā hanc nostram extra nos esse contendunt, & impiè viuentibus propter solam fidē eam tribuunt, cum iusticia nostra esse non possit, nisi, cum & donatam accipimus

Iusticia & quævis virtus est interiorum hominis pulchritudo.
Rom. 12.
Deus dona sua nobis largitur.
Dona Dei in nobis hęrere.
Quomodo Dei & quomodo nostra iusticia sit.

pimus & acceptam seruamus eiq; recte viuẽdo cohęremus, opereq; bono eam nos seruare demonstramus. nam charitas ex qua iusticia nostra est, ex corde puro & conscientia bona, & nõ fide ficta, ociosa esse in nobis manere non potest, semper nos ab benè agendum, piè, castè, sobriè, & iuste viuendum incitat, & quæ sit voluntas Dei quod bonum quod illi acceptum demonstrat, imaginem Dei in nobis peccato deformatam reformat, p quam in numerum filiorum Dei cooptamur, & à filijs dei discernimur, de qua charitate disserens Augustinus, ait. Non eam charitatem iustitiam nostram esse, qua nos ipse Deus diligit, sed qua nos facit sui dilectores & amatores, qua nos amati à Deo, ipsum amamus Deũ, & amantes amplius amari meremur. Et hic noster amor Dei, iusticia nostra est, quod Ecclesia orando fatetur, dicens: De⁹ quẽ diligere & amare, iusticia est. vnde cõstat & iusticiã nostrã intra nos esse, & nos nõ ea iusticia iustos esse, qua ipse iust⁹ est; sed ea q̃ in nobis facit: aliter. n. iusticia intelligi-

1. Tim. 1.

Charitas vera quid faciat.

De spiritu et litera ca 32.

Psal. 150. gitur, ait Augustinus, qua ipse Deus iustus est, aliter quàm in nobis facit, vt nos simus iustitia eius: hoc n. agit spiritus gratię, vt imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, instauret. In nobis vitium quippe cõtra naturam est, quod vtique sanat gratia, propter quã Deo supplicamus dicentes: Sana animam meam, quia peccaui tibi. Iustitia igitur nostra est non qua Deus ipse iustus est, sed quã dat hominibus Deus, vt homo sit iustus per Deum. Et quidẽ eadem iustitia & Dei & hominis esse dicitur, sed ratione diuersa, quemadmodum & salus & nostra & Dei dicitur. Vt cùm dicitur, Domini & salus. Vbi etsi non ea salus intelligitur, qua ipse Deus saluus sit, sed qua nos saluos facit, tamen domini sal⁹ dicitur, quod ipse eam nobis det, quod ab eo proficiscatur, nostra autem quod in nobis sit, & nos integros seruat. Ita dicemus timorem Dei, non quo ipse timeat qui nihil timet, sed quem cordibus nostris inspirat, vt timentes se à malis abstineamus, quomodo dixit Dauid: cõfige timore tuo carnes meas. Et, timor Do-

De spiritu & litera.

Vitiũ in homine contra naturam est.

Psal. 40.

Psal. 3.

Psal. 118.

Psal. 18.

Domini sanct⁹ pmanet, q in nobis nō in ipso Deo à quo nobis datur, est, & sanctos nos reddit, quo eodem modo iustitia quæ nostra est, Dei iustitia esse dicitur, quod Deus ei⁹ author in nobis sit, quod eā nobis sua gratia largiatur: Nam vt dixi, vna & eadem res & esse & dici diuersorū, diuersa tamen ratione potest, vt Euāgeliū idem & Euāgelistarum & Christi est; Christi quod eius author fuerit: Euangelistarū, quod ipsi ea quæ CHristus & fecit & docuit, literis mandarunt: quomodo Paulus dixit, secundum Euangeliū meū, idem Euāgelium est, & Christi, quod docuerit & à patre ad nos detulerit, & Pauli quod à CHristo acceptū docuit, purpuræ color, & purpuræ est & muricis, muricis quidē natura, purpuræ arte, cū murice color ille nascitur. Purpura tincta cruore muricis colorem eum bibit, & suū efficit. Quomodo nos, iustitia Dei, quæ ab ipso fit & nobis datur tingimur, iustiq; efficimur. Quę iustitia re ipsa nobis non minus inest, q̃ color ille purpure⁹, lanæ cruore muricis tinctæ: nō extra purpurā color est, sed inhæret

Vna res diuersa ratione diuersorū esse potest.

Rom. 2.

Euangelium Pauli.

Purpura cuius sit.

 lanæ,

lanæ cruore illo tinctæ, quę natura sua coloris eius expers fuit. Et nobis iusticia Dei, quam à nobis habere non potuimus, re ipsa Dei gratia & beneficio data inhaeret, nouamq; formam & colorem iusticiæ nobis imprimit, ob idque nostra & est & dicitur, contra quam aduersarij volunt extra nos eam esse, & sola imputatione nostrā dici contendentes, cùm purpuræ colorem eum quem natura non habuit, re ipsa hærentem non imputatione aliqua & videant & fateantur. Pugnat cum ipsa ratione, inquit Hosi⁹, si quis dicat iustitiam Dei quæ nobis non inest, causam esse formalem iustificationis nostræ: neque minus pugnat cū recepta tot sæculis totius Ecclesiæ doctrina, quæ docuit nos quidem, quod iusticia Dei iusti simus, sed nō hoc sensu, quasi, nihil sit in nobis, quo iusti simus, verum quod hoc ipsum, quod in nobis est, quo iusti sumus non ex nobis est, verum Dei donum est. Quod in libro de spiritu & litera, quem falsò pro se facere nouatores isti contendūt, aliquot in locis inculcat Aug. Sed apertiùs etiam hanc sententiā adstru-

Iusticia Dei in nobis reipsa haeret.

Vt purpuræ non imputatiue, sed re ipsa lanæ inhaeret, ita nobis iusticia Dei.

Ecclesiæ doctrina de iusticia nostra.

De spiritu & litera cap 9. 11. 18. & 31.

it, enarrans illud ex Psalmo: In tua iusticia erue me. Est, inquit, tristitia Dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem DEI iusticia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iusticiam. Et eadem verba in alio Psalmo explicans: Cum ero iustus, inquit, tua Deus iusticia erit, quia iusticia mihi abs te data iustus ero: & sic erit mea vt tua sit: id est mihi abs te data. Et alio loco. Dicitur iusticia Dei, non solum qua ipse iustus est, sed quam dat homini cum iustificat impium. Et iterum alibi: Ignorentes Dei iusticiam, id est, q̃ dat hominibus Deus, qui solus est iustus & iustificans: & suã volentes constituere, id est, velut à se sibi paratã nõ ab eo impartitam, iusticiæ DEI non sunt subiecti, & in alio quodam libro, loquens de virga Aaron. Nunc inquit, virga Dei dicitur, quæ primũ virga dicta est Aaron, posteà verò virga Moysi sicut dicitur spiritus Eliæ, q est spiritus Dei cuius particeps fuit Elias; sic illa potuit dici. Dicitur etiam Dei iusticia quæ nostra est, sed donata à DEO, de qua loquens Apostolus Iudeos

Psal. 30. *Psal. 70.* *Lib. 14. de trin. cap. 12.* *Rom. 10.* *Quæst. sup. Exod. ca 25.* *Exo. 7.* *4. Reg. 2.*

Rom. 10. arguit dicens; Ignorantes Dei iusticiam, & suam constituere volentes, tanquam à se sibi paratam, contra quales dicit: Quid enim habes quod non accepisti? Eundem etiam Pauli locum explicans alibi; Quid hoc est, inquit, iusticia Dei, & iusticia hominis? Iusticia Dei dicitur, non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt sit iustus homo per Deum. Et ad Bonifaciũ scribens. Non enim propterea iusticia Dei dicitur, quoniã iustus est, sed quia homini ex Deo est. Et producens illũ ex Psalmo locum: Exaudi me domine in tua iusticia, hoc est, inquit, non in mea. Si diceret, exaudi me in iusticia mea, tanquam meritum vocaret. Vocat quidem in nonnullis locis & suam iusticiam, sed sic melius discernit, quia & suam quando dicit, datã dicit, quomodo dicimus, panem nostrum quotidianum da nobis hodie: quomodo nostrum, quomodo da? Ne verò posset videri negare merita, post interiecta quædam subiungit: Hinc cum exieris, recipieris promeritis, & resurges ad recipienda, quæ egisti, tunc Deus corona-

1 Cor 4.
Tract. 26 in Ioan.
Cont duas epist. Pelag. lib 3 ca. 7.
Serm. 69. de tempore.
Psal. 142.

na-

nabit, non tam merita tua, quam dona sua. Atque iterum alio loco: Qui crediderit in eum, non habebit suam iusticiam, quæ ex lege est, quamuis sit bona lex, sed adimplebit ipsam legem, non sua iusticia, sed data ex Deo, ita enim non confundetur: charitas enim est plenitudo legis. Et vnde ista charitas? Diffusa est in cordibus nostris: non vtique à nobis, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis. Hæc ille, quæ hoc loco retulisse satis est, quæ nō multum dissimilia sunt ab illis, quæ modo in superiore capite retulimus; cognati enim isti duo errores sunt. Rom. 10. Rom. 11. Rom 5.

Gratiam qua iustificamur non esse solum fauorem sed donum Dei per spiritum sanctum datum, atque hærere in cordibus nostris.

CAP. XXXXV.

SEd & qui iusticiam nostram solam gratiam Dei esse asserunt, non minus errant, quam hi de quibus modo diximus, & illi qui solam remissionem peccatorum eam esse contendunt. Nō solum enim fauor ille diuinus & gratia eius & iusticia nobis (remissis & euulsis peccatis nostris) imprimitur, ve-

rum etiam infusis donis dei perficitur, ac charitate quæ in nobis est, roboratur. Quod ita esse Augustinus Pelagianos refellens, docuit qui cum gratiam Dei iactarēt, nunquam de ea benè sensisse, neque vnquam ita vt confitenda sit, confessos esse scribit, & quomodo confitenda sit, ipse ita docet. Charitas inchoata iustitia est inchoata, charitas prouecta, est prouecta iustitia, charitas magna, magna iustitia, charitas perfecta, perfecta est iustitia, sed charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita, sed maior si non habet, quo crescat: & alibi, cùm ipsa charitas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus viuificans delictorum. Et alibi Ipsa enim est verissima, plenissima & perfectissima iustitia. Ita nō sola gratia Dei iustitia nostra est, vt etiam non sola remissio peccatorum, sed etiā charitas diffusa in cordibus nostris, iustitiam nostram gratia Dei datam perficit atque exornat. Vnde concludendū est: nec extra nos iustitiam Dei esse, cū

De nat. & gratia, c. 70.

De spiritu & litera, ca 17.

De natura et gratia, c. 42.

cha-

charitas quæ eam perficit, in nobis sit, neq; ea iusticia, qua Deus ipse iust⁹ est factus, nos esse iustos, sed qua nos iustos fecit: neq; obstare qđ iusticia nostra iusticia Dei dicatur: cum alia ratio sit cur eius & cur nostra, & sit, & dicatur. Illius quia ipse eam fecit, & nobis donauit: nostra quia accepim⁹, & secundum eam viuimus, eique cohęremus, quodque imago nostra illa sit, ad quam natura conditi fuimus, quamq́ue peccato deformaueramus, quæ nunc à sordibus illis gratia DEI propter Christum Iesum, mundata in nobis lucet, per charitatemq́; de corde puro & conscientia bona, fidemq́; non fictam viget & elucet.

Fiduciam quam aduersarij iactant, iustos homines facere non posse, neque teneri omnes ad hanc firmam & constantem propriæ iusticiæ fidem.

CAP. XLVI.

MAgna contẽtione aduersarij Lutherũ ducẽ sequuti, fiduciã suã, cui oẽm iusticiã suã tribuunt, defendunt, ac omnes eos verè iustificatos esse qui certò credunt, se per fidem in Deum

Deum iustos esse, damnarique nō posse contendunt. & propterea omnes q apprehendere iusticiā volunt, ad hanc firmam & constantem fidem, quam illi fiduciam vocant, astrictos necessario deberi esse docent. Inter cæteros enim errores de iustificatione, duo isti inueniuntur apud eos: Alter iusticiam homines apprehendere fide illa, qua certò credimus nos esse iustificatos, & propterea vel eam solam certam & indubitatā ꝑsuasionē, ad apprehēdendā iusticiam satis esse: alter (qui ex hoc etiam priore nascitur) qui asserit, neminem iustum esse posse, nisi certò credat se iustum esse, & propterea omnes teneri ad hanc firmam & constantem propriæ iusticiæ fidem. Qui vterque eorum error, vt venalior sit apud populum eum; qui nihil boni agendo vitā æternam præmiaque illa, quæ Christ⁹ suis pollicetur, apprehendere cupiunt: multas scripturas ad eum firmandum congerunt, populoque illi suo libidine mundi æstuanti, magna contentione inculcant, operibus bonis reiectis, solam fiduciam illam certam indubitatæ

Duo errores apud aduersariosde fiducia

Quibus aduersarij suas vendant.

tatæ

tatæ misericordiæ Dei ad iusticiam ap
prehendendam, sufficere eis asserunt,
neque alia vel remedia morbi sui sanā-
di, vel instrumenta vitæ, præter illam
fidem in Christum & fiduciam constā- *Mar.16.*
tem, quærendam esse monent: Qui cre
diderit, inquiunt, & baptizatus fuerit,
saluus erit. Sic Deus dilexit mūdum, vt *Ioan.3.*
filium suum vnigenitum daret, vt om
nis qui credit in eum non pereat, sed *Deut.31.*
habeat vitam æternam. Viriliter agite, *Psal.26.*
nec paueatis ad aspectum eorum. Vi- *Esai.35.*
riliter age & confortetur cor tuum.
Dicite pusillanimes, confortamini, no *1.Pet.5.*
lite timere. Assumite vniuersam arma
turam Dei, vt possitis resistere in die
malo. Cui resistite fortes in fide. Filiū *Ephes.6.* *1 Ioan.4.*
suum misit in mundum, vt viuamus *Rom.5.*
per eum. Commendat Deus charita-
tem suam erga nos, quod cum adhuc
essemus peccatores, Christus pro no-
bis mortuus est. Dominus regit me & *Psal.22.*
nihil mihi deerit. Si ambulauero in *Psal.30.*
medio vmbræ mortis, nō timebo ma-
la, quoniam tu mecum es. Domin⁹ ꝓ- *Rom.8.*
tector vitæ meæ, à quo trepidabo? In te
domine speraui, non confundar in æ-
ternum.

ternũ. Certus sum, q̃a neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; vlla creatura poterit me separare à charitate Dei. Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eiciam foras. Quisquis inuocarit nomen domini, saluus erit. Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria nostra, quæ vincit mundum: fides nostra. Quę testimonia sacræ scripturæ, cùm alij, tum verò Brentius, ad confirmandam suæ iustificationis certitudinem & inanem suam fiduciam congerunt, ac ad suum errorem firmãdũ, interp̃tatione deprauata torquẽt. Quos cùm Catholici deprauare sacrã scripturam, & non eo sensu quo à spiritu sancto prolata fuerit, apud suos pronunciare viderent, non pauciora ex eodem fonte scripturæ sacræ testimonia eis obijciũt, quibus apertè eos errare conuincant, ac aliũ sensum ei⁹ scripturæ q̃ illi proferant & ad suũ errorẽ confirmandũ torqueant: ostendunt: Facite, inquiunt, fructus dignos pœnitentiæ. Nisi pœnitentiã habueritis, omnes similiter peribitis. Compati oportet, si conglorificari, commori

Ioan. 5.

Rom. 10.

1. Ioan. 5.

In 2. Pericope Apologiæ suæ contra Petrũ à Soto

Catholici quid referãt aduersarijs.

Matth 3.
Luc. 13.

Rom. 8.

ſi conuiuere: ſuſtinere ſi conregnare
volumus. Si vis ad vitā ingredi ſerua *Rom. 8.*
mandata Dei. Si hæc ſcitis, beati eritis, *2. Thim 2.*
ſi feceritis ea: tunc reddet vnicuique *Matth. 19.* *Ioan 13.*
ſecundum opera ſua. Omnes nos ma- *Rom. 2.*
nifeſtari oportet ante tribunal Chri- *2. Cor. 5.*
ſti, vt referat vnuſquiſque propria cor- *Eccl. 6.* *Apocal. 2.*
poris, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue *Ioan 5.*
malum. Omnis miſericordia faciet *Eccl 9.*
locum vnicuiq; ſecundū meritum o- *Pſal. 18.* *Prouer. 20.*
perum ſuorū. Ego venio citò & mer- *Iob 9.*
ces mea mecū eſt, reddere vnicuiq; ſe- *1. Cor 4.*
cundū opa ſua: procedent q bona fece- *Eccl. 5.*
rūt in reſurrectionē vitę, q verò mala *Exemplum habes ſecundi regum 6.*
ægerūt, in reſurrectionē iudicij. Neſcit *Ozam quē fiducia iuſtitiæ perdidit*
homo vtrū amore & odio dignus ſit. *& Dauid quem dubitatio & timor de peccato ſeruauit.*
Delicta qs intelligit? Ab occultis meis
mūda me. Quis poteſt dicere, mūdum
eſt cor meū, pur⁹ sū à peccato? Verebar
oīa opa mea, ſciens φ nō parceres de-
līquēti. Nihil mihi conſci⁹ sū, ſed nō in
hoc iuſtificat⁹ sū De ꝑpiciato peccato
noli eſſe ſine metu. Ne dicas: Miſeri-
cordia domini magna eſt, multitudi-
nis peccatorū miſerebitur meorū. Mi-
ſericordia .n. & ira ab illo citò proxi-
mant, & in peccatum reſpicit ira illi⁹.
Cum timore & tremore ſalutē veſtrā

Philip.2. Prouerb.28. Ezech.1. operemini. Beatus homo qui semper est pauidus. Qui sine timore est, nō poterit iustificari. Hæc catholici aduersarijs referunt, & alia pleraque, quæ longum fuerit recensere, quæ aperte docent ad iusticiam illam quæ nos Deo commendet; cuique vita promittatur apprehendendam, si quis illā fiduciam quam isti stabiliunt habeat, non satis esse, sed opus esse multis alijs auxilijs, ad perfectam illam iusticiam apprehēdendam, cui vita illa debeatur. regnique cœlestis hæreditas promissa sit. Non satis est enim, si credas remissa tibi peccata propter CHristum, te esse in gratia, te esse hæredem vitæ æternæ, *Vetus homo qualis.* nisi & veterem hominem tuum, qui mundi desiderijs æstuat, exuas, vicijs valedicas, & nouum hominem induas in nouitateque vitæ ambules, & tanquam infans efficiaris. Christ⁹ ipse qui gloriam suam propter te reliquerat, & serui formam induerat, non nisi post multas ærumnas, & labores infinitos hic exantlatos, ad patrem redijt. Oportebat, inquit ipse, Christum pati, atq; ita demum intrare in gloriam suam. *Christi exēplum. Luc.24.*

Tulit

Tulit Christus crucem suam, multa perpessus incommoda, multa bona operatus est, dum ad fidem nos vocaret: multa & nos pati, multa bene agere, cum crediderimus oportet, priusquā ad illam gloriam perueniamus: oportet sicut ipse ambulauit, & nos ambulare: oportet nos per bona opera certam facere vocationem nostrā: quod Paulum fecisse videm⁹, qui nō solam gloriam Christi, ad quam post labores infinitos redierat, spectauit, verum etiam labores eius imitatus, nullam requiem die ac noctu habuit, nunquam laborare cessauit, multa pericula pro CHristo adijt. Quod vt & nos faciamus hortatur nos, dicens. Imitatores mei estote sicut & ego Christi. Non solum credendo suam vocationem certam Paulus demonstrat, verum etiam docendo, laborando, periculis subeundis, verberibus, cæde, naufragijs perferendis. Non tum cum credidit, præmia sibi pollicetur, sed cū cursum consumasset, certamen bonū certasset, Oportet igitur nos multa agere, oportet Christum cum Paulo i-

Philip. 3.

In Paulo multa præter fidem.

mitari, oportet vt lux noſtra ita luce-
Matt.5. at, vt homines videntes bona opera
noſtra, glorificēt Deum patrem. Quæ
Luc.17. omnia etſi confecerimus, dicamus tamen
ſerui inutiles ſumus: & quamuis,
quod debuimus fecerimus, non tamē
oportet nos eſſe nimium ſecuros, non
1.Cor 4. oportet de remiſſo etiam peccato abſque
metu eſſe. Nihil ſe ſibi Paulus conſcium
eſſe ait, non tamen propterea ſe
iuſtificatum dicere audet: metuit ne
quod ipſe peccatum non putet, apud
Deum cui homo compoſitus iuſtus eſſe
non poteſt, peccatum ſit: metuit
quamuis ſtet, quamuis currat, ne cadat,
ne vſquā impingat: meminit Da-
Pſal.58. uidem dixiſſe, Neque iniquitas mea,
neque peccatum meum. Sine iniqui-
Pſal.7. tate cucurri & direxi. Et, ſi eſt iniquitas
in manibus meis. et alia plæraque: qui
tamē ab hoc ſuo curſu recto, facile deflexerit,
facile in lapidem impegerit,
vno aſpectu mulierculæ captus, adulter
& homicida factus. Qui quamuis
legis diuinæ ſedulus cuſtos fuerit, tamen
imperij magnitudine elatus à lege
diſcedit, aliter quam lex doceret facit,

cit. populum numerat; vires suas iactat, populo ciuibus & exercitui plusquam Deo fidere incipit. Quo facto quas pœnas dederit, quam sententiã in se pnunciari audiuerit, notius est ex historia sacra quam vt hoc loco referri debeat. Recte igitur monet Paulus, vt qui se stare putat, caueat ne cadat, vt cum timore & tremore quisque salutem suam operetur: rectè monet Petrus vt sobrij simus, vt vigilemus, & semper excubemus, quæ sint fraudes aduersarij nostri, qui impetus in securos docet cum ait. Fratres, sobrij estote & vigilate, quoniam aduersarius vester tanquam leo rugit, quærens quẽ deuoret Sobrios nos esse vult, non solum à crapula vini, verum etiam ab ebria ista fiducia, qua isti inebriati, cum in fauces Sathanæ vltrò incurrant, & in cœno viciorum suorum voluten tur, iustos se esse certò pronunciant, & cum se stare putant, hęrere se in volutabro mundi huius desideriorum, nõ sentiunt. Multa exempla nobis protulit sacra scriptura lapsus eorum, qui sibi multum placerent, ob eam quã ac-

1. Cor. 10. *Philip. 2.* *1. Pet. 5.* *Sobrietas.* *Ebria mens aduersariorũ*

ceperant gratiam Dei. Corruit Dauid
Psal. 88. ille de quo Deus ait: Inueni Dauid ser-
1. Reg. 13. uum meum: quæsiuit dominus virum secundum cor suum. Palam Dauid has voces audiuit, certus erat de sua vocatione: Qui tamen dum securus est, dũ fiduciæ suæ nititur, ruit, pœnasque mereretur. Loquebatur dominus non semel cum Salomone, cum sibi solum è filijs Dauid regem elegit, suam sapientiam ei infundit, amicum suum esse voluit, incerta & occulta sapientię suę illi reuelauit, tẽplum sibi ab eo, quod Dauid negatum est, extrui voluit: qui tamen quàm turpiter lapsus fuerit, quàm grauiter Dei legem præuarica-
4. Reg. 20. tus corruerit, historia sacra narrat. Laudatur & Ezechias, cum Deo ambulasse dicitur, qui tamen cursum illum gratiæ Dei perpetuum tenere nõ potuit, secundis rebus & thesauri magnitudine elatus, sententiam mortis: per Prophetam contra se pronunciari audit: Qui nisi ad pœnitentiæ & lachrimarum orationumque medicinã confugisset; nisi supplex Deo factus fuisset, sine dubio perijsset. Securus erat
ser-

seruus ille, cui dominus decem millia talenta donauerat, plenus fiducia discesserat, donatum sibi debitum suum gaudebat; nihil se domino debere iudicabat, ac planè iust⁹ discedebat. Qui ebrius sua ista fiducia, conseruum ob non multum æris debiti, dū premit, grauiter concidit, & suam fiduciam debiti à domino sibi remissi, inanem esse cognouit; reuocatur statim, quid remissum erat solui iubetur, in carcerē perpetuū abducitur. Gloriaris & certo credis propter Christum tibi omnia peccata donata, & rectè quidam credis; caue tamen ne fiducia tua insolēs te subuertat, ne omni metu deposito securus corruas; beatus vir qui timet dominum. Facie ad faciem loquebatur Abrahā cū Deo, tamen metuit, & inde laudatur quod metuat Deum. Sit quantumuis homo iustus, cogitare tamen debet, ne aliquid in illo, qđ ipse nō videt, inueniatur culpandum. Cum Rex iustus sederit in throno, cuius cognitionem fugere delicta non possent, ne illa quidem de quibus di- Psal. III.

ctum eſt: delicta quis intelligit? Cum Rex ille iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? inquit Auguſtinus. At iſti dicũt: Iuſti ſumus, certò nos iuſtos eſſe credimus, fiducia noſtra nos iuſtos facit, fidem habemus quæ eſt noſtra: iuſtificatio qui enim credit certo ſibi remiſſa peccata, iuſtus eſt apud Deum, quaſi non Deus iuſtciæ eorum author ſit ſed fiducia eorũ. Non meminerunt illius Pauli: Qui iuſticiam & vitam noſtram gratiæ ſoli Dei tribuit, dicens: Gratia Dei ſaluati ſumus non ex nobis, donum Dei eſt ne quis glorietur. At iſti gloriantur & fiduciã ſuam iactant, qua iuſticiam apprehẽdere ſe ſomniant, & Deum inuitum etiam ſibi iuſtitiam imputare cogunt propter eorum temeritatis plenam fiduciam cũ fide accepta, doniſque DEI abutãtur, & quẽ abnegarũt Sathanã, cũ ſuis deſiderijs ſequantur & in cœno viciorũ volutentur, qui Deo ipſi inſultare videntur iis verbis; Nos credimus in CHRISTVM, Baptizati ſumus: qui

De perfecti. one iuſtitiæ reſpons. 9.

Epheſ 2.

qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Non bonis operibus vita, sed fidei debetur: nostra fiducia vt nos iustos esse pronúncies te cogit, quibus respondetur. Credidistis & baptizati estis, certo vobis peccata propter fidẽ vestrã remissa esse creditis. Debetur q. dem rectè credentibus remissio pecca torũ, sed non sola remissio peccatorũ iustũ te reddit: necessaria multa sunt alia ad eam perficiendam, fides tantũ initiũ eius est, vt iam demonstratũ est. Post cõdonationem illam peccatorũ tuorũ, in sacro illo lauacro ablutorũ, vt sus ad volutabrũ redijsti, in cœno viciorum volutaris, ad vomitum tuũ vt canis reuersus es, & quæ scelera euomueras vt saluus esses, iterum repetis, ac virus eiectum intra viscera recipis, ac te ipsum indignum gratia accepta reddis, teipsum dãnas, fidẽ verbis demonstras, factis negas. Tua ista fiducia inanis est; tũ erit vtilis, cũ vicia fugies, misericordiam Dei implorabis: Et quanq̃ de illa nihil dubites, tamen infirmitatis tuæ cõscius, timeas necesse est. Nõ debes quidẽ desperare de mi

Non solã remissionẽ peccatorũ iusticiam esse.

2. Petr. 2.

sericordia, Dei qui vult oēs saluos esse, non tamen insolenter fidem & iusticiam tuam iactare. Vt non debes dicere: Maior est iniquitas mea quam vt mihi remittatur, quod desperantis est & perditi: ita etiam fiducim tuam istā & certitudinē remissionis peccati fugere debes. Nam vt illa misericordiæ & potentiæ diuinæ trahit minorem esse peccato affirmat, ita hæc iactantia libertatē eius imminueret, vt nō quod ille iustum videat, sed quod tu fidis, facere cogatur. Ego inquis credo, & indubitatam fiduciam habeo, igitur mihi remissio peccatorum & fidei meæ iustificatio debetur; Quam quoniam certam habeo, non potest me DEVS, ea integra manente damnare. Quod si ita est, fides ista tua cathenas DEO inijcit, libertatem eius tollit, ne quod velit & iustum iudicat faciat, sed quod tu vis, & quo eum tua fiducia impellit. Magna quidem fidei vis est, fides cœlos penetrat, montes transfert, rerum naturam immutat, attamen Deo nullam vim afferre potest; ipse & te & fiduciam tuam iudicat. Non quod tu

Non sola desperatio vitanda, sed etiam præsumptio.

Aduersariorum fiducia Deo vim infert.

Fidei vis.

tu fidis, ſed quod ille iuſtum & bonum videat, ſtatuit & decernit. Ita fidem & ſua dona tibi largitus eſt, vt & tu & illa, in ſua poteſtate ſint, nec ſuæ iuſtitiæ impedimento ſint. Non quód tu fidis, ille facere & probare cogitur, ſed tu quod ille probat, bonum eſſe credere debes, & quod ille præcepit facere. Non ſolam fidem tibi commendauit, non cum ſola fiducia te comitem ſibi CHRISTVS eſſe voluit, crucem tuam te tollere vult, & ſi ita armatum in bellum contra principem harum tenebrarum ſequi iubet. Credebat Abraham, & amicus DEI ob fidei magnitudinem appellatus, tentatur tamen, & non ſola fidei confeſſione, ſuam obedientiam oſtendere, ſed etiam faciendo (hoc eſt, filio Iſaac, vt iuſſus erat DEO immolato) iubetur. Quod cùm faceret, & fidem ſuam integram eſſe approbauit, & à DEO benedici meruit. Nunc inquit Angelus, cognoui quoniam diligas DEVM, & vide prudentiam DEI. A fide primum commendatur Abraham. Credidit, inquit

Libertas dei

Matth. 16.

Gen 22.

Non ex sola fide Abrahā iustus sed etiam ex opere.

Cur à fide probatur Abraham.

ſcriptura Deo Abraham,& amicus eius vocatus eſt,ſine fide enim commendari Deo nemo poteſt. Primum igitur fides eius laudatur, fide primum Abraham placuiſſe Deo,fidem illi iter aperuiſſe ad DEVM demonſtratur, vt ſcias te accedentem ad DEVM credere cum fideli Abrahamo oportere: Deinde iubetur filium quem amat offerre,quod ille ſtatim facit, vt te doceat,non ſolum credendum eſſe, ſed etiam faciendum, & fidem opere cõprobare deberi. laudatur quidem Abraham quod credidit,iuſtuſque reputatur eſſe, ſed multò magis laudatur cum filium obtuliſſet, cum fidem opere comprobaſſet, & non ex ſola fide iuſtus eſſe factus nobis oſtenditur, ſed etiam ex operibus, quod Iacobus apertè ita eſſe docet. Nam quod Paulus dicit, Abraham iuſtum reputatum quod crediderit, & non ex operibus, non hoc agit, vt doceat,Abraham nõ confirmaſſe & auxiſſe ſuam iuſticiam operibus,ſed monſtrat, ſine operibus legis per fidem homines Deo placere, non propter opera legis. Nam cũ Iudeus

Ob filiũ oblatũ laudatur Abraham.

Rom 4.

Cur Paulus dicat: Abraham ex fide iuſtificatum.

deus accessum ad Deum non alium esse, nisi per legem eiusque opera asse-reret, Paulus exemplo Abrahæ qui ante legem eiusq; opera, propterea quod credidit, à Deo iustum reputatum esse docet, eamq; certissimam viã esse, quæ ad Deum ducat, demonstrat, & sine operibus legis ad Deum per Christũ solum nobis patere accessum, ostendit exemplo Abrahæ; qui sine lege eiusque operibus Deo placuerit, & iustus amicusque eius pronunciatus fuerit. Non quod Paulus opera Abrahæ, quæ Iacobus commendat, & iustum esse propterea factum, quod Isaac obtulerit Deo demonstret, contemnat: neque enim Abraham propter fidem solam iustus vocatur, multa ab eo alia exiguntur, sed primus accessus, prima commendatio Abrahæ fides est, qua vt fundamento iacto, multa posteà quæ DEVS probauit, quæ præmijs honorauit, propter quæ terram illi monstratam ac semini suo dedit, consecuta sunt. Nõ sola igitur fiducia & fides mortua, ABRAHAM iustum fecit, verum opera etiam ea quæ fidem confe-

Iustitiæ initiũ fides, perfectio bona opera.

consequuta sunt, quæ amor Abrahæ erga Deum operatus est. Sed ad certitudinem fiduciæ redeamas, de qua Sacrosanctum Concilium Tridentinum ita decreuit; Quamuis, inquit, necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum; nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorũ suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti vel dimissa esse, dicendum est; cum apud hæreticos & schismaticos possit esse, imo nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportet eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum qui certo credat, se absolutum & iustificatũ esse, atque hac sola fide absolutonem & iustificationem perfici, quasi qui hoc nõ credt, de Dei promissis, deque mortis

& re-

& resurrectionis Christi afficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de CHristi merito, deque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet dum seipsum suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare, & timere potest; cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum. Hæc Concilium illud Sacrosanctum, vbi disertè docemur, remissionem peccatorum gratuitam esse, soliusque misericordiæ Dei, propter CHristum acceptam esse ferendam, & iactantiam istam fiduciæ certitudinisque fidei de remissione peccatorum ac iusticia nostra fugiendam esse. Quamuis enim de misericordia Dei non dubitemus, neque dubitare debeamus, cum scripturæ testentur, neminem eum perire velle, sed vt conuertantur & viuant, omniumque misereri: tamen iactantia ista & fiducia arrogans, vitanda est. Nam vt desperatio misericordiæ Dei, ita & nimia præsumptio fiduciaq; de remis-
sis

De misericordia Dei non dubitandum

Fiducia arrogans vitãda.

ſis peccatis, de iuſticia nobis neceſſaria ob fidem debita, peccatum eſt in ſpiritum ſanctum. Sperare certo de miſericordia Dei debemus: cum timore tamen & tremore ſalutem noſtram operari. Nihil vt diximus, Paulus ſibi conſcius fuit, non tamen propterea ſe iuſtum eſſe pronuntiari audet. Et Salomon grauiter monet, ne de remiſſo peccato nimium ſecuri ſimus: De propitiato peccato ait, noli eſſe ſine metu Nedicas, miſericordia Domini magna, multitudinis peccatorum meorũ miſerebitur. Non defuerunt enim qui ſecuritatem iſtam temporibus illis prędicarent, qui miſericordiam Dei eſſerent, & cum maximè ſecuros homines redderẽt, tum eos in laqueos Sathanæ & in infinita pericula conijcerent: Et cum illi prædicerent pacem, bellum veniret. Dicebant illi pax, & non erat inquit Propheta, pax: Dicebant illi, Ait Dominus, cum dominus non eſſet locutus. Clamant noſtri, & Paulum dicentem proferunt: Iuſtificati per fidem pacem habemus ad Deum: eaque voce peruerſè intellecta homines

Salu' quomodo oprãda. *Philip. 2.* *1. Cor. 4.* *Eccl. 5.* *Cur Salomon dixit De propitiato peccato noli eſſe ſecurus.* *Ierem. 6.* *Vide Hoſii.* *Rom. 5.*

nes in peccando securos reddunt, cum Paulus non eo sensu dicat, nos cũ Deo pacem habere, quod solùm in Christũ crediderimus, sed etiam quod Christi præcepta credentes, seruemus Non habet pacem ad Deum, qui solum credit, qui verbis ingeminat, Domine domine, sed qui facit voluntatem patris. Vos amici mei, ait Christus estis, si feceritis quę pręcipio vobis. Tum demũ pax illa nascitur, tum amici efficimur Dei & Christi, cum credentes præcepta eius facimus & seruamus. Primum pignus fœderis nostri cum Deo fides est, quod tamen nisi operibus bonis obsignetur, ac perficiatur charitate, infirmum est. Non igitur ita securi de propiciato peccato esse debemus, vt omnem eius cogitationem & timorem ex animis nostris amoueamus, vt noui isti Euangelici docent: sed sperantes misericordiam DEI, cum metu & tremore eam imploremus, peccatũ detestantes. Multo igitur cõmodi⁹ docent, qui fiduciam istam securam tollunt, & terrorem semper auditori incutiunt, securumq; esse non patiũtur;

Ioan. 15.

Fides pignus primũ fœderis cum Deo.

Securitatem tollere vtile est.

tur;quam rationem & Ecclesia Catholica semper probauit, & prophetæ legis veteris Iudeis concionando, tenuerũt, & exempla quæ imitari debem⁹, nobis ex professo reliquerunt. Primũ illi semper scelera suis exprobrant, irã Dei minantur, supplicia ventura annũciant, terrent, metum præsentis interitus incutiunt, securitatem peccandi adimunt, fiduciam misericordiæ Dei in dubium vocant: deinde contritis & perterritis animis, flentibus, & ad cinerem ciliciumque confugientibus, scelera detestantibus, misericordiam Dei implorantibus, spem veniæ indubitatam ostendunt, ac pauidas mẽtes erigunt & solantur. Primum Daniel regi Nabuchodonosor, à quo ad somnij sui interpretationem vocatus erat, iram Dei & supplicia quæ peccata sua meruerunt, & sententiam Dei in eum latam, denunciat, securam eius peccãdi audaciam terret, mentem superbã deprimit, ac planè quasi in terram abijcit: Deinde cum videret conterritum & pauentem, ac ad iram Dei denunciatam trementem, remedium terroribus

Prophetarũ docendi ratio qualis fuerit

Daniel. 4.

bus illis, & conſcientiæ pauidæ, ne deſperatione & mærore abſorbeatur, opponit, pœnitentiæ medicinam monſtrat. Redime, inquit, peccata tua eleemoſinis & miſericordijs in miſeros, ne forte miſereatur tui dominus, & transferat peccatum tuū. Vides quomodo primum peccantē terruit Propheta: deinde conterritum & trementem, ſententiamque Dei mutari, cum fletu & lachrimis petentem, ſolatur, & ſententiam in eum in aliud genus ſupplicij mutatam narrat, mortiſque ſupplicium illi remiſſum. Hoc eodem modo egit cum Achab Propheta, primum illi anunciabat peccata, & pœnas denunciabat, deinde pœnitentiæ medicinam indicabat, ac ſpem miſericordiæ pœnitentibus, & peccatum ſuum accuſantibus, & vitæ melioris ſpē oſtendentibus, certam promittebat. Sic doctor gentium vaſque electum, portando nomini Chriſti inter gentes Paulus, Corynthios ſuos terret, ſecuritatem credendi & licentiam peccandi excutit, ſupplicia & mortem præſentem intentat, iram Dei denunciat, 3. Reg. 21. Pauli prudētia docendo.

1.Cor.6. à regno eos cum factis eorum, & peccatis descriptis excludit: Ne erretis inquit, sed sciatis certò, quod qui talia agunt, regnum DEI non possidebunt.

Error Corynthiorum vndenatus. Securi erant de sua salute propter fidem in CHRISTVM acceptam Corinthij, securè peccabant, scortabantur, adulteria patrabant, & alia vicia quæ eis obijcit, fiducia misericordię Dei propter fidem in CHRISTVM patrabant, illud vsurpantes sæpius, quod nostri isti noui Doctores assiduum in ore habent: Qui crediderit & Mar.16. baptizatus fuerit, saluus erit. Quam securitatem perniciosam & fiduciam inanem, Paulus pœna gehennæ, & priuatione regni cœlestis illis denunciata, excutit, ad pœnitentiam prouocat, eijci Ecclesia impudenter peccantem iubet. Deinde cum contristatos & planè animo fractos cognosceret, pœnitereque eos peccatorum audiret, & eum quē ipse absens damnarat, suo cœtu eiecisse sciret, quasi medicinam animis contritis, & metu pœnæ iræq; diuinę denunciatæ saucijs adhibet: alteram epistolam scribit, bono

Pauli seueritas.

animo

animo esse eos iubet, emendatum pec catorem recipi in Ecclesiam suadet, tri sticiam eorum probat, cōtristari nos ad tempus, inquit: Sed gaudeo quod contristati estis ad pœnitentiam: Vtilis est enim & salutaris timor, qui pœnitentiam de peccato admisso parit. Primum igitur Paulus terruit suos, primum iram Dei venturam, iudiciumque seuerum iusti iudicij in eos, qui veritatem in mendacio detineant, denunciat, ac metu futuri supplicij & ignis æterni terret: deinde quomodo & quo ab ira illa Dei fugiendum sit docet, & ad fidem in Christum prouocat, præmia eis vitam æternam proponēs. Hæc ratio docendi & in officijs pietatis fideles detinendi in Ecclesia Catholica ad nostra vsque tempora seruata est hanc rationem Prophetæ sequuti. Neminem illi securum ita esse volebant, vt omnem cogitationem de peccato ꝓpiciato, animo amoueret suo. Promittebant misericordiam, vetabant desperare, securitatem tamen temperamento quodam orationis tollebant. Quis scit, inquit Ioel, si

2. Cor 7.

Iusticia pœnitētiā parit

Ioel. 2.

Daniel. 4. Act. 8. conuertatur & ignoſcat Deus. & relinquat post ſe benedictionem? Redime peccata tua eleemoſinis, ne forte ignoſcat tibi Deus. Et Petrus: Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Quod igitur neque Ioel, neque Daniel, neque princeps Apoſtolorum Petrus auſi, hoc noui iſti Doctores audent, ſpem illi miſericordię demonſtrabant, neque deſperare quenquàm in grauiſſimo etiam peccato conſtitutum volebant, iactantiam tamen & fiduciam iſtam, qua iſti abutuntur, aſſeuerare non auſi, ſi forte, ne forte, adhibitis particulis, ſermonem ſuum & ſpem promiſſam temperabant. Non audebant illi dicere, certò tibi remittētur peccata, fiduciam certam habe: ſed ſi forte conuertatur & ignoſcat Deus: ſi forte remittat tibi Deus. Volebant illi cautam pœnitentiam, & à ſecuritate iſta temeritatis plena alienā eſſe: Hortabantur igitur ad pœnitentiam quod eorum erat, quod ineffabiliter clementem eſſe Deum nouerant. Quoniam verò profundum ſapientiæ

Aduerſarij tamen impudēter aſſerūt Simonē magū, pœnitētiā ſerio egiſſe, neque Petro aduerſatum eſſe.

Quærunt hic elabendi modos aduerſarij ſed nihil agunt.

& ſci-

& scientię Dei nosse non poterant, sententiam temperabant & optabant potius, quàm præsumebant, ignota nobis peccata esse.

Duo Cauenda esse in doctrina de fide per quam accipitur remissio peccatorum & iustificatio.

CAP. XLVII.

NOn equidem patres sancti & Ecclesia Catholica dubitat, Deum patrem & Iesum Christum filium eius eũ esse, qui saluos velit nos omnes esse, qui omnes ad se vocet, ad oẽs manus suas tota die expansas teneat. Non dubitamus miserationes eius immensas & ineffabiles esse, & ea potestate eum esse, vt omnia quæ velit facere possit. Non negamus fidem Deo placere, & nobis propter meritum Christi, omnia peccata donari; verum enimuero fiduciam istam, quam noui Euangelij Doctores nimiũ iactant, Ecclesia nunquam probauit, nunquam nimium securos fideles CHristi de propiciato peccato esse voluit. Quemadmodum

sericordia, Dei qui vult oēs saluos esse, non tamen insolenter fidem & iusticiam tuam iactare. Vt non debes dicere: Maior est iniquitas mea quam vt mihi remittatur, quod desperantis est & perditi: ita etiam fiducim tuam istā & certitudinē remissionis peccati fugere debes. Nam vt illa misericordiæ & potentiæ diuinæ trahit minorem esse peccato affirmat, ita hæc iactantia libertatē eius imminueret, vt nō quod ille iustum videat, sed quod tu fidis, facere cogatur. Ego inquis credo, & indubitatam fiduciam habeo, igitur mihi remissio peccatorum & fidei meæ iustificatio debetur; Quam quoniam certam habeo, non potest me DEVS, ea integra manente damnare. Quod si ita est, fides ista tua cathenas DEO inijcit, libertatem eius tollit, ne quod velit & iustum iudicat faciat, sed quod tu vis, & quo eum tua fiducia impellit. Magna quidem fidei vis est, fides cœlos penetrat, montes transfert, rerum naturam immutat, attamen Deo nullam vim afferre potest; ipse & te & fiduciam tuam iudicat. Non quod

Non sola desperatio vitanda, sed etiam præsumptio.

Aduersariorum fiducia Deo vim infert.

Fidei vis.

tu

tu fidis, sed quod ille iustum & bonum videat, statuit & decernit. Ita fidem & sua dona tibi largitus est, vt & tu & illa, in sua potestate sint, nec suæ iustitiæ impedimento sint. Non quód tu fidis, ille facere & probare cogitur, sed tu quod ille probat, bonum esse credere debes, & quod ille præcepit facere. Non solam fidem tibi commendauit, non cum sola fiducia te comitem sibi CHRISTVS esse voluit, crucem tuam te tollere vult, & si ita armatum in bellum contra principem harum tenebrarum sequi iubet. Credebat Abraham, & amicus DEI ob fidei magnitudinem appellatus, tentatur tamen, & non sola fidei confessione, suam obedientiam ostendere, sed etiam faciendo (hoc est, filio Isaac, vt iussus erat DEO immolato) iubetur. Quod cùm faceret, & fidem suam integram esse approbauit, & à DEO benedici meruit. Nunc inquit Angelus, cognoui quoniam diligas DEVM, & vide prudentiam DEI. A fide primum comen datur Abraham. Credidit, inquit

Libertas dei

Matth.16.

Gen 22.

Non ex sola fide Abrahã iustus sed etiam ex opere.

Cur à fide probatur Abraham.

ſcriptura Deo Abraham,& amicus eius vocatus eſt, ſine fide enim commendari Deo nemo poteſt. Primum igitur fides eius laudatur, fide primum Abraham placuiſſe Deo, fidem illi iter aperuiſſe ad DEVM demonſtratur, vt ſcias te accedentem ad DEVM credere cum fideli Abrahamo oportere: Deinde iubetur filium quem amat offerre, quod ille ſtatim facit, vt te doceat, non ſolum credendum eſſe, ſed etiam faciendum, & fidem opere cõprobare deberi. laudatur quidem Abraham quod credidit, iuſtuſque reputatur eſſe, ſed multò magis laudatur cum filium obtuliſſet, cum fidem opere comprobaſſet, & non ex ſola fide iuſtus eſſe factus nobis oſtenditur, ſed etiam ex operibus, quod Iacobus apertè ita eſſe docet. Nam quod Paulus dicit, Abraham iuſtum reputatum quod crediderit, & non ex operibus, non hoc agit, vt doceat, Abraham nõ confirmaſſe & auxiſſe ſuam iuſticiam operibus, ſed monſtrat, ſine operibus legis per fidem homines Deo placere, non propter opera legis. Nam cũ Iudeus

Ob filiũ oblatũ laudatur Abraham.

Rom 4.

Cur Paulus dicat: Abraham ex fide iuſtificatum.

deus accessum ad Deum non alium esse, nisi per legem eiusque opera asseręret, Paulus exemplo Abrahæ qui ante legem eiusq; opera, propterea quod credidit, à Deo iustum reputatum esse docet, eamq; certissimam viā esse, quæ ad Deum ducat, demonstrat, & sine operibus legis ad Deum per Christū solum nobis patere accessum, ostendit exemplo Abrahæ; qui sine lege eiusque operibus Deo placuerit, & iustus amicusque eius pronunciatus fuerit. Non quod Paulus opera Abrahæ, quæ Iacobus commendat, & iustum esse propterea factum, quod Isaac obtulerit Deo demonstret, contemnat: neque enim Abraham propter fidem solam iustus vocatur, multa ab eo alia exiguntur, sed primus accessus, prima commendatio Abrahæ fides est, qua vt fundamento iacto, multa posteà quæ DEVS probauit, quæ præmijs honorauit, propter quæ terram illi monstratam ac semini suo dedit, consecuta sunt. Nō sola igitur fiducia & fides mortua, ABRAHAM iustum fecit, verum opera etiam ea quæ fidem conse-

Iusticiæ initiū fides, perfectio bona opera.

consequuta sunt, quæ amor Abrahæ erga Deum operatus est. Sed ad certitudinem fiduciæ redeamas, de qua Sacrosanctum Concilium Tridentinum ita decreuit; Quamuis, inquit, necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum; nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorũ suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti vel dimissa esse, dicendum est; cum apud hæreticos & schismaticos possit esse, imo nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportet eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum qui certo credat, se absolutum & iustificatũ esse, atque hac sola fide absolutonem & iustificationem perfici, quasi qui hoc nõ credt, de Dei promissis, deque mortis & re-

& resurrectionis Christi afficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de CHristi merito, deque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet dum seipsum suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare, & timere potest; cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum. Hæc Concilium illud Sacrosanctum, vbi disertè docemur, remissionem peccatorum gratuitam esse, soliusque misericordiæ Dei, propter CHristum acceptam esse ferendam, & iactantiam istam fiduciæ certitudinisque fidei de remissione peccatorum ac iusticia nostra fugiendam esse. Quamuis enim de misericordia Dei non dubitemus, neque dubitare debeamus, cum scripturæ testentur, neminem eum perire velle, sed vt conuertantur & viuant, omniumque misereri: tamen iactantia ista & fiducia arrogans, vitanda est. Nam vt desperatio misericordiæ Dei, ita & nimia præsumptio fiduciaq; de remis- *De misericordia Dei non dubitandum* *Fiducia arrogans vitāda.*
sis

nes in peccando ſecuros reddunt, cum Paulus non eo ſenſu dicat, nos cũ Deo pacem habere, quod ſolùm in Chriſtũ crediderimus, ſed etiam quod Chriſti præcepta credentes, ſeruemus Non habet pacem ad Deum, qui ſolum credit, qui verbis ingeminat, Domine domine, ſed qui facit voluntatem patris. Vos amici mei, ait Chriſtus eſtis, ſi feceritis quę pręcipio vobis. Tum demũ pax illa naſcitur, tum amici efficimur Dei & Chriſti, cum credentes præcepta eius facimus & ſeruamus. Primum pignus fœderis noſtri cum Deo fides eſt, quod tamen niſi operibus bonis obſignetur, ac perficiatur charitate, infirmum eſt. Non igitur ita ſecuri de propiciato peccato eſſe debemus, vt omnem eius cogitationem & timorem ex animis noſtris amoueamus, vt noui iſti Euangelici docent: ſed ſperantes miſericordiam DEI, cum metu & tremore eam imploremus, peccatũ deteſtantes. Multo igitur cõmodi⁹ docent, qui fiduciam iſtam ſecuram tollunt, & terrorem ſemper auditori incutiunt, ſecurumq; eſſe non patiũtur;

Ioan. 15.

Fides pignus primũ fœderis cum Deo.

Securitatem tollere vtile eſt.

tur;

tur; quam rationem & Ecclesia Catholica semper probauit, & prophetæ legis veteris Iudeis concionando, tenuerũt, & exempla quæ imitari debem⁹, nobis ex professo reliquerunt. Primũ illi semper scelera suis exprobrant, irã Dei minantur, supplicia ventura annũciant, terrent, metum præsentis interitus incutiunt, securitatem peccandi adimunt, fiduciam misericordiæ Dei in dubium vocant: deinde contritis & perterritis animis, flentibus, & ad cinerem ciliciumque confugientibus, scelera detestantibus, misericordiam Dei implorantibus, spem veniæ indubitatam ostendunt, ac pauidas mẽtes erigunt & solantur. Primum Daniel regi Nabuchodonosor, à quo ad somnij sui interpretationem vocatus erat, iram Dei & supplicia quæ peccata sua meruerunt, & sententiam Dei in eum latam, denunciat, securam eius peccãdi audaciam terret, mentem superbã deprimit, ac planè quasi in terram abijcit: Deinde cum videret conterritum & pauentem, ac ad iram Dei denunciatam trementem, remedium terroribus

Prophetarũ docendi ratio qualis fuerit

Daniel. 4.

bus illis, & conſcientiæ pauidæ, ne deſperatione & mærore abſorbeatur, op ponit, pœnitentiæ medicinam monſtrat. Redime, inquit, peccata tua eleemoſina & miſericordijs in miſeros, ne forte miſereatur tui dominus, & transferat peccatum tuū. Vides quomodo primum peccantē terruit Propheta: deinde conterritum & trementem, ſententiamque Dei mutari, cum fletu & lachrimis petentem, ſolatur, & ſententiam in eum in aliud genus ſupplicij mutatam narrat, mortiſque ſupplicium illi remiſſum. Hoc eodem modo egit cum Achab Propheta; primum illi anunciabat peccata, & pœnas denunciabat, deinde pœnitentiæ medicinam indicabat, ac ſpem miſericordiæ pœnitentibus, & peccatum ſuum accuſantibus, & vitæ melioris ſpē oſtendentibus, certam promittebat. Sic doctor gentium vaſque electum, portando nomini Chriſti inter gentes Paulus, Corynthios ſuos terret, ſecuritatem credendi & licentiam peccandi excutit, ſupplicia & mortem præſentem intentat, iram Dei denunciat, 3. Reg. 21. *Pauli prudētia docendo.*

1.Cor.6. à regno eos cum factis eorum, & peccatis descriptis excludit: Ne erretis inquit, sed sciatis certò, quod qui talia agunt, regnum DEI non possidebunt.

Error Corynthiorum vndenatus. Securi erant de sua salute propter fidem in CHRISTVM acceptam Corinthij, securè peccabant, scortabantur, adulteria patrabant, & alia vicia quæ eis obijcit, fiducia misericordię Dei propter fidem in CHRISTVM patrabant, illud vsurpantes sæpius, quod nostri isti noui Doctores assiduum in ore habent: Qui crediderit &

Mar.16. baptizatus fuerit, saluus erit. Quam securitatem perniciosam & fiduciam inanem, Paulus pœna gehennæ, & priuatione regni cœlestis illis denunciata, excutit, ad pœnitentiam prouocat, eijci Ecclesia impudenter peccantem iubet. Deinde cum contristatos & planè animo fractos cognosceret, pœnitereque eos peccatorum audiret,

Pauli seueritas. & eum quē ipse absens damnarat, suo cœtu eiecisse sciret, quasi medicinam animis contritis, & metu pœnæ iræq; diuinę denunciatæ saucijs adhibet: alteram epistolam scribit, bono

animo

animo eſſe eos iubet, emendatum pec catorem recipi in Eccleſiam ſuadet, tri ſticiam eorum probat, cõtriſtari nos ad tempus, inquit: Sed gaudeo quod contriſtati eſtis ad pœnitentiam: Vtilis eſt enim & ſalutaris timor, qui pœnitentiam de peccato admiſſo parit. *2. Cor 7.* *Iuſticia pœnitẽtiã parit*
Primum igitur Paulus terruit ſuos, primum iram Dei venturam, iudiciumque ſeuerum iuſti iudicij in eos, qui veritatem in mendacio detineant, denunciat, ac metu futuri ſupplicij & ignis æterni terret: deinde quomodo & quo ab ira illa Dei fugiendum ſit docet, & ad fidem in Chriſtum prouocat, præmia eis vitam æternam proponẽs. Hæc ratio docendi & in officijs pietatis fideles detinendi in Eccleſia Catholica ad noſtra vſque tempora ſeruata eſt hanc rationem Prophetæ ſequuti. Neminem illi ſecurum ita eſſe volebant, vt omnem cogitationem de peccato ꝓpiciato, animo amoueret ſuo. Promittebant miſericordiam, vetabant deſperare, ſecuritatem tamen temperamento quodam orationis tollebant. Quis ſcit, inquit Ioel, ſi *Ioel. 2.*

Daniel. 4.
Act. 8.
Aduersarij tamen impudẽter asserũt Simonẽ magũ, pœnitẽtiã serio egisse, neque Petro aduersatum esse.

conuertatur & ignoſcat Deus. & relinquat poſt ſe benedictionem? Redime peccata tua eleemnſinis, ne forte ignoſcat tibi Deus. Et Petrus: Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Quod igitur neque Ioel, neque Daniel, neque princeps Apoſtolorum Petrus auſi, hoc noui iſti Doctores audent, ſpem illi miſericordiȩ demonſtrabant, neque deſperare quenquàm in grauiſſimo etiam peccato conſtitutum volebant, iactantiam tamen & fiduciam iſtam, qua iſti abutuntur, aſſeuerare non auſi, ſi forte, ne forte, adhibitis particulis, ſermonem ſuum & ſpem promiſſam temperabant. Non audebant illi dicere, certò tibi remittẽtur peccata, fiduciam certam habe: ſed ſi forte conuertatur & ignoſcat Deus: ſi forte remittat tibi Deus. Volebant illi cautam pœnitentiam, & à ſecuritate iſta temeritatis plena alienã eſſe: Hortabantur igitur ad pœnitentiam quod eorum erat, quod ineffabiliter clementem eſſe Deum nouerant. Quoniam verò profundum ſapientiæ

Quærunt hic elabendi modos aduersarij sed nihil agunt.

& ſci-

& scientię Dei nosse non poterant, sententiam temperabant & optabant potius, quàm præsumebant, ignota nobis peccata esse.

Duo Cauenda esse in doctrina de fide per quam accipitur remissio peccatorum & iustificatio.

CAP. XLVII.

NOn ecquidem patres sancti & Ecclesia Catholica dubitat, Deum patrem & Iesum Christum filium eius eũ esse, qui saluos velit nos omnes esse, qui omnes ad se vocet, ad oẽs manus suas tota die expansas teneat. Non dubitamus miserationes eius immensas & ineffabiles esse, & ea potestate eum esse, vt omnia quæ velit facere possit. Non negamus fidem Deo placere, & nobis propter meritum Christi, omnia peccata donari; verum enimuero fiduciam istam, quam noui Euangelij Doctores nimiũ iactant, Ecclesia nunquam probauit, nunquam nimium securos fideles CHristi de propiciato peccato esse voluit. Quemadmodum

enim terrores illos, qui animos deiciunt peccantium, et omnem ſpem veniæ peccati admiſſi adimunt, ac in deſperationem perterritos adducunt, Eccleſia ſemper improbauit, & eos qui ita lapſos terrerent, vt nullam ipſis remittendi peccati & gratiæ Dei ſpem relinquerent, damnauit, iniuriamque diuinę bonitati eo modo fieri decreuit: ita nimiam ſecuritatem & fiduciam arrogantem non probat. Pollicetur quidem gratiam, confugentibus ad miſericordiam Dei ineffabilem, non eſſe diſperandum de bonitate & miſericordia eius, Deum ſemper eſſe paratum miſereri ad ſuam bonitatem confugentibus, & ſyncero corde ad ſe conuertentibus & peccatum deplorantibus, conſtanter docet: tamen infirmitatis noſtræ memor, & qđ ſciat plærosque non ſyncerè ad Deum redire, qui verbis amorem ſuum in Deum iactent, fidem ore confiteantur & lingua mentiantur, cor autem eorum non ſit rectum, nec fideles re vera inueniãtur in ſua illa pœnitẽtia de quib' Dauid dixit: dilexerunt eũ in ore ſuo & lin-

Deſperatio et fiducia arrogans paria vitia ſunt.

Pſal. 77.

lingua sua mentiti sunt ei cor aũt eorũ nõ erat rectũ, cũ eo nec fideles habiti sunt in testamẽto eius. Nõ simpliciter eã misericordiã, nec audacter promittit, sed temperat suum sermonem, additis illis vocibus: si fortè misereatur, ne fortè remittat tibi. Quibus vsum esse Danielem Ioel & Petrum diximꝰ, cum ad pœnitentiam peccatores dam natos prouocarent, & à desperatione misericordię Dei auocarent. Non qđ dubitarent de misericordia Dei, sed ꝙ de animo syncero peccantiũ, illis non constaret, an illi syncerè pœnitentiam agerent, & an peccatũ suũ syncerè dãnarent. Quamuis enim Simon, Petri sententia dãnatus, & Dei misericordiã implorare iussus, respondeat. Orate vos pro me. tamen responsionẽ illam & terrorẽ eius non verã fuisse posteriꝰ apparuit, cũ ille prorsus Christi doctrina relicta, ad suas ĩpias artes & ĩpostu ras redierit, & in peccato suo mortuus fuerit. Veniebãt ad Ioan. multi q bapti zabãtur, q tamen gratiã pœnitẽtiæ suæ verbis simulatæ, & lingua emẽtitæ nõ tulerũt, ꝙ nõ ex animo pœnitẽtiã ad q̃

Non egit enim pœnitentiam. Contra quã Caluinus nugatur.

Baptizati à Ioanne non oēs pœnitētiā egerunt. à Ioanne vocabantur agerent. Quod inde apparuit, quod fruct⁹ dignos pœnitentiæ ad quos vocabātur, non egerint. Omnes Ioannes vocabat, omnibus remissionem peccatorum anunciabat. Ex vniuersa Iudea ad eum concursus fiebat, non omnes tamen eā remissionem peccatorum, quam ille eis nomine Christi venturi promittebat, cō-sequuti, quod non ex parte Dei omnium miserentis, omnibus sua beneficia vltro offerentis accidit, sed ex parte peruersè pœnitentiam agentium, qui verbis tristiciam & vultu simularent, in corde nequiciam alerent, videri potius; quàm re ipsa esse iusti volentes.

De Dei misericordia non dubitatur sed de hominis vera pœnitentia dubitatur Cum igitur doctores sancti & Ecclesia Catholica de misericordia Dei certa, ex parte eius nihil dubitat, quin ad se redeuntibus, & peccatum ex animo & corde toto detestantibus ignoscat; de homine autem quem ad misericordiā Dei implorandam prouocat, & gratiā illi promittit, dubitet, vtrúmne ille syncerè doleat, & ex animo peccatū oderit, ꝓmissionē suā temperat, nec certò & cū tanta fiducia veniā illi, vt noui E-

uan-

uangelij Doctores faciunt pollicetur, ſed quaſi hac conditione adiecta: ſi ſincero corde pœnitentiam agas, ſi ſyncerum cor tuum cum Deo fuerit: Non enim Deus quoſuis audit, verum eos tantum qui ſyncerè cum eo agunt, qui non ore, ſed corde eum diligunt, & ſyncere peccatum deteſtantur. Non igitur Eccleſia dubitat, de Dei miſericordia, quam omnibus expoſitam eſſe nouit; ſcit Deum facere vt ſol oriatur etiam ſuper malos, ſcit eum dare pluuias opportunas, & alia multa bona. Scit nemini manum bonitatis ſuæ claudere, ſcit eum velle ſaluos eſſe omnes, ac non ſolum velle, ſed etiam poſſe, quod vult facere cum ſit omnipotens. In hac igitur parte nihil dubij relinquit, certam fiduciam eſſe vult: At cum ad peccatorem cogitationem ſuam refert, quale ſit cor eius ſcire nō poteſt; Deus enim ſolus corda hominum inſpicit & nouit. Etſi enim ſigna pœnitentiæ, lachrymas voceſque ſupplices & peccatum damnantes videat, tamen quia non ignorat hæc quæ extra ſunt, ſæpe non reſpondere illis, quę

animo fuerint,neque veram pœniten tiam ſemper demonſtrare:hoc modo veniam pollicetur eis, ſi fortè ſyncero corde ad Deum redeant, & quæ ore oſtentant,corde cõpleant. Si enim Eccleſia de cordibus noſtris ita certã haberet noticiam vt habet miſericordiam Dei cognitam,corde ſyncerè pœnitentium aſpectо, certam & indubitatam ſpem veniæ eis polliceretur, nec adderet temperamenta pollicitationi ſuæ illa, ne fortè miſereatur,ſi fortè conuertatur & ignoſcat,& relinquat poſt ſe benedictionem. Non igitur Deo fit iniuria, cum Doctores ſuã promiſſionem moderantur,cum fiduciam arrogantem non probent: nihil enim hic Deo iniuriæ fit, de cuius miſericordia Eccleſia non dubitat,ſed homo monetur tum ſe debere eſſe certũ veniæ & miſericordiæ Dei, cum ex animo peccatum deteſtetur. Quod quoniam nemo Doctorũ hoc certò ſcit,non certò,ſed ſub conditione gratiam promittit. Nam vt ignis etſi ſua natura vrendi vim in ſe habeat,niſi tamen

Doctores Catholici nõ detrahunt miſericordiæ Dei

men in materiam capacē vſtionis incitat, vim ſuam non exercet: Ita miſericordia Dei, quæ eſt ignis ardens & omnia inflāmans, niſi cor purū & ſyncerum hominis offendat, vim ſuam in eo exercere non vult, duras ceruices & corda lapidea refugit, Si ſolis naturā ſpectes, dubium nullum eſt, eo orto, lumen vbique ſuum fore, omnibus enim ſol & oritur & lucet: niſi tamen qs integrum viſum attulerit, ſi cœc⁹ aut viciatis oculis fuerit, ſolis ille ſplendor illi nō lucet, manet ille in tenebris, nō ſolis, ſed oculorum corruptorū vicio. Polliceor quidem fore lucem, vt primum ſol ortus fuerit, ſed in tuo oculo illam lucem fore tum demum denuncio, ſi ſanus & integer fuerit, ſi cum aperueris, niſi te in latebras conieceris: lumen quidē miſericordiæ tibi à Deo offertur, ſed cor obtenebratum peccato, capax eius non eſt. Nullum igitur dubiū ex parte Dei eſt ex parte noſtra frequens. Qui promiſſam remiſſionē peccatorum non accipit: non DEI vicio ſed ſuo accipit quia non ſyncerè eam implorat. Petitis, inquit Ia-

Miſericordia Dei vbi exercet ſuā vim

Solis lux quibus nō lucet.

Iacobus, & non accipitis, eo quod malè petatis. Si scirem te syncere pœnitentiam agere, syncere precari, et ita precari veniam peccati admissi, vt nunquam ad desideria eius redire velles, hortarer te ad fiduciam tuam istam: Sed quoniam, quo animo agas, quam syncere ad Deũ redeas, quomodo roges ignoro; cum timore quodã tibi gratiam Dei promitto: non Deo derogans, sed cordi tuo quod non noui, & voluntati diffidens, te inter spem & metum relinquere malo, quam aut ad præsumptionem temerariam, aut desperationem adducere. Nam vt desperatio prorsus frangit animos, & Dei bonitati iniuriam grauem infert, tum impotentiam illi, tum crudelitatem imputans: impotentiã, quasi non posset magnitudine peccati superatus misereri: crudelitatem, quasi volet figmenti sui recordari: Ita iactantia fiduciæ metum omnem tollit, securum peccati reddit, non tam misericordiæ & gratiæ Dei remissionem peccati acceptam fert, quam sibi ipsi, quàm vt debitam mercedem fidei suæ, non vt gra

Desperatio perniciosa.

Fiduciæ incommoda.

tiam

tiam flagitat. Quid enim istorum voces volunt; ego credo, damnari non possum, nisi Christus ipse primũ damnetur? quid hoc est? nisi velit nolit ignoscat necesse est, & remittat peccata mea propter fidem meam. Nec minus isti ita suam fidem iactantes peccant, quam illi qui operibus bonis suis, præmia, necessitate quadam deberi putãt. Nam vt hi præmia operum mercedẽ, non donum Dei, sibi deberi putant: ita illi fide sua certa DEVM adstringi volunt, vt non quod ille iustum iudicet, sed quod fiducia eorum flagitet, facere necesse habeat. Quo errore nihil perniciosius homini est. Descenderat in templum Phariseus, cum sua fiducia operum: gratias Deo agebat, quod ieiunaret, eleemosinas daret, quod nõ esset vt cæteri peccatores, & qui secum orabat publicanus. Iactabat iste opera & legis obseruationem, præmia sibi necessariò deberi, statuebat: qui tamen sententia Christi, cum ista temeritatis plena fiducia damnatur, exemplumque clarissimum nobis proponitur, fiduciæ & bonorum operum, & fidei

Cal. in instit.

Multum operibus tribuere non caret vicio.

fidei certè vitandæ. Et opus bonum, & fides Dei dona ſunt & præmium vtriuſque Dei gratia eſt, nõ ex nobis. Quæ ſi fiduciæ tuæ deberentur, non gratia ſed merces eſſent Fingis fiduciam, fingis tibi neceſſariò deberi remiſſionem peccatorum propter tua opera & fidẽ, cum neutro horum nomine tibi debeatur; cum mera gratia Dei ſit. Nõ proptereà dat, quia tu fidis, ſed quoniam verax eſſe vult, quia vult iuſtificari in ſermonibus ſuis. Promiſit credenti remiſſionem peccatorum, promiſit præmia operibus bonis, complet quod ꝓmiſit: Non quia tu feciſti, non quia fidis, ſed quod ille verax ſit. quod iuſtificari vult in ſermonibus ſuis. Tu quidẽ credere debes, quod ille promiſit, neq; de promiſſis veritateque eius dubitare: quia verax eſt; ſed illi tua fiducia vim non affert præſtandi: ſponte facit, gratis facit, gratis promiſit, gratis promiſſa pręſtat. Non quia tu fidis, præſtat ꝓmiſſa, ſed tu credere debes: quia ille verax eſt, qui promiſit: & quidem vt accipias credere te ꝓ'mittendi neceſſe eſt: niſi crediderìs, iniuriam veritati eius

Fiducia vim Deo nõ infer.

Deus verax

eius facies, pœnam incrudelitatis mereberis, non tamē fiducia tua causa est præstandi promissa, sed eius mera in te bonitas & misericordia. Remissio peccatorum, & iusticia nostra donū Dei est, quæ datur nobis credentibus: non quia credimus, sed quoniā ille promisit, & promissa sua vt verax cōplet. Nō est volentis neq; currentis, sed Dei miserentis. Tu q credis veritati Dei, curris quidē, & accipere remissionē peccatorū vis, sed illud non est tuū, qui curris: sed eius qui tui miseretur gratia. *Et donum et promissio gratia Dei sunt.* Quod promisit gratia est: quod tu credis promissioni eius gratia est, efficiens causa remissionis peccatorum & iustificationis nostræ, est gratia Dei & meritum Christi, fides autem tua est adiuuans causa, quæ te aptum reddit, in quo Deus misericordiam suā exerceat, & in quē dona sua effundat. Sed descendamus ad nostra, & exemplis agamus. *Exemplis agitur.* Postulas opem ab principe q tibi nihil debeat, q te nec nouerat qdē promisit ille se daturum, credis & certò expectas, neq; dubitas facturū qđ promisit, cum scias esse virum bonū.

Non

emplo etiam Pharifęi, qui à CHrifto non probatur, vitandam effe dicimus: q cum ille fibi multum tribueret, nõ multum illi Chrift⁹ tribuit, nihil fiducia illa Pharifęi à Chrifto vt debitum extorquere potuit. At publicanus credit quidem & fperat, quod petit fe impetraturum, non dubitat de mifericordia Dei, non defperat veniam peccatorum fuorum, nam propterea & in templum venit, & orat vna cum Pharifęo: metuit tamen cogitans peccatũ fuum, non audet attollere oculos, fed demiffo in terram vultu, percutiens pectus fuum ait; Deus propitius efto mihi peccatori. Non opponit fiduciã Deo, non flagitat debitam mercedẽ, pauidus orat, peccatum fuum ac feipfum cum eo dãnat, & nihil aliud quã mifericordiam Dei intuetur, feipfum intuens metuit, nec audet in cœlũ os tollere. Et Pharifęo fiducia obfuit, & huic timor & tremor profuit; iuftior hic peccatorũ fuorum accufator, & folius mifericordiæ Dei memor difcedit è templo illo, quam Pharifęus virtutum fuarum iactator. Pharifęum fiducia

Luc. 18.

Publicanus quid fperet quid metuat.

cia damnat: publicanum metus commendat, inter spem veniæ peccatorũ & misericordiæ Dei, & metum peccatorum suorum & iustitiæ Dei positus erat. Publicanus: nec præsumere voluit, nec fiduciam iactare, nec veniã desperauit, medio tutus abijt, cũ Pharisæus cum sua fiducia damnaretur. Bene igitur monent, qui in hac doctrina, duo cauere monent: Primum vt pauidis conscientijs occurratur vt misericordiæ Dei spes eis demonstretur, ne in desperationem fracti metu incidãt: Deinde ne timor Dei excutiatur, securitasque bene operandi remittatur, inter spem misericordiæ Dei, & metum iusticiæ eius incedere, & idẽ facere qđ publicanus fecit, nos docent. Iusticiæ Dei ob peccatum admissum metus & spes misericordiæ eius afferri ad orationẽ debet, desperatio & præsumptio vt extrema vicia vitanda. Inter spem & metum cursus tutior est. Quem cursum dum publicanus tenet, ad iusticiam peruenit. Et spes quidem tota dependet à misericordia Dei, certitudoque eius inde haurienda credendum

Fiducia Pharisæum damnat

Duo cauẽda.

dum est Deũ esse verum, immo ipsam veritatẽ. Promisit ille pœnitenti misericordiam & peccatorum remissionẽ, nos credere & firma spe hoc totũ expectare promissum, nihilque ex parte Dei immutari posse debemus. Verax est, & iustus in suis promissionibus sẽper inuenitur. Primũ igitur cogitationem nostrã ad eius misericordiam & bonitatẽ veritatemq; referre debem⁹, nihilq; ex ea parte, nõ nisi certũ & indubitatũ expectare. At cum mens nostra ad peccata patrata à nobis, se referet: cũ iustũ iudiciũ Dei cogitat: metuere nos necesse est, non sola .n. misericordia Deũ præcedit, verũ & iusticia. Misericordia, veritas & iudiciũ p̃cedẽt, inquit Dauid, vultũ eius: Verumtamẽ cũ nos iustũ iudiciũ eius terruerit, cũ peccatorũ facies tetra nobis occurrerit, misericordiæ Dei cogitatiõe & spe certa nos consolari, & animum pauẽtem erigere debem⁹ maiorẽ misericordiã eius q̃ peccatũ nostrũ esse nõ dubitãtes, nihil tamen de misericordia eius temerè nobis pollicẽtes, sed tũ demũ Psal. 88.

illi in nobis locum esse constituentes, cũ per veram pœnitentiã ad se redierim⁹, cũ peccatũ detestati fuerimus, nouã vitã polliceamur. Et quanq̃ sciamus Dei promissa vera, & misericordiã ei⁹ ineffabilẽ, tamen cogitatione nostræ infirmitatis sine timore esse non poterimus; & quanq̃ certitudo gratiæ Dei nobis occurrat, quanq̃ nobis cũ Paulo nihil conscij fuerimus, nõ tamen nos iustos & liberos pronunciare debem⁹, sed potius dicere, serui inutiles sum⁹; nõ tamen propterea iustificatus sum, inqt Paulus. Qui cum & ꝓmissorũ certus esset, & sibi nihil conscius fuerit, tamen negat se iustũ esse; possunt enim latere aliqua, quæ nos non cernamus in nobis: aut cernim⁹ quidẽ, peccatum tamen esse non iudicam⁹, q̃ Deus non probet, & ꝓpter quæ quod ꝓ miserit, immutet. Multa promisit Israeli suo, non oĩa præstitit; quod illi pactum suũ & fœdera nõ seruassent, ꝙ à præceptis suis discessissent. Potest enim homo aliquid pro sua infirmitate admittere, quod eo nõ sentiente Deum offendat. Quod Dauid metuens, ait: Delicta qs intel-

Infirmitatis nostræ cogitatio metum adfert.

Luc. 17.

1. Cor. 4.

intelligit, ab occultis meis munda mē *Psal. 18.*
Domine. Non solum ea quæ ipse in se damnaret, ignosci sibi vult, sed etiam ea, quæ ille non sentiret peccata esse, quæ occulta essent, quæ tamen Deus quem nihil latet, cui nihil fucum facere potest, agnosceret, donari sibi postulat. Et quanquam is esset Dauid, cui dominus iure iurando gratiam suam æternā promitteret, metuit tamē secur⁹ non est, deprecatur occulta peccata, quæ ipsi ignota essent. Nō dubitat *Peccata occulta.* de gratia Dei; deq; eius ꝓmissis, sed de se ipso dubitat, ne qd tale quod offēdat Deū à se nō sentiēte etiā comitatur: sē p enim infirmitas nostra nobis occurrere debet. Non solum misericordiam Dei & promissiones suas intueri, verū etiam infirmitatem nostram debem⁹. Credidit Abraham Deo, & iustus repu *Rom. 4.* tatus, amicus Dei vocatus, filium etiā offert, certò credens eum mortuum excitari, & iterum vitæ & sibi restitui *Gen 15* posse diuina potentia: audit vocem il *Abraham* lam. Noli timere Abraham, quoniam *certus de* ego tecum sum. Scit secum esse DE *promissis* VM vbique: tamen descendens in Ae *Dei, metuit tamen ex parte sua.*

giptum metuit: vxorem monet, vt se suam sororem esse dicat: ne propter eã occidatur. Non diffidit promissis Dei Abrahã, cuius fides tantum cõmendatur, sed cogitat infirmitatem suã, metuit ne quid admittat vel nõ sentiens, quo studiũ diuinũ à se alienet, ne merito suo puniatur, ac Dei præsidio de-
Gen. 26. stituatur. Hoc idem metuebat Isaac, cum descenderet ad Abimelech regem, eodem cõmento vsus. Non qđ Deum secum esse dubitaret, nõ quod & sibi & patri suo præsidium promissum in dubium vocaret, sed suam infirmitatem metuit, ne quid committat, quo Deus ad ferendum illi præsidium, retardetur Hoc idem Iacobus fecit, qui cum iustus esset ad patrem redire, securitasque illi reditus promitteretur: cum tamen accepisset Esau sibi occurrere, etsi amicè ab eius nun-
Iacob cur metuit. cijs salutaretur, pacemque oblatam sibi audiret, tamen extimuit: non quod DEO non fideret, qui se reuocauit, sed veritus ne vel ipse, vel eius comites imprudentes etiam Deum offenderent, pactumq; suum cũ Deo violarẽt.
Nun-

Nunquam tanti viri, & qui cum Deo ore in os loquebantur, sine metu fuerunt, nō Dei promissis diffidentes, sed suam infirmitatem cogitantes: quorū nos exempla imitari, & cum timore & tremore salutem nostram operari, remissa nouis Euangelicis sua fiducia debemus.

Hominem renatum non debere certò se credere esse prædestinatum.

CAP. XLVIII.

SEd neque solam fiduciam Tridentinum Concilium damnat, sed etiam neque illos probat, qui quod vocati essent, se in numero prædestinatorum esse certò sibi persuadent, ac semel iustum pronunciatum peccare non posse asserunt. Quem errorem olim D. Augustinus & cæteri patres grauiter oppugnarunt, neque volebant eam securitatem in animis suorum relinquere, quam perniciosam esse illis viderent. Quis enim, inquit Augustinus, ex multitudine fidelium, quādiu in hac mortalitate viuit; in numero prædestinatorum se esse præsumat? quia id occultari opus est

in hoc loco vbi sic cauēda est elatio, vt etiā p Sathanę angelū ne extollatur, tā t⁹ colaphizatur Apost. Si māseritis in me, inqt Christ⁹, sciebat ille an māsuri essent; quid igitur dicit si manseritis qa sciebat & si omnes essent vocati à se. nō oēs ad vitam prædestinatos esse. Nā Iudas & si vocatus esset, filius tamen perditionis factus, quoniā in sua vocatione non mansit in Christo: Ita & cæteri nisi mansissent in Christo, nihil vocatio illa eis profuisset. Si igitur, inquit, manseritis in me, vitam æternam possidebitis, Conditionem illis fert, et potestatem eos habere, & manendi in se & discedendi ostendit. Sunt igitur multi, qui & si vocati sint, non manēt tamen in CHRISTO: qui autē in eo non manent, prædestinati ad vitam non sunt. Multa inquit August. similia
Ioan. 15. his dicuntur propter vtilitatem huius seculi, ne fortè quis extollatur, sed omnes etiā qui bene currunt timeant, dū occultum est quo perueniāt, propter huius vtilitatē seculi. Credendum est quosdam de filijs perditionis, non accepto dono perseuerandi vsque in finē

in fi-

in fide, quæ per dilectionẽ operatur, incipere viuere, & aliquandiu iustè & fideliter viuere, & posteà cadere, neq; de hac vita priusq̃ hoc eis accidat discedere. Incerta est apud nos prædestinatio vitæ, donec in ijs periculis versamur, nihil nobis certi polliceri possumꝰ, quamuis apud eum qui nos fecit, certa sit & prædestinatio & ruina omniũ, inde accidit, vt multos post multos susceptos labores, & multa exercitia pietatis, coruere videamus, ac vitã ad quam vocati erant, amittere. Multi sunt, qui cũ piè vixissent, ad supplicia adducti, Christum negarunt; Cur ita? quoniã etsi vocati fuerint, non tamen ad vitam prædestinati. Vocatus erat ille in nuptias, epulabatur cum cæteris, quẽ rex ingressus, quod vestem nuptijs suis aptam non haberet, non solum è nuptijs abire, verũ etiam ligatũ, in tenebras exteriores mitti mandauit. Vocatæ erant ad nuptias sponsi virgines, fatuæ vna cũ prudentibus, exire cõtendebant sponso obuiã, totã noctẽ morantem expectabant, fidem habebãt, quæ tamen nuptijs exclusæ audiunt;

Aug. ad articulos sibi falso impositos artic. 12.

Matt. 22.

Matt. 25.

amen dico vobis nescio vos. Vocatus
Act.6. erat & renatus Nicolaus Antiochen⁹,
iustè & fideliter vixit, inter septem Diaconos boni testimonij numeratus; qui quod non esset ad vitam præordinatus, grauissimè & ipse corruit, ac alios casu suo euertit, princepsque hæreticorum qui ab eo Nicolaitæ vocantur, factus. Non solum corruit, sed & illi quos in fide naufragium fecisse cap
1.Tim.1. tos diuitiarũ splendore, Paul⁹ scribit: Quemadmodũ & illæ viduæ quæ prima fide deserta, nubere vellent, quæ semper discerent, & nunquam ad veritatis cognitionem peruenirent. Scri-
1.Ioan.2. bit Ioannes, multos è nobis exiuisse, qui tamen ex nobis non erant; Nam si ex nobis, inquit IOANNES, essent, nunquam à nobis discessissent: Erant
Matt.7. vocati, sed non erant electi. Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum. Omnes qui dicunt Domine domine, renati sunt, vocationis CHRISTI participes sunt, sed non omnes prædestinati ad vitam: illi soli qui & dicunt Domine domine, & faciunt voluntatẽ
eius

eius, prædestinati sunt. Qui igitur prædestinati sunt ad vitã, nemo certò scire potest, nemo certò sibi hoc polliceri debet, occulta & arcana sunt consilia scientiæ & sapientiæ Dei, q̃ inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ei⁹, inquit Apost; Et paulo post: Solus Deus scit, qui sunt eius Et quidẽ hoc dixit, cũ de arcanis illis Dei de vocatione gentium, & reprobato Israel dissereret. Cuius iudicij diuini cum causas comprhendere non posset, altitudinem diuitiarũ scientię & sapientia Dei excusauit, docens nos in arcana Dei inquirere nõ debere, sed nos potius iudicio eius submittere, & in quantũ possum⁹, vt piè viuam⁹, cõtendere, omnesq; hoẽs ad bonũ op⁹ operandũ exhortari, ac orantes illud dicere: fiat voluntas tua. Neque fiducia nostra neque consilijs vllis nostris, iudicium de nobis eius, decretumq; immutare & gratiam prædestinationis indebitam prerogare nobis possum⁹. Clarissimũ nobis exẽplum sacra historia ab oculos ponit. dũ narrat omnes Iudeos ex AEgipto euocatos, omnes mare trãsisse,

Rom. 11.

Arcana Dei nõ inquirẽda

Math. 6.

nes

legẽ à Deo ꝑ Moyſen accepiſſe, & cur-
Exod. 16. rere rectè cœpiſſe, non tamẽ oẽs quò
Num. 11. ducebantur perueniſſe; non oẽs terrã
illã Abrahæ & ſemini ſuo promiſsã in-
gredi potuiſſe, plurimos in deſerto pe-
Rom. 15. rijſſe, q̃ ſcripta, ad noſtrã doctrinã ſcri-
pta eſſe docet Apoſt. Nos in patriã cæ-
leſtẽ, ex ægipto mũdi & vinculis Satha
næ euocamur, nos ducimur vt ante di
ximus, non oẽs tamen in regnũ Dei ve
nimus: & quãuis rectè curram⁹, nihil
tamen certi nobis ꝓmittere debem⁹.
Sunt alij q malè currunt, q peruersè vi
uunt, q tamen in vitã æternã, cõmuta-
Ioſue. 6. ta vita, ingrediuntur. Meretrix erat Ra
Exod. 18. ab & idolis dedita, particeps tamẽ ꝓ-
miſſionis Abrahæ facta. Factus & Ie-
tro, facta & Ruth ei⁹ promiſſionis cõ-
Ruth 4. ſortes, à qua ſemẽ Abrahæ excuſsũ eſt.
Sed de prædeſtinatione ſatis: de perſe-
uerantiæ dono pauca addenda.

*Donum perſeuerantiæ neminem temerè ſi-
bi promittere debere.*

CAP. XLVIIII.

Donũ perſe- perſeuerantiæ incertum

CVius item certitudinẽ idẽ Conci
liũ Tridentinũ damnat, monetq;
ne quis eã ſibi temerè promittat, cum

nemo

nemo perseuerare in sua vocatione, & vitæ nouitate sine diuino munere persistere queat, nec de ea cert9 esse possit, nisi singulari dono Dei datũ, & releuatũ fuerit. Certũ qdẽ est, neminẽ saluũ fore, nisi q perseuerauerit vsq; in finẽ, cũ saluator noster dicat. Qui perseuerauerit vsq; in finem saluus erit, & exempla ea quæ retulimus de lapsis testãtur; tamen vt perseueremus nõ est nostrarũ viriũ, nisi Dei ope iuuemur. Nihil igitur hic temerè arrogandum: cũ tremore & timore salutẽ nostram nos Paulus operari præcipit, monet vt qui se stare putat, caueat ne corruat. Quid igitur? Ad eũ qui nos fecit; qui vocauit qui erigit, & volentes ducit confugiẽdũ, ab eo vires cursus nostri petendæ, illũ inuocemus; ad illũ clamandum & & dicendũ, Domine salua nos quia perimus: Domine deduc me in semitam mandatorum tuorũ. Vias tuas demõstra mihi, & semitas tuas doce me, viã iniquitatis amoue à me. Vt aũt nobis præstò sit, ea oĩa quæ præcipit, facere contendamus oportet. Pulsemus vt aperiatur nobis, petamus vt nobis detur,

Matt.10. Philip.2. Matt.8. Deus ductor Psal.118. Psal.24. Psal.118. Luc.11.

tur, lãpades nostræ oleo implendæ, ne extincta lucerna nostra in nobis corruam⁹. Sine me inquit Christ⁹, nihil facere potestis. Huic ergo sẽp hęrendũ, huius subsidia implorãda, in hoc spes omnis fingẽda, nihil temerè & arrogãtius de nobis ꝓmittẽdũ. Quos ille nouit suos nũq̃ eis deest, nũq̃ nõ p̃sto est. Descẽdit in carcerẽ cũ Ioseph, cũ Daniele in lacũ leonũ, cũ tribus pueris in caminum ignis, nusq̃ suos deserit, quos suos esse nouit. nihil tamẽ temere ꝓptereà ꝓmittendũ. Non solũ vocatus erat Petrus & cæteri Apostoli, verũ etiã p̃destinatus: Multa illi pollicebãtur, morituros se cũ Christo & ꝓ Christo minabãtur, ac ipsi Christo scandalũ eos passuros, ea qua tradebatur nocte, denũcianti, verbis obstrepebãt, q tamen mox grauiter corruerũt, Christo abnegato fugerũt, in latebras se coniecerunt, ac ne vna hora in horto cũ Christo vigilare potuerunt. Monet nos grauis ille casus Petri & aliorũ Apostolorũ ne temerè virib⁹ nostris fidam⁹, ne ꝑseuerãtiæ donũ nobis arrogem⁹. Nisi Christ⁹ Petrũ se negantẽ respexisset, nisi ruẽti ma-

Ioan 15. *Gen. 41.* *Dan. 6.* *Casus Apostolorum monet ne temerè perseverãtiã iactemus.* *Matt. 26.* *Luc. 22.*

manū suæ miseri ordiæ supposuisset, perierat & à sua vocatione exciderat. Quod totū ad nostrā doctrinā scriptū est, ne viribus nostris fidamus.

Gratiam iustificationis, non solum prædestinatis qui ad ad finem perseuerent, sed etiam vocatis contingere.

CAP. L.

ET quoniam sunt, qui omnes, qui euocātur & iustificationis per fidē in Christū participes fiunt, prædestinatos, vt iam dictū est, esse volūt, neminē q́, vocatū à vita ꝓpter fidē excludi cōtendūt. Quod quāuis apertè falsum ex ijs q̄ dicta sunt, deprehendatur; Dicim⁹ tamen & hoc loco cum patribus, non omnes vocatos electos ad vitam esse. Cōmunis est gratia vocationis, coīs iustificatio, & vitæ innouatio. Vocati cum prædestinatis omnes viam salutis ingrediuntur, non omnes ád vitam perueniunt, ad quā ducuntur: multi in ipso principio cursus huius ruunt, vt Simon magus: multi in medio, *Act. 8.*
vt Nicola⁹: multi in extremo ipso cur- *Act. 6.*
sus sui puncto corruunt. Omnes vo- *Matt. 22.*
cantur, non omnes eligūtur: multi in

lapi-

Luc.2. lapidem offensionis impingunt. Posi-
1.Ioan.2. tus est Christus alijs in ruinam, alijs
Matt.25. in resurrectionē. Exeunt ex nobis qui ex nobis non sunt: secernuntur hædi ab agnis. Quod quoniam iam satis demonstratum est mitto, ac de iustificatione nostra cuius finis est, gloria Dei & Christi, & vita æterna nostra scribendi finem facio.

FINIS

